SC.2.Pl.3.

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO FIORENSE
32
6 F
15

Digitized by Google

PHILOSOPHIÆ

A

BENEDICTO STAY

RAGUSINO

VERSIBUS TRADITÆ

LIBRI SEX

EDITIO SECUNDA

AUCTIOR ET EMENDATIOR.

ROMÆ MDCCXLVII.
EX TYPOGRAPHIA PALLADIS

EXCUDEBANT NICOLAUS ET MARCUS PALEARINI
SUPERIORUM FACULTATE.

Mandare quemquam litteris cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio & litteris. *Cic. Tuſcul. Diſp. lib.* 1.

EMINENTISSIMO
AC REVERENDISSIMO PRINCIPI

SILVIO
CARD. VALENTI

S. R. E. CAMERARIO
ET SECRETARIO STATUS.

BENEDICTUS STAY
S. P. D.

IN humaniorum artium ſtudiis uſuvenire ſolet, CARDINALIS AMPLISSIME, ut eam, quam quiſque profitetur, patere latiſſime facultatem putet, atque ita cum reliquis fere omnibus doctrinis colligatam ac nexam eſſe, ut qui rite illam aſſequi velit, cæteris omnibus ornatum atque inſtructum eſſe

oporteat. Neque enim aut perfectus Orator aut excellens Hiſtoricus videtur iis, qui earundem artium leges definierunt, qui non omnium rerum ſcientiam animo comprehenderit. Quæ eo uſque ad reliquas etiam artes dimanavit opinio, ut ne Architectum quidem aliter informari recte poſſe ſit a Vitruvio traditum. Verum, quæ iſti fortaſſe nimis arroganter uſurpant, id potiſſimum ei præſtantiſſimæ Diſciplinæ, quæ Urbium eſt Magiſtra Rerumque publicarum Moderatrix, convenire fatendum eſt. Cum enim illi in maximo ampliſſimoque munere ſit verſandum, jura Populis ſtabilienda, in ſocietate multitudo continenda, Religionis cultus rituſque ſervandi, nonne in hac tantorum Operum adminiſtratione erit eidem doctrinarum omnium cognitio comparanda, ut una divinarum atque humanarum rerum ſcientiam omnem complexa eſſe videatur? Quæ quidem unde ſuppetere adjumenta ei poſſint, minime video, niſi eidem cum univerſa Philoſophia maxima intercedat neceſſitudo, ut ſi illius conjunctione præſidioque careat, nulla profecto eſſe poſſit. Neque vero hæc a me ita dicuntur, quaſi non a Stoicorum opinione vehementer diſſentiam, qui Sapientem ſolum Regem eſſe diſputabant; neque eum qui intra parietes atque in Academiæ umbra latuiſſet, ſubito capeſſendæ Reipublicæ Regnique gerendi ſcientiam conſecutum exiſtimo; ſed illud ſtatuo optimos Reges, optimos

Re-

Regum Adjutores atque Adminiſtros Philoſophiæ opera potiſſimum informari, & ſi quandò contigerit, ut qui cauſarum ordinem rationemque intelligat, idem ſummæ rerum gerendarum præficiatur, tunc & florentiſſimum Imperii Statum & beatas Reſpublicas fore. Quæ cum affirmem, non is ſum, qui non videam, quam arduum ſit ac difficile præeſſe cæteris, omnia ſuo arbitratu movere, Civium animos æquitate moderari, atque idem quam pene exhibeat ſpeciem quandam ipſius Naturam omnem moventis ac temperantis Dei. Sed cujus animus hanc Naturæ infinitatem ſit contemplatus, quibuſque legibus converſiones Siderum Maria ac Tellus obtemperent, penitus perſpexerit, magno quodam ordinis ac legum ſplendore imbutus atque illuſtratus, cum ad hæc humana deſcenderit, quæ vincula ſint ſocietatum, quæ jura Populorum, quæ Civitatum inſtituta, facile cognoſcet, & ad exprimendam in Republica imitandamque Mundi gubernationem ſentiet mirificos impetus. Cumque Dei ipſius amplam atque excellentem notitiam formamque effinxerit, & perviderit naturam Animorum noſtrorum, tum & Religionem cæremoniis optime vallatam tuebitur, modumque rerum agendarum atque humanæ libertatis uſum ſapientiſſimis decretis ſtatuet ac definiet. Hæc mihi ſæpius mecum cogitanti permulta ex vetuſtiſſimis repetita temporibus exempla ſeſe animo offerebant, quæ ſenten-

tiam hujuſmodi comprobarent, cum viderem eandem apud Veteres adeo invaluiſſe, ut quicumque bene geſtæ Reipublicæ commendationem eſſet adeptus, idem in Sapientium numero collocaretur. Nam nec Solonis nec Lycurgi nec Numæ neque aliorum hujuſmodi Philoſophiæ pene Parentum atque Auctorum Sapientiæ laudes tantopere enituiſſent, niſi tam præſtanter Civitati præfuiſſent, ut ſine ſummo doctrinæ præſidio id conſequi crederentur non potuiſſe. Cum vero ad noſtram ætatem me referrem, multa quoque exempla occurrebant, noſtraque memoria multos eſſe Reges noveram, quorum ſingularis in Philoſophiam amor prædicaretur. Sed me movet præſertim atque excitat præſtantiſſimum Sapientiæ ſpecimen, quod in BENEDICTI XIV Pontificis Optimi Maximi laudibus percurrendis recenſendaque vita elucet. Jam enim ipſam Veritatis arcem illo ad ſummæ Dignitatis faſtigium divinitus evecto quadam doctrinæ ac ſcientiæ luce circumfuſam nobiſque propoſitam videmus. Tua quoque eximia ac præſtans excitat me Virtus, CARDINALIS AMPLISSIME, quem cum idem Pontifex optimo judicio elegerit Imperii ac Voluntatis Adminiſtrum ſuæ, fecit, ut in hoc quaſi rerum humanarum theatro uberrimos, quos a Philoſophia habes, fructus palam explicare poſſis, & cum publica re communicare. Jam pridem edita ſunt a te hujuſmodi non otioſæ non umbratilis Philo-

Philoſophiæ luculentiſſima in negotiis peragendis monumenta. Quis enim non cum ſumma admiratione præclariſſimorum quibus antea perfunctus es, munerum recordetur? Cui non legationes ad exteras Nationes occurrant tuæ ita a te geſtæ, ut peracris conſilii, & ſingularis prudentiæ ſplendore oculos in te omnium ſubito converteris? Quid quod & ab univerſa, in qua poſtremo verſatus es, Provincia, & a quo eandem ſuſceperas, ſuperiore Pontifice, brevi tantam commendationem es conſecutus, ut virtutibus ille permotus tuis te diutius abeſſe non paſſus in Purpuratorum Principum Collegium meritiſſimo cooptatum non tam ad mercedem laborum atque ad honores percipiendos, quam ad nova obeunda munera revocaverit, & Provincia ipſa cumulatiſſimo te comprobationis proſequens teſtimonio tam cito ereptum ſibi atque avulſum doluerit. Quanta deinde de te omnium ſpes expectatioque fuerit, & quam eidem abunde ſit a te ſatisfactum, illud argumento eſſe poteſt, quod cum maximarum rerum adminiſtrationes tibi tantæ ſint commiſſæ, ut ſingulæ virum & non inertem & induſtrium ſatis reddere poſſint occupatum, te nec opprimant nec perturbent univerſæ. Cumque novi tibi quotidie accedant ac cumulentur labores, a te, quaſi otioſus antea fueris, ita ſuſtinentur, ut nulli rei deſis, nihil non tractes ita, ut tractandum a te omnes Boni expectant maxime atque exoptant. Neque enim pro-

pter incredibilem mentis vim ac celeritatem ingenii ad tot nova etiam expedienda negotia tempus tibi deeſſe vel occupatiſſimo poteſt. Litteris quoque inter tot tantaſque, que te diu noctuque diſtinent cogitationes, neſcio quid, aliquid tamen concedis temporis. Vetus illa quidem nonnullorum eſt opinio, falſa tamen ac contemnenda, otioſorum tantum hominum eſſe ac vulgarium tractare litteras, quas Principibus Viris in publicarum rerum procuratione verſantibus minus decoras eſſe putandum ſit. Falluntur profecto, qui hæc ita exiſtimant. Compendiariam quandam eſſe viam per hæc ſtudia ad virtutem ad laudem ad gloriam Optimus novit atque ampliſſimus quiſque; cum præſertim bene proviſum ante ſit, ne quid privatis ſtudiis de opera publica detrahatur. Quarum igitur vides indolem,. amas Litteras ac foves, quæ & præſidia ſibi & decora patrocinio tuo comparari gaudent. Domum videmus tuam lectiſſima inſtructam Bibliotheca, quam novis undique conquiſitis voluminibus ornatiorem in dies atque ampliorem facis. Hinc eximios in omni doctrinarum genere fructus a te percipi norunt omnes, qui ſermonibus aliquando tuis interfuerunt. Equidem ipſe, cum primum te ſalutandi venerandique gratia adiiſſem, ad reliqua animi ornamenta tantum a te philoſophiæ ſtudium adjunctum eſſe comperi, quantum, qui te ignorarent, nunquam in tam occupata impeditaque vita eſſe poſſe arbitrarentur.

Cum

Cum enim philoſophari tibi mecum placuiſſet (quem Philoſophum fortaſſe eſſe crederes, cum meum de Philoſophia tibi librum obtuliſſem), tam gravibus verbis ſententiiſque tam apte & compoſite de obſcuritate Naturæ rerumque cauſis diſſerebas, ut niſi te magis aliæ Principe Viro dignæ extollerent atque efferrent Virtutes, inter illuſtriores ætatis hujuſce Philoſophos eſſe te cenſendum non ambigerem. Mirifice te audiens in opinione confirmabar mea, nemini magis quam publicas res adminiſtranti convenire Philoſophiam. Hac igitur de cauſa cum Liber hic meus eſſet iterum in lucem proditurus, tibi potiſſimum Eminentiſſime ac Doctiſſime Princeps nuncupandum eſſe duxi. Utinam tanto muneri non omnino imparem, tuoque, cui inſcribitur, Nomine non plane indignum Tu ipſe Judex optimus exiſtimes; quod profecto facies, ſi non rem, ſed ſtudium voluntatemque meam pro humanitate tua conſideres. Ille ſane, quantum in me virium facultatiſque fuit, renovata opera mihi enitendum eſſe cenſui, ut emendatior quam ante & venuſtior procederet: Novis præterea tum rationum tum experimentorum acceſſionibus auctum eſſe volui. Quemadmodum enim Imperii ſui fines magis profert Philoſophia, atque excreſcit ipſa quotidie, ſic & Libri hujus pomœria, ut ita dicam, dilatare mihi fas eſſe non dubitavi. Sed qualiſcumque is eſt, maximum illi certe a tuo Nomine decus accedet atque

que ornamentum ; ſi præterea favore eundem tuo, ut confido, ac benevolentia fueris proſecutus, & ipſi ad ſummam laudem nihil deerit, & mihi accidere in hac re optabilius nihil unquam aut glorioſius poterit. Vale.

CHRI-

CHRISTOPHORUS STAY

BENEDICTO FRATRI

SALUTEM.

PHILOSOPHIÆ *Sex libros tuos quam libenter legerim,* BENEDICTE FRATER, *facilius tibi ſignificare poſſum, quam in eo, quod a me poſtulas, morem gerere: cum enim ita tibi ſim conjunctus, ut eadem, quæ ad te pertinent, mea quoque interſint, putem oportere me potius aliorum de te judicia expectare, quam affirmare quidpiam. Sed quoniam non me tanti eſſe novi, ut, ſi mea me fallat opinio, nimis ſit pœnitendum, præſertim cum id mea in te benevolentia fiat, malui ab aliis fortaſſe reprehendi, quam a te obſequendi voluntatem deſiderari. Itaque operæ pretium te feciſſe exiſtimo, quod Philoſophiam verſibus perſecutus ſis, rem nempe graviſſimam ſcribendi genere jucundiſſimo. Vidiſti profecto hujuſmodi res, quæ ad utilitatem cæterorum ſcribuntur, tantum valere non poſſe, ut ſine ulla delectationis ſpe homines invitent ad legendum. Quamvis enim rerum dignitas atque ipſius Veritatis pulcritudo nos per ſe ſatis trahere poſſet, ſi, prout a Natura quæ nobis veri cognoſcendi cupiditatem ingenuit inſtituti ſumus, ejus informationem ſtudio atque exercitatione no-*

ne no-

ne noſtra excoleremus ; tamen , quia ſpecie rerum quas ſenſibus percipimus ita implicamur , eiſque inhæremus , ut erroribus corrupti optima Naturæ ſemina hebeſcere ſinamus ac paulatim obliterari , fit , ut , cum animum ad diſcendum adjungimus , id ægre a nobis ac cum labore fieri experiamur : proinde ea ſtudia , queis alitur animus , cito faſtidimus ac repudiamus , niſi ſuavitate aliqua noſter hic levetur atque imminuatur labor . Quapropter probanda mihi videtur veterum Philoſophorum ratio , qui in Academiis ac lyceis ſatis ornate eleganterque diſſerendo ad audiendum excitabant homines tum loci tum ſermonis jucunditate . Hujuſmodi inſtituto ſi ſtetiſſent ii , qui mox eas diſciplinas profeſſi ſunt , minus inculta fortaſſe tandiu ea ſtudia jacuiſſent : noſti enim , qualem iis ſpeciem plerique quam inconditam quam aſperam adhibuerint ; & , quaſi ea , quæ ipſi traderent , per ſe ſatis eſſent ampla atque illuſtria , nihil minus elaborarint , quam ut eadem non incompte dicerentur : quo pacto liberales animos a diſcendo averterunt , nedum invitarint , eo , ut opinor , decepti , quod cum ſolam dicendi venuſtatem rem eſſe leviſſimam putarent , eandem etiam gravibus ſententiis doctrinæque adjunctam nihil afferre momenti arbitrati ſunt . Quæ quidem docendi ratio Sapientium animis , qui rerum ipſarum atque ordinis pulchritudinem intelligunt , ſatisfacere fortaſſe poterat : at cum Philoſophia hominum vitæ utiliſſima ſit , ad univerſorum animos fuit accommodanda , reſque graviſſimæ , ut in omnium mentes facile influerent , cum hilaritate ſermonis conjungendæ . Quid enim crebrius

brius videmus , quam ea , quæ venuſte atque eleganter mandantur litteris , in oculis omnium ac manibus eſſe ? Quæ vero ex eo genere tam libenter legimus audimus atque ediſcimus , quam quæ carminibus ſcripta ſunt ? Quod qui fieret , niſi Poetæ potiſſimum ex eorum artis inſtituto delectationem præſeferrent ? Sed ut illorum aſperum atque auſterum docendi genus improbamus , ita horum quoque inanes illecebras ac rerum gravitate deſtitutam ſuavitatem reprehendimus . Cum enim ſit tanta artis hujus celebritas , qui eam ad voluptatem tantum detorquent , qui non ad res utiles atque graves convertunt , nonne eximiam opportunitatem juvandi negligere videntur , atque ad inaniſſimam conſuetudinem ab optima inſtitutione deflectere ? Nam Veteres humaniſſimam artem non ad delectandum tantummodo (ut nunc ea abutimur) adhibuerunt ; ſed idcirco præclare invenerunt , ut , quæ maxime jucunditate traheret , eadem eſſet ad juvandum aptiſſima . Proinde ſeu Patriæ commodum ſeu cujuſquam rei utilitas poſtularet , & in Rebuſpublicis conſtituendis & in condendis legibus & in popularium animis ad fortitudinem excitandis eam præſertim uſurpaverunt . Eo conſilio ipſam etiam Philoſophiam carminibus & coli cœptam & mox traditam quis ignorat ? Scimus primos fuiſſe Poetas , qui a feritate atque agreſti victu revocaſſent homines ad morum præcepta atque ad vitæ urbanioris cultum . Quæ res propter vetuſtatem etiam in errorem fabulæ traducta eſt ; atque hinc fortaſſe nonnulli fuiſſe perhibentur , qui ſono teſtudinis atque cantu & feras manſuefacerent , & ſaxa in mu-

ros

ros urbis congregarent. Sed ut hæc antiqua nimis omittamus, cum jam Græcia artium ſtudiis maxime floreret, accepimus Parmenidem Xenophanem Empedoclem atque alios illius memoriæ complures Philoſophiam verſibus conſcripſiſſe. An vero putas Pythagoreos tam facile ac tam brevi tempore Philoſophiam per omnem Italiam ac eam præcipue Italiæ partem, quæ Græcia Magna dicta eſt, divulgaturos fuiſſe, niſi hunc morem in his tractandis diſciplinis ipſi potiſſimum tenuiſſent; quos traditum eſt adjeciſſe carminibus fides etiam atque cantus? Quæ quidem præclare eorum rationi convenire poterant, quippe qui ab Harmonia & numeris omnia repeterent. Verum horum omnium nulla pene monumenta ob longinquitatem temporum ad nos tranſmiſſa ſunt. Unius extat, atque ad nos uſque dimanavit Lucretii venuſtiſſimum opus; cujus eo libentius mentionem facio, quod eum in ſcribendo ſecutus ſis ipſe. Quem Muſarum etiam minime ſtudioſum non ad legendum trahant ea, quæ ab ipſo verſibus ſunt reddita? cui non illa antiquioris ſermonis urbanitas mire placeat? Ab Epicuro & ab Epicureis quæ ante illum tradebantur, ſcimus propter incompoſitum dicendi genus non ab aliis fere, niſi qui ab eadem diſciplina eſſent, legi ſolita: nunc eorumdem cognoſcendorum cui non ea in dicendo venuſtas mirificam cupiditatem excitat? Verumtamen, quo magis hanc in illo præſtantiam admiramur, accidit, ut eo moleſtius feramus tantam elegantiam tam abſurdis ſententiis adhibitam eſſe, & quæ optima erat ratio & præclare ad juvandum inſtituta, eam opinionibus nequiſ-

ſimis

ſimis eſſe depravatam. Multa adhuc hoc loco afferre poſſem, quibus & res graves atque utiles jucunde atque ornate oportere conſcribi probarem, teque oſtenderem optimam in ſcribendo iniiſſe viam, quod Philoſophiam carminibus tradideris, neque mihi, quibus id confirmarem, & exemplorum copia & probatorum Virorum auctoritas deeſſet: ſed ut in re non neceſſaria diutius non moror. Venio ad Philoſophiæ, quam pertractaſti, genus. Ego cum hiſce noſtris temporibus Philoſophiam a tot doctiſſimis Viris illuſtratam atque ornatam conſidero, cujus aptius quam Carteſii rationem verſibus reddendam ſuſcepiſſes, ex his omnibus video neminem. Nam etſi eorum etiam, qui poſt illum eamdem excoluerunt, multa egregia quidem ac præclara ſint inventa atque inſtituta; tamen ſi hæc potius reddere voluiſſes (quamquam nec interdictum tibi putas, ne horum etiam pleraque deſumas, & nonnulla transferas ad ejus rationem, cujus e fontibus præcipue rem hauris) neque ea verſibus conveniſſent, quippe quæ calculis ac Geometriæ rationibus nimis ſunt impedita, neque, cum hi fere omnes Philoſophiæ potius partem aliquam attigerint quam univerſam pertractarint, eadem ſatis eſſe potuiſſent Naturam rerum omnem perſequenti. Quæ vero a Carteſio traduntur, & ſeriem rerum omnem ſuppeditant, & neſcio quomodo liberalius ſunt dicta & verſibus magis accommodata. Quid quod & Viri eximium ac ſingulare in Philoſophiam meritum adjicere aliquid debuit, ut eum potiſſimum exornare velles. Fuit ille Princeps atque inſtaurator hujuſmodi ſtudiorum, atque

e ſitu

e ſitu ac ſqualore in claritatem atque lucem has optimas diſciplinas eduxit . Cujus quidem rei laudem nunquam tantopere percipio , quam cum Philoſophiæ ſtatum , qualis ante illum fuerit , recordor . Quæ enim fuit ab iis , qui tum temporis eam profeſſi ſunt , ratio adhibita in hac rerum univerſitate conſideranda atque inveſtiganda Natura ? An Experientiam , qua maxime res geri potuit , excoluerunt ? At nefas (opinor) putaverunt religioſi homines tentare atque ſcrutari Naturam ; proinde experimentis omnino pepercerunt . In ſcholis potius detenti ſunt , ut cauſas rerum , quas ignorarent , ipſi fingerent , & diſputando ac diſſerendo Naturæ opera intelligerent ; quæ mehercule , niſi manibus contrectentur atque uſurpentur oculis , nunquam cognoſcuntur . Accedebat ad hæc Unius auctoritas , cui omnium animi obſequebantur . Erat hic velut poſitus Veri quærendi finis , ut quæ mens unius videre non potuiſſet , ea conſequi jam ſe quiſque deſperaret . Proinde quid mirum , ſi effectum eſt his artibus , ut nihil tandiu procederent in rerum inveſtigatione , imo ut paulatim obſcurarent omnia & confunderent ? Vidit enimvero Vir doctiſſimus patere latius Naturæ amplitudinem , quam ut eam unius mens omnem capere poſſet ; proinde hujuſmodi circumſcriptos rationi fines repudiavit , ſuſtulit , abjecit : eam autem iniit Veri quærendi viam , quæ Naturam ipſam quodammodo propius oculis admoveret ; Geometriam enim & ducem ac magiſtram rerum Experientiam velut duo lumina Philoſophiæ adjunxit . Quarum beneficio & ille auxit eam diſciplinam tot præſtantiſſimis repertis,

& alio-

& aliorum deinde opera ac ſtudiis eo crevit eadem atque proceſſit, ut nunc tandem illud merito quis uſurpaverit, quod a Platone dici ſolitum accepimus, ſe Diis maximas habere gratias, quod eum vivere feciſſent, quando Philoſophia potiſſimum vigeret. Etenim brevi tempore fere una hæc ætas noſtra plura vidit, quam antea multarum ætatum ſerie cognita fuerint. Quæ ego omnia ſi uni eidemque Carteſio accepta refero, non temere id mihi quidem videor facere. Ut enim ſolemus, quidquid terrarum in orbis circumnavigatione aliorum induſtria ac labore compertum eſt, eis tribuere, qui primi incredibili auſu Oceanum prætergreſſi novas terras ac regiones compererunt; eodem jure arbitror, quidquid in Philoſophia aliorum opera mox cognovimus, eum ſibi vindicare poſſe, qui veri inquirendi aperuit viam cæteris, & facem prætulit. Plura de Carteſio libenter dicerem, ſi aut ulla ejus laudibus per me fieri poſſet acceſſio, aut non vererer, ne, ſi uberius de illo dicerem, viderer idcirco id facere, ut amplior inde pars laudis tanquam cum illo communicatæ tibi redundare poſſit. Nam ego quidem ſemper duxi non exiguum eſſe meritum eorum, qui, quæ ab aliis ſapienter ſunt inventa, ita reddere poſſint, ut in communem uſum ea derivent; & ſi utilitate rem metiamur, eos fere æque ac doctrinæ Auctores ipſos benemereri de bonis artibus. Sed horum qualiſcumque ſit laus (neque enim quidquam affirmare auſim, ne tua cauſa facere videar), eam quidem omnem eximie ac ſingulariter a te comparatam eſſe exiſtimo. Tanquam enim ex adytis Philoſophiæ ad omnium

utilitatem optimas diſciplinas eduxiſti. Nam cum in tanta luce res obſcuriores collocaveris, ſeverioribus tantam elegantiam conciliaveris; ea, quæ tantummodo mentibus eorum, qui gravioribus ſtudiis detineri ſolent, hactenus erant reſervata, tranſtuliſti etiam ad minus eruditorum cognitionem. Atque hic equidem non fateri non poſſum me nunquam arbitratum eſſe res tam impeditas tamque difficiles tam aperte ac dilucide dici potuiſſe. Quæ enim in ſoluta oratione, atque ubi verborum quæ rebus accommodata ſint in promtu eſt copia, non ſatis commode ac vix clare dicuntur, eadem & carminibus & breviter atque ita perſpicue ſunt a te reddita, ut non ab iis, qui rem fuſe ac copioſe agunt, plura deſideres. Hujuſmodi eſſe cenſeo, quæcumque de Metaphyſicis rebus libro primo tradita ſunt: ubi, quidquid de Mente hominis, quidquid de Divinæ Naturæ atque aliarum rerum informatis atque innatis notionibus dici ſolent, ſatis explanate deſcribis. Quæ vero altero libro de univerſa Mundi diſpoſitione, quæ exinde de doctrina Vorticum, quæ de rebus Opticis dicuntur, ita ſane dicuntur, ut, quo quæque res eſt obſcurior, eo facilius neſcio quomodo atque apertius explicetur. Quid quod non eædem res a te ſolum dilucide, ſed venuſte etiam ac ſatis ſplendide ſunt dictæ. Etſi enim non ambitioſe res excolantur, neque temere poſiti apparatus redundent; ineſt tamen ſuus rei cuique cultus atque adhibitus comis quidam ac ſimplex decor, ut facile Lucretii rationem in ſcribendo aſſecutum te eſſe quis poſſit agnoſcere. Elucent vero aliquando inter doctrinam ac ſeveriores ſententias

tentias

tentias apte poſiti quidam hilariores atque amœniores ornatus, qui videntur animum reficere & reddere ad cætera cognoſcenda alacriorem. Ex quibus ego rebus omnibus, ſi quid animi mei conjectura proſpicere poſſum, non dubitem, quin eam, quæ Scriptoribus a frequentia legentium præcipua proficiſcitur commendatio, facillime ſis ipſe conſecuturus: cum enim graviſſimæ diſciplinæ venuſtatem adjunxeris, arbitror fore, ut eos, qui hiſce rebus non tenentur, ſi minus rerum ipſarum dignitas atque utilitas, ipſa certe jucunditas trahat: ii vero, qui verſari in his doctrinis ſolent, fortaſſe a ſeverioribus ſtudiis ad hæc hilariora non gravate animum traducent. Quod cum abunde ſatis, ut auguror, ſucceſſerit, velim, ut non hanc præteritorum tibi ſtudiorum mercedem tanquam ac metam conſtitutam exiſtimes, ſed propoſito veluti præmio ad novos te curſus excitari putes, & ſi me auctore ad quidpiam non ægre te conferas, potiſſimum ſuadeam, ut quoniam exoratus jam eſt Apollo, præſenteſque ſunt Muſæ, continuo earum favore uti pergens in aliud hujuſmodi argumentum laborem impendere non abnuas, & Nevvtonianam etiam Philoſophiam ad Muſarum modos transferre aggrediaris. Novi equidem & quanta ſit operis difficultas, & quam pene ſit deſperandum ea verſibus aſſequi poſſe, quæ nonniſi Mathematicorum ſermone expediri videmus; ſed facit, ut te horter ipſamet rei tam arduæ præſtantia ac magnitudo; & ex eo, quod hactenus in quamplurimis fere æque difficilibus præſtitiſti, conjiciens, idem etiam in hoc præſtare te poſſe confido. Ne

tamen imparati ad rem veniant, qui hæc legent, atque ut omnium rerum ſeriem non explicatam (ſecus enim commentario opus eſſet) ſed indicatam prævideant, Argumenta ad ſingulos libros tuos ſcribere volui; ex quo appareat, me, & ſi valde mea opera te juvare non potuerim, omnino tamen tibi deeſse noluiſse. Vale.

APPRO-

APPROBATIO.

PHiloſophiam *a Benedicto Stay Raguſino Verſibus traditam*, ab eodem pluribus auctam, ſex comprehenſam libris, jubente Reverendiſſimo P. Magiſtro Sac. Pal. Apoſtolici, attente legi. Opus non uno nomine celebrandum nihil admixtum habet, aut ab Orthodoxa Fide alienum, aut a recta morum ſancte inſtituendorum ratione. Cenſeo itaque, denuo illud ſic auctum publici juris fieri poſſe, ſi ita videatur eidem Reverendiſſimo P. Mag.

Romæ in Cœnobio SS. XII. Apoſt. III. Non. Dec. MDCCXLVI.

Fr. Laurentius Savorini M. C.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IMPRIMATUR.

Si videbitur Rm̃o P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

F. M. de Rubeis Arch. Tarſen.

IMPRIMATUR,

Fr. Nic. Ridolfi Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter Ordinis Prædicatorum.

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

AD Naturam rerum explicandam accedens auſpicatur Opus ab invocatione Divinæ SAPIENTIÆ, per quam, quidquid eſt, factum ordinatumque eſt: pergit deinde nuncupare libros ſuos Nobilibus atque Eruditis Viris, quibuſcum ſibi eorumdem ſtudiorum conſuetudo intercedebat: in quotidianis enim congreſſionibus ſimul Mathematicis & Philoſophicis diſciplinis operam dabant: quin, ut fatetur ipſe, illi iidem auctores ei fuerunt, ut hanc ſibi conſcribendæ verſibus Philoſophiæ provinciam ſumeret. A verſu *72.* ad verſum *106.* totius Operis Argumentum breviter proponit; & Carteſium, cujus rationes ſequitur, laudat. Tum rem ipſam aggreſſus, antequam aliquid certi in Philoſophia ſtatuatur, de rebus omnibus dubitationem inſtituit: ut ita Mentem ab erroribus & præjudicatis opinionibus, quæ vel ob ætatis imbecillitatem vel ob temeritatem in judicando atque alia hujuſmodi obrepſerunt, purgemus. Mox ad comparandam rerum cognitionem veniens ea propoſita Veri quærendi via, ut a notis ad ignota procedatur, a verſu *353.* hoc ſibi certum indubitatumque primo occurrere ait: Ego cogito, ergo ſum; & quoniam non alia de cauſa ſibi manifeſtum id eſſe videt, quam quod claram ejus & diſtinctam perceptionem habet, quidquid clare diſtincteque percipitur, verum eſſe agnoſcit, omnium proin certiſſimarum cognitionum principium eſſe hujuſmodi claram diſtinctamque perceptionem. Summæ perfectæque Naturæ notitiam ineſſe menti & eandem a nobis clare percipi docet a verſ. *420.* deducit inde hanc excellentem Naturam Deum eſſe, proinde ipſum exiſtere, Unum eſſe, ſine partibus, Immutabilem, cui denique ſumma ſint omnia, quæcumque ipſi attribui neceſſe eſt. A verſu *657.* Corporum exiſtentiam probat ex eo, quod eorum ſpeciebus afficitur Animus; propterea ſuum Animum alligatum eſſe uni corpori, in qua conjunctione Hominis naturam poſitam eſſe affirmat; præter ſe alios etiam eſſe Homines ex eorum cogitationibus nobiſcum in ſermone communicatis deducit. Mundum creatum eſſe a Deo, cui uni per ſe eſſe convenit, ab eoque ſervari atque adminiſtrari demonſtrat a verſu *829.* pravaſque de Natura, Fortuna, & Fato opiniones tollit, eoſque arguit; qui a rerum gubernatione Deum amovent: quos refellens ad Animorum immortalitatem demonſtrandam deducitur a verſu *1194.* Cum enim Animi naturam in cogitatione ſitam eſſe, Corporis vero in extenſione probet, ex ejuſdem Corporis diſſolutione Animum, qui ſimplex ſit, diſſolvi atque interire non poſſe concludit; aliiſque id argumentis confirmat ad verſum *1349.* Deinde reſpondet iis, qui ſibi objicere poſſint, Animum pro varia corporis affectione varie affici, proinde illius interitu interiturum: explicat Legem conjunctionis inter Animum & Corpus, qua, quomodo altero affecto alterum affici oporteat, ſancitum ſit; ubi & Leibnizii Harmoniam præſtabilitam exponit ac rejicit;

rejicit; dataque opportunitate in ejuſdem Entia, ut vocat, ſimplicia, atque in alia breviter digreditur. Infert a verſu 1513. quaſdam in nobis affectiones & ad Animum & ad Corpus pertinere, ut ſunt præſertim eæ, quæ a ſenſibus proficiſcuntur: Corpus nempe in iis tantum moveri, Animum percipere. Propria vero eſſe Animi velle atque intelligere, amare ſummum Bonum neceſſario atque expetere, contra ſummum malum odio habere atque averſari; ad cætera, quæ media ſunt, vel expetenda vel fugienda liberum eſſe ſuoque arbitratu moveri; innatas ei quoque eſſe plurimarum rerum notiones; per has Deum a nobis cognoſci, non comprehendi; Corpori nos deditos hebetiores ad illum cognoſcendum reddi. Poſtremo culpa primorum Parentum nos eſſe corruptos corporique nimis addictos deflet, ſtatumque eorum, ante quam a Deo deſciviſſent, deſcribit.

LIBRI SECUNDI

ARGUMENTUM.

NIHIL Homini jucundius eſſe ait, quam in cæleſtium rerum contemplatione verſari. De Mundi diſpoſitione ſe acturum pollicitus præmittit explicationem naturæ corporis, quæ in hoc ſita eſt, ut in longum latum & profundum extendatur; proinde & ſpatium, cui triplex ſemper hujuſmodi dimenſio convenit, a corpore non differre aſſerit: quamobrem vacuum omne a rebus excludit. Quo pacto res in Pleno moveri poſſint, explicat; ubi & corpora ſine ullo termino ſecari poſſe oſtendit. A Verſu 270. agit de motu, cujus quantitatem ſemper eandem in rebus ſervari probat. Naturæ Leges quibus moventur corpora conſiderat: harum Primam ait eſſe. Corpus in illo ſemper ſtatu, in quo ſemel poſitum ſit, permanere, donec ab externa cauſa ab eo removeatur: Alteram, Corpus, dum movetur, recta linea moveri oportere, niſi occurſu aliorum corporum deflectatur: Tertiam demum, Corpus, dum in alterum incidit, tantum motus illi impertiri, quantum de ſuo amittit. His præmiſſis a Verſ. 418. ad Siderum curſus explicandos venit; eorum magnitudines primo conſiderat; deinde intervalla atque ordinem, quo inter ſe locata ſunt. Siderum inerrantium diſtantias nos metiri non poſſe oſtendit: hæc æque ac Solem propria luce, Lunam vero cæteroſque Planetas aliena fulgere: Terram quoque receptos a Sole radios reflectere. A verſu 574. quo diſcrimine fixæ ab errantibus ſtellis diſtinguantur, pronunciat: quæque aptior ratio ſit ad harum motus explicandos proponens inquirere ad Copernicanum Syſtema delabitur. Docet Solem fixum immotumque eſſe, vi vero ſua cæli partes, quas fluidas ait, circa ſe rotare; proinde innatantes hoc fluenti æthere Planetas circumagi; Terram quoque eodem impetu raptam ferri. Viciniores Soli partes celerius,

remotiores vero tardius, ut in vorticibus fit, moveri; propterea, ut quique ei propior Planetarum eſt, citius orbes ſuos peragere. Saturno quoque Jovi ac Terræ ſuam vim ſuoſque peculiares vortices eſſe; illum quinque Satellites, Jovem vero quatuor obire: medium quoque Saturnum orbe quodam ſuſpenſo circum tanquam annulo cinctum conſpici: Lunam demum a Terræ vortice raptari. Reliquis item Planetis ſuos eſſe poſſe Satellites, imo & fixis Sideribus ſuos Planetas ſuſpicatur. Poſtremo Terræ, præter motum quo circa Solem agitur, ineſſe etiam alterum, quo ipſa circa ſe vertitur; illo Annum, hoc Diem fieri. A verſ. 783. varias lucis & figuræ mutationes in Luna explicat. Tum ut Lunæ & Solis defectus demonſtret, annuum Terræ circa Solem motæ curſum per duodecim Eclipticæ ſigna deſcribit. Orbem, quem Luna ſuo motu conficit, ab Eclipticæ via varie hinc atque inde declinare oſtendit, proinde ab hoc orbe Eclipticam interſecari in duobus punctis, qui vocantur Nodi. Fit itaque Lunæ defectus, cum ea e regione Solis in Nodo vel prope Nodum verſatur, Terra interpoſita umbram in eam projiciente: Sol vero deficit, cum Luna item in Nodo radios ejus interjecta nobis intercipit. Ab ignorantia hujuſmodi cauſarum proficiſci ſuperſtitioſas & pravas de rebus opiniones, pluribus exemplis docet. Umbram Terræ, cum minor hæc ſit Sole, progrediendo uſque minui, neque ad Martem pervenire poſſe: tandem Solem interjectu Lunæ non omnibus Terræ partibus obſcurari; contra Lunam omnibus æque inconſpicuam in defectu reddi ad verſ. 972. diſſerit. Deinde ad Axem Eclipticæ inclinari Axem Terræ; atque hunc ſemper ſibi parallelum eſſe, ubicumque loci Terra ſit; inde varias anni tempeſtates fieri explicat. A verſ. 1085. ex diurno Terræ in Ortum motu Sidera converti in Occaſum nobis apparere: Martem viciniorem interdum Sole, interdum remotiorem: Venerem quoque & Mercurium nunc citeriorem, nunc ulteriorem eſſe. His ſubjungitur directionum ſtationum & regreſſionum Planetarum ad verſ. 1157. explicatio. Tum non obſtare diurno Terræ motui lapſus corporum deorſum recta, ut apparet, cadentium, neque ejuſdem motui annuo officere Siderum inerrantium inter ſe & reſpectu Terræ non mutatos ſitus oſtenditur. Verſibus, qui a 1237. ſequuntur, deſcriptiones Siderum fixorum continentur. Hoc loco refelluntur ii, qui ab aſpectu Siderum futura prædicunt. Viam Lacteam ex confertiſſimarum ſtellarum multitudine confici ait. Fixa Sidera videri inæqualia propter inæqualem eorum a nobis diſtantiam; eaque primæ Magnitudinis eſſe, quæ nobis viciniora ſunt; & totidem fere Solis verticem circumdare, quot æquales globi medium globum circumtangere poſſunt: his ordinem ſiderum ſecundi Honoris ſuperaddi, atque ita deinceps ad verſ. 1420. A cæleſtium rerum contemplatione ad Terræ figuram explicandam devenit; illam rotundam eſſe, & ex ejus umbra in diſco Lunæ, cum hæc deficit, obſervata, & ex ſiderum elevatione & depreſſione pro vario regionum ſitu, & ex aliis hujuſmodi argumentis pronunciat. Non decernit vero, an ſphærica prorſus ſit, an ad ſphæroidis potius longæ vel latæ figuram accedat. Tum Terræ in quinque Zonas diviſionem peragit: inter Periœcos Antœcos & Antipodas diſcrimina explicat. Demum a verſ. 1575. Terræ totius partitionem; & regionum ac marium deſcriptionem ad finem uſque perſequitur.

LIBRI

LIBRI TERTII

ARGUMENTUM.

GALLIAM ob multa laudat, ob id vero præſertim, quod ea Carteſium tulerit, cujus etiam laudes ad Verſ. 63 perſequitur. Poſt deſcriptam in libro ſuperiori Mundi hujus diſpoſitionem, cauſas ejus & principia ſe traditurum in hoc promittit: & quamvis exortum Mundi nulla primordia anteceſſerint, cum a Deo is ſtatim perfecte atque abſolute conditus fuerit; tamen permagni referre ait, quibus a primordiis proditurus fuiſſet, ut omnia, quæ in eo nunc fiunt, rite peragantur, exquirere. A verſu 132 igitur hæc habet: Materies omnis, ex qua hæc rerum univerſitas componitur, fuit initio diviſa in innumerabiles particulas, quæ & ſeorſim circa ſe ipſas & ſimul circa puncta quædam motæ fuerunt; unde tot Vortices, quot erant ea puncta, effecti. Rotatu particularum circa ſe ipſas angulos atteri, eaſque in ſphærularum figuras reduci oportuit: quod vero vacaret inter globos, id particulas attritu exciſas replere. Jam duo hinc Elementa rerum ſuppetunt: Primum, minutiores illæ ex attritu angulorum Partes: Alterum, ipſi Globi. Tertium quoque craſſius minuſque motui accommodatum debere conſtare ex eo deducit, quod tria corporum genera in rebus animadvertimus, lucida nempe, pellucida, & opaca. Ubi primi Elementi copia repletis Pilarum intervallis ſuperavit, hanc redundantem in axem Vorticis compelli ac cogi neceſſe fuit a ſecundi Elementi particulis; quæ, cum in gyrum moveantur, majorem vim a medio Vortice recedendi habent; non recedunt tamen, cum ſuperiores ſemper impedimento ſint inferioribus: in quo particularum effugere contendentium niſu naturam lucis ait eſſe poſitam. Tum a Verſ. 210 declarat unius Vorticis polum contigui Vorticis Eclipticæ obverſum eſſe; proinde primi Elementi materies elabens (poteſt enim ea per ſphærularum intervalla exitus ſibi viam reperire) per unius Eclipticam in alterius polos influit. Ea, ubi per polum utrumque largius immiſſa in medium confluit, ſubito occurſu moveri ſimul celeriter & rotari debet; hinc Aſtrum in centro gignitur: nonnunquam vero neque id in axis medio fieri, neque in ipſo axe perſtare demonſtratur; hinc Excentricos circa Aſtrum orbes a Vorticis materie ipſique innatantibus Planetis confici: fors id etiam a Vorticum figura pendere ad ellipticam accedente propter aliorum inæqualem Vorticum ad latera compreſſionem. Porro proximiores centro particulas ab Aſtri vi celerius remotioribus moveri, ideoque minoris eas eſſe molis oportet; ſecus enim longius recederent. Hæc molis & celeritatis ratio ad finem uſque Vorticis non perſeverat; ibi enim extremas ocyus paulo inferioribus moveri, & utraſque æquali mole conſtare oſtendit. Deinde a Verſ. 337. Tertii Elementi naturam explicare pergens hanc confici docet ex primi Elementi particulis inter ſe complicatis, atque in craſſiorem excreſcentibus molem, quæ per globorum intervalla tranſiens in Striæ figuram confor-

conformatur. Iners ea materies in polos redigitur; inde per axem in Aſtrum pervenit, eique maculas offundit. Hæ idcirco in Sole obſervantur: atque ex earum Soli inhærentium converſione Solem quoque circa ſe converti deducitur. Hujuſmodi maculas diu non permanere, ſed alias abſumi, alias rurſus generari videmus; hinc fit, ut Solis lux interdum valde imminuatur, & nonnulla fixa ſidera aliquando nobis prorſus obtegantur, aliquando & nova appareant. Striata hujuſmodi materies non ſemper Soli inhæret, ſed ejus vi ſæpe rejecta & diſperſa longius procurrit, eique, ut Terræ aër, circumfunditur. Hæc ad Verſ. 551. Si quando vero ea craſſior materies Aſtrum denſiſſime circumtexerit, & ejus Vorticis motus elangueſcet, & a fortiori vi finitimi Vorticis una cum Aſtro abripietur: hinc Cometam eſſe ait, cum abreptum hoc Aſtrum ita compactum eſt, ut vim habeat ex alio Vortice in alium elabendi. Multorum hoc loco de Cometis ſententiæ referuntur ad verſ. 733. Quod ſi minus ſolidis contextum ſit maculis Aſtrum, ut in alio Vortice alicubi cum ejus circumfluente materia libretur, hoc Planetam eſſe ſtato circuitu permeantem aſſerit. Hæc eſt Planetarum noſtri Vorticis origo. Quoniam vero in Planetis & Cometis incluſum ſub macularum cruſtis primum Elementum agitatur adhuc, & torquetur, hi quoque circa ſe agi debent, & converti: hinc diurna Terræ circa ſe converſio: Lunam quoque ſemel circa ſe revolvi, dum periodum peragit ſuam, obſervari ait. Terræ vero axis ad Eclipticam idcirco inclinatur, quia directionem ſui eandem conſervat, quæ illi fuit, ante quam Tellus a Solis abſorberetur Vortice. Demum errorum, qui in Planetis & præſertim in Luna ſervantur, rationem reddit. A verſ. 946 de corporum Gravitate agit, cujus cauſam repetit a globulis ſecundi Elementi a centro motus, quod idem Terræ centrum eſt, recedere nitentibus, & cætera corpora deorſum renovato ſemper impulſu trudentibus: idcirco enim ea lapſus ſuos per quadrata temporum accelerant: imo & Terræ rotunda figura prodit ab hujuſmodi particulis eam circumundique prementibus. Gravitatem corporibus minorem ſub Æquatore, quam ſub Polis eſſe a celeriori in his, in illo tardiori Pendulorum motu deprehendi ait; idque ea de cauſa fieri, quod ſub Æquatore major terreſtrium corporum ex diurna Terræ converſione motus plus gravitatis detrahat, quam ſub Polis. Tum a verſ. 1077. cur corpora alia aquis innatent, alia iis ſubmergantur, demonſtrat; & motus piſcium ſurſum deorſumque explicat. Corpora tantum ſub aquis amittere ponderis, ait, quantum par aquæ moles habet gravitatis: hinc diverſam in variis liquoribus gravitatem itemque in ſolidis corporibus deprehendi poſſe. Demum Vectis exemplo corpora valde gravia facile moveri ad Verſ. 1214. oſtenditur. Nunc ad Magnetis vim explicandam tranſiens hæc habet: quoniam ab uno Terræ polo in alterum ſtriata materies perpetuo fluit, eadem per Magnetis corpus viam ſibi accommodatam facile invenit; idque pervadendo ad polum ſuo curſu dirigit; quin imo egrediendo & regrediendo parvum vorticem circa idem, ut circa Terram, conficit. Hinc infertur, cur Magnes a Magnete, ut varie alter alteri obverſus eſt, nunc trahatur, nunc rejiciatur. Porro ſi ferrum Magneti admoveatur, ab hoc fluens materia in illo ſibi meatus conſtruit: unde & ferrum a Magnete tactum in Polum convertitur, & cum juxta ſitum eſt, ab illo trahitur. Hoc loco aliorum etiam corporum vim Electricam explicat. Quæ omnia

ad

ad verſum 1615. perſequitur. Jam ex ſupra conſtitutis principiis manant variæ corporum affectiones: Calor ex perturbata particularum corporis, quas primi vis Elementi commovit, agitatione proficiſcitur; contra frigus vel a quiete particularum vel ab earum recto motu repetendum eſt. Tum a verſu 1741. unde corpora alia humida & liquentia ſint, alia dura, quædam vero pellucida, quædam opaca fuſe declarat. Poſtremo corpora a corporibus non alio docet differre, quam diverſa partium, quibus componuntur, diſpoſitione. Sub finem digrediens Metalla in præpoſteros uſus converti damnat, & nimiam hominum in conquirendis divitiis anxietatem redarguit.

LIBRI QUARTI

ARGUMENTUM.

SE jam medii Operis labore perfunctum cogitatione eorum, quæ adhuc pertractanda reſtant, ait animum deſpondere; recreari tamen officii ſui erga nobiles Viros, quibus hæc nuncupat, recordatione, iiſque placendi ſtudio excitari. Protinus, ut aquæ aeris & ignis, de quibus hoc libro acturus eſt, utilitates commemoravit, ſingillatim eorum naturam explicare a Ver: 84. aggreditur. Aquam igitur docet lævibus oblongis ac flexibilibus particulis conſtare; proinde facile fluere, & madefacere corpora, & in vapores reſolvi, tum in planitiem ſe componere, & æque undique librari. Porro a verſ. 180. cur Maris aqua ſalibus corrupta ſit, inquirit; & cur eadem fluat ac refluat, hanc affert explicationem: ut in fluminum alveis, ubi a pontium mole coarctantur, undæ celerius effluunt; ſic in Terræ Vortice, ubi Luna ſuo corpore iter fluenti ætheris materiæ arctavit, ea materies majori vi connitens per impeditiorem viam ſubjectas Oceani aquas premit, ſimulque Terram paulum illa impreſſione repellit: hinc in oppoſitis Terræ partibus fluere Maria neceſſe eſt, refluere vero, cum Luna ab illo loco digreditur. Et quoniam Orbis Vorticis Terræ ellipticus eſt, cum Luna in graciliore ejus parte (quod in Oppoſitionibus & in Conjunctionibus fit) verſatur, arctam per ſe viam magis obſtruens ſolito majores Æſtus efficit, præſertim in Æquinoctiis directiore vi Solis accedente. Æſtus hujuſmodi maxime ſub proximis Æquatori locis, qua Lunæ eſt via, contingunt; & quo quæque magis ab illo diſtant Maria, minus agitari oportet. A verſ: 298. tres affert de Fontium origine Philoſophorum ſententias; primam, quam refellit, eorum, qui maris aquam terræ inſinuatam, ejuſque purgatam meatibus in Fontes derivant; alteram aſſerentium eandem maris aquam in cavos terræ ſinus illapſam ejus calore in vapores reſolvi; qui poſt relictis ſalibus in guttas revertuntur, & manant in Fontes; tertiam, quæ pluviis & ſolutis nivibus Fontium originem refert: huic potiſſimum aſſentitur, eamque pluri-

plurimis probat argumentis . His ſubjungitur a verſ. 543. Nubium Pluviarum Nivis Grandinis & Roris explicatio . Aërem , de quo a verſ. 726. pergit dicere , tenuibus quibuſdam & flexibilibus filis ait componi ; hinc fluidum eſſe , & , ſi comprimatur , conniti , ut ſe reſtituat , ac dilatet . Hujuſmodi Elaſtica vis in aliis etiam corporibus explicatur : hoc loco Sclopetum , ut vocant , Pneumaticum , & Boyli machina deſcribitur , & pleraque eorum , quæ in ea ad probandam vim aëris experimenta fiunt , afferuntur . A verſ. 919. Aëri quoque gravitatem ineſſe ſuam probat ex aqua in tubis ſuſpenſa , & ab illo extra premente ſuſtentata ; idque ad verſ. 994. Mox de Ventis agit : illos ipſum Aërem fluentem eſſe , cumque fluere , cum vel a Solis calore , vel a vaporibus agitatur , oſtendit . Ventorum nomina & plagas deſignat ; & cur quidam certis locis ſtatiſque temporibus flent , atque alia hujuſmodi ad Verſ. 1244. demonſtrat . Reliquum jam eſt , ut Ignis natura declaretur : hanc ſitam eſſe docet in celeri ac perturbato primi Elementi motu corporum particulas diſſolventis & abripientis : facile porro explicatur , cur affuſa aqua Calx ferveat , & cur ſilex chalybe & ligna lignis percuſſa ſcintillas emittant . Præterea Ignem a Solis radiis vitrea lente aut ſpeculo concavo collectis excitari aſſerit . Tum a Verſ. 1401. Pulveris pyrii compoſitionem ejuſque , cum accenditur , vires perſequitur . Ab hoc propter ſimilitudinem pertranſit ad Tonitru Fulguris & Fulminis cauſas exquirendas , in quibus ad Verſ. 1538. immoratur . Hæc excipit Ignium , quos vocant Fatuos , atque hujuſmodi aliorum explicatio . A Verſ. 1564. ad Verſ. 1624. Aurora Borealis deſcribitur , ejuſque cauſa repetitur a Solis atmoſphæra , quæ ubi longius procurrens Terræ Vorticem contingit , ab ejus correpta impetu in polos projicitur , ubi a Sole colluſtrata apparet . Demum Ignes ſub terra produci ait ; hinc a pleriſque montibus flammas eructari , & terram perſæpe tremere deducit ; varioſque terræ Tremoris effectus enumerat ; quibus ſubjungit caſus Patriæ ſuæ a terræ motu ſubverſæ anno CIↃIↃCLXVII. VIII. Id. Apr. non inelegantem deſcriptionem .

LIBRI QUINTI

ARGUMENTUM.

CUM Divina Mens in rebus omnibus, quas condidit, eluceat, atque animo conſpici a nobis poſſit, nihil tamen ait magis, quam Hominem claram atque expreſſam ejus imaginem exhibere. Toto itaque hoc libro Hominis naturam conſideraturus jam ab ejus generatione atque exortu incipit; idque a verſ. *65*. ad *116*. Tum Animam in cerebro locat, unde per totum corpus nervorum propagines diffunduntur, per quos ipſa corpus impellit ac movet, & externarum rerum admonetur. Accedunt & ſpiritus, quos Animales vocant, qui de purgatiori ſanguine effecti totum corpus pervadunt celeriter, ac mobilitant, rerumque ſpecies in cerebrum deferunt, in eoque imprimunt. Ab horum ſpirituum varietate, & diverſa cerebri fibrarum conſtitutione diverſi ſunt Hominum mores & ingenia; unde & ſingulæ ætates Hominis inter ſe præcipue differunt. A verſ. 248. præteritorum nos reminiſci docet propter ſpirituum excurſum per impreſſa rerum in cerebro veſtigia; itemque a ſæpe repetito eorum per nervos tranſitu agendi aliquid facilitatem a nobis acquiri: ubi de labrorum ac linguæ ad loquendum & de nervorum ac muſculorum ad progrediendum apto motu diſſerit. A verſu 345 vigilare nos ait, cum ſpirituum copia nervos omnes intendens ſenſus ad res percipiendas excitat; iiſdem deficientibus delaſſari & ſomno corripi; ſomniare vero ob eorum incertum perturbatumque per cerebrum motum; ab illis quoque capitis morbos, vertigines, virium defectum, atque inſaniam ſæpe oriri ad verſ. 450. docet. Famem deinde & ſitim & ciborum in ſtomacho concoctionem, &, quo pacto corporis partes nutriantur, explicat; ac circuitionem ſanguinis deſcribit. Ad ſenſus delapſus a verſ. 520. ad verſ. *621*. diſputat, nobis eos a Natura datos eſſe non ad veritates rerum cognoſcendas, ſed ad tuendum conſervandumque corpus (facile enim & compendiaria quadam via de rebus, quæ vel obeſſe vel prodeſſe poſſint, nos admonent). Tum de iis ſeorſum acturus, primo Tactum, qui per totum corpus diffunditur, progigni docet in extima cute, a qua motus per nervos ad ipſius Animæ ſedem defertur. Affert hoc loco doloris & voluptatis diſcrimen, & hujuſmodi alia. A verſ. 704. ad 748. Guſtum præcipue in linguæ fibris collocat, variaſque ſaporum ſpecies enumerat. Porro ad Olfactum tranſiens agit de Odoribus, qui vel in perpetuo particularum certis e corporibus effluxu, vel in varia aëris eorum meatus pervadentis diſpoſitione conſiſtunt. Cum igitur interiorem narium membranam illi percellunt, propagatus ad cerebrum uſque hujuſmodi motus convenientem in Anima ſenſum excitat. A verſ. *796*. ſonum qui Auditus fibras percutit, nihil aliud eſſe, quam celeres aëris fremitus probat. Ejus reflexione ac repulſu Echo & vocalem Tubam explicat. Lentiore hujuſmodi fremitu ſonum ait fieri graviorem, eodem frequentiore acutiorem; ex utroque autem convenienter inter ſe permixto fieri Harmoniam; ubi

& ra-

& rationem reddit, cur de duabus chordis æqualibus & æque tenſis, percuſſa altera, altera pariter exultet, & ſonum edat. Tum obſervari docet ſonum, ſive tenuior ſit ſive fortior, ſive feratur ſecundis ſive adverſis ventis, æquali ſemper tempore per æquale prope ſpatium propagari, & velocitatem ejus vix quidquam progrediendo imminui: Hinc ad eorum corporum, quæ ſonum pariter cum fulgore reddunt, cognoſcendam a nobis diſtantiam ducimur. Quod jam ſupereſt, Viſus naturam explicaturus a verſ. 1098. varias lucis affectiones conſiderat; cujuſmodi eſt ejus reflexio & refractio. Ob refractionis radiorum rationem & remus ſub undis videtur fractus, & ſidera ſuos exortus anticipare, obituſque poſtponere; neque illa eo, quo apparent, loci revera ſunt: tum convexis tranſmiſſi radii vitris colliguntur, concavis diſperguntur. Per reflexionem vero res in ſpeculo repræſentantur, in eoque tantum ultra, quantum ſunt citra, videntur. Inde quoque oriuntur Colores: candida apparent enim corpora, quæ omnes in omnem partem radios reflectunt; nigra contra, quæ pauciſſimos: & cum lucis elementa a corporibus reflexa pro varia eorum ſuperficie varie circa ſe rotentur, & moveantur, variis corpora perfundi Coloribus neceſſe eſt. Hic Newtoni quoque de Coloribus rationem breviter declarat. Poſt quædam de Iride, nonnulla de Halonibus, & de Pareliis ad verſ. 1430. habet. His explicatis de Oculi ſtructura agit. In intima ejus membrana, quam Retinam vocant, res exteriores ait pingi, atque exprimi, velut pinguntur in obſeratæ domus interiore pariete, vel in objecta charta radiis per lentem vitream tranſmiſſis: ea figura per nervum Opticum cerebrum Animæ ſedem concuti, Animamque percipere. Porro cognoſces, cur quidam, præſertim Senes, propiora minus diſtincte videant, nonnulli contra remotiora: & quo pacto rerum, quas tuemur, diſtantias percipiamus; & pro variis diſtantiis quare varia nobis eorum magnitudo figura & motus videatur; & cur duobus oculis ſingulæ res non duplices appareant. A verſ. 1784. Affectuum originem tradens, Admirationis, Amoris, Odii, Deſiderii, Triſtitiæ, & Gaudii naturam atque effectus deſcribit. Poſtremo diſſolvi oportere Hominum corpora ex ipſa eorum conſtitutione deducit, omnibuſque proinde obeundum eſſe,

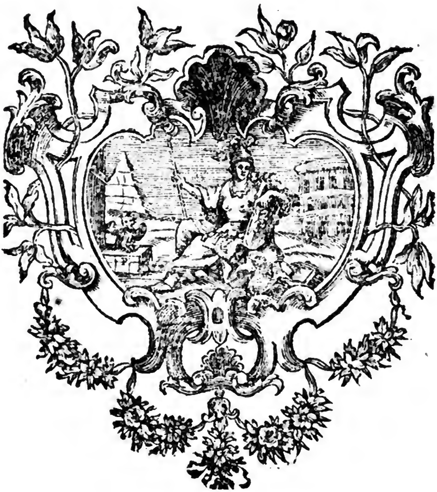
LI-

LIBRI SEXTI

ARGUMENTUM.

NATURA rerum hactenus explicata ad Morum doctrinam tranſit; atque ut in re maxime neceſſaria, & quæ magis noſtra referat, quam omnium extra poſitarum rerum cognitio, SAPIENTIAM iterum invocat Juſtitiæ ac Legum Magiſtram. Deinde a verſu 26. ad 465. hæc habet. Nobis, ne vagi atque incerti in rebus temere circumferamur, neceſſe eſt eſſe a Deo propoſitum & conſtitutum aliquem ultimum bonorum Finem, ad quem noſtra omnia referamus, quemque unum ex omnibus expetamus. Hujuſmodi ſummi Boni deſiderium experimur eſſe ita nobis inſitum, ut ab ejus quærendi ſtudio averti & ceſſare nequeamus. Videmus vero erroribus variis pleroſque decipi: aliis Divitias fraudi eſſe, quibuſdam Honores, nonnullis Potentiam, pleriſque Gloriam, multis Voluptatem; quod hujuſmodi rebus, quas quique concupiſcunt, adeptis ſe beatos fore putent. Ita fit, ut in quærendo Bono illuſi a recto tramite deflectant, cum in rebus non ſummis ſummum Bonum collocent, idemque natura ſua ſimplex atque unum ſejungant quodammodo ac dividant. Igitur cum in hiſce rebus illud a nobis inveniri non poſſit, oportet Deum ipſum ultimum eſſe Bonorum Finem, & eum ſe nobis unum expetendum propoſuiſſe; cujus cum infinita Natura ſit, eadem explere noſtrorum animorum deſiderium poteſt. Sed in hoc mortalis vitæ curſu optare tantum Bonum ac ſperare poſſumus, id plene aſſequi, in eoque acquieſcere non valemus: interim tamen relicta nobis hic eſt quædam etſi non perfecta Beatitudo, quæ in ſana mente ac tranquilla ſita eſt. His latius explicatis, noſtrorum Actuum, quos ad ultimum Finem dirigere nos oportet, naturam ad verſ. 572. conſiderat; tum Regulam, ac normam, ad quam eos componere debemus, ait eſſe æternam ſupremæ Rationis Legem, a qua Naturæ Lex manavit: præcipuum hujus Legis ſcitum eſſe, ut Deum ipſum amemus, eique omnia referamus: Ab hujuſmodi præſcripto recedere pleroſque, qui decepti ſenſibus inhæreſcunt, ac fruuntur rebus, quæ nobis ad uſum vitæ tantummodo datæ ſunt. A verſ. 728. docet primas Naturæ Leges omnium mentibus inſitas ignorari non poſſe; eas eſſe immutabiles, quippe quæ non ex hominum conſenſione, ſed ex ipſo Ordine & ſumma Ratione nata ſunt; inde nobis conſcientiam eſſe, quæ ſemper recta ſuadeat, & a pravis avertat: oportuiſſe vero homines, cum Naturæ legibus non obſequerentur, aliquo præſentioris pœnæ metu cohiberi; proinde humanas leges eſſe conſtitutas. A verſ. 886. ad 1114. de Affectibus, quantum ad Mores ipſos referri poſſint, agens contra Stoicos diſputat, qui omnes Affectus eſſe malos aſſerebant, animi proinde morbos appellabant. Porro Virtutis definitionem, ejuſque partitionem in Prudentiam, Juſtitiam, Fortitudinem, & Temperantiam tradit; & ſejunctim ſingulas ad verſ. 1988. fuſius deſcribit. Tum ut Virtutibus ait honeſtari animos atque ornari, ita fœdari

dari contra ac corrumpi vitiis , idque fieri cum a Deo averſi ad creatas res convertimur : peccata non eſſe paria : ea ab errore mentis proficiſci : cum enim alicujus boni ſpecie repente quis percellitur , ſuam aſſenſionem non uſque eo cohibet , donec rem eam perſpiciat mens , atque ex omni parte conſideret , & expetendane ſit , an vitanda , definiat ; ſed præceps ruit in illud , quod ſemel Boni ſpeciem præſetulit , & judicium mentis antevertit . Tandem rebus omnibus perpenſis hoc vere Sapientis eſſe ſtatuit , ac firmat , in hoc mortalis vitæ curſu in id , quod Summum atque Æternum eſt, operam omnem impendere.

LIBER PRIMUS.

Terrarum Cælique potens atque uberis alma
Naturæ Genitrix, magnum, SAPIENTIA, Numen;
Quam Pater haud ævo nec majeſtate ſecundam
Edidit æterna fœcundæ in imagine mentis
Progeniem; per te cauſæ & ſua ſemina rebus
Seminibuſque ſuus vigor & vis indita vitæ:
Tu Dea, tu pulchri Ratio ordinis, omnia nectis
Menſuris elementa ſuis, numeriſque revincis.
Terra tibi fœtus, tibi debent ſidera lucem:
Tu facis, ut caleant ignes, tu cærula ponti
Diffundis, cælumque levi circumtegis aura:
Et facis, ut certo volvantur tempora curſu
Per motus diſtincta ſuos, vicibuſque recurrant.
Mentibus humanis tu certa & ſumma voluptas:
Nam ſimul atque tuum longe ſplendeſcere lumen
Incipit, & lucis radios oſtendis amicæ,
Ardet inexpleta cupidum dulcedine pectus
Teque ſequi, viſaque frui, ſemperque potiri.
Inde animo ætherios avidi conſcendimus orbes,
Sidereaſque procul metas luſtramus, & ignes,
Et liquidi ſalis æquor, & aëris, & loca terræ, &
Quærenti quæcumque patent, ſcrutamur avari,
Correptique ardore tui: nam quid ſola terræ

Quid mare quid cælum quid demum ſidera & ignes
Nos caperent, niſi ſancta Tui veſtigia, per quæ
Te cupide ſequimur, quo inducis cumque, referrent?
Denique te propter nocturnis invigilamus
Pallentes libris, ſomnoque epuliſque relictis
Et Sociûm turba gaudentum. Sufficis una,
Una licet longe tenues quæſita per umbras
Sufficis. O! illo quantum gaudere licebit
Tempore, cum te ipſam non per ſimulacra, ſed ore,
Qualis es, attoniti claro ſpectabimus ore.
Affore tanta equidem ſperamus gaudia nobis:
Sed, te dum rebus longe ſpeculamur in ipſis,
Tota tibi quoniam paret, quam pandere verſu
Aggredior, Natura; tuo mihi Numine præſens,
Quo ſine nil oritur,neque pulchrum & amabile quidquam eſt,
Adſis; pectus & hoc veris rationibus imple
Illabens, faciliſque tuum da, Diva, leporem
Verſibus in noſtris, conor quos pangere magnis
Sorgorum de Gente Viris: hos inclita tollit
Nobilitas, his ingenium divinius, & mens
Rerum notitiis præfulget in omnibus, omni
Hos tu, Diva, tua voluiſti excellere laude.
Eja igitur Vos, doctrinæ qui templa tenetis
Edita jampridem ingreſſi, ſi publica rerum
Cura ſinit noſtras etiam non ſpernere Muſas,
Eja agite, hos vultu facili mea dona labores,
Marine, atque Antoni, illo, quo ſæpe ſoletis
Me meaque, excipite; &, quamvis ſint tenuia dona,
Non inopem laudate animum: quin eſtis & hujus
Vos partim Auctores Operis; (pars altera noſtra eſt)
Nam Vos & ſuaſiſtis, & id potuiſtis ob uſum
Suavis amicitiæ; (vobis concedere quidvis
Par erat) idcirco eſt opus ad vos veſtra referri.
Vos etiam nec ſpe nec nobilitate minores,

Basse-

Bassegli, cujus victrix facundia linguæ;
Quique tuam Grajûm, Zamagna, a fontibus ipſis
Doctrinam hauſiſti; tuque o ſate ſanguine claro
Ragniadum, ingenuas Muſarum exculte per artes,
Egregii Juvenes animos intendite veſtros,
Ut rerum occultas penitus conviſere cauſas
Poſſitis, noſtro quas in ſermone ſolemus
Sæpe acri ſtudio vigilique inquirere mente.
Quamquam ego non vobis ignota edicere pergo:
Nam quid rebus in his ignotum eſt denique vobis?
Sed, quia difficile eſt (præſertim cum ſit agendum
Multa aliis verbis, quam quæ ſibi vindicat uſus)
Verſibus illuſtrare nova atque obſcura reperta,
Multa ideo poſſunt attentam expoſcere mentem.
  Et jam, docta Cohors, tibi protinus ipſe, quod inſtat,
Cunctarum incipiam rationem evolvere rerum,
Principio inquirens, quæ ſenſu & mente videntur
Eſſe in Natura, num ſint? tum quodque quid extet?
Quid Deus, atque Animus, quid Corpora? & unde coorta,
Et quibus a cauſis, & qua ratione? vacantes
Tu tamen his adhibe dictis aures animumque;
Dum maria & terras circumfuſumque peragro
Aëra, ſidereique vagor per mœnia mundi.
Invenies etiam, teque hoc longe omnibus unum
Plus capiet, per quæ felix conſiſtere poſſit
Vita hominum, & rerum rectus quid flagitet uſus,
Quæ finis ſit ſumma Boni, quo tendere oportet.
  Gallus Homo nobis ea mente animoque ſagaci
Omnia pervidit: non illum monſtra, Chimæræ,
Scyllæque, Sphingeſque, aut triſtia Centaurorum
Sæcla peragrantem naturæ luſtra latentis
Obvia compreſſere minaci murmure contra
Horrificiſque Virum formis. Vis vivida cælum
Vicit, & hinc lucem nobis felicibus audens

Extulit auſpiciis, & pulſis orbe tenebris
Naturæ cæcam patefecit callidus artem.
Hunc Deus, ipſe Deus mundo & tibi, Gallia, multum
Indulgens plane eſt illo dare tempore viſus,
Quo vis cæca hominum ſtygiis ſuffuſa venenis
Tollere de medio Numen, penituſque receptum
Infixumque ſuo ſub corde abolere parabant.
Ille audax bellum contra non ære nec armis,
Aut quibus infeſtum monſtris purgaverat Orbem
Claviger Alcides, aut Diva quibus jaculatrix
Uſa in montiferos Phœbo cum fratre Gigantes;
Sed rationum illud ſuſcepit pondere, & ipſa
Naturæ ſpecie, dum veri luce coruſca
Fulgurat, & cæcæ præpandit lumina menti.
Hujus ego ſervata legens veſtigia longe
Principio edico, Naturæ in templa ſerena
Si juvat admitti, atque illa gaudere reperta,
Omnibus eſſe tibi dubitandum in limine primo
De rebus, quas noſſe prius te cumque putabas:
Non id propterea, quia rebus nulla vel extent
Vera, ea vel poſſint nulla ratione patere;
Omnia pro falſis ſed habendum, purius inde
Eductum ut Verum omne niteſcat, certaque conſtent
Principia in rebus, totamque gerat Ratio rem.
Non ſecus ac curvo creſcentem ſtipite plantam
Seu gaudentis aqua Platani ſeu puberis Ulmi,
Tunc illam ſi cura agreſtis ſedula rectam
Stare velit campis, multum in contraria flectit
Connitens, aliudque, facit, detorta ſua vi
In latus inclinet; non quod magis optet, ut illac
Pendeat; aſt inter geminatos oppoſitoſque
Niſus, non illac non hac, at utrinque reducta
Arbor conſiſtat medio rectiſſima trunco.
Nec ſimplex cauſa eſt dubitandi: plurima namque

Scire licet multis erroribus intermixta,
Quos Veri indutos faciem internoſcere pacto
Poſſumus haud alio, noſtramque exſolvere mentem,
Omnia ni pariter rationis ad acre vocentur
Judicium, atque alte quoque ſingula diſpiciantur,
Conſtet uti, Veri ſpecies quæ certa, modoque
Quo diſtet falſis, quid & hæc illamque ſit inter.
Tu, reor, haud aliter facias quoque, ſi tibi quiſquam
Aurea multa ferat, quæ ſe debere fatetur,
Multa ex argento confecta numiſmata, quorum
Si non pauca minus vel pendere, deteriori
Vel retegas longe, quam par, conſtare metallo,
Plurima tum ex cumulo quamvis ſincera rearis,
Non tamen ante tibi recipis, quam ſingula libres,
Singula quam puro teneas conflata metallo.
In nummis igitur ſi legem hanc exigis æquam;
Illis nonne tibi ratio quoque ſuadet eandem
Æquior in rebus, queis mens diteſcere poſſit?
Cum minus interſit, flavo ne fallar in auro,
Quam ne quid falſo mens judicet, incertumque
Fluctuet in tenebris ignara & luce maligna.
Quare age, & errorum fontes penetremus ad ipſos,
Illorum & cauſas penitus nos inſinuantes
Evolvamus: erit multæ id ſeges utilitatis,
Pectora doctrinæ ſancto dum lumine gaudent
Perfundi, puroque haurire à fonte liquores.
Nil didiciſſe poteſt, qui non prius omne, quod intra eſt,
Excutiat falſum. Jam mentem adverte ſagacem.
Principio rerum ſpecies, quas hauſimus alte
Tum, cum prima novis ætas fuit & rationis
Indiga mens, longe ex animo poſuiſſe neceſſe eſt.
Tunc etenim, ut quævis male firmo per loca greſſu
Repſimus inſtabiles, & humum plerumque petentes,
Sic levis & nullo rationis pondere certæ

Mens firmata ferebatur, quocumque labantem
Rerum impellebat variantia, ſeque plicabat
Errorum in nodos cæcis conſperſa tenebris.
At veluti facile ignotis nova pectora rebus
Protinus illudi, ſe fortibus indupeditum
Sic contra durum ac rarum eſt exſolvere nodis.
Præterea tenero molles in corpore ſenſus
Multa modis multis in ſe tranſmiſſa receptant
Ex alienigenis rebus, varieque moventur.
Nam manus ad glaciem gelidique ad fluminis undam
Frigida fit; ſentit flammis admota calorem;
Contrectata ſibi ſolidiſſima marmora reſtant;
At cedunt mollis tangenti vellera lanæ;
Lucem oculi a rebus varioſqne in luce colores
Accipiunt, tremulus pulſis ſonat auribus aer.
Inde fit, ut lucem temere, & cum luce colorem
Rebus ineſſe putemus, & auras eſſe ſonantes,
Et gelidam glaciem, flammiſque vigere calorem
Aſſimilem noſtro, quem tum manus excita ſentit:
Prædita mollitie quoque vellera, prædita multa
Marmora duritie: velut idem ſenſus ineſſet
Illis, qui nobis, ope quorum cominus ipſi
Talia percipimus: quia propter diſpoſituras
Rerum multimodas motuſque ſimul variantes
Exoritur varius nobis quoque multiplexque
Senſus, ut eſt variis a rebus percitus extra.
Adde, quod & noſtros multi nil fallere ſenſus
Contendant: (quibus hoc ultro concedere poſſim:
Senſus enim haud aliter rerum nos admonet omnis,
Ac ipſe a rebus fuerat commotus: eandem
Oſtendunt oculi, quam ipſi accepere, figuram)
Præterea exortum verum omne a ſenſibus ipſis,
Noſtrarumque putant ut normam notitiarum
Senſus, quos nunquam ratio ulla refellere poſſit.

Fiet

Fiet at hinc, ut Sol ut ſidera, quæ ſuper alto
Æthere conſedere, (quibus ſi vaſta referre
Hæc terræ loca cum circumcingentibus undis
Collibuit, Tellus, quam lata eſt, tota neceſſe eſt
Sit longe longeque minor, milleſima quam pars)
Non majora micent, oculis quam conſpiciuntur,
Quam facis exiguæ, quam parvæ lampadis ignis.
Fiet item, celeres cum per vada ſalſa phaſeli
Decurrunt Nautis remo impellentibus undas,
Subter aquis tonſæ ut frangantur; namque videntur
Subter aquis frangi: pariter quoque cætera fient,
Veri prima fides inerit ſi ſenſibus ullis,
Quæ fieri ſenſus demonſtrant: cum tamen omnis
Poſſe eadem fieri ratio cujuſque refutet.
Ergo, ſi tollas rationem, opus eſſe fatendum eſt,
Nobis ut ſenſus (quamvis non claudicet ipſe)
Cauſa ſit errandi: nimirum judicii expers
Dum ſibi, quam par eſt, plus arrogat immoderate.
Ut ſi regula certa, potes qua noſcere rectum
Quid ſit, quid contra curvum, & nil talia præter,
Exoptes etiam, ut tibi pondera menſuraſque
Demonſtret rerum, longe a ratione ferere.
Nimirum ſic eſt per fœdera naturaï
Diſpoſitum, ut rem quæque ſuam gerat officiumque
Res bene, ut alterius, niſi prave, non metat arvum.
Judicio ſenſus abſiſtant: cætera ſume,
Quæ ſua quiſque tibi dant ordine convenienti.
  Et tamen uſque adeo primis hæſere tenaces
Senſibus haud pauci Sapientum, in rebus ut eſſe
Nil uſquam, quod non ipſi ſenſere, reantur.
Quapropter, quoniam nil, præter corpus & ejus
Eventum, ſenſus poſſit pertingere noſtros;
Nullam aliam in rebus, quæ non ſit corpus & ejus
Eventum, pugnant naturam exiſtere poſſe:

Uſque adeo longe progreſſi, ut non minus eſſe
Corporeas dicant animas, quam cætera, terram,
Aëra ventoſum, lapides, arbuſta, liquores.
Et quoniam, ſolido ſi conſtet corpore, ut aurum,
Mens non poſſit, ut eſt, ſic velox eſſe, repente
Permeet ut maria & terras cælumque profundum;
Lævibus idcirco perſubtilem atque minutis
Perquam corporibus dicunt conſtare creatam,
Qua neque mobilius quidquam neque tenuius extat;
Aſſimilemque putant igni ventiſque citatis,
Omnia qui penetrant late loca pervolitantes.
Quod quantum a vera avulſum ratione recedat,
Perſpicuum tibi poſterius faciemus, & hanc rem
Ipſo a principio repetentes expediemus.
  Nunc locus eſt quoque in his illud tibi dicere rebus,
Mentem ſæpe ſuis nimirum præcipitanter
Uti judiciis, metuit dum ignara videri.
Idcirco magnis erroribus involvuntur,
Qui neſcire volunt potius, quam haud ſcire videri.
Inſanum potis eſt hunc declinare pudorem,
Qui bene pervideat, Sapientum quantula res ſit
Scire, ſuum teneat quæ finem progrediendi;
Infinita quidem cum conſtent omnia, ſciri
Quæ poſſint, quæque eſt illos neſcire fatendum.
  Hac proin labe animi ſi quis mentiſque laborans
Viderit excelſo montis de vertice rupem
Aut pluvia aut annis aut fulminis igne ſolutam
Ex alto ruere in valles ſtrepitumque ciere;
At tenues contra in cælum diſcedere flammas;
Dicit eam ſubito vires gravitatis habere,
Qua ſummæ in medium res nititur ire ſine ullis
Ictibus externis; contra levitate ſuperne
Tenuia ſponte ſua, atque in cæli templa volare.
Sic litem ignotis plane ambiguiſque reſolvit

Nomi-

Nominibus, cupiens tantum ſe ſcire videri.
Conſimili ratione, videt cum pondera ferri
A magnete rapi ſurſum, & conjuncta teneri;
Sortitus lapis eſt vim ferro convenientem,
Inquit, & æterni ſancitum fœdus amoris,
Ut vicina velint jungi, metuantque revelli.
Jam ne vides igitur, nos quanta pericula fraudum
Circumſtent? quantum prope re fallamur in omni?
Quo magis eſt nobis dubitandum. Nec tibi poſſum
Errorum latebras omnes penituſque repoſtos
Inſinuare aditus, omneſque oſtendere rimas:
Nam me alia expectant cunctantem; forſitan & te
Jam piget, & quereris longum promiſſa morari.
Sed patere, adjiciam quoque pauca e pluribus, addi
Quæ poſſunt, dictis penitus tua tota fides ſit
Ut conraſa meis; tum dein ad cætera pergam
Lætior ingenuo concinnans omnia verſu.
Dic porro, mea ſi cauſando dicta refellis,
Unde fit, ut, veteri noſtraque ætate vocamus
Nomine quos pulchro, & Sapientes credimus eſſe,
Scilicet inter ſe tanto ut diſcrimine rerum,
Quas docuere, recedentes penituſque repulſi
Diſſideant, atque in pugnas in bella ferantur
Ardentes? quænam hos excivit cauſa tumultus?
Aſſimili veris nimirum prædita forma
Plurima falſa, quibus mens ſeſe opponere neſcit
Victa dolis: nam ſi vera omnes omnia dicant,
Haud ulla inter ſe diſtent ratione, neceſſe eſt.
Aſpice præterea gentes a gentibus ipſas
Non tantum varia cæli regione locique
Aut lingua aut habitu aut diverſas moribus eſſe,
Quantum inter ſeſe de rebus mente videndis
Judicio pugnant; nunquam quod poſſit, opinor,
Eſſe, niſi omnino fallantur in inveniendis

Veri, quod quærunt, rationibus, & procul errent.
His accedit, uti vario pro tempore vitæ
Nos etiam a nobis longe diſtemus in annis
Nunc quam præteritis multum diverſa ſequentes,
Poſt & venturo longe mutabimur ævo.
Quin & ſæpe die pugnantia ſector eodem:
Nimirum modo flectit amor, modo concitat ira,
Et modo lenem animum reddit jucunda voluptas.
Quare noſtra modis variis mens mota, neceſſe eſt,
Ut varium tueatur, & in diverſa feratur.
De plano potes hinc igitur cognoſcere, longe
Quam nos a Veri regionibus abſiſtamus
Multis in rebus: quapropter, fallere multæ
Res quoniam poſſunt, ſimili ratione cavendum eſt,
Ne fallant omnes: quare omnibus eſt adhibendum
Rebus, ut eſt illis, quas circa erramus aperte,
Nimirum veræ pro vi rationis ut omnes
Rurſum expendantur: neque porro expendier omnes
Poſſunt, & veram revocarier ad rationem,
Ni, quarum nos cumque ſumus rerum ante potiti
Notitia, nil jam penitus nunc ſcire reamur.
Et veluti, juncto poſtquam bove verterit arva
Pinguia, & infelix excoxerit omne per ignem
Herbarum vitium tribulos loliumque Colonus,
Proſciſſæ mandat frumenti ſemina terræ,
Inverſoque ſolo penitus tegit; haud ea certe
Prodigus ut perdat, (non ruri prodiga vivunt
Pectora) ſed plenas illinc viſurus ariſtas
Creſcentes, & meſſe domum impleturus opima:
Sic bene majori commutat fœnore ſortem.
Tu quoque cunctarum ſic oblivifcere rerum:
Neu ſemper ſit opus dubitare, incertaque rerum
(Fluctibus ut mediis ſine clavo pinus) agatur
Huc animi mens atque illuc, metuaſque doloſas

Errorum facies, captæ ludibria mentis;
Hic paulùm addubites: dein ingens copia veri
Influet in mentem, tuque hac lætabere parta.
  Nec Verum in rebus facile eſt reperire: ea certe eſt
Gloria paucorum, quos non ſine convenienti
Ordine notitiis ſcimus rerum eſſe potitos.
Nos horum, ſi quid cupimus feciſſe, neceſſe eſt
Obſervata ſequi veſtigia certa viaï.
Fruſtra Paſiphaes Prolem Taurique biformem
Immani letho ſtraviſſet Cecropidarum
Ægides longe fortiſſimus, & ſua nunquam
Narraſſet ſeſe pereunti facta Puellæ
Fortia, ni tandem labyrinthæos mæandros,
Et cœcum tecti ducentia fila ſecutus
Explicuiſſet iter: per flexus reddita finis
Nam ſecus errandi nunquam foret, æternumque
Manſiſſet cœca labyrinthi indagine clauſus.
  Quapropter, quoniam naturam inquirere rerum
Cœpimus, eſſe opus eſt aliquod, quod prendere primo
Impete poſſimus mentis, liquidumque patenſque
Principium veri, quod nos ad cætera ducat
Paulatim a primis & notis progredientes
Ad non nota & ope alterius noſcenda prioris.
  Quare age, quæ noſtræ primordia notitiaï
Sint, & quam ſolidæ nitantur cætera moli,
Percipe: nempe omnis ratio hinc exordia ſumit,
Non Animum, quamvis de cunctis ambigat anceps,
Ambigere incerto de ſe unquam poſſe timore,
Num ſit? in immenſo nihili jaceatne profundo?
Quo ſeſe magis ille fugit, conditque ſub umbras
Avius in dubiæ cœca caligine noctis,
Hoc magis uſque ſibi occurrens ſibique undique præſens
Se reperit, quocumque parat ſe denique fruſtra
Evaſiſſe loci: nam conſcia vociferatur

Mens intus, claraque magis ſe luce videndam
Exhibet, & ſibi ſe dubitanti exiſtere monſtrat.
Quod ſi illam falli dicas, tamen uſque neceſſe eſt
Sit, quæ fallatur; nam ſi non eſſet, eadem,
Qua non eſt, falli porro ratione nequiret,
Cum nihilo nil conveniat: quapropter oportet,
Mens ut non poſſit, dum ſe putat eſſe, refelli.
Et quamvis dubitare queam, num ſcilicet ipſe
Et loquar & videam, dum ſæpe videre loquique
Me reor; aſſimili tamen haud ratione valebo
Ambigere incertus, num ſim; dum ſæpe videre
Mi videor, tecumque loqui, tibique edere verſus,
Aut dubitare etiam: neque enim præſentior ulla
Res Menti, ipſa ſibi quam ſit, quæ plurima circa
Ambigat, aut erret, ſe circa non valet unquam
Falli, dum ſeſe per ſe ſibique intima novit.
Confiteare opus eſt igitur, quæ cogitat, eſſe
Mentem, & propterea, dum ſeſe cogitat eſſe,
Non falli; neque enim, quod non eſt, fallitur unquam.
Nunc animum advertas, quid ab his deducere pergo.
Nos, quia percipimus, certum eſt extare; neque ullo
Id potuit nobis unquam innoteſcere pacto,
Ni quia perſpicuam manifeſtamque ejus habemus
Notitiam, qua nos ipſum non poſſe videmus
Non extare Animum, dum vult dum percipit & ſe
Cogitat, aut aliud quodcumque facit ratione
Non alia certe, quam quod ſit, & abſit inani
A nihilo: quare manifeſto lumine quidquid
Et non confuſa clarebit imagine veri,
Verum erit uſque adeo, non unquam ut fallere poſſit:
Nam ſi poſſet, eadem illum ratione valeret
Fallere, qui ſeſe retur, dum cogitat, eſſe;
Quod non poſſe quidem docui, res ipſaque per ſe
Jam patet. Ergo illud, quod clara in mente tuemur,

In nullas poterit nos unquam inducere fraudes .
Inde tibi elucet , rerum id non poſſe quod extat
Non extare ſimul ; nihili nihil eſſe ; ſuaque
Majus parte , quod eſt totum , parque omnibus eſſe .
Cætera de genere hoc tibi poſſim commemorare
Plurima ; ſed facile a paucis tibi commemoratis
Tutemet agnoſcis , quo verum defluat amne .
Quare , perſpicua in ſe mens quodcumque receptat
Notitia , vinco verum debere fateri
Omnino : nam , ſi menti ſubtraxeris illam ,
Cuncta ſub incertis latitabunt merſa tenebris .
Haud ſecus ac clari ſubtracta lampade Solis
Hanc terræ faciem horrenti nox contegit umbra ,
Obruit atque omnes ſimili nigrore colores ,
Ut neque Purpura Sidonio contincta nitore
Concharum quidquam plebeja a veſte recedat ;
Nec veris lepor & pratorum gloria flores ,
Deſponſæ unde ſuo capiti dant ſerta Puellæ ,
Aut adamantina lux digitis geſtata Potentum
Exſuperent terræ horrorem brumalis & atras
Cimmeriis herbas in vallibus : omnia namque
Unum conſimili forma velamen inumbrat .
Hæc bene cognita ſi tibi ſunt , ut opinor , & alte
Vera recepta animo , ſequere ad majora paratum
Ferre pedes : certum namque eſt mihi te comitante
Omnia ferre alacrem ſuſceptæ dura viaï ,
Donec ad extremum pertingam . Conſcia certe
Non tantum mens ipſa ſibi eſt exiſtere ſeſe :
Scit quoque , quod variis , dum ſemper cogitat extans ,
Cogitet ipſa modis : modo vult , modo velle recuſat ;
Contemplatur item meditans ; incognita quærit ;
Tum ſuper addubitat ; vix multo pauca labore
Detegit ignorans infinitum omne , quod ultra eſt ;
Et ſe plura quidem notis neſcire fatetur :

Multa-

Multaque præterea, quæ non habet, optat habere
Ingenti deſiderio percuſſa repente.
Denique ſæpe malo turbatur mœſta dolore
Sæpe metu, & nunquam votorum in fine quieſcit
Propter egeſtatem, ſibi quæ cupit ipſa, bonorum.
Quare deficere in multis ſe conſcia novit:
Quod nullo poſſet de ſe cognoſcere pacto,
Ni Summi nullaque ex parti deficientis
In ſe notitiam cohiberet; protinus a quo,
Dum ſe illi confert, videt uſque recedere longe,
Ut medio penitus dirimantur ab infinito.
  Inde fit, ut facies, cum primum ætatis agunt ver,
Virgineas facies florentiaque ora tuentes
Pulchra vocemus, & hæc aliis præſtare putemus
Judice non alio, qualis Priameïus ille,
Cui Venus ante alias placuit Dea, Paſtor in Ida;
Ipſa ſed ſpecie Pulchri, quod mente tenemus:
Ad quod ut accedunt quædam minus aut magis, illa
Debebunt nobis minus aut mage pulchra videri.
Conſimili ratione videbis de genere omni
Nos aliquid ſummum ſupremumque intus habere,
Idea quod Grajis vocitatur; poſſumus id nos
Notitiam aut ſpeciem aut exemplar reddere rerum.
  Porro quis tanto donavit munere mentem,
Ut, quod ſit Summum ſupremumque, ipſa videret?
Non etenim ſibi mens per ſe unquam effingere tale
Quid valuit: quoniam a Summo ſibi conſcia certe eſt
Deficere in magnis atque omnibus e genere omni.
Nec noſtri docuiſſe ea nos potuere Parentes,
Quos ex natura conſiſtere ſcimus eadem
Ac noſmet pariter finita & deficiente.
Nec fuit a rebus poſtremo haurire poteſtas
Notitiam Summi; cum quas natura locavit
In promptu, nobis ſint longe deteriores:

Quo magis a Summo cunctas diſtare fatendum
Res, nec notitiam illius procudere poſſe.
Quare, quod ſupereſt, Summi quam mente tenemus
Notitiam, a Primo Summoque recepimus ipſo.
At Summum hoc merito Numen vocitare Deumque
Suemus; namque illo majus nihil eſſe putandum.
Ergo extare Deum debes Numenque fateri;
Quandoquidem debes, quod Summum eſt, eſſe fateri:
Quin Ipſum noſtram præſens involvere mentem
In ſeſe, & diæ radiis effulgere lucis.
Præterea vel Mens, quam certo exiſtere novi,
Hoc habet a ſeſe, major Natura vel olli
Largita eſt: at id ipſa ſibi concedere nunquam
Evaluit, quoniam & ſimul omnia ſumma dediſſet,
(Quod magis huic facile eſt, qui ſeſe eduxit, ut eſſet,
A nihilo) parti neque paſſa fuiſſet ab ulla
Deficere. Ergo aliquam, quæ mentem effecerit, extra
Eſſe Poteſtatem magnam fateamur oportet.
Rurſus id inquiro, Natura hæc altera major
Unde ſit? a ſeſe ſi conſtat, ſumma profecto
Eſt eadem; ſin quæ præſtantior altera, ut eſſet,
Huic dedit, hanc iterum rationem iterumque ſequendo
Demum erit in ſumma ſiſtendum, unde omnia pendent,
Natura, quam nos Numenque Deumque vocamus.
Poſtremo Summi, cujus nos intus habere
Sentimus ſpeciem, ad naturam pertinet eſſe:
Quod non extat enim, nihil eſt; diſtantia proinde eſt
A nihilo certe ſumma infinitaque Summi.
Ergo extare Deum debes Numenque fateri.
Neu tibi ſit fraudi, quod nos Numenque Deumque
Dicamus, tu fac ſubjungas nomen utrumque
Uno, quod Summum & Supremum diximus eſſe:
Nam, quod Supremum eſt & Summum, excellere debet
Longe alios ſupra, quod non niſi convenit Uni.

Tum,

Tum, ſi plura forent paria hæc, quæ Summa vocamus,
Diverſa inter ſe natura diſque gregata,
Diſtarent aliquo; nam quod foret alterum, id alterum
Haud foret omnino: quare conſiſtere neutrum
Sic poſſet Summum, quod non niſi convenit Uni.
Conſimili ratione nequit de partibus ullis
Componi Summum: neque enim tunc quælibet harum
Summa foret; ſiquidem Summum eſt, ut diximus, Unum:
Porro ex non Summis non quit coaleſcere Summum.
Eſt igitur ſummi ſimplex natura reperta
Numinis: omnis erit quapropter corporis expers:
Corpus enim pariter ſupraque infraque & ab omni
Eſt latere extenſum, quod non ſine partibus ulla,
Si bene pervideas, fieri ratione putabis.
Illud præterea, quod non eſt corpus, oportet
Aut nihil, aut mens ſit: neque enim queat eſſe quid ultra,
Percipio; at ſupra Summum nihil eſſe negatum eſt;
Spiritus illud erit quapropter Vitaque Menſque.
Immutabile item, quia Summum eſt, Numen oportet
Eſſe: ſuis etenim quodcumque e finibus exit
Mutatum, certe in melius, contrave, neceſſe eſt
Vertat ſe in pejus; quod Summum utrumque refutat.
Adde, quod hoc fines nullos habet, unde recedat
Egrediens; nec habet, quo ſe deferre, quod ipſum
Non ſit idem, poſſit: quare immutabile Summum eſt.
Et pariter debes proinde immortale fateri.
Qui tibi poſſit item Pulchrum Verumque Bonumque
Non id, quod Summum eſt, ſumma ratione videri,
Si quidquam eſt uſquam pulchri verique bonique,
Tale quod ex aliqua ſaltem tibi parte videtur?
Adde, quod & cælum & terras pelaguſque profundum,
Et quocumque oculos circumfers, numine complet
Immenſo locus ipſe ſibi Deus, omniaque uno
Continet amplexu, ſed non extenſus, ut æther,

Per loca, qui circum mundi latera omnia ſuſus
Stelliferi ad metas extollitur arduus orbis,
Sic tamen, ut teneat majori parte loci plus,
Parte minore ſui minus, & non omnis ubique.
Omnibus omnis adeſt Deus, & videt omnia paſſim
Nuda & aperta ſibi, quæ rerum cumque geruntur,
Queis ſunt cumque locis; nil poſſit ut illius uſquam
Effugiſſe Poteſtatem, longeque recêſſe.
Scilicet hæc Summi natura immenſa requirit.
  Quin etiam æternum, quod Summum eſt, eſſe fateri
Cogimur. Ante pedes (da ſic colludere paulum)
Illius ante pedes fractis inglorius alis
Annus, & immotum jacet alta per otia Tempus:
Tempus enim fit, ubi quid nos mutarier ipſis
Cernimus in rebus: tranſactum dicimus eſſe,
Quod fuit ante, nec eſt in re, quæ mobilis extat;
Ac tum deinde, quod inſtat, in illud proſpicientes,
Eſt nec adhuc in re, venturum nominitamus.
Scilicet intra nos tum percipiamus oportet
Notitias aliis alias ſuccedere: tempus
Novimus hinc; prima hinc ejus menſura fluentis.
At, quoniam, ut ſupra docui, immutabile Summum eſt,
Nec divina quies motu variatur ab ullo,
Temporis eſt expers etiam æternumque repertum:
Scilicet immotum non unquam elabitur illinc
Præſens, dum felix & tota ſimul fruitur ſe
Vita carens pariter fine omni principioque.
  Hinc quoque perfacili poterit ratione patere
Eſſe infinitum, quod Summum eſt; non numerorum
More, quibus ſerie permagna quamlibet auctis
Adde unum, creſcent; uno minuentur ademto.
Quin magnum poteris guttatim tempore longo
Exhaurire, licet terram circum ambiat omnem,
Oceanum, quia habet, quod ſeſe finiat, ultra.

Nunc, extra Summum quoniam nihil eſſe videmus,
(Nec foret id Summum, ſi quid finiret id extra)
Non habet extremum : nullo ergo fine tenetur.
Unde animo tollas quantumvis, non tamen illuc
Pervenies, ut non infinitum uſque relinquas :
Nam Summum eſt ſine fine, ſibi par denique ſemper.
  Non alibi inquiras, quid ſit Sapientia : nuſquam
Illa, niſi in Summo eſt; quod, cum ſe noverit intra,
Omne quod eſt, novit : quare Sapientia ſumma eſt
Infinitaque Mens, hujus cui ſcena Profundi
Tota quidem patefit, quam vaſta eſt quantaque tota.
Hæc rerum formas cunctarum continet in ſe.
Proinde quidem, ſemper cum ſe tueatur, oportet,
Quarum habet exemplar, videat res ſemper ut omnes,
Quæcumque exiſtunt, quæcumque exiſtere poſſunt.
  Da paulum ex humili mihi nunc conſurgere mente,
Alma Fides : neque enim Naturæ luce pateſcunt
Omnia, quæ tute non ignorare ſequentes
Concedis ſancto perfundens lumine corda.
Non ego te e cæli regionibus oſtentantem
Lumen inocciduum Veri mortalibus ægris
Uſquam amittebam dubiarum in nocte viarum,
Notitiam ante omnem quas ſponte ingreſſus inibam.
Ipſa doces, Numen, dum ſeſe conſpicit intra
Contemplans ſummam Naturam & id omne quod Ipſum eſt,
Par ſibi quod genuit Verbum, fœcundaque ſemper
Mens generat, ſemper ſeſe quia conſpicit intra.
Hanc Prolem Pater æternum complexus amavit,
Illa quoque æterno in Genitorem fertur amore :
Hinc ab utroque ſimul ſed par procedit utrique
Dius Amor : ſic ſe fœcundam reddidit illa
Impare ſed numero ſimplex Natura, tribuſque
Conſtat at una manens, aliuſque aliuſque, ſed unum
Omnes ſunt pariter, naturæ ſimplicis omnes.

Talia

Talia velle animo ſed veſtigare ſagaci
Funditus inſanæ nimia eſt audacia mentis ;
Interea tanto quam præ fulgore neceſſe eſt
Caligare mage , & reperire in luce tenebras .
Et jam , quod ſupereſt , pergam contexere dictis .
  Præterea ſummi debet Natura videri
Numinis Omnipotens , ut poſſit , quidquid in illa
Mente gerit , facere : at rerum gerit omniparentes
Cunctarum formas ; quare omnia poſſe fatendum eſt .
Non illi labor ullus erit facere atque creare ;
Nam , quæcumque velit, ſubito facta atque creata
Exoriuntur , & e nihilo venientia conſtant .
Nec mora , quod libuit (ſatis ipſi velle) peractum eſt .
  Nec finita poteſt poſtremo mens cohibere
Summum infinitum : nam , ſi comprenderet ipſum ,
Non infinitum Summum foret , ipſave contra
Non finita . Vides , pariter quam pugnet utrumque .
Nos itaque a Summo tantum diſtare neceſſe eſt ,
Quantum infinita inter ſe ac finita Poteſtas
(Quod ratio cohibet menſuræ nulla) recedit .
Pro ! mentes hominum ignaras , pro ! quantula norunt
Cæca magis cæcis avibus , quæ nocte vagantur ,
Pectora : at aërias affectant pennipotentum
Ire vias , magnique cacumen prendere cæli .
Hinc ſe illi a vili cupiunt ſecernere vulgo
Sublimes , ſpretis aliis , alteque locari .
Reptantes nec humi ſeſe agnovere , ſuiſque
Hærentes tenebris auſu contendere vano .
Æquius a parvi cum Paſtor vertice collis
Jactet ſe ſpatio propiori cernere Solem ,
Quam qui humiles campis ſedere aut vallibus imis ;
Cum magis ad Solem collati & ſidera diſtent
Illi inter ſe , quam Sapiens a plebe minuta ,
Si ſimul ad Summum collati reſpiciantur .

Hæc ſi pernoſces perfunctus carmine noſtro,
Quod tibi de Summi natura concinui, quo
Firmius hæreſcant animo res, inſideantque,
Cætera perfacili poteris cognoſcere niſu.
Nam veluti excelſi qui clivum montis anhelans
Difficili aſcenſu Sole impendente per æſtum
Vix tandem exſuperârit, & eſt jam rupe potitus
Suprema, feſſus quamvis & languidus artus
Convertens oculos huc illuc detegit omnem
Subter planitiem camporum & vallium opaca,
Nec non & longo ſpatio diducta locorum
Proſpicit & pelagi fluctus urbeſque lacuſque
Fluminaque & longo fugientes ordine montes;
Nec clivo ſupereſt ullus labor exſuperato:
Sic poſtquam tibi, quod multum referre videbis,
Conſtitit eſſe Deum, Naturaque ſumma reperta eſt,
Cætera perſpicua poteris, quæcumque ſuperſunt,
Luce palam cognôſſe; velis convertere tantum
Huc aciem mentis, quo te mea dicta vocabunt.
Quare age, corporea quæ prædita mole videntur,
Pervideamus, utrum conſtantia ſint in rebus.
Principio, ſemper cum mentem ad corpora verto,
Nil aliud novi naturam corporis eſſe,
Quam quod ſe ſimul in longum atque extendit in altum,
Et latum pariter conſtat: neque fingere poſſum
Illius uſque adeo minimum extremumque, quod ullas
Non habeat partes, quarum altera non ſit ad ortum,
Non ſit ad occaſum verſa altera, tum quibus imam
Reſpiciat terram, & quibus aurea ſidera cæli.
Tactu id ſæpe licet, quodcumque eſt, ſenſificiſque
Uſurpare oculis nequeam; tamen uſque neceſſe eſt
Partibus extenſam naturam corporis eſſe.
Hinc mihi perſpicuum eſt exiſtere corpora poſſe:
Namque quod extenſum eſt, ulla ratione videri

Haud-

Haudquaquam oppôſtum poterit tibi diſcrepitanſque
Exiſtentibus a rebus, non poſſit ut unquam
Eſſe, quod extenſum eſt: igitur dum conſtitit illud
Poſſe exiſtere, erit revera extare probandum.
Et primo tactu contingere plurima ſæpe,
Cernere res coram, ſonituſque audire videmur.
Et licet hic ſenſus nos intra in mente geratur
Omnis, ut audire eſt nimirum, reſque videre,
Tangereque: in plures quoniam ſe vertere formas
Mens potis eſt, dum res varias ratione revolvit
Non una, verum varianti multiplicique:
Sæpe tamen ſenſu, quæ non velit ipſa, reluctans
Percipit, ut propiore manus cum læditur igne.
Non igitur, quamvis mens omnia ſentiat, omnis
Ipſa ſibi cauſa eſt ſenſus: quare eſſe fatendum eſt
Quiddam extra, ſenſus quod concitet impellatque:
Quod porro extenſum niſi ſit, non poſſit, opinor,
Hac ratione animum pariter ſenſumque movere.
Corpora ſunt igitur, quæ nos extenſa vocamus,
Et vere exiſtunt in rebus, certaque conſtant.
Tum, quando ſenſu ſemper conſtante vigemus
Res circa, rerum ſi nil exiſteret harum,
Et nos perpetuo proin tota denique vita
Erraremus eas revera extare putantes,
Gauderet noſtros falſis illudere ſenſus
Numen imaginibus; ratio quod vera refutat,
Qua prius eſſe Deum docui Verumque Bonumque.
Conſtantes igitur quæ nos extare videmus
Corpora per ſenſus, eadem illa extare neceſſe eſt.
Et quia, quæ noſmet circumſtant corpora, eoſdem
Semper per ſenſus variis diſtantia formis
Inter ſe, & longe in multis diverſa videntur;
Illud erit, quod idem, dum magnis partibus extat
Corpus & innumeris, vario harum conciliatu

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ordine contextu & motu variare figuras
Debeat, atque alia, in quibus hæc differre videmus
Ante oculos poſita . atque ideo diverſa vocamus
Inter ſe ; quamvis unum ſint omnia corpus ,
Unum ſint pariter corpus , quod dicimus Omne .
Omne vocamus enim , multis e partibus aptum
Digeſtumque bono quod convenit ordine in unum .
At variant partes ; alba hæc , ea nigra videntur ;
Multa moventur item , velut ignis ; multa quieſcunt
Concreta ſolidaque magis conſtantia mole ;
Altera ſicca magis ſunt ; aſt humentia contra
Altera : multimodis ſic diſtant corpora formis ,
Corpora , quæ partes unius diximus Omnis .
Namque ſua ſunt pro natura convenientes
Quæque ſibi ſortita locos diſpôſtaque tali
Ordine , ut efficiant , unum ſint omnia corpus ,
Unum ſint pariter corpus , quod dicimus Omne .
  Contemplator item , ſic quoddam ſemper adeſſe
Nobis corpus , uti quo tandem cumque locorum
Progrediamur , id aſſidue comitetur , & unquam
Non abſit longe a nobis , ut multa , relictum .
Quin ſuper auxilio eſt , quoties tentare quid extra
Collibuit ; motu illius quæcumque movemur
In loca ; at immoto pariter conſiſtimus illo ;
Illo oculos tuimur circum referante ; per aures
Illius audimus voces ; tum mollia quæque ,
Duraque item , ſiccas glebas , frigentia ſaxa ,
Humoremque liquentem opera contingimus ejus ;
Et ſentimus item per nares ejus odorem ;
Ut demum pepigiſſe queat cum mente videri ,
Ut cum affectum aliqua fuerit re , protinus ipſa
Adſit ibi excubiis veluti Mens excita , vimque
Excipiat ſenſu quamvis invita moleſto .
Ictum erit immiti graviter ſi vulnere corpus ;

Mulceat

Mulceat at ſuavis placide tranſmiſſa voluptas :
Inque vicem motus animi , mentiſque ſequatur
Imperium corpus ſubito parere jubenti ,
Temporis inter nil videatur ut eſſe , paratum .
At nulla hoc peragi poſſet ratione profecto ,
Iſto ni penitus mens ſit cum corpore juncta ,
Ut tali ſimul e conſenſu prodeat unum ,
Unum id, nos Hominem quod dicimus eſſe : duabus
Quapropter naturam Hominis conſtare neceſſe eſt
Rebus , nimirum quæ ſunt corpuſque animuſque
Inter ſe pariter conjuncti & conciliati .
Hoc poterit ſeſe pacto cognoſcere quivis
Eſſe Hominem : ſed quid certa ratione putandum
De reliquis , Homines pariter quos credimus eſſe,
Accipe . Non vultus non membra ſimillima noſtris,
Non quod reſpirent auras , quod edantque , bibantque,
Atque pari noſtro motu moveantur , & ipſis
Quod reſonent verbis vocum flexuque moraque
Diſtinctis , facient , merito dicantur ut eſſe
De genere humano ; quoniam nil detegit horum
Intus ineſſe animam ; nam poſſe hos ire videtur
Corpus item in motus , ſine vita quamlibet extet .
At neque quod vitæ nimirum inimica videntur
Longe averſari fugiendo incendia dira
Serpentumque truces iras malaſque leonum
Sanguineas triſtemve ex alta rupe ruinam ,
Nec quod præterea ſibi convenientia quærunt
Sectando ardorem per brumam umbraſque per æſtum ,
Ullum animi præbent intus ratione vigentis
Indicium ; fieri quoniam ratione remota
Cernimus illa eadem : longe averſantur arenas
Frumenta ; at creſcunt ſaxoſis montibus Orni ;
Flumina amant Salices ; quærunt ſibi frigora Taxi :
Nec tamen in plantis animus ratioque videri

Debet ineſſe, licet ſibi convenientia poſcant,
Adverſaque loci natura ſponte recedant.
Adde, quod, ante oculos prope ſi crepitantia pulſu
Æra ſonent, inopinaque lux vibrata coruſcet,
Sponte repente ſua ſubitum clauduntur ad ictum
Lumina, ut hinc animam nunquam deprendere poſſis.
Ut demum invenias, quod aves reperire, ſagacem
Advertas animum, quod cum audis ſæpe loquentes
Coram Homines, vocem non tantum percipis illam,
Cujus in aëre conſiſtit natura agitato,
Verum etiam vocis ſub ſigno nomina rerum,
Notitiæque tuæ bene reſpondentia verba:
Tutemet hæc eadem quoniam es tibi conſcius eſſe
In te mentis opus tantum, fateare neceſſe eſt
Hac ratione, aliis etiam vivata quod adſit
Vis animæ, per quam fundant ea verba, quibus res
Significent tibi non temere, ut veſania mentem
Percuſſit quibus, aut ſopitos ſomnia ludunt,
At ratione animi certa penituſque valente.
Sed ſi forte putes nihil horum a corpore poſſe
Non fieri, horarum numeros & ut indice certo
Monſtrat, & ut ſonitu dat tempora ſcire per aures
Conſtans aut ferro aut dentato machina ligno
Prorſus corporea & non ullo prædita ſenſu;
Sic quoque ſi, humanum quod corpus nominitamus,
Eſſe putes adeo digeſtum diſpoſitumque,
Ut per ſe voces, quas non intelligat ipſum,
Edere poſſit, uti digitis pulſata peritis
Vocalis cithara, aut ſilveſtris fiſtula cantus
Dat ventis animata, licet non audiat ipſa,
Quod canit; hæc, inquam, fieri ſi forte rearis,
Falleris, & vera procul a ratione recedis.
Illa etenim moles motus conſtanter eoſdem
Temporis, & numerum ſervabit in ordine primo:

Nec quaſcumque voles horas pro tempore quovis
Illa tuo dabit arbitrio , ſed quas feret intus
Diſpoſitæ inter ſe contextus materiaï .
Nonne vides contra , quam a certa lege ſolutæ
Temporis , humano voces quæ ex ore feruntur ,
Sint , & quam propria ſe libertate moventis
Cauſæ a principio procedant interiori ?
Quilibet apta tibi reddet reſponſa petenti
Quidvis , cum libuit ; rationem inquirere noſcet
Deducens alid ex alio , praviſque relictis
Eſſe bonum dicet ſectandum præque ferendum ,
Dicet item , quid ſit pulchrum , quid conſonet illi
Veri notitiæ , quam nos in mente tenemus .
Denique multa tibi regionum , quas peragravit
Intervalla vias cælum moreſque viroſque
Narrabit memor ; ac , queiſcumque vacaverit , artes ,
Scilicet arma tibi ventoſque mariſque procellas ,
Aſtrorum curſus itidem memorabit & alto
Menſuris comprenſa ſuis labentia cælo
Sidera ; nec doctæ deerit facundia linguæ .
I nunc , & , ſimili quos cernimus eſſe figura
Nobiſcum , obſiſtens rationibus eſſe repugna
De genere hoc Homines , qualem es te conſcius eſſe .
Nunc age , & omnigenûm quæ conſtant corpora rerum
Omnia non ſemper ſæclis æterna fuiſſe
Innumerabilibus , ſed quæ Divina Poteſtas
Ipſa prior cunctis & per ſe prima creârit ,
Percipe . Quæcumque in rebus conſtare videntur ,
Non ſunt Summa ; etenim Summum eſt, ut diximus , unum,
Quod per ſe nullius egens exiſtere debet .
Aſt hoc omne , quod eſt non ſummum , non erit unquam
Per ſe extans : opus eſt igitur , natura quod ejus
Pendeat a Summo : porro quia pendet ab illo ,
Principium tenuiſſe ſui videatur , oportet ,

De nihiloque creata, nec uſque æterna fuiſſe.
Quapropter, qui cunctarum primordia rerum
Eſſe æterna ferunt, per ſeque exiſtere poſſe,
Inſanire putem priſcorum corda Virorum,
Quorum cum primis Epicurus Democrituſque eſt
In patriis ambo viventes molliter hortis.
Hi licet a vera lapſi ratione ferantur
Egregie multis in rebus, ob id tamen unum
Magnopere errantes merito inſaniſſe videntur.
Haud aliter quam qui ſuſpenſam ſtare catenam
In liquido tantum velit aëre, tentet & auris
Innixam fabricare domum atque educere cælo.
Neve Deum mihi jam pergas contendere, rerum
Quidquid id eſt, potuiſſe æterno educere ab ævo,
Æternaſque ideo res omnes poſſe videri;
Ut, licet a Solis claro lux profluat orbe,
Æternus ſi Sol, etiam illa æterna fuiſſet:
Non lux Solis enim diverſa conſtat ab illo
Natura; ſiquidem naturam utriuſque patebit
Perpetuo in motu conſiſtere particularum.
At contra Summum longe longeque remotum eſt
Rerum a non ſumma natura; proinde videri
Si queat hæc pariter ſemperque æterna fuiſſe,
Nonne pari ratione queat quoque ſumma videri?
Quod quoniam pugnat, pariter pugnare, creatæ
Quæ fuerint quondam, æternas res eſſe, neceſſe eſt.
Æternum ſummæ quapropter totius Omne
Non fuit; aſt illam ſemper Deus infinita
Natura excedens durando vincere debet.
Non minus &, per quem rerum natura creata eſt
Omnis, uti maneat, ſervari debet ab illo.
Nam veluti ætherio perfuſi lumine campi
Aëris & vitrei fluctus maris & ſola terræ
Non poſſent lucem e cælo ſervare receptam,

Uſque novum niſi Sol largiri haud deſinat ignem ;
Omnipotens ita quæ primo dedit eſſe Voluntas
Rebus, perpetuo maneant ut deinde creatæ,
Deſinere haudquaquam ſemper res debet eaſdem,
Ut ſint, velle : igitur nihil eſt ſervare creata,
Nimirum quam perpetuo ſemperque creare,
Ut ſic longa queant durando vincere ſæcla.
  Illud in his tibi erit minime mirabile habendum,
Quod, velut effigies e marmore ſive elephanto
Aut ære aut ligno multam confecta per artem
Stare diu valet, atque ævi contemnere vires,
Quamvis docta manus ſigno procul abſit ab illo
Artificis qui finxit opus, quoque non ita poſſit
Copia cunctarum hæc rerum per temporis omnes
Circuitus per ſe conſtans ſervataque egere
Jam nihil Auctoris, qui primum exiſtere fecit :
Namque horum ratio pateſit diverſa profecto.
Non manus Artificis penitus conſiſtere fecit
Omne, quod in ſigno eſt, nec ab omni parte creavit ;
Materies etenim ſigni omnis conſtitit ante
Aut inter ſilvas foliis & cortice tecta,
Aut incluſa ima terra Pariiſque rigens in
Rupibus ; utque prius, quam formaretur in ora,
Indiga nil artis potuit conſtare, neceſſe eſt,
Poſt etiam ut poſſit, formam nil præter inanem
Dante manu : at quoniam, quanta eſt, a Numine tota
Conſtitit hæc penitus rerum Natura (neque unquam
Quîſſet enim conſtare ſecus) fateare neceſſe eſt,
Ejus quod ſit egens, ut conſtans incolumiſque
Servetur pariter : nam ſi ſubtraxerit illud
Velle ſuum, in nihilum revoluta repente rediret,
Inque ſuo penitus conſumta periret inani.
  Quod ſupereſt, non eſt ratio ſcrupoſa probare,
Provida res omnes ; queis jam dedit eſſe creatis,

Perpe-

Perpetuumque creat ſervans, Divina Voluntas
Ordine quod ſuavi regat & ratione potenti.
Principio, omnigenis conſtat de partibus Orbis
Ignibus atque undis & mobilis aëris auris
Et ſolida pariter terra; quæ ſingula cum ſint
Diſtantem longe naturam, ut cernere cuique eſt,
Sortita, haudquaquam formam coaleſcere in unam
Convenienter & inter ſe connexa ligari
Per ſe fortuitis potuiſſent motibus unquam,
Ni Chaos hoc ingens atque hæc variantia rerum
Suprema tum primum a Mente diremta fuiſſet
Formarum æterna ratione & lege ſuarum.
Nec ſic diverſæ poſſint res continuato
Ordine temporibus certis ſpatiiſque moveri,
Certaque Naturæ non unquam in fœdera ferri,
Ni vigil interea Mens excubet arce Pronœæ,
Inſtabileſque regat ſtabilis res, atque reducat
Sub leges per ſe pugnantem legibus Orbem,
Diſcordeſque liget concordi fœdere partes.
Præterea, Mundo fieri quodcumque videmus,
(Nubila enim fiunt & agentes nubila venti
Et tempeſtates cælo terraque coortæ,
Per campos late fruges arbuſtaque creſcunt,
Alituum proles generatur quadrupedumque
Necnon ſquammigerûm nec non ſerpentia ſæcla
Humanumque genus, ſic damna perennia vitæ
Ut poſſint auctu pariter reparare perenni:
Multaque de genere hoc nova mundo ſuppeditantur
Enaſcentia, uti lapſis ſuccedere poſſint)
Id rerum ſine motu infraque ſupraque meantum
Haud ullo fieret pacto: quapropter ineſſe
Corporibus debet motus, quando omnia motu
Naſcuntur, pereunt, mutantque locum atque figuras.
At motum hunc per ſe non poſſunt corpora habere,

Nimirum

Nimirum noſtræ quæ ſcimus corpora menti
Verti in notitiam non ullo prædita motu .
Sint ea magna quidem, ſint contra tenuia longe ,
Ut libet , aut triquetra aut quadrata rotundave ponas ,
Plena foraminibus multis condenſave ; nunquam
Efficies , per ſe ſit ut illa neceſſe moveri .
Non ſe igitur poſſunt , alio niſi mota , movere .
At porro cauſam hanc motus fateare neceſſe eſt
Eſſe Deum , quoniam non poſſent illa moveri
Diverſis tranſlata locis , niſi ſemper ab illo
Diverſis eadem illa locis ſervante creentur .
Quare cum peragi videamus cuncta movendo ,
Omnis qui motus cauſa eſt, agat omnia , oportet .
Hinc facile agnoſces , quam ſcilicet avius erret,
Qui penitus nulla fretus ratione fatetur
Semina cunctarum per ſe genitalia rerum
Æternos ire in motus ſemota quiete ,
Quique ea ſummaï partem contendit in unam
Ferri : at cur potius nullo impellente ferantur
Illuc , non alio , non partes undique in omnes ?
Errat item his addens æterno ea percita motu
Sæpe in concilium genitale coire , ſuoque
Edere res omnes concurſu , ut cæca tulit ſors ;
Nimirum ſic & terram mare ſidera cælum ,
Quæ nos incolimus , quæ ſic digeſta tuemur
Ordinibus numeris , ſine lege ſine arte coorta
Tantum materiæ confuſo conciliatu .
Quæ fieri ſi poſſe rear , num ſanior eſſem ,
Quam ſi poſſe rear fieri , quod neſcius artis
Contrectans varios cæca quis nocte colores
Colludenſve ſuper pucrilis dextera telam
Poſſit Apelleas caſu ſimulare figuras ,
Reddereque humanos vultus aut Numina Divûm
Sacras inter ebur gazaſque locanda per ædes ?

Poſſit item vocum, conſtat quibus Ilias omnis,
Fortuitis elementa modis congeſta capaci
Projicere ex urna tabulam ſuper, omnia ut illo
Sic coëant caſu, ut verſus ex ordine reddant
Mæonios, iramque trucem noſcamus Achillis,
Hectoraque immani flagrantem Marte legentes,
Atque immixta dolis certamina Grajugenarum
In Trojam, Paridis quæ accendit perfidus ignis?
Non igitur, quamvis quoque multis ſemina rerum
Ex infinito ferrentur percita plagis
Conciliorum infinitum genus experiundo,
Unquam congruerent inter ſeſe ordine tali,
Qualem ſortita eſt hæc rerum Summa creata:
Qui queat ut fieri, rationem conſiliumque
Altius humano divinam denique Mentem
Poſtulat, ut penitus nulla erret ab ordine parti,
Quo neque per cœtus æternos deveniet fors.
  Porro terraï num qua ſunt parte reperta
Edita fortuito concurſu particularum
Unquam Templa Domus Urbes atque Oppida multa,
Qualia viſuntur nimirum condita noſtra
Arte hominum? Quænam mirandum hoc protulit ætas?
Quiſve adeo inſanus poſſe hæc contingere dicat?
Ergo opera hæc hominum nequeat ſi denique cæca
Fors ſimulare, queat ſubito velut arte magiſtra
Id facere, humanam quo non pertingere mentem
Noſcimus? ipſa queat nempe hæc rationis egeſtas,
Quæ ratione quidem miramur condita ſumma?
  Præterea in cœtum ſi ſemina convenientem
Sunt conjecta ſemel, cur tandem continuata
Ordinis haudquaquam diſcedunt a ratione?
Quodque ſemel potuit Fors, num ſemper ſibi conſtans
Efficiet? motum ſtellis ſervabit eundem?
Vere dabit ſemper flores de ſemine certo?

Plantarumque genus ſota tellure novabit ?
Ut neque robora roboribus prognata vetuſtis
Diſtent, atque oleæ creſcat de ſtirpe virentis
Non ulmus non celſa abies non vitis Iacchi,
Aſt olea & ramis & trunco & fronde priori
Aſſimilis ? nihil ut mentita immenſa vetuſtas
Sit rebus, quaſcumque novat ? nihil innumerarum,
Quas Fors condiderit, rerum omni de genere unquam
Mutatum exierit de finibus, omnia quando
Fors incerta regit, quæ quanta vi peragantur
Conſilii, noſtra non eſt pertingere mente ?
   Aſpice præterea paſſim genus omne animantum,
Quotquot aquas cælique vias terramque frequentes
Concelebrant, quod opus ! quanta ars elucet in illis !
Inſpice parvarum tam tenuia texta volantum,
Si tamen has ullis quis ſenſibus uſurpare,
Vermeſque innumero numero quoque lumina noſtra
Plane elabentes animo mirante recenſe :
Qui, quoniam vivunt, nervos & ſanguinem & oſſa
Fibraſque & venas debent & viſcera habere,
Non ſecus ac Elephas aut Bos aut fortis Equi vis ;
Quas res in magnis adeo conſtare minutas
Miramur, neque noſtra imitari poſſumus arte.
Hunc igitur tenuem contextum, hæc corpora parva
Condere nec primo potuit fors, nec potuiſſet
Semper eodem eadem conſtans ſervare tenore.
Quare opus eſt etiam atque etiam fateare, quod omnis
Hæc rerum Summa a ſuprema Mente regatur.
   Hic tibi multa quidem falſo confiƈta feruntur :
Nam, quia dant motus occultis plurima cauſis,
Hoc genus eſt herbas de terra exire recentes
Poſt hiemem, æſtivis augeri a Solibus, & jam
Ætatis firmas maturæ ſumere vires,
Omnibus his terra ſuccos alimentaque rebus

Submittente locis aptis & tempore certo ;
Exin Naturam nos appellare ſolemus
Communem veluti Matrem , quæ provida cunctas
Cum populis urbes plantaſque amplexa feraſque &
Squammigerum genus & volucres alit ubere multo ;
Nec non & ſubter telluris viſcera lapſa
Flumina dat multis excurrere fontibus extra ,
Succenditque locis multis ſola , condit & altis
Terraï procul uſque repôſta metalla tenebris :
Quin cæli magnas extenditur in regiones ,
Sole diem & multo colluſtrat ſidere noctem ,
Nubibus imperitat , ventos regit , aëra mutat :
Quin & gignendis genitalia ſemina rebus
Præſtat , vique ſua fœcundat , nutrit , & auget .
Quorum qui noſſet bene cauſas , eſſe pateret
Naturam (quamquam maternum nomen adepta eſt)
Nil niſi protelum cauſarum continuatum ,
Quæ per ſe facere haud quidquam potuere , ſed omnes
A prima pendent Cauſa , quæ ſingula per ſe
Et movet , & facit , ut moveant ; velut ipſe catenam
Si parte ex una teneas , agiteſque , neceſſe eſt
Annellos per pendentes ad cætera motus
Ordine demiſſo deſcendat , qui tamen idem
Ille erit , a dextra qui fit ſe ſponte movente ,
Quamvis per medios annellos manet ad imos .
Quin ipſum hoc , ſeriem quod dico continuatam
Cauſarum a prima , dici ne forte rearis
Propterea , credas revera in rebus ut illas
Eſſe ; licet videantur enim res ſæpe movere ,
Haud tamen ut moveant , illis largita profecto
Vis ulla eſt ; verum ſancitæ a Numine leges
Cum poſcunt motum , res quæque moventur ab Uno ,
Quod primam dixi modo Cauſam ; namque ita ſuêrunt
Dicere ; cum certe non prima , ſed unica conſtet .

Quare opus eſt, caveas, Naturæ ne tibi nomen
Sit fraudi, fuit ut multis, qui plurima rerum
Dum fieri in terris pariter cæloque tuentur,
Omnem vim rebus Naturam ſuppeditare, &
Omnia divino fieri ſine Numine rentur.
Uſque adeo ignaros abducit devius error.
Præterea ignotis cauſis quæcumque videntur
Incertiſque locis fieri nec tempore certo,
Quæ poſſunt quoque diverſa ratione geri res,
Fortunæ referunt. Quoties laudare ſecundam
Audivi Dites, & magnam dicere Divam
Marmoreis dignam templis & thure Sabæo.
Contra alii triſtes in eam convicia jactant
Sævam appellantes excordem e ſemine diro
Eumenidum. Veteres illam cecinere Poëtæ
Incertam vultu pedibuſque globoſa prementem
Cumque ſuo ruitura volumina pondere, & orbes
Volventem ambiguos dextra lævaque rotarum,
Sæpe quidem multos opibus pollere docentes,
Ima qui nuper fuerant in plebe locati,
Et, modo qui magni Reges, vix jam ultima vitæ
Servare amiſſis aliis ſibi; diſcere ut inde
Poſſint non opibus non illi fidere regnis,
Ignotaque ſati haud animum demittere terra;
Diſcere præterea, non hæc bona poſſe beatos
Efficere unquam homines, quæ puncto tempore poſſunt
Elabi, & vacuam potientis linquere dextram.
Illa eadem Aſſyriis quondam Perſiſque relictis
Et leviter Macedûm res pervolitavit & arma
Fertilis Ægypti, celerique citiſsima curſu
Regna peragravit Syriæ Boreamque nivalem
Algenteſque Getas & Mauros ſole peruſtos,
Et Latium Imperium provexit, & extulit alte
Denique de magno ruituras culmine Vires.

Nec tandem poſitis uſquam talaribus alas
Exuit, aut ſtabilem fixit manſura locum, quo
Exorata velit populis decedere nunquam.
Hæc licet egregie vulgo diſpôſta ferantur,
A vera ratione tamen ſunt uſque remota.
Omnis enim Mundo, quæcumque inopina videtur
Forte tibi res accidere, haud unquam quit oriri,
Rem niſi præcedat ſua cauſa; ideoque neceſſe eſt
Nil temere exoriatur, & intereat; licet ipſi
Nec quod principium quimus noviſſe ſit ortus,
Nec quæ diſcidium pariat res, diſſolüatque.
Illud in his iterumque tibi eſt iterumque cavendum;
Dum moneo, ne quid Fortunæ fortuitiſque
Caſibus attribuas, ne te in contraria vertas,
Et Fatum in rebus non evitabile Fatum
Protinus admittas; ſemper florentis Homeri
Ut Muſa æternis exponit verſibus edens.
Pelides Socios mortemque ulturus Amici,
Quem bello ereptum flêrat noctesque dieſque
Inſedabiliter, dum fertur in Hectora magnum
Ære nitens ſupraque Viri caput arma coruſcans,
Accepit longam dextra omnipotente ſagittam
Juppiter & ſancta Aſtrææ præſcripta ſecutus
Hinc atque inde pari intervallo ſata Virorum
Utraque ſuſpendit viſurus, quem velit illo
Tempore Parca mori: tua ſed graviora fuere
Priamide infelix; Libitinæ in triſtia regna
Lanx tua non alio librata a pondere merſa eſt:
Eripere extremi nec te contra ultima Fata
Juppiter Omnipotens valuit de faucibus Orci,
Nec quotquot Trojam te Numina quotquot amârunt.
Quænam igitur Divis fuerit ſervata poteſtas,
Illos ſi ſupera Fatum eſt? cur magna vocentur
Numina, ſi multa invitis plerumque geruntur?

Hæc leviora : etenim manifeſto tendere bello
Sæpe quidem multos videas in provida Mentis
Conſilia æternæ , atque antiquo more Gigantum
Conari rerum Dominum exturbare potenti
E ſolio , rapere & mundi quas flectit habenas ;
Scilicet ut vita ſic liberiore fruantur
Impia Gens ; tanta eſt ſceleroſæ audacia mentis :
Quod metuunt , tollunt Numen , longeve remotum
A noſtris arcent rebus nil ſcire volens , ne
Infeſtet dolor aut æternam cura quietem ;
Ac ſi , quod Summum eſt poſſit non omnia ſcire ,
Aut ſummam res ulla queat turbare quietem :
Juſtitiamque nihil rentur , niſi nomen inane .
Quod ſi Juſtitia eſt , dicunt , ſi denique juſtus
Rector agit Mundum , & noſtra hæc mortalia curat ,
Unde erit unde , adeo ut vivant impune Nocentes ?
Nec pro juſtitia merces aut præmia dentur
Ulla Bonis ? quin paupertas durique labores
Hos ſæpe exagitent , contra felicibus annis
Exultent illi regnis auroque potiti ?
Scilicet his cælum contendunt impetere auſis .
At veniet tempus , cum expertem conſilii vim
Diſcutiet Pater , atque æternum in Tartara mittens
Juſtitiam invitos coget regnare fateri .
Attamen id ne quid noſtris rationibus obſit ,
Contemplator , uti bene provida cura Medentum
Si noſcat , quod pro morbi ratione modoque
Conveniens remedî genus , ut recreata valeſcant ,
Corpora quæque velint , aliis dant pocula tetra
Abſynthî , aut acri ſævire in membra videntur
Præcincti ferro laniantes more ferarum ;
At mites aliis ſuccos dulcemque liquorem
Nectareum & latices mellis lactiſque propinant :
Atque ea cura , etiam ſi poſſe valeſcere nullo

Quem videt auxilio, jactatum haud deſerit Ægrum,
Donec frigida mors languentes ſopiat artus.
Sic quoque fac reputes hominum mortalia ſæcla
Poſſe a ſuprema curari Numinis arte,
Dum vitæ celeres annos hic ducimus ægri;
Nam quis non animo morbis languente laborat?
Poſtquam autem functi vita frigentia terræ
Corpora liquerimus, tunc omnia denique reddi
Debent pro meritis, queis vita anteacta potita eſt.
Neu quis ab hac uſquam rationum indagine poſſit
Evaſiſſe loci, penituſque ex parte perire
Omni Hominem dicat, nihil ut ſuper illius extet;
Immortalem Animæ naturam ſimplicis eſſe
Nunc reddenda mihi eſt ratio: tu percipe dicta.
E parti naturam Animæ quacumque tuaris,
Nil illam, niſi rem quæ cogitat, eſſe videbis:
Nec recipit Mens poſſe aliud conſiſtere Mentem;
Sive ſit illa ſciens etenim dubitanſve volenſve,
Oderit, optet, amet, metuat quoque, gaudeat, atque
Triſtetur, ſemper tamen eſt, ut cogitet: illo
Tempore quapropter tantum, quo cogitat, extat
Mens tibi, quandoquidem hæc Mentis natura reperta.
Sed quædam tibi forsan in his quærenda videntur
Rebus, uti penitus, quod dico, agnoſcere poſſis.
Quæris, materno num clauſus cogitet infans
In gremio, ætheriis aut nuper redditus oris.
Tum porro, quanam fieri queat id ratione,
Ut noſtri, & quod tum, vere ſi cogitat infans,
Mente volutatum eſt, nunquam meminiſſe queamus.
Ut primum in parvos diſpôſti corporis artus
Vis Animæ ingreſſa eſt, ſubito jam cogitat infans:
Sed quoniam propter novitatem corporis ejus
Et teneros artus & membra recentia (ſenſus
Res extra facile ut poſſunt impellere) ſemper

Rebus ab externis impellitur atque movetur,
Percita Mens illo motu impulſuque tenetur,
Nimirum ſemper ſentire coacta dolorem.
Sive voluptatem vario pro corporis ictu:
Propterea eſſe ſui compos, in ſeque redire,
Interdumque vacare ſibi nequit. Humida mollis
Porro materies veſtigia nulla cerebri
Preſſa tenere valet, velut undæ inſcripta fluenti:
Proin noſtri rerumque, in parvo corpore quas tum
Geſſimus infantes, nunquam meminiſſe valemus,
Atque illis vere ſine mente videmur in annis.
Eſt etiam Mens ſæpe Virûm quoque florida ut intus
Evaneſcere, & extra ſe videatur abire:
Et, cum vi concuſſa aliqua mox ſe ipſa recepit,
Conſcia nullarum rerum, quas volverit, illo
Nil egiſſe recordetur ſe tempore, nullos
Sopito motus animo ſenſuſque fuiſſe.
Id fit, ubi rerum multarum copia multa
Multimodis animo ſimul obverſatur oberrans,
Atque levi quævis impellit tenuiter ictu;
Quamque nequit tum Mens proprio cognoſcere ſenſu
Pro numero ingenti; neque menti ſingula præbent
Diſtinctam effigiem, poſsint advertere ut illam;
Sed confuſa videns ſimul omnia cernere ſeſe
Nil putat, atque ideo velut evaneſcit, abitque,
Ut queat intra ſe nil tum volviſſe videri.
Quapropter ratio eſt hæc ſemper vera, quod omni
Tempore, quo Mens eſt in rebus, cogitet: & ni
Cogitet, exiſtens nulla ratione videri
Poſsit; quandoquidem hæc ejus natura reperta eſt.
Quod ſupereſt, corpus, quod ſupra diximus eſſe
Partibus extenſam multis rem per loca multa,
Quamlibet exiguum nulla ratione profecto
Jam poterit ſimplex fieri Mens, atque Animaï

Verti in naturam, & ſic res quæ cogitat eſſe.
Namque quod extenſum eſt, partes invertere, formam
Et variare ſitum, varios quoque reddere motus,
Augeri minui ſcindi valet, adde alias res
His ſimiles: at qua ratione & quouſque ſecari
Debet, quos unquam motus dare, ſeque figuras
In quas vertere, uti poſsit, quæ cogitat, eſſe
Mens, & notitia Veri potiatur & Æqui,
Et Summum Pulchrumque intelligat, Ordinis atque
Juſtitiæ leges agnoſcat, gaudeat illis,
Falli indignetur, flagret virtutis amore,
Sidera menſuris cælique coërceat orbes?
Adde alia ipſe etiam, Mentis ratione geri quæ
Cumque vides: non eſt ut poſsis credere non eſt
Poſſe eadem extenſo peragi hæc a corpore, ſic ut
Corporis atque animi natura ſit una eademque.
Quare Mens non eſt corpus neque corporis ullus
Eſt modus, aſt longe differre ab utroque fatendum.
Hinc tibi perſpicuum eſt, grajo qui nomine Mentem
Harmoniam dicunt, procul uſque per avia ferri
Diverſos: quid enim eſt habitus niſi corporis illa,
Partium ubi inter ſe nexarum conſonat ordo?
At quocumque modo partes connectere pergas
Corporeas, ſemper diſtare a Mente neceſſe eſt.
Non igitur, vivum corpus quia deſinit eſſe,
Æternos nec tale poteſt durare per annos,
Mens, erit, ut pariter finito tempore conſtet,
Et longo extingui tum demum debeat ævo.
Præterea mors eſt, ſeu cum revoluta perit res
In nihilum penituſque a nulla parte ſuperſtes;
Seu cum disjunctis inter ſe diſque ſolutis
Partibus illius congreſſus diſperit omnis,
Conſtitit unde aliquid jam totum: tertia mortis
Nulla via eſt. At Mens quoniam eſt a corpore longe

Diſtans,

Diſtans, extenſam pariter non eſſe probatum eſt
Partibus aut ullis conſtantem compoſitamque.
Non igitur poterit corrumpi, diſſolüique
A rerum plagis neque longo vincier ævo.
Dicere at, in nihili quod noſtra redire profundum
Debeat exacto tandem Mens tempore vitæ,
Deſipere eſt. Quid enim ſic omni ex parte peremtum
Occidit uſque adeo penituſque revertitur in nil
Rerum natura ex omni Summaque creata?
Quod ſi Summa manet rerum omnis corporearum
Morte carens penitus, tanto magis inficiandum
Debere omnem Animæ naturam nobilioris
Deficere & penitus letho ceſſare peremtam.
Namque ea non alia poſſet ratione perire,
Quam ſi nunc Animam eſſe volens divina Poteſtas
Mutetur porro, & ne ſit, velit, atque ideo Mens
Concidat in nihilum: ſed ſupra oſtendimus eſſe
Nos tibi quandoquidem per ſe immutabile Summum,
Certe erit haud unquam veriſimile eſſe putandum
Id ſumma voluiſſe Deum virtute creare,
Tempore poſt parvo quod dein diſſolvere vellet.
Nos iterum atque iterum Mentem quapropter oportet
Æternamque putare immortalemque futuram.
Porro cur vitæ fruſtra felicis amorem
Inſeruit Natura animis nil provida noſtris,
Cur Veri deſiderium ſuccendit inane,
Si ruit in nihilum vita privata futura
Mens votis fruſtrata ſuis? hic namque, quod optat,
Anxia quo ingenti trahitur dulcedine, Verum
Invenit haud unquam; qua pleno flumine manat,
Attingit modice, & ſitiens conviva recedit.
Nec pariter felix valet eſſe, ubi tempore parvo
Deficiet: quid enim felix, niſi conſtet in ævum?
Indidit hoc etiam nobis Natura, velimus

Semper ut æterna per terram vivere fama.
Noſne Deus ſemper Naturaque luderet iſtis,
Deberet penitus ſi extingui morte ſua Mens?
   Præterea illa animis unde inſita pœna Nocentum,
Quæ miſeros, quamvis metuant hic nulla Potentes
Supplicia, & luxu regali corpora curent,
Attamen heu miſeros torquet noctesque dieſque,
Unde erit? unde ſibi mens conſcia diſſonet illi
Fortunæ, & veluti diſtrictus pendeat enſis
In caput, inter opes ea tetro angore laboret?
Nimirum quia nos agnoſcere præque videre
Ipſa facit Natura, quid hæc poſt fata futuro
Pro vita anteacta cujuſque paretur in ævo.
Adde Viros, ſanctæ qui Relligionis amore
Juſtitiæque truces iras odia improba ſæpe
Exhaurire Tyrannorum potuere ferendo
(Audaces ſolum hic, timidi ſed cætera): tantum
Num foret anguſto poſitum ſub pectore robur,
Omnem deberent uno finire ſub ictu
Si vitam, neque proſpicerent, quid deinde merentes
Perpetuo maneat vitæ immortalis in ævo?
Denique nullus erit, vel in hac imponere tentet
Re ſibi, cui lucro eſt Animam quoque morte reſolvi,
Nullus erit, qui non Naturam vociferari
Audiat intus, uti, cum avulſa a corpore fatis
Mens erit, æternum tum debeat ipſa manere.
Nec potuiſſet idem tacite omnibus inſinuare
Uſque ſibi concors Natura, errore niſi omni,
Nimirum quod nos ſemper docet illa, careret.
Scilicet emiſſas nervo ſtridente ſagittas
Unam ſi videas ſemper contingere ferro
Omnes rem, dubio procul eſſe fateberis illam
Erectam in ſignum, quo ferrum miſſile tendat.
   At pueris, inquis, pariter cum corpore creſcit

Mens, & ubi vires firmat robuſtior ætas,
Conſilii conſtans etiam illa animique vigore eſt:
Obtuſis demum quaſſati ubi viribus artus
Jam cecidere ſenectutis ſub mole labantes,
Deficit Ingenii vis, & Mens lapſa ſeneſcit:
Haudquaquam videas rationum id demere pondus,
Fœdere ſi tali Mentem cum corpore junctam
Agnoſcas, tali conſenſu, ſubſit ut omne
Imperio Mentis corpus, motuſque det illos,
Quos in membra Animæ velit exercere Poteſtas;
Inque vicem ſit opus Mentem ſentire valentes
Corporeos ictus, & ad omnes evigilare
Illius impulſus, ut talia cogitet ipſa,
Qualibus afficitur conjunctum fœdere tali
Corpus ab externis plagis: ideoque vigenti
Corpore Mens vigeat, languenti langueat illo.
Inde fit, ut, vini cum venas vis penetravit
Acris, & ardorem per cunctos dididit artus,
Sanguine turbato turbetur vis animaï,
Claudicet ingenium, madeat mens, impediantur
Notitiæ rerum cum libertate, neque ulla
Denique vi ſibi Mens conſtet, ſed ad omnia præceps
Id facere impellat, fieri quod non pateretur
Incolumis, retegat ſecreta, nefandaque prodat:
Uſque adeo vini vehemens violentia Mentem
Percutit interdum, brevis ut veſania fiat.
Hujus item rationis erit veſania jugis.
Adde gravis ſomnum lethargi, & cætera; quorum
Vis Animam & pariter corpus perturbat, ut acri
Jactentur pariter morbo, pariterque valeſcant.
Nimirum quia juncta ſuo cum corpore Mens eſt
Illa lege, pati plagas ut corporis omnes
Debeat, & motus ejus ſentire valentes.
Fœderis hanc legem, qua rerum diſcrepitantes

Sunt inter ſe naturæ per mutua nexæ,
Corpus uti,atque Anima eſt, ſanxit Deus; unde habet omnes
Et ſenſus Anima, ipſa ſuos & corpora motus.
Sunt tamen hic, facili qui non ita tendere greſſu
Seſe poſſe putant, quo ſe puriſſima Veri
Oſtendit Regio; ſed ſentibus omnia duris
Aſpera confingunt, glomerantque per ardua greſſus
Difficiles, nimiumque vias ſcrutantur iniquas,
Qua vix ſint aditus ulli: res plena laboris
Errare ambageſque ſequi, res plena pericli eſt;
At contra pronum ac tutum decurrere recta.
Ergo hi non Animam jungi cum corpore rentur,
Non agere & fungi ſeſe inter poſſe viciſſim
Naturas tam diſſimiles, ſed quamque ſine ullo
Alterius reſpectu, & opis nullius egentem
Per ſe, quidquid agit, facere, & ſua munera tantum
Exercere, ut fert intus cujuſque poteſtas:
Dum vult nimirum, dum percipit ipſa ſua vi
Mens intus, proprios educit & elicit actus
Ordine perpetuo nexos, quem nulla poteſt vis
Vertere; namque ſtatu de primo, cum fuit orta,
Ilicet exoritur ratio, cur deinde ſequatur
Alter & hinc alter ſtatus ejus, & uſque perennis
Illorum ſeries certa ratione fluentum.
Quapropter nihil in Mentem de corpore migrat;
Nam ſi vel nullum corpus foret, haud minus illa
Omnia perciperet, quæ percipit, omnia vellet,
Quæ nunc velle vides, naturæ nempe ſuæ vi.
Præterea humanum componunt talibus illi
Corpus principiis, ut cætera corpora quævis,
Ollis ut per ſe quædam vis inſit agendi.
Ergo non alios motus fluere inde neceſſe eſt,
Verum quos tantum fluere inde videmus, eorum
Ut fert natura & contextus principiorum.

Scili-

Scilicet in quovis ratio indita corpore quædam eſt,
Ex uno tranſire ſtatu qua deinde per omnes
Ordine perpetuo ſe debeat excipientes.
Quare cum noſtro fiunt in corpore motus,
Ut cum oculos circum, ſeu crura manuſve movemus,
Tantum corporea a natura educier illos
Eſt opus, ut fierent Anima quoque ſponte ſine ulla.
Haud Animæ eſt igitur quidquam, dum talia fiunt,
Quamvis ipſa velit tum crura manuſve movere
Aut oculos; a ſe quia non hæc mutua pendent,
Sed ſimul exiſtunt tantum, recteque viciſſim
Reſpondent. Facile id fuit Olli, quem penes omnis
Rerum, quas fieri nil pugnat poſſe, Poteſtas
Infinitarum. Quapropter id eligit idem
E numero tanto, Menti quod conſonet apte,
Corpus; ut hinc motus ejus videantur oriri
Mentis ab imperio, rerumque a corpore naſci
Notitiæ, & partem noſtri ſe mutua quamque
Afficere inter ſe; cum nullum jungat eaſdem
Commercî genus & nullius fœdera legis.
Quæ cum audis, licet in multis male tuta videri
Hæc poſsit ratio atque incerto pondere nutans,
Illa tamen vehementer ob id ſuſpecta neceſſe eſt
Sit tibi, quod tanto fuerit quæſita labore
Tam procul, & tantos per flexus ducta per orbes,
Ut ſe ipſa impediat facile, involvatque tenebris.
Nempe hic ingenium prius admireris & artem,
Ullam quam retegas ſpeciem aut veſtigia Veri,
Cujus forma quidem ſimplex ſe lumine prodit
Ipſa ſuo, quoties viſum convertimus illuc.
Ergo harum Inventor rationum plurima profert,
Hoc genus, oſtenditque ſuæ par mentis acumen
Omnibus in rebus; ſeu cum probat omnia certis
Corpora principiis componi, quæ tamen ullas

Non habeant partes, natura at ſimplice conſtent,
Unde fluunt, quæcumque cluent in corpore quovis
Officia, atque illis, qua fiant ſingula, agendi
Eſſe poteſtatem quandam, ſed cuique ſuam, ne
Sint prorſus paria, at varie diſcreta viciſſim,
Ut numeri, inter ſe; varias componere poſſint
Ut rerum formas, neque poſſint incolumi re
Permutari, & eundem in ea ſervare vigorem:
Seu probat ille etiam, hæc magni cur machina mundi
Non melior, quam ſit, queat eſſe; educere Numen
Nempe aliam ſi tum potuiſſet, pulchrior iſta
Quæ foret, hanc ipſam, abjecta meliore, quid eſſet,
Cur legeret? neque enim Ratio ſecus ulla videtur
Eſſe, ut ſufficiat: metiri hac omnia debent,
Hæc illi ad Verum via, & hinc certiſſima rerum
Argumenta petit; reddi hac tum denique retur
Pervia quæque ſuæ divina humanaque menti, &
Quæcumque in mundo conſtant, quæcumque vel extra.
  Sed jam digreſſum paulum in mea clauſtra neceſſe eſt
Me recipi. Ergo inter corpuſque Animamque viciſſim
Fœdera ſunt, ut jam docui, quibus uniter aptæ
Res tam diſſimiles conſiſtunt; pacta nec illis
Sunt ea; ſed, cujus nequeant vim ſolvere, legem
Hanc primo accepere a Numine, quod magis arcte
Junxit utramque, lapis lapidi quam jungitur ullus.
Tantum nam lapidem lapidis pars extima tangit
Parte ſui extrema tangentem, cum tamen extra
Corporis alterius molemque locumque ſit alter.
Aſt ulla in vivo nuſquam eſt pars corpore, Menti
Quæ non jungatur; quoniam quacumque ciebis
Corpus parte, novo ſubito Mens percita ſenſu
Et perculſa, illam plagarum corporis ad vim
Vertit ſe, multumque agitata a parte tenetur:
Idque alia longe ratione, ac ſæpe tuentur

Recto-

Rectores fractum puppis latus, illa minaci
Turbine ſi dudum quaſſata & fluctibus atris
Hiſcat aquas ſorbens, ſeu curſu naufraga cæcas
Incidat in Syrtes, ſcopuloque hæreſcat acuto:
Experietur enim tum ſenſum Nauta doloris
Illi diſſimilem, proprium cum vulnere corpus
Perculſum eſt, & ſanguis aperto exundat hiatu.
  Præterea quoque ſcire licet, quod vivida pars eſt
Corporis, ad ſenſum proin & magis apta ciendum,
Sive voluptatis ſenſus ſit ſive doloris,
Quæ fibriſque magis conſtat nerviſque referta.
Ac veluti arborei de trunco & ſtipite rami
Proveniunt, ſic & de humenti tota cerebro
Copia nervorum partes in corporis omnes
Diffuſa eſt, longoque extenditur undique nexu
Infima conjungens ſummis animæque fovens vi.
Nam ſi de cerebro in certam commercia partem
Impediantur, opus, non ſenſu polleat ullo
Pars, erit, ac ſi ſit præciſa a corpore toto.
Quapropter liquido deprendis, vita quod omnis
Corporis & ſenſus fons omnis principiumque
In parvo capitis media regione cerebro
Inſit; proinde magis Mens illa parte tenetur:
Sentit, & externos impulſus excipit illic,
Illinc, quos libuit, motum diſpertit in artus.
Quare Animæ eſt ſedes cerebrum, a quo ſenſus in omne
Defertur corpus diffuſis undique nervis.
  Quapropter jam multa vides communia habere
Inter ſe Mentem corpuſque, ut cernere lucem eſt,
Tangere, odorari, atque cibos guſtare palato,
Et ſonitus audire: tamen diſcrimen id extat,
Illa omnem ſenſum quod poſſidet intus eorum,
Perque oculos aures linguam nareſque manuſque
Guſtat, odoratur, videt, & contingit, & audit;

At corpus ſenſu caret omni, & non alia re
Fungitur, in variis varie quam partibus iſtum
Quod moveat varie quoque Mentem, quæ varianti
Percipit idcirco ſenſu, quæcumque laceſſunt.
Nam ſi mente movens quædam penituſque revolvens
Magnopere intendas animum, nil cernere eorum,
Quæ poſita ante oculos tibi erunt, nil tangere circum,
Non audire leves ſonitus non murmura vulgi,
Denique nil tibi tum ſentire videberis, aures
Quamvis excipiant ſonitus, rerumque coloret
Lux oculos, manibus quamvis obſtantia tangas,
Idcirco quia non illis eſt percita rebus
Mens, ad quam ſenſus, quicumque eſt, pertinet omnis.
  Ejus item rationis erunt timor ira voluptas
Et genus hoc aliæ res, quæ corpuſque animamque
Afficiunt una, ut poſſint utriuſque vocari.
Illa etiam rerum retinentia, quodque valemus
Eſſe diu memores, poterit commune videri.
Omnia quæ mihi qua fiant ratione modoque,
Cum res poſcet, erit clarandum. Plurima vero
Expers corporeo per ſe gerit auxiliatu
Vis Animæ intra ſe, nam per ſe intelligit, & vult.
  Vult, & amat ſummum, quo felix poſſit adepto
Eſſe, Bonum, ſequiturque ſuum, quem condita propter
Eſt, Finem, atque ultro ſequitur, ſed amare neceſſe eſt.
Prætereaque, ut amet ſeſeque ſuumque, neceſſe eſt,
Eſſe; ſine his quoniam finem non poſſit âpiſci
Illum, ubi ſumma Boni ratio eſt, quod oportet amare.
His contraria item rationem propter eandem
Debes, non poſſit quod non odiſſe, fateri:
Nam tum ſumma mali ratio eſt, cum diſtat ab omni
Quid penitus regione Boni, ſummeque remotum eſt.
At quod ſe mediis interſerit intervallis
Hinc atque hinc, neque ſic rationes oppoſitorum

Attin-

Attingit, totum videatur ut unius eſſe
Extremi alterius ſaltem ſine particula, illud
Nolendi contraque volendi erit uſque poteſtas,
Pulchro appellamus quam nomine Libertatem,
Mentis & Arbitrium; cujus ſibi conſcia Mens eſt
Talibus in rebus, quas ſummi utriuſque locatas
Inter diſtantes metas bene novimus eſſe.
Cum volumus quid eorum, opus eſt, ratione velimus,
Qua bona ſunt; contra, cum quid procul averſamur,
Ad mala reſpicimus. Sed qui ſit denique rectus
Arbitrii circa res iſto de genere uſus,
Supremo tibi poſterius ſermone probabo.
Hoc modo dum teneas, Animæ quod motus in illud,
Quod ſummum eſt plenumque Bonum, ſit noſtra Voluntas,
Qui veluti ceſſare nequit, ſic velle neceſſe eſt
Semper; at hunc varie nimirum inflectere nobis
Poſſe datum eſt, varias atque in res irrequietum
Dirigere, ut libuit: nimirum hæc inſita vis eſt.
Hinc Animam agnoſces raſæ non eſſe tabellæ,
Ut dicunt, ſimilem, quæ nullam geſtet ab ortu
Impreſſam rerum ſpeciem, nullamque receptet
Notitiam ſenſu ſine corporis, unde figuret
In varias porro ſe formas. Scilicet ipſa
Multa etiam per ſe ſine corporis auxiliatu
Novit, jam prima ſignavit origine quorum
Illam notitiis, illam qui condidit, Auctor.
Principio, (quis enim lateat ſe?) quæ ſua, novit,
Sit natura ſibi per ſe manifeſta; neque ullis,
Quam ſibi ſit, præſens magis & magis intima rebus
Eſſe poteſt; ideo ſpecierum hic corporearum
Non eget auxilio: tum porro novit & illa,
Quorum in ſe formas habet, e quibus omnis aperte
Notitia exorta eſt; atque hac ab origine rebus
Nomina dat, quæ ſi numeris atque ordine conſtent,

Non alia Pulchras poterit ratione vocare,
Quam quod conveniant Formæ, quam continet in ſe.
Quid ſit item Verum, cognoſceret unde? niſi intus
Secum ortam Veri ſpeciem cohiberet, ut illa
Notitias inter ſe jungat convenientes;
Contra, quæ nequeant bene conſentire, reſolvat.
Omnia corporea quæ non in imagine fiunt
Per ſenſus; quoniam neque ſunt extenſa neque ulla
Prædita corporea forma motuve, ſonanti
Nec ſunt natura neque lucis tincta colore
Duraque: ut hinc poſſis comprendere plurima mente
Cognoſci ſenſum licet haud tranſmiſſa per ullum.
  Notitiane Sui quoque non ſignaverit, illam
Qui formis rerum ditavit pluribus, Auctor?
Quique, ſua, fecit, videantur ut omnia luce,
Ipſam non dederit Mens lucem ut cernere poſſit?
Proinde poteſt etiam naturam agnoſcere Summi.
Non tamen hinc credas poſſe id comprendere Mentem.
Non ſecus ac, quæ ſit triquetra aut quadrata figura
Sive rotunda, tenent omnes, clareque ſcientes
Percipiunt; ſed non omnes, quid quamque ſequatur
Naturam, agnoſcunt, (eſſe hoc comprendere dico)
Ex infinitis, poſſunt quæ ad quamque referri,
Quæque fluunt de natura cujuſque: ſed horum
Plurima Menſores quamvis non omnia dicunt;
Non igitur penitus comprendunt: propatereaque
Noſcere multa, licet non ſint comprenſa, valemus.
Non erit ut ſummi naturam Numinis ergo
Mens non ſcire queat: quamvis comprendier ipſum
Mente ſua evaleat tantum, cui ſcena capaces
Ante oculos Summi patefacta eſt funditus omnis.
  At nos Naturam tantum cognoſcimus illam.
Eſt adeo præſens Animæ Deus, ut neque poſſit
Extra ipſum penitus Mens vivere noſtra neque eſſe.

Scili-

Scilicet ille ſuo circum ambit lumine totam
Colluſtrans, denſaſque infuſa luce tenebras
Ejicit, & Veri fontem dat origine prima
Omnis ſe Veri fontem reperire volenti
Quærentique Animæ. Neſcit Lux illa latere,
Ingrediturque volens, & aquarum divitis inſtar
Fluminis exundans oculos rigat, implet apertos.
Atque utinam altius evectos audacia felix
In Solem hunc oculos converteret, unde fluentes
Exciperent radios & puræ fulgura lucis,
Nec ſic noctis amans & prona jaceret humi Mens;
Quæ, quia corporeæ eſt incluſa in carcere molis,
Nocte tenetur in hac ultro, ſequiturque tenebras,
Et magis atque magis loca caligantia quærit
Indupedita ſuo cæcarum errore viarum.
Infelix! cæli interea neque ſuſpicere audet
Templa ſerena, neque illius vim ſuſtinet almæ
Lucis ſueta inopem trahere in caligine vitam.
At non cum primo naturam conderet ejus,
Aſſimilemque ſibi Numen puramque crearet,
Et magis atque magis quæ ſupra corporis omnem
Naturam excellat, tam dura lege putandum eſt
Illam corporeis voluiſſe involvere vinclis;
At Dominæ voluit famulari corpus & omnes
Corporeos ultro motus parere jubenti.
Namque ea juſtitiæ vis eſt, is debitus ordo,
Ut quod naturam eſt ſortitum nobiliorem,
Præſit, ſubſit item melioribus omne, quod infra eſt.
Quapropter quoniam non tali lege creatam
Dicere fas, quid jam ſupereſt, niſi ſolvere pœnas,
Dicendum, quas proinde aliquod ſcelus eſſe ſecutas
Eſt opus? at nullum potuit ſcelus eſſe, niſi omni
Parte recuſârit ſeſe illa, ut poſtulat æquum,
Subjicere Auctori: quæ ſic violaverat ergo

Sanctas juſtitiæ leges æternaque jura,
Par erat, ut meritas damnata a legibus iſdem
Perſolvat pœnas; nimirum ut noſtra potenti
Auſa fuit Mens a Domino deſciſcere velle,
Sentiat ipſa ſua ſic a ratione rebelles
Corporeos motus, neque iis dominetur ut ante.
  Scilicet antiquæ luimus contagia culpæ.
Primorum hoc Hominum tum mundi in origine crimen
Heu! fuit, unde omnes nativo corpore creti
Naſcimur. Hi ſortem vitæ tenuere beatam,
Integra adhuc dum noſtra fuit natura ſub ortu.
Libera tunc Animi regnabat in omne poteſtas
Corpus, & hoc totis parebat partibus uni,
Fibræque nervique atque edita clauſtra cerebri
Et tenuis puri vapor almus ſanguinis omnis
Nil inconſulta tentabat Mente, neque ullos
Non mandante Anima motus dabat, extera quamvis
Multimodo rerum facies impelleret ictu
Corpus, ut hinc ſenſu poſſet variante moveri
Mens intus, ſi vellet, & hinc ſentire dolorem
Sive voluptatem pro plaga & frigora & æſtum.
Omnia quæ nullo vitabat libera niſu
Uſque adeo, nil ut plagis aut ictibus ullis
Divinæ poſſet vel paulum Lucis ab hauſtu
Lucis inocciduæ turbatam avertere Mentem.
Propterea tum plena fuit Pax plenaque Pacis
Gaudia; Seditio Diſcordia Bella Tumultus
Tum neque nomina erant neque in ullis cognita rebus.
Felices! donec, ſcelus o! tetigere proterva
Poma manu, Pater ex omni quæ veris honore,
Scilicet ut poſſent aliqua parere, vetabat
Multa minatus. Ab hac prima tunc labe repente eſt
Perpetuum corrupta omnis Natura, ſuoque
Concidit e decore: hinc prorſus verſa omnia retro

Ilicet, omnia mutata confuſa figura.
Tum primum Mens corporeo ſe carcere ſenſit
Invitam includi, nec jam dominarier intus
Omni Reginam imperio, velut ante, potentem;
Erepta prope ſed jam libertate triumpho
Captivam indecori trahier plerumque, rebelles
Cum Dominam invadunt vi multa immanibus auſis
Corporei motus, oriturque miſerrima contra
Seditio & bellum magno turbante tumultu.
Jam nunc illius vitæ ſortiſque beatæ
Heu! neque reliquiæ ſuperant: quin ipſa vetuſtas
Invidit ſeris dilecta Nepotibus arva
Elyſii antiqui; fines disjecit, & altos
Confudit campis montes & vallibus agros.
Ipſum etiam Fontem, mediis qui maximus arvis
Ingentes quatuor diverſis partibus amnes
Telluris magno e gremio atque undantibus antris
Fundebat ditem ſtringentes gurgite terram,
Abrupit: priſca ceſſere ab origine longe
Diſcreti inter ſe fluvii & capita altera aquarum
Sortiti. Euxinas propior jam Phaſis in undas
Volvitur irrumpens, atque auri dives Araxes
Divitias jam non ab eodem fonte receptas
Defert ſe Hyrcanum evolvens devexus in æquor:
Jam caput Euphratis naſcenti a Tigride longo
Terrarum ſpatio diſcluditur; undique magnis
Exinde errantes huc illuc flexibus ambo,
Tandem haud immemores veteris ſeſe inter amoris
Junguntur curſu extremo, ſociantque fluentes
Undas dein uno properantes effluere alveo.

LIBER SECUNDUS.

SUAVE peregrinas Gentes atque extera Regna
Trans mare trans montes mutato viſere cælo,
Egregiaſque Urbes luſtrando atque Oppida multa
Et monumenta Virûm & Populorum ediſcere mores.
Suave etiam, quibus hæc viſendi externa poteſtas
Deficit, ex faſtis Veterumque annalibus omnes
Tranſactæ ætatis res noſcere geſtaque Regum
Bella & fortunas & quis datus exitus armis.
Sed nil ſuavius eſt, humili quam aſſurgere terra
Altius in cælum, nullaque a parte tenere
Intercluſum Animum, qui libertate ſua ſe
Undique victor agat, totumque feratur in Orbem,
Imaque ſummaque & in medio quæ pôſta revolvat,
Atque alium intra ſe ſimilem comprendere Mundum
Poſſit, eumque pari hoc exemplar grande ſecutus
In partes ratione ſuas diſponere pergat.
Præſtat enim longe divinam Numinis artem
Scire tibi, quam quid tranſacti temporis ævo
Induperatores magni feciſſe ferantur
Sive Virûm validis cum millibus atque Elephantis
Fluctibus in mediis belli, ſeu pace vacantes.
Nam cum ſuſpicimus rutilantia ſidere multo
Templa ſuper Soliſque vias Lunamque meantem,
Et venit in mentem cauſarum atque ordinis hujus,
Omnia tum, vulgus plauſu quæcumque ſecundo
Excipit, evictos Populos diffuſa per Orbem
Imperia & Regum vires tituloſque Potentum
Marmoreas etiam moles laqueataque tecta,
Hæc, inquam, nihilo tunc ſunt miranda magis, quam
Quæ Pueri peragunt ludentes, ædificantque.

Præ-

Præſertim cum nos æternæ munere Mentis ,
Qua genus omne caret pecudum , ditârit amicum
Numen , quid facere hic pro tali denique oportet
Natura ? num divitiis certare parandis
Noctes atque dies ? infeſtumne ambitionis
Luctari per iter potius , quam exordia rerum
Diſpicere & cauſas , qua quid ratione geratur ,
Et luſtrare plagas Mundi , & deferrier illuc ,
Unde gradus ſummam ad Naturam pervius extat ?
Nunc age , quo pacto Summaï totius Omne
Digeſtum , & qua hujus poſſint ratione videri
Connexæ partes inter ſeſe atque locatæ ,
Ut ſic aſtrorum concurſus tempora motus
Annorumque vices tempeſtatumque reduci
Ad proprias valeant cauſas , atque omnia conſtent ,
Expediam : tamen ante tibi memorare juvabit
Quædam , quæ cunctis præmitti poſtulat ordo :
Nimirum , quoniam naturam corporis eſſe
Diximus extenſam , quæ reſtant , percipe porro .
Et primo triplicem menſuram poſcere corpus ;
Nam triplici extenſum quodvis ratione neceſſe eſt ,
Scilicet in longum & latum atque excurrit in altum .
Quare ubicumque triplex fuerit menſura , fatendum eſt
Corpus id eſſe , licet minimum ; velut haud minus aër
Illud erit , parva poſſis quod claudere teſta ,
Quam quod in immenſo circum diffunditur orbe .
Nec magis extenſum eſt corpus , cum rarius extat ;
Rarius eſt etenim , laxata foramina cum plus
Aëris accipiunt , & plus disjuncta recedunt :
Denſius at contra fit , cum minus intus apertum
Contraxitque vias , aurarumque expulit extra
Naturam : proin corpus idem conſervat eandem
In ſe materiem , ſemperque intrinſecus æqua
Menſura extendi rarum denſumve neceſſe eſt ,

Namque eadem ejuſdem menſura eſt materiaï.
Id tibi ut exemplo confirmem; ſpongia multa
Plena tumeſcat aqua; quamvis majoribus illa
Extendi tum forte locis videatur eo, quòd
Lympha recepta intus juncta intervalla relaxat;
At præter ſpatium, liquido quod corpore lympha
Obtinet, extendi paribus loca, ut ante, videbis,
Spongia quæ replet, menſuris: propterea que
Non tibi majus erit corpus, cum rarius extat,
Nec minus extenſum, cum laxa foramina junxit.
Corporis & ſpatii porro ſunt nomina quanquam
Diverſo diſtincta ſonò, tamen una utriuſque
Eſt natura, utrumque ſuis quia partibus eſſe
Extenſum pariter ſenſuque & mente videmus.
Quod magis ut liquidum fiat, faciliſque ſequatur
Hæc mea dicta fides, rem ſic oſtendere pergam
Exemplo lapidis: fac, ut illi mente rigorem
Demas; corpus erit tum molle, ut mollia multa
Corpora ſunt: ullo porro ſine finge colore;
Corpus adhuc remanebit, ut undæ corpus & aër:
Dehinc ſine pondere eum demta gravitate recenſe;
Corporeamne minùs tum, quam levis ignis, habebit
Naturam? frigus quoque tolle, & tolle calorem,
Atque alia e genere hoc, ſine queis permulta videmus
Mutata haudquaquam natura corpora dici.
Quid demum lapide ex illo remanere fatendum?
Quid? niſi quod ſpatium eſt, metiri quod valeamus.
Et quia adhuc corpus compellimur eſſe fateri,
Propterea ſpatii natura & corporis una eſt.
Proinde videre licet non mixtum rebus inane;
Nam foret extenſum, ſpatio quod convenit atque
Corporeæ pariter naturæ: ergo omnia plena.
Si porro nihilum eſt illud, quod inane vocamus,
Nec valet extendi nihilum (nil convenit illi);

Quan-

Quandoquidem nuſquam, qui non extenditur aptus
Menſuris, locus eſt, nuſquam reperitur inane.
Neve putes clauſum vas omni corpore poſſe
Intus inaniri ſpatio tamen intercepto;
Nam ſi, quidquid id eſt, inter latera intima tollas,
Nil tum proinde, quod interſit, ſuperare neceſſe eſt,
Propterea ſpatio quoque, quod fuit ante, vacabit.
Quapropter laterum coëuntes undique coſtæ
Jungentur, quoniam medium nihil eſſe videtur.
Nos tamen arbitrio vulgi perſæpe vocamus
Illud inane, quod eſt ſine re, quam debet habere:
Æquor uti vacuum eſt, cum nullo piſce natatur,
Aut Navis, ſi merce vacat; non plenior illa
Quanquam eſt, Eois intus ſi preſſa laboret
Divitiis, quam ſi levis extet pervia vento:
Nam neque durities neque pondus corpora reddunt
Augmine majori, ſed cum majoribus ipſa
Sunt extenſa locis, ſpatiumque capacius extat,
Quod ſemper ſibi par in navi conſtat eadem:
Semper propterea plena eſt, neque plenior unquam.

Quod ſi forte aliquis non omnia plena reatur,
Corpora quandoquidem ſine inani poſſe moveri
Non videt, a-vera quantum ratione recedat,
Accipe. Progrediens quæ pes loca liquit, in illa
Confluit extemplo atque in eodem tempore pulſus
Aër, qui motum pariter ſuſcepit eundem
Cum pede; & id tali fieri ratione videtur.
Aëra propellit motus pes anteriorem;
Ille alium præ ſe trudit, pariterque propinquum
Alter hic; & motu per plures continuato
Non recta ſed circuitu celerantibus auris,
Fiet, uti moveatur & aër, poſteriorem
Qui tangit, ſequiturque pedem, ſed tempore eodem.
Haud ſecus ac gyros intra ſe ferreus orbis

Cum peragit, pars una locum quem linquit, eundem
Protinus altera ſuccedens pars obtinet ipſo
Tempore. Quapropter ſine inani corpora poſſunt
Ire ſuos varie in motus, ſemperque cieri.
Sic mare per vitreum poſſunt procedere piſces,
Et mutare locum circum refluentibus undis,
Qua liquidas fecere vias; ſint omnia quamvis
Plena, neque idcirco privandum eſt corpora motu.
   Illud in his rebus mihi ne contendere pergas,
Corporis ullius non ſic potuiſſe coire
Implexas partes inter ſe, unaque teneri,
Quin ſint intermixta foramina multa viæque
Exiguæ quamvis rerum inter texta relictæ.
Sponte tibi hoc poſſum concedere, nec mea proinde
Victa labat ratio, ſupera neque dicta vacillant:
Intervalla etenim multo ſubtilior aura
Ingreſſa eſt, repletque vias cujuſque figuræ
Multimodis varians: fieri quod poſſe patebit,
Si tibi firmâro, quod non videatur habere
Ullum corporibus finem Natura ſecandis.
   Nonne, quod extenſum eſt, (ut corporis eſſe probavi
Jam tibi naturam) ratio cujuſque receptat
Poſſe ſuas ſcindi in partes, quas debet habere?
Tum quoque eas partes, longe tenuiſſima quamvis
Corpora ſint, quis poſſe ſecari in bina negabit?
Inde alias aliaſque pari ratione videbis
Frangi poſſe; etenim mediæ pars partis habebit
Dimidiam partem, neque mens præfiniet ulla.
   Utque Animus ſit id ad credendum pronior, audi,
Subjiciat noſtris quoque quam ſubtilia multa
Senſibus, & quo res tenuet, quo dividat uſque
Ante oculos Natura, vel illius Ars imitatrix.
Principio flavos Bombycum fila labores
Inſpice, contineant quam parvo, ſi glomerentur,

Se contracta loco; cum quæ vix unius æquant
Grani pondus (eo metimur parvula), poſſint
Pene quater centum diſtendier exque plicari
Longa pedes; totque ipſa habeant, queis noſtra minores
Cernere non valeant oculorum lumina, partes,
Ut vicies centum ad millenas perveniatur,
Nequaquam exhauſtis numerandum reſtet & ultra.
  Par auri quoque pondus (erit quod proinde videnti
Mole perexigua) tam longum ducere poſſunt
In filum Artifices tenuando, ut denique paſſus
Plus quam centum æquet, ſtadio & prope congruat uni:
Conſpicuæque in eo quot erunt, tum conjice, partes,
Vel quot erunt, gracili argenti ſi inducta cylindro
Bractea ſit fulvi, quod circum contegat, auri:
Atque ille interea per decreſcentia multa
Ærea tranſmiſſus perſæpe foramina magna
Ægre vi tandem (neque enim perrumpitur) uſque
Diducatur eo, tenui ut non craſſior extet,
Plurimus exornat Juvenum qui colla, capillo.
Non minus ipſum etenim ſupra diſtenditur aurum,
Continuoque ſuo nec vaneſcente coloris
Cortice candentem tegit involvitque medullam.
Scilicet hoc aurum phrygio deducere ritu
Per varios flexus non ceſſavere Puellæ
Arte in Arachnæa præſtantes, dum ſibi peplum
Circum oras fulvo decorant pallamque nitore,
Munera ſive aris laturæ corde prementes
Vota verecundo & tacita orantes prece Divos.
Aureus in tela Leo pellucente refulget,
Per cælum volat extenſis Avis aurea pennis,
Plurimus in pratis circum flos aureus exit.
Pingitur interdum quoque furtim languidulum cor,
Nimirum teneri percuſſum cuſpide Amoris,
Quod Juveni mittant blanda inter verba cupito.

Tum genus hoc ſalis eſt, pauxillum quamlibet ejus
Ut pondus ſub aquas, amplo quæ vaſe tenentur,
Immiſſum ſolvatur, in omnia diſque trahatur
Paulatim huc illuc intus loca, quaslibet undæ
Particulas certo contingens undique fuco;
Quandoquidem nulla eſt tenuiſſima guttula, poſſit,
Si bene pervideas, quæ non fucata videri;
Quæ non proinde ſalis corpuſcula multa receptet.
Præterea piper humectum ſi vitrea ſerves
Septa per, ut faciunt, noſtros qui cernere gaudent
Quæ ſunt infra oculos, animantum effervere ſæcla
Aſpicias, minimum genus horum ut craſſius extet
Si ſe mille etiam vicibus, vix æquet arenæ
Exiguæ molem: ſtabulari millia multa
Cuſpide acus tenuis valeant ſuper, & dare ſaltus
Huc illuc varios lati velut æquore campi.
Horum jam quid erunt venæ, quid ſanguis & oſſa,
Quid nervi fibræque, quid intima clauſtra cerebri?
Deinde & particulas his adde prope innumerales,
In quos (nec mora non aliqua eſt) abit unda, vaporum,
Unda licet perparva cavo concluſa metallo,
Quod calefactum igni gracili vomit ore ſtrepentem
Alituum vim, quæ loca per diffunditur ampla
Aëris, & tenuis confit nubecula circum.
Adjice & immenſas nocturna a lampade partes
Quæ ſaliunt cum luce, leves abeuntque per auras
Perpetuo fluctu, parvo ut vix tempore poſſit
Cera liquens flamma abraſa & tenuata videri,
Et tota lucis vim nocte per atria jactet.
Nonne vides etiam, cum thura adolemus ad aras,
Late per templi laquearia perque columnas
Perque tholum fundi fumos, & odora revolvi
Nubila per populum, cujus ſe millia in æde
Stipant, & portis prodire patentibus extra?

Denique perpetuum quod odorem e corpore ſundit,
Succus uti florum & multarum expreſſus ad ignem
Herbarum, molles & quæ ſervantur ad uſus
Unguenta, & patulas infeſta ac triſtia nares
Quæ tetro nidore gravique offendere poſſunt;
Sæpe ut ſolvantur languentia membra, ſuiſque
Mens etiam ſopita labaſcat ſedibus intus,
Illo & præcipue Mulier percuſſa recumbat
Pallida, & e manibus teneris opus effluat olli;
Perpetuos, inquam, quod odorum emittere fluctus
Sentimus, ſpatiiſque ingentibus omnia circum
Replere, & multos quoque non ceſſare per annos,
Ponderis amittit minimam vix denique partem,
Ut vel inexhauſti ſcateat fons largus odoris.
His aliiſque tuum permultis de genere horum
Exemplis animum valeam diſponere, ab ipſo
Ne finem attingi in rebus non poſſe repugnes.
Non tamen hinc auſim de partibus infinitis
Corpora vel parvo vel magno quælibet auctu
Conſtare, atque in eas quoque ſolvi poſſe docere.
Quis temere hoc, Superi, non audeat? Icariiſque
Confiſus pennis non alte corruat impar?
Quandoquidem Mentis longe finita poteſtas,
Infinitorum quæ ſit natura, quibuſque
Conveniat, ſi ſcire audax & quærere tentet;
Haud minus inſano vexabitur acta furore,
Quam qui ſublata cælum contingere dextra,
Aut totum ſe poſſe putet ſimul omnibus undis,
Quantus is eſt, late Oceanum exhaurire bibendo.
Non ideo tamen eſt frangendæ ut reddere finem
Poſſis materiæ, minimas neque fingere partes
In rebus ſolida conſtantes ſimplicitate,
Unde ſibi avelli quidquam Natura reclamet.
Proinde nec eſt credas immixtum ut rebus inane,

Omnia ne variis plena undique motibus obſtent.
  Namque in Natura motum quis perneget eſſe?
Qui ſi non eſſet, ſtarent mare flumina venti,
Ipſaque iners Natura quieſceret, & genitali
Haudquidquam cœtu rerum fœcunda crearet
Principio; quidquam neque porro augere creatum
Poſſet: quæ fieri manifeſtum eſt; plurima quando
In ſumma rerum naſcuntur, & edita creſcunt.
Vere novo Tellus herbarum vivida mater
Profert res teneras, gremioque educit in auras,
Aptaque, uti creſcant, paulatim alimenta miniſtrat.
Quare nonne vides Naturæ multa moveri
Eſſe opus omnino? ſine motu ingloria ſtaret.
  At porro motus fit, ubi vicina relinquens,
Quæque quietá manent, fingive quieta valerent,
Corpus finitimas tranſmittitur in regiones
Corporis alterius. Non uno ſæpius una
Res eſt in motu: veluti cum Nauta cavatam
Impiger hac illac puppim ſuperambulat, atque hæc
Interea vada ſalſa ruit, ſpumaſque relinquens
Præcipitanter aquis volat alite percita vento;
Tum motu licet ille ſuo per tranſtra feratur,
Puppis fertur item motu, perque æquora currit.
Verior ille tamen motus, quo Nauta per altam
Progreditur puppim; nam, ſi conſidat acerna
Projectus tabulata ſuper, ſomnumque capeſsat,
Dum tamen & cælum permutat & æquora navis,
Expertem motu dicemus; puppis eaſdem
Quod partes reſpectat, & æque diſtat ab illis.
  Nec motum per ſe, quod primo in carmine vera
Oſtendi ratione, poteſt tibi corpus habere.
Et quem jam Deus, hoc mundi cum conderet Omne,
Materiæ impreſſit motum, conſervat eadem
Menſura in rebus; quidquam non deperit ejus

Scili-

Scilicet e ſumma, non ullo creſcit adauctu.
Corpore pro vario quanquam variare videtur;
Ocyor in parvo fit enim, fit tardior idem,
Cum diſpertitur per magnum corporis augmen.
Omnis poſcit enim ratio, ut divina Poteſtas,
Quam ſupera oſtenſum eſt eſſe immutabile Summum,
Quem motum primo tum rerum effecit in ortu,
Legibus haudquaquam mutatis ſervet eundem.
  Has mihi nunc leges, quæ ſint, par dicere verſu,
Non alio, quam quem ſimplex Natura repoſcit.
Eſt ſuus in rebus decor omnibus & ſua virtus;
Nec, ſi parva nequit magnis contendere Cycnis
Voce ſua Philomela, minor tamen inde voluptas,
Dum canit, incuſſas ſilvarum commovet umbras:
Nec mihi Parrhaſium Latii nemus, Arcadicoque
Tum de colle minus Paſtorum docta Corona
Concinet, & plauſu vires animumque fovebit.
Legibus his certe conſtat Natura; nec illa
Eſt aliud, quædam legum quam viſque vigorque,
Quas primo in rebus ſanxit Deus, edita ut ortus
Viſere quæque ſuos poſſint, ſervarier aucta,
Poſſit & in Summa certus conſiſtere ut ordo.
  Prima tibi ante alias eſto lex; ſemper eadem
Corpoream naturam omnem ratione neceſſe eſt,
Qua ſemel extiterit, perſtare; nec excidere illa
Per ſe unquam externis niſi cauſis victa valebit.
Proinde, quod immotum eſt, corpus ſervabit eundem,
Sic poſcit Natura, ſtatum, immotumque manebit,
Ut nunquam per ſe queat incipere ire repente
Externa ſine vi: contra ſi forte moveri
Incipiat ſemel, amiſſa mutare quiete
Haud poterit, donec ſiſtat vis extera, motum.
Quare ſeu corpus moveatur, ſive quieſcat,
Ejus ſemper iners per ſe natura videtur.

Sed quia nos cœco circumſtat corpore, in omne
Porrectus cælum, qui motibus officit, æther,
Et facit, ut deorſum ſe corpora quæque volutent,
Quæ ſiſtuntur, ubi in terram venere ruendo;
Propterea fit, uti videantur quæque moveri
Ingenitum ſeſe ſiſtendi propter amorem;
Natura rebus quem dicunt inſinuatum,
Quo placidam inveniant motu ceſſante quietem:
Nec cauſa fluere ex alia de montibus altis
Eruptos amnes, quos largis imbribus augent
Nubila rupta, niveſque tepenti vere ſolutæ,
Dum late infeſtant campos, ſtragemque propagant
Impete ſilvifrago; magnis ita viribus acti
In placidam properare videntur ſponte quietem.
Quod procul a vera quam ſit ratione repulſum,
Percipe. Tranquillæ res eſt oppôſta quieti
Motus, proinde nequit fieri ejus propter amorem;
Nec res ulla ſui valet in contraria ferri.
Præterea cur miſſa arcu ſtridente ſagitta
Evolat, & longe nervoque manuque relicta
Aëra ſcindit adhuc pennis, oculoſque fatigat?
Nimirum quia miſſa ſemel ſervaret eandem
Motus vim, & nunquam, ſi nil obſtaret eunti,
Deſineret ferri, quo tum manus impete jecit.
Non minus ad motum quapropter, nec magis apta
Corpora ad ignavam finxit Natura quietem.
Altera Naturæ lex eſt, ne materiaï
Pars quævis, cum mota cietur, debeat unquam
A recto per ſe deflectere tramite curſus;
Quandoquidem ſimplex longe via recta breviſque eſt:
Gaudet enim brevibus ſimplex Natura, geritque
Per compendia res, ubi non eſt pluribus uſus.
Obliquo porro cum tramite mota feruntur
Corpora, continuis extrinſecus in diverſa

A re-

A rerum debent deflecti offenſibus, atque
A latere impelli, ut curſu decedere ſemper
A recto poſſint, & iter ſignare recurvum.
Quod ſi nulla foris res eſſet, cauſaque motum
Obliquans, quo cœpit, eo procurreret uſque
Materies; quæ cur partem ſe vertat in hanc, quam
Adverſam potius, nil intus habere videtur:
Quare opus eſt, teneat medium, rectaque feratur,
Si nihil obſit, & in diverſum cogat abire.
Neve meis quidquam poſſis diffidère dictis,
Tutemet acceptam circum aures tempora circum
Fundam volve manu; lapis ipſe feretur in orbem,
Obliquumque ſequetur iter, tamen uſque repugnans,
Vimque reluctantis ſentit manus; ocyus illa
Et quo circumagit fundam, vim fortior auget.
Laxata fac deinde pateſcat liber habena
Exitus; e funda tum protinus effluet ima
Erumpens, quo vis illum impulit ultima dextræ;
Nec poſt in gyrum ſed recta concitus ibit.
Quapropter, quantum eſt in ſe, Natura meatum
Rebus largita eſt recta regione viaï;
Corpora nec per ſe poſſunt obliqua meare.
  Denique poſtremam Naturæ percipe legem.
Corpus in alterius ſi corporis incidat augmen,
Tantum illi ſubito motus impertiet ictu,
Quantum hujus ſibi perdet: in æs lignumve rotundum
Ut globus incurrit cum ferreus, ilicet æri
Aut ligno partem motus largitur eandem,
Ipſo quam motus partem ſibi decutit ictu;
Semper enim motus ſummam cum ſervet eandem
Numen, uti docui: corpus non poſſe neceſſe eſt
Partem aliquam ipſius deperdere, totam alienum
Quam non in corpus tranſmittat; diminui nam
Eſſet opus quid de ſumma, quæ condita primo eſt.

Nec contra incipient tibi protinus ulla moveri
Corpora, tantundem quin perdant altera motus;
Nam ſecus illius manifeſtum eſt creſcere ſummam.
Attamen hæc ſemper, quamvis ſit, vera videri
Non erit ut poſſit ratio: ſunt multa profecto
Naturæ hic nobis ſpeciem quæ ſæpe videndæ
Præcludunt, gravitas velut ætheriæque poteſtas
Materiæ, qua cuncta vigent, obſtacula denſi
Aëris, & quæ poſt ictum reſilire repente
Corpora vis cogit, capere & diverſa viarum:
Scilicet efficiunt non hac ut lege ſoluta
Corpora ſint, verum ne nos poſſimus eandem
Interdum in vario rerum deprendere motu.

His bene firmatis jam rebus, ſcire neceſſe eſt
Te memorem quas ante alias; ut poſtulat ordo;
Namque aliis, quæ mox dicendæ cumque ſuperſunt,
Rebus iter ſternunt, & vim rationibus addunt;
Nunc locus eſt late per cælum & ſidera ferri,
Multorum ut ratio, peragi quæcumque videmus
Aſtra per & terras & mundi concava, conſtet.
Dum tamen in magni partes diſcurrimus orbis,
Naturam ante oculos, quæ condidit omnia, ſummam
Semper habe interea, & nunquam oblivîſcere primam
Hanc Cauſam ſummeque bonam ſummeque potentem:
Ne quam mox fraudem metuas, dum magna videbis
Magna & pulchra nimis, quæ illius condita rerum
Sunt opera; quoniam & magnis majora videri
Hac poterunt ratione; quia illa condita conſtant
À Cauſa, longe quam debes poſſe fateri
Quid majus, quam nos pertingere mente queamus.

Quapropter ne te in promiſſis plura moremur,
Principio Solem & Terram Lunamque tuere:
Quæ nobis quanquam tria corpora magna videntur,
Attamen haud aliis, quæ ferri cumque tuemur

Per cælum, debes ideo majora fateri
Sideribus, quamvis hæc longe tenuia nobis
Parvaque demonſtrent oculi: namque impare poſſunt
Menſura a terris diſtantia parva videri,
Quæ majora aliis multo ſunt, magnaque contra,
Corpore quæ minimo conſtant; ut monte ſuper quem
Conſpicias ſi forte Virum procul ipſe remotus,
Non illum Pueris te coram adſtantibus auſis
Conferre & tenui conſtantem dicere mole;
Quanquam oculi & Pueris tibi moſtrant eſſe minorem.
Quare veſtiganda tibi eſt diſtantia primum,
Quæ ſit ea a nobis ad ſidera; quæ quia valde
Ad Lunam brevis eſt, neque cætera mole videtur
Luna ſua tantum ſuperare, exceditur ipſa
Quantum in menſuris ſpatiorum; nonne neceſſe eſt
Exiguam eſſe inter cæleſtia corpora Lunam?
Terraïque globum ſuperantis corpora Lunæ
Comperies ratione pari multo eſſe minorem
Sole, minorem aliis, verum non omnibus aſtris.
    Protinus inter ſe quo diſtent ordine noſce.
Et primo Maja Geniti quod dicitur aſtrum
Nomine, Phœbeos vicinius aſpicit ignes,
Quam Venus; illa minus te, Mars, a Sole recedit;
Juppiter at ſpatio diſtat majore; ſed ipſo
Longe Saturni eſt a Sole remotius aſtrum.
Quam colimus, Tellus Veneris Martiſque locata eſt
Inter circuitus: at quæ ſunt plurima toto
Præterea cælo, quæ ſidera fixa vocamus,
Quam diſtent, ullis non eſt comprendere cuiquam
Menſuris: quoniam, quam diſtent corpora, pacto
Noſcimus haud alio, quam ſi regionibus illa
Terræ e diverſis pariter ſpectata videri
Diverſa ratione queant; ut tempore eodem
Cum tuimur ſed non ab eodem littore puppim

Per mare labentem, mihi fors reſpondet ad Auſtrum,
Fors eadem Eoas tibi viſa refertur ad oras:
Proin notum ſpatium, quod nos interjacet, illi,
Quo ratis a nobis diſtat, conferre licebit.
Verum e disjunctis ſed eodem tempore terris
Sidera conſpicimus ſi fixa, haud illa videre
Poſſumus aſpectus varia ratione; neque ullis
Propterea potis es notis conferre locorum
Menſuris ſpatium, quo ſcilicet illa recedunt.
Ipſum quapropter Terraï corpus ab ortu
Littus ad occiduum quam longe extenditur; omne
Si tibi ſidereis procul aſpiceretur ab oris,
Aut nihil aut tenui puncto par eſſe videres.
Non igitur poteris tam parvo a corpore Terræ
Metiri ſpatium, quo aſtrorum ſcena receſſit.
Et quis proinde vetet, falſique redarguat, illa
Pene infinitis ſpatiis disjuncta recêſſe?
  Proin quoque quis dubitet Solem, ſi deſuper altis
Longe a Sideribus ſpectetur, luce videndum
Obtuſa, neque majori fore lumine forſan,
Sidera quam a nobis ea quo rutilare videntur.
Et quia nunc Solem propria quis fulgere luce
Haud neget (unde etenim tam largi luminis illum
Acciperet fontem, quo terras aëra pontum
Irrigat, ut nunquam fulgoris deficiat vis?)
Sic etiam immenſo quæ ſidera plurima diſtant
A nobis ſpatio, tenui majora videri
Cum nequeant puncto, propria ſi luce carerent,
Languida reflexæ tranſmittere lumina lucis
Non poſſent tam longa per intervalla viarum:
At quoniam vivis tremere ignibus aſpiciuntur,
Scintillantque, ſuæ credamus origine lucis
Gaudere, & propriæ fulgorem emittere flammæ;
A nobis ut ſi, quantum Sol, omnia abeſſent,

Per

Per cælum totidem Soles, quot nocte videmus
Sidera, perpetua rutilarent undique luce.
Propterea vero ſcintillant alta tremuntque
Sidera (præſertim venti ſi magna ſerenam
Vis agitet noctem), quod concita multa per auras
Corpora, quæ tellus exhalat noſtra, vaporum,
Objecta tenui quantumvis mole, nitentes
Paulum intercipiant, interceptoſque repente
Reſtituant radios & puræ fulgura lucis:
Atque ita nos inter, cælumque fluentia fluctu
Perpetuo tremuli, faciunt, videantur ut ignes,
Qui late toto diſpergunt lumina cælo.
Scilicet hinc clara conſtat ratione probatum
Sidera non tenui puncto majora videri.
At quia tantum illa Lunam fulgere tuemur,
Qua Solem de parte videt, fateare, neceſſe eſt,
Eſſe Nothon; propriam neque enim de corpore lucem
Jactat, at objecto ſuſceptam a Sole remittit.
Præterea multæ Lunaï in corpore quid ſunt
Nigrantes maculæ? niſi magnæ corpus in ejus
Projectæ hinc illinc umbræ: nam collibus illam
Extantem multis & montibus eſſe putandum eſt:
Proinde illam adverſa Solis de parte neceſſe eſt
Projicere in valles magnis de montibus umbras.
His accedit, uti vario quoque corpore conſtet,
Scilicet & terra & lapidum gravitate vel undis;
Quæ partes vario pro textu diſſimilique
Non una ratione valent non viribus æquis
Ad nos Phœbeæ radios reflectere lucis:
Quare hi languidius contingere, fortius illi
Irruere in terram viſumque laceſſere noſtrum:
Hinc intermixtas tuimur fulgoribus umbras.
Aſſimili ratione licet pulcherrima toto
Se cælo oſtendat Venus, & profundat amica

Lumina, non propria ſed Solis luce ſuperbit:
Quandoquidem ipſa etiam per cælum, ut Cynthia, flexis
Cornibus incedit perſæpe, & candida tantum
Illa parte nitet, Solis qua conſpicit Orbem.
Heſperus eſt, ſequitur cum Solem nocte ruente,
Vertit in occiduas & lucem fulgida metas:
Phoſphorus at contra pariter Solemque diemque
Luce ſua præcurrit, eamque obvertit Eoas,
Ex illa quia Sol parti conveſtit, ad oras.
Hac ratione etiam Mars Mercuriuſque videntur
Fulgere phœbeo, quod cernunt, lumine tantum.
Saturnique Joviſque globum quoque veſtit eodem
Lumine, quo Lunam, radiiſque micantibus ornat
Sol medium; neque enim oppoſita de parte coruſcant.
Corpora quandoquidem, quæ circa vertier illos
Poſt referam, oppoſita Soli cum parte feruntur,
Amiſſa penitus conduntur luce; quod ulla
Non fieret ratione, niſi Aſtrum umbraret opaca
Mole ſui, quare propria non luce coruſcat.
Denique conſimili cur non ratione putemus,
Quandoquidem ſolida eſt radiiſque impervia Tellus,
Ipſa quod & lucem revomat, ſemperque micantem
Clara ſit ad Solem, ſuaque illi dona remittat?
Idque tibi ex ipſa cæli ratione valebo
Confirmare: prope eſt Soli cum Luna, ſuique
Plus quam dimidia cum cæca eſt parte, videbis
Illa parte quidem conſperſam lumine tenui;
Quod certe a Terra ſuper inſiluiſſe fatendum eſt:
Namque ea paulatim lux deficere incipit, ut ſe,
Qua clara eſt, removet Tellus: quapropter opinor,
Deſuper a Lunæ ſi Terram corpore ſpectes,
Tum fore, in Aſtrorum numerum referenda repente
Ut videatur, uti Lunam quoque dicimus Aſtrum.
Porro ſcire licet, quod ſidera fixa vocamus

Propterea, quia cæli hærentia ſemper eadem
In regione ſimul volvi cernuntur in orbem
Inter ſe nunquam variantibus intervallis.
At contra vaga ſunt, cæloque errare feruntur,
Seſe inter quæ nempe ſitum mutare videntur,
Et nunquam ſpatiis æque diſtare lociſque.
Nunc ea quæ conſtent, & quo correpta cieri
Per cælum motu poſſint, age texere pergam:
Et veluti placidum cum ſtat mare, multaque circum
Navigia apparent, ſi puppi Navita ab una
Mutatis alias ſpatiis innare lociſque
Proſpiciens advertat, erit, cur hæreat anceps,
Scilicet hocne ratum motus concinnet earum,
Quas longe aveſtas pelago videt? an ſua puppis
Illabens tacito tranquilla per æquora curſu
Efficiat, videatur ut hæc variantia longe
Inter eas, ſpatiis quæ fors retinentur in iſdem?
Sic cum ſuſpicimus vaga magno ſidera cælo
Inter ſe mutare vias confuſaque ferri,
Hærere ambiguo rationum pondere mentem
Eſt opus, hæc quonam fiat variantia motu?
    Propterea, cælo fieri qua ſingula conſtet,
Uſus erat rationem aliquam reperire: neque illa
Credendum tamen eſt nobis quod condita rerum
Summa ſit hæc: quis enim temere id non crederet audax,
Ex infinitis rationibus & mage pulchris
Et mage naturam ad rerum facientibus harum,
Quas Deus æterna conceptas Mente gerebat
Omnipotens, quod in hanc tandem conceſſerit unam
Præ reliquis longe melioribus & magis aptis?
Mî ſat erit, quod & hac arcana reſolvere poſſim,
Quæ ſupera in cælo mirantes ſæpe videmus:
Illam propterea recipi evolvique neceſſe eſt,
Donec quæ melior labenti prodeat ævo.

Multa tulere anni, quæ prima ætate latebant;
Multa ferent ſecum venientes: nec fuit ante,
Quæ regat errantes ventoſa per æquora puppes,
Ferrea Cuſpis, ut eſt longo poſt tempore tandem
Inventa ingenti mortalibus emolumento.
At neque præterita neque noſtra ætate repertum eſt,
Herculeas ultra metas ſine littore magnum
Audax Oceanum qui navigat, ut queat undis
In mediis certa ratione agnoſcere, quantum
Littore ab heſperio proceſſerit, inſtabiliſque
Qua ſit parte viæ defunctus, quæque ſuperſit.
Forſan & hæc ventura aliis mox deteget ætas.
Quare age, & intenta jam percipe mente, quod inſtat.
Principio Solem propria qui luce coruſcat,
Ut ſupera oſtenſum eſt, noſtræ fac ut eſſe rearis
Aſſimilem flammæ, quæ vi motuque agitatur
Uſque adeo vehementer, ut omni fortior extet
Corpore mobiliorque; ita magna percita motus
Vi, quæcumque furens contingit, concremat atque
Diſſuit, aut ſecum violento turbine raptat,
Quamvis condenſo reſtantia conciliatu.
Sic quoque Sol fluido atque agitato corpore conſtet,
Ut, quæ circumſtant ſe cumque, ardore furenti
Transferat, atque illo cæli rotet impete partes;
Sed tamen ipſe manens una in ſtatione quieſcat,
Nec loca permutet variis regionibus errans;
Signa velut cælum rutilant quæ fixa per altum.
Debet materies proporro fluvida cæli
Eſſe; etenim ſolida ſi conſtent omnia mole,
Quæ ſupera tuimur cæli in regione patere,
Qua ratione queant palantia ſidera ferri?
Num cuneis debent & acuta cuſpide præ ſe
Rumpere iter? ſemperque via luctarier arcta?
Ne tamen hanc ob rem penitus per inania ferri

Aſtra putes, liquidis permixtum aut rebus inane:
Nam, præter ſpatio quod ab omni excluſimus omnem
Naturam vacui, & pugnare oſtendimus ante,
Si ſit inane ſuper, queis poſſet viribus aſtra,
Quæ vaga ſunt, circa Solem obluctantia ferre?
Quare etiam atque etiam fluidum eſt cælum omne liquenſque,
Et penitus pleno quoque corpore conſtet, oportet;
Ut, quia commotum eſt, & Solis circuit Aſtrum,
Vi transferre ſua ſolidiſſima corpora poſſit
Secum in circuitum, raptareque turbine eodem.
  Propterea Tellus (quia non eſt funibus ullis
Suſpenſa aut ſubter ſolidis innixa columnis,
Debeat ut conſtans una in ſtatione per ævum
Omne manere; ſed aurarum tenuiſſima circum
Vis omni pariter cingit de parte, ſuiſque
Perfluidum hoc cælum conjunctam amplexibus ambit)
Debet ab illius circumferri impete, & una
Immotam luſtrare moventis lampada Solis.
Non tamen hic agitare loco ſcelus eſſe rearis
Tellurem, Veſtamque ſua e ſtatione movere,
Propterea, quod in hoc quid mundo fiat eorum,
Non doceo, at fieri quid poſſit, ut omnia conſtent.
Deinde quod immotam nihilo-minus eſſe fateri
Poſſumus, immotam quam ſit fateare neceſſum
Eſſe ratem nullo religatam ad littora morſu,
Quam neque propellant venti, neque palmula ponto
Trudat in æquoreis hærentem partibus iſdem;
Unda licet tacito ſecum illam deferat æſtu.
  Aſtra quoque errando ſeſe quæ multa volutant
Per cælum varie, liquidiſſimus aëris æſtus
Vortice corripiat rapido, circumque revolvat,
Orbibus ut medium repetitis verſa coronent
Solem; qui rapide quoniam movet omnia circum,
Nonne vides opus eſſe, ut quæ pars ætheris illi

Eſt vicina magis, properantior exagitetur,
Contra tarda meet, longumque abſumat eundo
Tempus, quæ cæli pars eſt a Sole remota?
Quod genus interdum eſt in aquis deprendere;nam cum
In ſeſe contorta furentes vorticis æſtus
Flumina concinnant, ramorum pondera parva
Feſtucæ paleæque leves rapiuntur in orbem,
Quæ magis accedunt, citius, quæ vortice contra
Longius a medio diſtant, ſinuare videbis
Se magnum in gyrum, ſed longe ſegnius ibunt:
Evaneſcere enim paulatim turbinis hujus,
Et ſpatio imminui vires fateamur, oportet.
Propterea que gravem finxere ſenilibus annis
Saturnum, quia cum Solem procul uſque remotus
Aſpiciat, magno ſeſe ſemel orbe volutat
Segniter expletis triginta ſcilicet annis:
Bis ſenas hiemes peragit ſed Juppiter uno
Circuitu, geminas citior Mars: noſtra propinquat
Terra magis, Solemque uno circumſpicit anno:
At multo propior quod ſit, quam Terra, peragrat
Menſibus octonis curſus ſed turbine multo
Flaccidiore Venus, quam quo Cyllenius errat
In gyrum; tribus hujus iter nam menſibus æques.
Omnia ab occaſu per magnos ætheris orbes,
Sed per inæquales hæc aſtra feruntur in ortum.
  Præterea fit, ut hoc in magno vortice Solis
Saturni minor atque Jovis Terræque feratur
Vortex: in magno veluti nam turbine aquarum
Conſpicias ferri circum perſæpe minores;
Sic licet immoti volvatur ab impete Solis
Saturnus, tamen ille pari ratione volutat
Circa ſe quinos aſtrorum concitus orbes:
Juppiter at quatuor circumvehit, ocyus illos,
Quos ſe propter habet; tarde, qui longius abſunt.

Hæc quoque ſunt ſolida conſtantia ſidera mole ;
Nec propriam jactant lucem , ſed Sole receptam .
Hanc opus eſt valde tenuem jactarier ad nos ;
Nam nudis oculis illa uſurpare nequimus :
Priſca proinde Viros omnes ætate latebant :
Donec per vitreos tandem conſpecta tuborum
Anfractus : vidit primum Vir gentis Hetruſcæ :
Inclitus ille novis nova finxit nomina ſtellis .
Haud ullo tantum ſe Tuſcia tollit Alumno :
Namque hic multa bene & divinitus inveniendo
Rerum notitias prægrandibus incrementis
Auxit , quæ æternis monumentis inſita florent :
Præterea ipſius ſpeciem variare notatum eſt
Saturni ; viſus modo namque rotundus , & idem
Se modo in oblongum flectebat lucidus orbem ;
Nunc veluti geminis excurrens auribus ibat
Hinc anſatus & hinc : quod quare appareat , audi .
Illum ingens medium quidam circum annulus ambit
Sat latus craſſuſque parum : qua propter , ut aſtrum
Nobis ſe varia de parte obvertit , oportet
Multiplici variare ſuam ratione figuram :
Nam ſubtile latus ſi verterit annulus ad nos ,
Quod noſtri nequeant oculi uſurpare , rotundum
Apparebit , ut eſt , Saturni corpus : ubi idem
Nobis poſt faciem paulatim oſtendere latam
Cœperit ; auritum primo, tum deinde videri
Oblongum debebit , eo ſed latius ipſum ,
Quo minus obliqua ratione tuebimur , Aſtrum .
Scilicet hic etiam levibus ſuſpenſus in auris
Annulus abripitur Saturni a vortice eodem ,
Quo ferri quinos Aſtrorum diximus orbes .
Tertius eſt Terræ vortex , quo Luna ſui ſe
Circuitus per iter convertit concita Terræ
Turbine terdenis prope circum rapta diebus ,

Scilicet aſſequitur queis Solem abrepta manentem.
Multaque præterea, quæ nos ignota lateſcunt,
Fors correpta ſuo circumfert vortice Tellus
Corpora: Saturnum pariter fors plura Jovemque
Circumeunt, quam quæ vix demum prodita conſtant:
Forſitan & Martem quoque Mercuriumque coronant
Et Venerem quædam, quæ nondum detegit ulla
Arte valens oculus; quoniam vel tenue reflectunt
Lumen, vel parva nequeunt pro mole videri.
Utque rapit circum medius fervore ſuo Sol
Aſtra movens, & fors notis quoque plura; quid obſtat,
Sidera quin pariter, quæ fixa vocavimus alte
[Quandoquidem propria fulgentia luce videri
Tot poſſunt Soles] aſtrorum corpore multo
Ambiri in medio licet ipſa immota putemus?
Præterea Terræ corpus, quod Luna peragrans
Semper habet medium, circa ſe turbinis hujus
Præcipitanter agit vis major, ut acta rotatu
Orbem Terra ſuum ſenis quater expleat horis.
Nonne vides, cum planitiem ſuper aſſeris æquam
Forte globis Socios inter colludis eburnis,
Projecti geminis ut agantur motibus illi?
Partim tramite eunt recto, partimque voluti
Se circa multos peragunt ſuper æquore gyros.
Haud aliter gemina Tellus ratione duos ſe
Volvit per motus, dum Solis circuit ignes
Alterius vi rapta, ſuoque in vorticis æſtu
Dum fertur ſeſe verſata volutaque circum.
Inde tibi, advertas paulum, conſtare videbis
Sic nos Annorum ſic tempora poſſe Dierum
Metiri: fit namque Dies, dum ſe pila Terræ
Toto ſe circa molis glomeramine volvit;
Atque ita ab occaſu dum ſe convertit ad ortum
In Solem, illius jam lumine tincta, neceſſe eſt,

Dimi-

Dimidia ſit parte ſui, pars obruta nocte
Altera, quæ radios ſubtracta reliquit: at Annus
Uno in circuitu ſit Terræ, quo vaga Solem
Omni ex parte videt bis ſenis menſibus actis.
Hic age, cur Solis radiis modo plena nitere,
Nunc minui, penitus tunc lumine caſſa videri
Luna queat, dicam. Fieri hæc rere omnia tantum
In ſpeciem; quoniam curſu cum cæca ſilenti
Progreditur, fratrique ſuo conjuncta videtur,
Illam Solem inter Terramque meare neceſſe eſt
Tempore eo: minuit prorſus quapropter & aufert
Luciferam nobis partem, quæ candida Phœbum
Aſpicit; aſt ejus quantum decedit ab orbe,
In ſpeciem tanto majori lumine creſcit:
Namque minutatim partem, quam poſſumus ipſi
Aſpicere, ad Solis convertit lampada, lucem
Unde haurit; donec pleno bene lumine fulſit;
Ut facit, igniferum cum Solem adverſa tuetur
Exorienſque cadentem, & nocte argentea tota
Fertur agens currus lucentes æmula Solis.
Cur tamen interdum vultum improviſa micantem
Umbra tegat Lunæ, cur fontem luminis ipſum
Deficere innubi cernamus in æthere Solem,
Reddere quam poſſim rationem, pauca neceſſe eſt
Jam firmare prius, quæ tu prænoſcere poſſis.
Propterea attentas aures animumque repoſco.
Si Solis media ſitus in regione manentis
Te circum Terræ ſpectares corpus oberrans,
Hoc biſſena viam ſignare per aſtra notares,
Ad ſpeciem per quæ nobis Sol ire videtur.
Et, quæ ſint ea Signa, canam, quæ terra peragrat.
Primus inauratis Aries ſe cornibus effert
Sidere conſperſus multo, quo vellus & altum
Collucet caput. Hoc Athamantis Filia ponto

Non bene vecta dedit nomen, queis concidit, undis.
Fecerat ipſe ſuo celebrem tum Colchidis oram
Vellere, quod ſacris Divûm pendebat ab aris;
Ut tali excierit pretio tot robora pubis
Argoæ, quot prima per æquor vexerat Argo:
Scilicet ut veteres Grajûm cecinere Poëtæ.
Inſequitur Tauri, quod dicunt nomine, Signum;
Ignes per nares & frontem & tempora fulgent.
Excipitis Taurum Ledæ pulcherrima quondam
Pignora, vexatis at nunc gratiſſima Nautis
Sidera, vos inter pedibus manibuſque revinctis.
Poſt hæc Octipedis collucent brachia Cancri
In ſupera cæli ſtatione: Micantia porro
Exerit ora Leo, caudamque retorquet: at illum
Virgineæ veſtes & Virginis ora ſequuntur
Erigones, patriam quæ cædem propter, ut ajunt,
Alte glandifera ſuſpenderat arbore ſeſe:
Sed pietas Divûm juſtum miſerata dolorem
Tranſtulit in cælum nomenque habitumque Puellæ.
Pendula Libra ſubit: cheliſque ſequentibus ardens
Scorpius attollit caudam: tergoque refulget
Semivir Hæmonii Dux quondam fidus Achillis.
Herculis hic dum tela Senex ſquallentia tractat
Excidit incauto, & lævo eſt pede fixa ſagitta.
Ingemuit Chiron; non lectæ collibus herbæ
Proficiunt; ſuperat Lernææ virus Echidnæ;
Exanimem excepit cælum. Mox Ægocerotis
Aurea, mox geminis reſplendent ſidera rivis:
Deinde loci ſubeunt Piſces, extremaque claudunt.
Quare per cælum, qua late extenditur ingens
Signiferi via circuitus, a turbine Solis
Rapta ſuum ſibi iter poterit feciſſe videri
Terra (quia hac medio properantem e Sole videres
Perpetuo): neque enim parti declinat ab ulla;

Annua

Annua ſed cælo contundens tempora circum
Unquam Signiferi planum non deſerit orbis .
Cætera, quæ vaga ſunt, deflectunt ſidera paulum
Hinc atque hinc . Curſus ſimili ratione videmus
Lunam agere obliquos ; modo ab Auſtro truditur errans
Brumales longe ad flexus , vicibuſque recurrit
Æſtiferam in partem gelidis Aquilonis ab oris .
Dum tamen interea citraquè ultraque per orbem
It , redit , in geminis magnum oppoſitiſque neceſſe eſt
Luna locis Terræ ſecet orbem , quo via flectit
Signiferi ſe circum , & iter bis tranſeat illud .
Hæc loca bina vocant nodos hi , qui loca cæli
Omnia nominibus certis ſigniſque notârunt .
  Hæc bene cognita ſi teneas , per te ipſe valebis
Defectus Lunæ & Solis cognoſcere cauſam .
Nam ſi tempore eo , Soli quo Luna propinquo
Juncta meat , nobiſque illam , quæ luce refulget ,
Eripuit partem , vultuque averſa decoro eſt ;
Si procul a nodis , inquam , illo tempore flectat
Cynthia iter , claro Terram ſecludere fratris
Lumine non poterit , nec amicam avertere lucem .
Quod ſi per nodum tum tranſeat aut prope , Solis
Occurret radiis ardentibus officietque ,
Ne tranſire queant in Terram , corpore opaco .
Propterea tibi Sol dimittere languidus ignes
Parte aliqua ardoris luciſque orbiſque minutus ,
Seu plane extincto mœrere videbitur orbe ;
Protinus ut nigram cum multo ſidere noctem
Interdum referat ; nocturnæ erumpere viſæ
Tum latebris volucres , in nidos ire diurnæ ,
Vel ſubita jam perculſæ caligine noctis
Decidere in terram ; Paſtores , territa turba ,
Tum neque paſtà domum neque pota armenta referre .
  Annulus interdum lucis pro Sole videtur ,

Si minimum a nobis diſtet Sol, atque ita major
Illius ſpecies ad ſenſus accidat orbis,
Cynthia ſi contra, quantum pote, dimoveatur
A Terra cælum bigis invecta per altum;
Nam nequeat totum breviori corpore Solem
Obtegere in nodis, quin circum luceat ora.
Cum vero penitus ſe Luna a Sole removit,
Jamque parat totam nobis convertere lucem,
Longe a Signifero ſi qua de parte meatu
Declinet, nunquam radiis ſpoliata latebit.
Sed contingat eo ſi nodum tempore, eundem
Vel prope verſetur, Tellus quam projicit, umbram
Incidit in longam, quæ totam obnubit, ab una
Vel parti faciem delibat prætereuntis.
Nam tibi tum Solemque inter Lunamque, neceſſe eſt,
Terra ſit; hujus item, quia opaco corpore conſtat,
Parte ex adverſa Solis protenſa per illam
Umbra cadat cæli regionem, qua meat Orbis
Lunæ tempore eo; quare perlabitur umbras.
Et quoniam ipſa ſuo non fulgit Luna nitore,
Sed radiis Solis, quos aſpicit, interrumpi
Tunc opus eſt Solis radios lumenque profuſum;
Ora ibit mœſtis ideo ſuffuſa tenebris.
Scilicet hinc nivei tractam Endymionis amore
(Turpe!) Deam dicunt poſt Latmia ſaxa latere:
Scilicet & phrygios Curetas ſemiviroſque
Dictæis memorant Corybantes montibus (orbem
Cum plenum inciperet ferrugine condere nigra
Deficiens) magnum miſeratos eſſe laborem:
Propter enim magici vim carminis eſſe putabant
Contectam ſubito tenebris ægreque ferentem
Deduci in terram & rhombum parere moventi.
Concava propterea certatim tympana palmis
Pulſabant omnes, atque æribus æra ciebant

Terrifico ſonitu, poſſit qui vincere cantus,
Ne moveant Lunam auditi, cæloque refigant.
Has tamen errorum nubes jam cognita rerum
Cauſa reſolvit, & ex animi ratione repellit.
Quod ſi eadem noſtra quoque nos ætate lateret,
Forſitan inſanam [quis contra ſpondeat Auctor?]
Nos quoque ſtultitiam victi ſequeremur eorum,
Illud idem, vel, quod moveat magis, eſſe putantes:
Saltem propterea trepido terrore repletis
Triſte aliquod monſtris portendi talibus omen
Confingens metus ipſe fidem ſibi conciliaret.
Cecropius morbo Siculiſque exercitus armis
Vexatus tandem hoſtili decedere terra
Per magnum Jonium collecta claſſe parabant,
Et patria mutare ſolum Pandionis urbe
Trinacrium: Nox jamque aderat, jam vellere ſigna,
Jam properare fugam; cum cælo Luna ſereno
Protinus obducta eſt tenebris, lucemque negavit.
Relligionem animis nova res gelidumque timorem
Incuſſit; compreſſa fuga eſt; clademque piandam,
Iſta ſibi quam ferre Duces portenta putabant,
In Triquetra exclamant terra: ſacriſque vacarunt,
Donec poſſe datum ſeſe ſubducere cædi, &
Arma referre domum: nam demum barbarus hoſtis
Ingruit, & forti cinctos indagine vicit,
Æternumque ſolo patrio [pro! dedecus ingens
Cecropidum] cæſos ingenti clade diremit.
Uſque adeo nocuiſſe poteſt, ubi pectore fixa eſt
Ignorantia cauſarum: formidine terret,
Inſanaque animos conſcindit relligione.
Inde tibi ſortes inde omina diraque menti
Auguria; & Lemures apparent Capripedeſque
Per noctem formæque Animarum luce carentum.
  Quod ſupereſt, cum Sole minor ſit Terra, neceſſe eſt,
Um-

Umbram, qua lata eſt, decreſcere progrediendo
Illius; idcirco quo plus extenditur, uſque
In ſpeciem metæ tenuabitur, atque ita tandem
Deſinet in parvum quamvis longiſſima punctum.
Non potis idcirco eſt tenebras inducere Marti,
Nec, Martem ſupera quæ ſunt, fulgentibus aſtris
Saturnique Joviſque; quia huc non pervenit umbra
Terræ: quin etiam totum non mergere poſſet
Lunæ orbem, tegeretque minus caligine lata,
Si non tantundem minor eſſet corpore Terræ
Luna, vel ipſa magis Terra, quam diſtat, abeſſet.
  Præterea cum Sol objecto corpore Lunæ
Deficere apparet nobis, non omnibus una
Deficiens æque Populis videatur, oportet.
Nam cum Lunaï major ſit corpore Tellus,
Major item multo pila Solis conſtet utraque,
Non poterit Solem Terræ ſubducere toti
Luna, licet multis lucem regionibus ejus
Interdum eripiat, verum non omnibus æquam.
At cum Luna ſuis condit ſe cæca latebris,
[Olli nam lucem Terræ rapit umbra] fatendum eſt
Omnibus a Populis æque debere videri
Obſcuram, nullumque illo dare tempore lumen.
  His tibi claratis, quæ reſtant percipe porro.
Et quoniam Terræ circa ſe diximus orbem
Volvi, illoque ſui noctemque diemque rotatu
Efficere, oppoſitis geminos in partibus ejus
Concipe mente polos: [loca ſic voluere vocari,
Turbine quæ in tanto poſſunt immota videri;
Circa ea quandoquidem moles evolvitur omnis]
Porro finge, ſuum veluti rota verſa per axem eſt,
Axem per mediæ corpus verſatile Terræ
A geminis tranſire polis, & concava cæli
Productum recta regione utrinque per auras

Tan-

Tangere : fac pariter loca partibus eſſe rearis
In cæli oppoſitis , quæ (ut fert natura polorum)
Æquis hinc illinc ſpatiis disjuncta recedant
Orbe a ſignifero , medioque ea nectier axe ,
Illum propterea magnum qui rectus ad orbem eſt .
Totius hunc axem Mundi , Terræque minorem
Finibus a geminis ad ſidera continuatum
Imparibus ſemper ſpatiis diſtare putato
Inter ſe ; quoniam , Tellus quo vertitur , axis
Paulum ſignorum magnum inclinatus ad orbem eſt ;
Menſuraque pari vergit , quocumque feratur
Terra loci gradiens ; verum directus eodem ,
Inque plagas mundi pariter converſus eaſdem
Omnibus uſque locis conſtat ; quapropter oberrans
Dum loca commutat Terræ pila magna , polorum
Nunc unum obvertit Soli , nunc parte viaï
Alterum in oppoſita , mediis media ipſa neceſſe eſt
Colluſtrata locis medio quoque Sole caleſcat .
Ut , Puer ardentem ſi ludens circumit ignem
Eoas vultu ſemper converſus in oras ,
Nunc opus eſt dextrum caleat latus illius igne ,
Oppoſita nunc parte loci manus altera flammæ
Sentiat ardores : aſt inter utrumque locorum
Cum tergum flamma aut pectus peragrantis & ora
Colluſtrat , dextrumque æque lævumque neceſſe eſt
Collucere latus . Fac idem in Tellure rearis ,
Tempora obit medium dum rapta per annua Solem .
  Hinc tempeſtatum , quas uno cernimus anno
Tam varia ratione ſubire , ut frigida Bruma eſt
Poſt mitem Autumnum , percoctaque ſolibus Æſtas
Veris poſt Zephyros , ratio tibi certa patebit .
Nam cum Sol metas per Cancri ſolſtitiales
Viſus erit ferri , tum vere concita Tellus
Per ſignum adverſi verſabitur Ægocerotis .

Et quoniam ſeſe Mundi totius ad orbem
Inclinat paulum, quo Tellus vertitur, axis,
Eſt opus hunc noſtrum magis illo tempore tingi
Solis luce Polum, quia ab iſta parte magis ſe
Ad Solis radios inclinat Terra, Boreas
Obvertitque plagas: quare tum fervida noſtris
Sæviet a Sole illabens regionibus æſtas.
Tum nudi arentem proſcindent vomere terram
Agricolæ, campiſque metent frumenta peruſtis;
Cornigerique boves deducti veſpere rivum
Ad tenuem vix fonte ſitim lenire valebunt
Collectam nimiis fervoribus atque labore
Mirantes, quo tantus aquarum abſceſſerit humor.
Illo tempore item tardis mora longa diebus
His aderit terris, quæ quo magis ad Boreales
Accedunt metas, ſumunt magis augmina luces.
At Polus alter erit proin nocte & frigore denſo
Obſitus, a Solis quia ſe procul igne removit.
At porro medium cum Terra peregerit orbem,
Curvaque jam ſubter tibi brachia Canceris ibit,
Solemque adverſo Capricorni ſtare ſub aſtro
Aſpiciet (quia ſemper eaſdem dirigit axem
In Mundi partes ſibi conſtans), condat, oportet,
Tunc a Sole Polum, radiis qui exarſerat ante,
Atque alia de parte alium convertat ad ignes.
Proin tibi per noſtras late dominabitur oras
Triſtis hiems: longas ceſſare per illa videbis,
Tabeſcente die paulatim, tempora noctes.
Tum glacies conſtringet aquas, & flumina ſternet,
Caneſcent nivibus juga montium, & horrida nudas
Concutient late ventorum flamina ſilvas.
Nos exuret hiems: alia ſed parte, prope Auſtri
Extenſa eſt qua Terra polum, deſæviet æſtas
Phœbei radiis ſuperimpendentibus ignis.

Poſtremo mediis cum magnum invecta per orbem
Fertur Terra locis Capricorni & Canceris inter
Lucida ſigna, Aries vel per ſua cornua volvit
Suſceptam, Libræ vel per momenta vagatur;
Tum mediam radiis Sol recta percutit urens,
Æquatoque Polum ſpatio colluſtrat utrumque.
Idcirco æquatæ procedunt lucibus umbræ
Omnes per Terræ regiones. Illa vocamus
Tempora Ver, cum poſt brumam venere rigentem:
At, qui ferventes æſtatis temperat ignes,
Dicimus Autumnum: non illo ditior ulla eſt
Tempeſtas: matura ſuos tunc Uva racemos
Undique vitigenos per colles multa colorat;
Pomaque curvatis ſuſpendit mitia ramis
Dædala Natura, & turgentes Palladis almæ
Fert baccas: quin & paſſim nemora avia complet
Omnigenûm ſæclis volucrum, quas poſſit ab alto
Dejicere occiſas Venantum ruſtica turba.
At non Vere novo pars eſt formoſior anni:
Tum florent arbuſta, nova tum fronde comantes
Luxuriant ſilvæ, creſcuntque in montibus umbræ:
Tum decor & campis redit omnis, quos viridantes
Herbarum ſoboles nova veſtit, & ubere rident
Ex utero terræ rumpentes undique flores;
Pacatumque nitet cælum, lenique ſuſurro
Aſpirant animæ Zephyrorum; per Veneris res
Quadrupedum Volucrumque genus ſua ſæcla propagant.
Tempore non alio veteres Philomela querelas
Suavius in ſolis vulgavit concita lucis,
Scilicet incuſſum eſt blando cui pectus amore:
Tempore non alio furiis majoribus acti
Cornibus incurſant Tauri, pugnaſque laceſſunt,
Paſcuaque averſantur eam vim propter amoris.
Denique Vere novus ſenium poſt triſte fit Annus.

Nunc age, cur celeri videantur ſidera curſu
Omnia in Occaſum Cæli per templa cieri;
Cur videatur item Sol pulſa ſurgere nocte
Ex Oriente, per ætherias dein labier oras,
Mox & in occiduas defeſſus concidere undas,
Percipe: quin primo poteris cognoſcere cauſam
Tutemet intuitu, ſupera ſi dicta revolvis.
Terra etenim Solique & cælo ſtantibus aſtris
Occurrit motu, quo circumlata per orbem
Semper ab occaſu ſeſe convertit in ortum.
Idcirco, quoniam celerem non poſſumus ipſi,
Qui ſimul abripimur cum Terræ corpore magno,
Percipere ipſius motum, videatur, oportet,
Turbine præcipiti cælum in contraria volvi
Cum ſignis cum Sole ſuo: velut alta petentes
Mirantur colleſque procul monteſque citatos
Turritaſque Urbes portuſque recedere Nautæ.
Illud neve puta temere hic me rebus in iſtis
Arripuiſſe, quod hunc Terræ non poſſe rotatum
Nos ſentire uno correptos turbine dixi:
Id fit enim, quoniam, qua circumfundimur, aura
Nobiſcum pariter curſu verſatur eodem:
Non ulla idcirco vis progredientibus obſtat
Aurarum nobis, quæ noſtros officiendo
Significet celeri Terræ cum turbine motus.
Præterea aſpicies (oculos cum mente ſagaces
Sæpius in purum ſi tentes tollere cælum)
Sole quod interdum Mars ſit vicinior ipſo;
Inter utrumque ſita eſt cum Tellus ſcilicet Aſtrum.
At cum Sol Terram medius Martemque fit inter,
Tum magis a Terra diſtat Mars Sole. Videtur
Ultra ſæpe Venus Solem quoque Mercuriuſque;
Nimirum ex alia cum Solis parte feruntur,
Ex alia Tellus; quapropter Sole neceſſe eſt

Tem-

Tempore eo a nobis ſit utrumque remotius Aſtrum .
Aſpicies etiam , fors & miraberis , iſdem
Nunc immota locis palantia ſidera cæli
Stare , modo effuſis ferri properanter habenis
Signiferum per iter , modo contra ſigna reverti ,
Confectæque remetiri retrograda partem
Sæpe viæ . Non eſt ut poſſis credere vera ,
Quæ genus hoc cælo tuimur ; neque Sole videres
Talia de medio , non ſic variante peragrant
Sidera quem motu conſtanti vortice rapta .
Terra tibi , quoniam transfertur Terra , neceſſe eſt
Efficiat , videantur ut hæc , quæ viſa profecto
Non fiunt ; etenim , cum ſit vicinius Aſtrum
Mercurii Veneriſque , opus eſt brevioribus uſque
Solem obeat ſpatiis , atque ocyus orbe feratur ,
Terraï quam corpus ; item properantior ipſa eſt
Marte rubente,Jovis quoque ſidere falciferique
Saturni ; quoniam plus Solis ab impete diſtant .
Quapropter fit , uti mage curſu concita Tellus
Inter Solem interque ea tranſeat ocyus Aſtra
Præteriens ; pariter Solem Terramque fit inter
Mercuriuſque Venuſque citato ut uterque volatu
Tranſmeet : hanc ob rem curſus mutare videntur
Tam varia ratione ſuos ea ſidera ; fitque ,
Ocyus iſta meant quia Terra , ſegnius illa ,
In ſpeciem tantum noſtri variantia viſus ;
Proptereaque opus eſt , nunc in ſtatione tuamur ,
Nunc celerare viam , nunc retro ſidera ferri .
Attamen ut poſſit tibimet manifeſta patere
Horum , quæ dico , ratio , neque verſibus anceps
Hæreat in noſtris animus , potes omnia fidis
Subjicere hæc oculis in cana picta papyro ,
Et ſignare vias , & circumducere curſus
Aſtrorum calamo , motus & tempore certo

Ordineque & numeris diſponere : namque videbis
Tum facili prorſus ratione , quod omnia fiant ,
Quæ mihi difficile eſt ſine ſignis ante notatis
Effari , & ſolis rationem exponere verbis .
Quod ſupereſt , quoſdam pergam diſſolvere nodos .
Terra ſuos , inquis , ſi ſe ipſa cieret in orbes ,
Corpora non deorſum recta cecidiſſe valerent ;
Subtraherentur enim tunc illa ruentibus , in quæ
Miſſa cadunt , Terræ loca concita : ſed neque Terræ
Pars ea ſubtrahitur , neque labi obliqua notatum eſt
Corpora , quæ ſupera cadere e regione tuemur :
Quapropter debet Tellus immota videri .
Nonne vides contra cum pervolat æquore puppis ,
Si gravis a malo deorſum lapis excidat alto ,
Subduci non proinde locum , quo concideret , ſi
Tranquillo ratis in portu religata maneret ?
Proin queat ut Nautis recta cecidiſſe videri ;
Et tamen obliquo cadit ille per aëra motu ;
Et vere obliquum cernunt in littore ſtantes .
Sic grave pondus , ubi celſæ de vertice turris
Aſpicis in terram recta ruere , atque ferire
Subjectam vi molis humum ; tu tramite rere
Decidere inflexo ; quoniam cum mollibus auris
Cum Terraque ſimul curſu transfertur eodem .
Non igitur debet Tellus immota videri .
Dicere porro avium cauſa debere videri
Immotam , quoniam nidos reperire volantes
Non poſſent ; etenim , dum cælo auriſque morantur
Suſpenſæ pennis , ſeſeque per aëra librant ,
Subtraheretur humus , correptaque turbine Terræ
Cum nidis nemora effugerent , præterque volarent ,
Nonne hoc delirum eſt ? nihil eſt tibi namque , quod obſtet
Concipere , ejuſdem vi turbinis aëra raptum ,
Cumque auris volucres , nec proinde amittere nidos .

Addunt

Addunt præterea, quibus hæc nova perculit aures
Res animumque, quod in Terræ ſit corpore motus,
Qua ratione queat, cum Solis obambulet ignes
Terra per ingentes ſpatiorum verſa meatus,
Non variare ſitum fixis collata videri
Sideribus? cæli ſed iiſdem denique ſemper
Reſpondere locis, ſi ſigna manentia ſpectes?
Et ratio, dicunt, reclamat vera, quod orbis
Annuus, immani ductu quem Terra peragrat,
Collatus ſpatiis, quibus Aſtra immota recedunt,
Debeat exiguo puncto par eſſe videri.
Hi tandem ut vincant, certa cognoſcere debent
Id ratione, quod objectant, verumque fateri.
Aſt id quis certa verum ratione notavit?
Contra quin cælo ſervatum eſt ſidera ferri
Non una ratione hieme atque æſtate, nec una
Veris & Autumni per tempora: namque videntur
In medio cæli ſpatio non ſemper eundem
Illa tenere locum, nec eodem tramite ferri:
Nempe ut Menſorum Cæli Terræque ſagaces
Perſpiciunt oculi; non virtus omnibus hæc eſt:
Proinde ſitum queat ut Tellus variaſſe videri.
Adde, quod interdum diviſo lumine quædam
Apparere ſolent Stellæ; velut Arjetis una
Phryxei viſa in geminos partirier ignes;
Viſa etiam alterutro quæ vertice fulgurat alta
Tyndaridum: quædam quin & rutilante Sororum
Pleiadum e numero, medioque in Orionis enſe
Quæ nitet, & triplicem quandoque emittere flammam
Conſpiciuntur, itemque quaterna effulgere luce.
Nonne hoc Terraï cum motu convenit apte?
Nam fit, uti ſtellam plures cogantur in unam,
Cum mage diſtantum vicinior obſtruit ignes;
Deinde ſitu Terræ mutato, ubi ſcilicet altis

Ignibus alterius non altera corpore poſſit
Officere objecto , compareat utraque nobis
Eſt opus , & geminæ videantur multipliceſve .
Quo minus eſt mirum , quod motus ineſſe videri
Poſſit , uti dico , tam magno in corpore Terræ .
Verum , quidquid id eſt , fieri num poſſe negabunt
Ipſi , quæ metuunt , quoniam ſunt magna , fateri ?
Debent ante quidem , quæ non comprendere poſſunt ,
Non facere hæc eadem quoque poſſe oſtendere Numen .
Tenuibus , o , nimium rebus longeque minutis
Aſſuetos animos ! utinam , quid ſumma Poteſtas
Infinitaque ſit , mens cogitet , atque revolvat ;
Unde ea mira quidem poſſit , ſed vera fateri .
Nullum erit errandi metuendum hic , crede , periclum ,
Scilicet egregie de rebus magnificeque
Sentire , omnipotens quas res Natura creavit .
Et jam quæ puro videantur ſidera cælo
Nominibus diſtincta ſuis ſpatiiſque , canamus .
Principio Boreæ qua ſe Polus extulit Axis ,
Alta micat Cynoſura , ducem quam Nauta marinis
Fluctibus ante aliud ſervat ſequiturque per undas
Sidus : at huic Helice plauſtro majore propinqua eſt ;
Septem præcipuis Helice nitidiſſima ſtellis
Conſpicienda micat , Septem dixere Triones .
Hujus ego ſæpe extremam de nocte ſerena
Aſpicio inſcripti per parva foramina buxi ;
Unde licet tenui pendente agnoſcere filo ,
Nocturni quæ ſit numeranda ea temporis hora .
Fulgidus Arcturo cunctantia plauſtra Bootes
Segniter inſequitur: quondam hic Puer Arcas,ut ajunt,
Mænaliam jaculo ſtraviſſet cominus Urſam
(Mater erat , formam Saturnia verterat ; ille
De Jove nam fuerat furto conceptus) ; in altum
Ni pariter rapti micuiſſent ſidera cælum

Arcto-

Arctophylax Puer & Caliſto haud cognita Mater.
Proximus Heſperidum cuſtos fulgentia profert
Ora Draco, ſpiriſque intorquet lucida terga,
Quem ſuper incumbens vi comprimit Herculeus pes.
Hic Bereniceo videas de vertice Crinem;
Cnoſſidaque aſpicias multa jam luce Coronam
Fulgentem: radios non hinc procul Anguitenentis
Cernere erit: propter Lyra lucida Vulturis adſtat;
Quique tulit quondam Delphinus Ariona ponto.
Commendat factum memorabile priſca Vetuſtas.
Hic Populos cantu quondam capiebat & Urbes;
Cumque peragrata jam fama plenus & auro
Italia bimarem conducta puppe Corinthum
Trajiceret, Nautæ Vati nil tale putanti
Jam ſtruere inſidias, jam lethum triſte parare:
In ſcelus hoc aurum, pro! vilia pectora movit,
Quod ſecum extulerat Latiis vir Lesbius oris.
Senſit ut ille ſibi mortem impendere paratam,
Effera nec lacrymis molliri pectora poſſe,
Impetrat, extremum ut moritura carmina voce
(Dulces exequias) extremo in tempore fundat;
Jamque data cythara puppim ſuperinſilit altam,
Et canit; æquor aquis placidis ſilet omne canenti.
Nec mora, ſe placidas Vates conjecit in undas:
In mare præcipitem dorſo Delphinus amico
Excepit, ſupraque undas ad littora vexit.
Ac tum pro meritis Cælum Delphina recepit.
Hac quoque parte nitens Aquila, Antinouſque refulget:
Proximus eſt & Olor: tuque o memorande relictis
Huc tandem terris ſublatus es alite penna
Pegaſe: ſidereos tecum fert Hinnulus ignes.
Æthiopum quondam Cepheus Rex, Caſſiopeque
Uxor regnantes inter pulcherrima Nuptas
Illo ſigna micant cælo; religataque rupi

Filia ſidereis oſtendit vincula palmis
Andromeda ; aſt ultor conſperſus ſidere multo ,
Gorgonei Perſeus jam profert verticis iras :
Aſtra Meduſeo præfulgent aurea vultu .
Hic Triquetrum quoque ſidus habes , tergoque ſuperbus
Fulget Erichthonius ; nam tergo lucida Mater
Hædorum ternique coruſcant ignibus Hædi .
Tum duodena , tibi quæ diximus ante , per orbem
Sidera ſigniferum numerabis . Cætera ad Auſtrum
A ſcythicis flectunt Aquilonibus . Occupat amplam
Immani hic cæli regionem corpore Cete :
Inde loci Orion clypeo depugnat & enſe
Fulgidus : haud illum credunt impune coruſco
Cernere ſurgentem Nautæ ex Oriente ; furentes
Namque movet nimbos , & tempeſtatibus atris
Exoriens cælum terras pontumque fatigat ;
Ut memorant , quibus hæc tentata pericula ponti .
Bellatrix humero fax emicat , altera planta ,
Illa rubens , hæc cæruleo contincta colore ;
Balteus aurato ſtellarum promicat igne .
Eridanuſque Pater fluviorum haud deficit illa
Cæli parte fluens : Leporique propinqua minantis
A tergo Canis ira impendet ; Sirius ille
Dicitur : at Procyon vicino ſidere fulget .
Continuata micant tria ſigna & Corvus & Anguis
Et medius Crater ; prope Semivirum Centaurum ,
Atque Lupum , atque Aram, Piſcemque, aliamque Coronam
Aſpicies . Hac eſt in cæli parte locata
Argo ; per malos per vela tumentia perque
Coſtas & proræ tabulata apluſtraque fulgent
Conſperſi ſtellarum ignes , longeque coruſcant .
Adjice , quæ veteri latuere incognita ſæclo
Signa , per intactum tandem mare donec in Auſtrum
Perventum eſt : illum nam Terræ deſuper axem

Side-

Sidera colluſtrant noſtris contraria Signis.
Unicus hoc cælo Phœnix collucet, in ignem
Jamque abit, & veterem renovat per damna ſenectam.
Hunc prope Grus longo ſuccendit gutture ſtellas:
Sidereiſque micat jaculis Puer Indus & arcu:
Aſtraque fulgentem Volucris Junonia profert
Per caudam conſperſa: & proxima Pica coruſcat:
Propterque in ſpiras ſe evolvit lucifer Hydrus.
Quodque vocant parvi de nomine Chamaleontis
Sidus, & auſtrali Triquetrum quoque fulgere cælo
Subjectæ aſpiciunt Gentes; Apis indica tandem
Haud ſimilis noſtræ ſtellarum fulgurat igne.
  Hæc tibi nomina ſunt, queis cæli ſidera dicunt,
Non quia conſimili natura conſimilique
Cum rebus ſpecie conſtent, ea nomina quarum
Sunt ſortita: etenim quod nos Cratera vocamus
Centaurumque Lupumque, pari ratione queamus
Dicere Ovem Cervum ſeu Tigrim ſive Elephantem
Sive alia, inciderint quæcumque ea denique menti;
Sed quia collibitum eſt, ita cæli ſigna vocàrunt.
Scilicet hæc artem ratio labefactat eorum,
Qui varia cæli regione micantibus aſtris
Fortunam referunt temere & diſcrimina morum;
Editus ut ſi quis Libræ ſub ſidere in auras
Prodeat, aut urens naſcentem ſtella Leonis
Aſpiciat; numeris tibi protinus ars ea miris
Proferet, hunc iracundum fore more Leonum,
Aſt illum Libræ ſub amico ſidere juſtum.
Hinc vitam nobis prædicunt divitiaſque
Fortunæque vices ſtolidi in ludibria vulgi,
Quod capiunt eventa eventis accumulando:
Cum, quod ſeu temere hi ſive aſtu conjicientes
Eveniſſe ferunt, milleſima non ſit eorum
Pars, quæ mentito referebant ore futura.

Cæſaris

Cæſaris hi Genero quondam & cum Cæſare Craſſo,
Scilicet ut fama eſt, morituros denique longum
Poſt ſenium feſſos fama partiſque triumphis
Urbis in amplexu ſpondebant; nec minus omnes
Fortuna a magna magnam fecere ruinam.
Adde, quod exitio Marathon quibus Emathiique
Una proſtratis in cæde fuere Philippi,
Sunt eadem quoniam ſortiti fata, videri
Deberent pariter ſub eodem ſidere nati.
Fratres præterea gemini, quos edidit uno
Partu enixa Parens ſub eodem ſidere (ſi qua eſt
Aſtrorum tandem in terras hominesque poteſtas)
Omnibus unanimes in rebus conſimileſque
Moribus atque habitu fortuna & viribus eſſe
Debent, atque iſdem ſtudiiſque lociſque teneri,
Ægroti pariter fieri pariterque valentes,
Et pariter debent eadem ire in funera tandem.
Cum perſæpe quidem contra contingere noſmet
Intueamur, ut, ætatis qui tempore Fratres
Non diſtant, vitæ ratione ferantur in omni
Diverſum, ſemperque animis diſcordibus obſtent
Impare fortuna & cultu fatiſque ſupremis.
Illis quapropter latitandi copia nulla eſt,
Quos doctrina tenet Babylonica, quin fateantur
Inventam temere in ſtolidi ludibria vulgi.
Quod ſupereſt, præter, ſupera quæ diximus, aſtra
Sunt alia innumero numero diſperſa per ingens
Ætherium ſpatium, quæ tantum nocte ſerena
Aſpicere eſt oculis; penituſque abducta recedunt
Quædam, ut, ni tenues per vitrea ſepta tuborum
Immittant radios, nulla ratione videri
Poſſint, prorſus uti veteres latuere per annos.
Hæc igitur, cum ſe contingere plurima, & uno
Eſſe in concilio veluti congreſſa videntur,

Quando-

Quandoquidem ſpeciem nebularum immittere ſenſus
Deſuper ad noſtros pergunt, Nebuloſa vocantur.
Lactea de genere hoc Via cælo extenditur, illac
Ire ad concilium Divos cecinere Tonantis,
Queis etiam Superûm de Gente & ſedibus horum
Falſa fuit veri in ſpeciem ceciniſſe voluptas.
Eſſe hunc candorem nil conſtitit, innumerarum
Ni congeſta ſimul ſtellarum lumina perquam
Tenuia, quæ faciunt oculis albeſcere cælum.
Idque tibi manifeſta palam res indicat, ex quo
Per vitreos cælum omne tubos luſtrare repertum eſt.
Cum tamen hac in re, quæ nunc ita conſtat aperta,
Ante Viri incertis varie rationibus omnes
Erraſſent: ni Democriti ſententia ſolers
Eſſe, quod eſt, dubia tantum conjecerit in re.
　Impare præterea fulgentia mole videntur
Sidera; quandoquidem non æquis omnia diſtant
A nobis ſpatiis; cum fors æqualia conſtent
Mole pari inter ſe & magni cum lampade Solis.
Et totidem prope ſunt numero, quæ Maxima dicunt,
Tangere Phœbei quot circum vorticis æſtum
Poſſunt; & nobis ideo propiora coruſcant.
Altera, quæ moli referuntur deinde ſecundæ,
Quandoquidem ſpatiis ultra majoribus hærent
Per cælum, ſunt plura quidem ſed mole minori.
Tertia ſic porro, quæque his ſuper-edita conſtant,
Perpetuoque alia atque alia ordine lucis ut ipſo
Decreſcunt auctu, numero ſic creſcere debent,
Ut prope jam poſſint eſſe infinita videri.
　Hic me forte velis ſuperis deſcendere ab aſtris,
Atque peragrato Tellurem inviſere Cælo,
Quam colimus, quæ digna magis, quam ſidera quævis,
Eſſe videtur, ut in noſtro ſit carmine princeps;
Quandoquidem merito maternum nomen adepta eſt;

Suſtinet

Suſtinet ut quæ nos, & opimo munere nutrit.
Dicendum eſt igitur qua ſit conflata figura,
Quique habitent circum, numeret quot denique partes.
Principio in ſpeciem glomeraminis eſſe rotundam
Eſt opus; haud ſimplex ratio quod monſtrat apertum.
Atque mihi vel cum primis illa eſſe videtur,
Deficiente quod in Luna compareat Orbis
Cæcus propter eam, quam Tellus projicit, umbram.
Quod ſi Terra foret triquetra aut quadrata, videri
Deberet pariter Lunaï in corpore cæco,
Ut primum inciperet jam deficere, angulus umbræ:
Scilicet haud foret in conum porrecta per auras,
Pyramidi ſed par in Lunam excurreret illa;
Rectum proinde latus ſimul aſpiceretur & umbræ
Angulus in Lunæ facie, cum deficit, atra.
Quod quoniam non fit, Terram par dicere non eſt
Quadratam aut triquetram aut cujuſvis eſſe figuræ,
Hoc genus, alterius, tantum ſed proinde globoſam
Conſimilemque pilæ magnæ fateare, neceſſe eſt.
Præterea Tellus ſi plana pateret ab ortu
Littus ad occiduum, Sol omnibus exoriretur
Tempore eodem oris, occumberet omnibus una.
Contra ſed fieri tuimur; namque ante propinquas
Colluſtrat radiis Gentes Sol, deinde remotas,
Poſt alias, quarum regio mage diſtat ab ortu;
Quoque aliis lucem profert, in nocte relinquit
Tempore eodem alios: quare non plana videri
Debet in Occaſum Nabathæo a littore Tellus.
Conſimili ratione nequit tibi plana videri,
Qua ſeſe in Boreæ regionem extendit ab Auſtro:
Namque ſub Arctoo poſitas qui ſidere terras
Claſse petit, tolli videt Urſæ ſigna minoris
Paulatim in cælum, contraque oppôſta tuetur
Sidera, dum mutat regiones progrediendo,

In pelagus ſenſim ruere, & depreſſa videntis
Effugere ex oculis tandem, pontumque ſubire.
Quæ fieri non poſſe putem, ſi plana ſit illa
Tellus parte tibi; quare omni a parte rotunda eſt.
Huc accedit, uti, qui terras puppe relinquunt
In mare progreſſi, primo navalia portus
Littoraque auferri cernentibus experiantur;
Cum tamen & turres poſſint monteſque videri;
Donec ſumma etiam vaneſcant culmina demum.
Contra, ubi jam terris accedunt, vertice primos
Aſpiciunt montes, eductaque culmina raræ
Turris; dehinc multum progreſſis ima videri
Incipiunt, humileſque apparent denique portus.
Denique ab Occaſu qui progrediuntur in Ortum,
Ocyus aſpiciunt Solemque & ſidera oriri,
Ocyus occidere, atque magis nocteſque dieſque
Idcirco conſtare breves; mora longior horum
Contra eſt, occaſum properant qui inviſere ab ortu;
Sidera quandoquidem his oriuntur ſerius, atque
Serius occumbunt: tum demum; ubi utrique reverſi
Hac ratione viæ Tellurem denique, quantum eſt
Longa, peragrarint, illos vidiſſe dierum
Plus unam, pariterque hos una luce minores
Eſſe fatereris: fieri quod poſſe negares,
Hæc ſi plana foret Tellus, fierique neceſſe eſt
Si convexa ſit, & circumflectatur in orbem.
Nec mihi inæquales per terras objice montes;
Quandoquidem & montes & montibus addita ſummis
Oppida, quæ apparent ſeſe inter condere nubes,
Collata ingenti cum Terræ totius auctu,
Exiguus pulvis convexa per æra rotarum
Eſſe videbuntur, vel ſi quid tenuius extat.
Ne tamen idcirco Terram æque a parte rotundam
Eſſe putes omni; media nam forſitan illa

Excrevit paulo convexior in regione,
A geminis compreſſa polis; ſors planior illic
Eſt, & longa polo contra procurrit utroque.
Multis quod multi ſuadent rationibus: ipſi
Partem, dum ambiguo certatur marte, feramur
In neutram, donec ventura id detegat ætas.
Nec fore jam longum ſperamus, denique nobis
Ut quamvis magno hæc prolata labore pateſcant.
Imperio Regis, quo ſeſe Gallia tollit,
Vel fuerit priſcis dominata Heroibus, ut Dîs,
Exciti petiere Viri, pars frigora terræ
Arctoæ, nimio pars oras ſole calentes;
Ut ſpatiis ita diſtantes ingentibus inter
Se conferre queant Terræ loca menſa, ſuiſque
Evincant certis demum rationibus, illa
Num qua parte ſui protuberet, excurratque.
Quondam erat in votis, Sapiens regnaret ut ipſe,
Vel ſaperent Reges; tali fore namque beatos
Imperio Populos atque aurea ſæcla putabant.
Ante quod optatum eſt, hoc noſtro cernimus ævo.
Nempe hic munifico Doctrinam amplexus amore
Dat fluere uſque ſuis felicia tempora regnis.
Jamque ſub hoc doctæ quo Principe progredientur
Artes? nunc quis honos, quæ nunc data præmia Muſis?
Plus hoc Regis opus, quam claſſibus æquora magnis
Sternere, quam validas Urbes & Regna potenti
Hoſtibus evictis quatere atque evertere Marte.
Quanquam ille & ſumtis cui non metuendus in armis
Bellipotens? vult pace tamen ſibi quærere laudem;
Illa concuſſas medius componere Gentes
Gaudet, & arte ſua pacatum cernere Mundum.
Quod ſupereſt, Zonis præcinctam quinque rearis
Tellurem. Prior eſt, quam dicunt Torridam ab igne;
Solis enim reliquis multo magis igne caleſcit.

Hæc

Hæc paribus diſtat ſpatiis ab utroque Polorum.
Quæque habitant intra Gentes, utrinque per annum
Projiciunt umbras: nam cum Sol flexit ad Auſtrum,
In Boream umbra cadit; cum contra Aquilonia Regna
Illuſtrat, cadit umbra eadem contraria in Auſtrum.
Biſque illa certum eſt terræ regione quotannis
Nullam e corporibus cadere ullis partibus umbram:
Deſuper excurrens nam Sol bis lumine recto
Impendet, ſupraque caput bis præterit urens;
Corpora propterea parti colluſtrat ab omni.
  Hanc mediam excipiunt ardenti a Sole peruſtam
Zonarum geminæ, quæ Divûm munere nobis
Conceſſæ nimio non exuruntur ab æſtu,
Frigore nec nimio; tantum his regionibus una
Corpora projiciunt umbras de parte; propinquum
Harum quæ ad Boream eſt, jacit illas ſub gelidam Arcton;
Quæque Auſtro accedit regio, projectat in Auſtrum.
  Poſtremo extremis hinc illinc partibus extant
In geminos extenſa polos ſpatia ultima terræ
Frigore perpetuo ventiſque nivalibus uſta.
Hanc ubi Sol terræ regionem lumine luſtrat
Obliquo ſurgens, quoniam ſex menſibus illam
Circumiens ambit radiis, convertitur umbra
Circum corpora perpetuo; circumque vocamus
Umbroſos, habitant hujus qui frigora terræ.
  Percipe præterea, terraï quæ loca diſtant
Cardine ab alterutro geminorum utrinque polorum
Æqua menſuræ pariter ratione, neceſſe eſt
Illa loca æſtatemque ſimul brumamque rigentem
Perferre, & pariles noctes agitare dieſque.
Non ſimul at poſſunt ortumque obitumque videre
Solis: & oppoſitis qui diſtant partibus, uno
Hi mediam lucem, noctem illi tempore ſemper
Aſpicient: gelidæ tantum ſpatia ultima Zonæ

Excipe, quæ noctem pariter lucemque tuentur.
At quibus eſt mediam ſemper noctemque diemque
Tempore eodem agere in diverſis partibus illic
Auſtri, aſt hic Boreæ, Antœcos vocitamus: eorum
Noxque dieſque quidem menſura deficit æqua;
Nam, dum aliis brevis eſt, aliis longiſſima conſtat
Alterutra; æſtates alterno tempore ducunt
Atque hiemes. Tandem loca qui contraria Terræ
Incoluere vocati idcirco nomine Grajo
Antipodes, prorſus non ulla his convenit in re;
Non ſimul augeri ſimul & tabeſcere noctes,
Creſcere non luces ſimul imminuique tuentur,
Non Solem ſimul aſpiciunt nec ſidera noctis;
Alterniſque ferunt æſtatem ac tempora brumæ.
Quæ quoniam docui, quod reſtat percipe porro.
Principio globus hic, Tellurem quem vocitamus,
Et Maria & Terras ingenti amplectitur orbe.
Qua tamen in Terras ſpatiis extenditur amplis,
In partes multi ſciſſum voluere quaternas;
Nos unam incolimus, quæ nunc vetus Orbis habetur;
Quandoquidem priſcis fuit haud incognita ſæclis.
Altera Terraï pars eſt America, ſuumque
Nomen ab Etruſco retulit modo cognita Tiphy.
Laudamus veterem Grajo ſub Iaſone Pubem,
Quam freta tentantem prius uſque impervia puppis
Tranſtulit Argolica de terra ad Colchidos oras,
Deinde viæ pretium referentem velleris aurum:
Majus opus nuper tentatum audivimus ipſi,
Tanto majus opus, quantum noſtra æquora vincit
Oceani pelagus, tanto præclarius, ingens
Quantum America ſuis cum regnis omnibus atque
Omni auro pretium hoc excedit velleris aureum.
Tertia pergelidæ pars Terræ ſubjacet Urſæ:
Ultimaque Arctoæ contraria nomen ab Auſtro

Sor-

Sortita eſt : nobis ſed vix nota utraque propter
Æternas hiemes ventorumque invia regna .
Qua late excurrit gelidas America ſub Urſas ,
Apparet Canadum tellus , & Virginiaï ,
Florida , Mexicaque ora ; novumque Hiſpania nomen ,
Atque aliæ atque aliæ ſic cultu ut nomine Gentes
Regna tenent : dives ſtat Caliphornia ponto
Inſula : non eſt & reliquas ut dicere poſt hanc
Jam morer ; illa tibi par regnis grandibus extat .
Parte alia oppoſitum Boreæ qua vergit in Auſtrum ,
Aurea Caſtellæ regio eſt , Guianaque late
Porrigitur ; non ulla ferax magis altera Tellus
Auro atque argento ; fert omnigenos animantes ;
Oppida habet , magniſque extructas molibus urbes .
Adde his Braſiliam , Chilos quoque , Peruviumque .
Ingentes multique lacus , & ditibus undis
Flumina opima rigant horum ſpatia ampla locorum .
Dehinc oculos & ad hanc noſtræ , quæ dicitur Orbis
Eſſe vetus , Terræ partem circumfer , & Afros
Europæque Aſiæque immania regna recenſe .
Prima Hominum ſedes atque altrix prima fuiſſe
Fertur Terra ferax Aſiæ : his prægrandibus oris
His Populis Reges magni rerumque Potentes
Imperitant . Vaſtis regionibus Othmanidarum
Imperium anguſto ſpatiatur ab Helleſponto .
Quot Gentes quot Regna tenet ! tum Perſidis ingens
Excipit hoc ditio : hinc Indi , Sereſque , Scythæque ,
Extremique Aſiæ Sinæ Gens invia montes
Propter inacceſſos murique crepidine junctos .
Africa deinde ſubit nigro contincta colore ,
Vaſta quidem Tellus , ſed non ita culta , videtur
Quæ regione ſui media deſerta prope eſſe .
Namque ibi arenoſi montes campique feruntur
Inſtabiles , & ſæcla tenent inviſa ferarum .

Nilus eam pluvia & cæleſti humore carentem
Abluit exundans, & largo flumine ditat.
Hic eſt fertilis Ægyptus, Nomadeſque vagantes,
Et Mauri, & Numidæ, ſunt hic Garamantes, & ora
Exuſti Æthiopes, Nubiæque calentia regna:
Multaque præterea Populorum nomina, multæ
Regnantum late ditiones. Ultima reſtat
Europa, a Tyria tenuit quæ Virgine nomen.
Hanc Jove cornigero, dum littore luderet inter
Æquales ætate ſimul florente Puellas,
Deceptam memorant Vates vectamque per æquor
In Cretam: trepidans ex æquore reſpiciebat,
Æquore dum Tauri tergo veheretur amantis,
Littus reſpiciebat, eoque in littore Pubem
Tendentemque manus iterumque iterumque vocantem;
Pulchraque plus lacrymis quam fluctibus ora rigabat
A magno nuptam ſe ferri ignara Tonante.
Virginis hujus habet nomen, quæ dicitur Orbis
Tertia pars veteris, longe minima inter utramque
Et Libyæ atque Aſiæ partem, ſed enim magis illis
Nobilitata, ſuperque alias florentior omnes.
Atque ea Parrhaſiæ qua late ſubjacet Urſæ,
Moſchorum Imperium complectitur, hiſque propinquos
Suecoſque, Danoſque, & quorum nomina verſu
Claudere Muſa vetat, Boreæque & frigoris ejus
Indigenas; nec non illa tellure Britannos
Avulſos paulum & munitos æquore circum.
Pars alia Europæ, qua ſe convertit ad Auſtrum,
Cum Regnis te vaſta tuis Hiſpania pulchramque
Italiæ pariter Tellurem, Pannoniamque,
Et Miſûm, & Thracum, & Grajorum continet arva.
At medium tenuere locum Germania Lechi
Cum Regnis late campeſtribus, & ditiones
Gallorum, quos a Pyrenes montibus illinc,

Alpi-

Alpibus hinc clauſos Tellus alit alma feraxque.
Demum quod ſupereſt, magnum Mare, circuit omnem
Quod Terram, Oceani vocitamus nomine; at illud
Pro regione loci varia, quem perluit undis,
Nomina ſortitum eſt pariter variantia; quippe
Æquor Atlanteum tibi Mauri a vertice montis
Nomen habet, quoniam radices montis ad ejus
Franguntur fluctus: Americæ ad littora Iberis
Longe a littoribus pelagi hic extenditur æſtus.
Æquor Hyperboreum contraque Auſtrale vocamus,
Terrarum quod eas perfundit fluctibus oras.
At mare Pacificum jacet inter littus Eoum,
Occiduaſque plagas Americæ: æſtumque vocamus
Præterea Medium, Libycas qui volvit arenas,
Europæque Aſiæque allabens exedit oras.
Deinde quid Hyrcani, Rubrique tibi æquora ponti,
Euxinum, Adriacumque, minoraque nomina dicam?
Quid freta Boſphorias fauces ſyrteſque ſinuſque
Commemorem? doctis hæc tutemet omnia quibis
Diſcere de Tabulis. Sine me nunc otia feſſum
Captare, atque iſtas paulum dimittere Muſas,
Mox iterum ad Cauſas rediturum & munera cœpta.

LIBER TERTIUS.

GAllia, quæ Medii glaucis hinc æquoris undis
Illinc Oceani rauco perfunditur æſtu,
Ultro cui fines poſuit Natura tumentem
Rhenum & nubiferam Pyrenem Alpinaque clauſtra,
Propter multa quidem multis regionibus una eſt
Anteferenda, quia & mitis lætiſſima cæli
Gaudet temperie, telluris & ubere gleba,
Feliceſque hortos habet & pulcherrima Tempe;
Ut neque propterea priſcis Phæacibus arva,
Nec nemora Heſperidum invideat licet aurea quondam,
Nec ripas Penee tuas; proin mira videri
Gentibus ut poſſit Regio, viſendaque ferri.
Oppida quis Populis munita opibuſque, quis Urbes
Enumeret magnas? num terra Urbs viſitur omni
Æmula Lutetiæ? quæ tantum rebus opima
Rebus opima bonis? Viden & quos Gallica profert
Terra Viros? ſeu bella movent, quæ doctior armis
Gens erit? Amplexu placidæ ſeu civica pacis
Jura arteſque colunt, tantum felicibus auſis
Progrediuntur, uti prorſus miranda reperta
Gentibus humanis in publica commoda vitæ
Ediderint: Verum miranda hæc omnia quid ſunt
Denique præ rerum majeſtate atque repertis
Ejus, qui nobis rationem invenit eam, qua,
In cælo quidquid peragi terraque videtur,
Verius ex adyto divini pectoris edit,
Sacri quam Tripodes Laurus Cortinaque Phœbi?
Gallus & hic; magno ſe Gallia tollit Alumno.
Felix, qui clarum potuiſti extollere primus
Lumen, & immenſum te late ferre per Orbem,
Et

Et nubes atque Aſtra tuæ ſupponere menti.
Te ſequor, o Gallæ Gentis decus, atque tuorum
Docta pedum relego preſſis veſtigia ſignis;
Non quia te ſperem properantem æquare ſequendo,
Veri propter eum ſed, quo mens ardet, amorem:
Namque facem Veri præfers, lucemque miniſtras.
Tu ſapiens rerum Inventor, tu munera nobis
Inclita ſuppeditas & vita digna perenni.
Nam ſimul atque tuis evolvimus aurea chartis
Aurea dicta, quibus penitus Natura retecta eſt
Omni ex parte patens, occultaque prodita vis eſt
Cauſarum, & ratio ſimul ac tua vociferari
Incipit, hanc omnem ſuprema a Mente coortam
Naturam rerum & ſuprema a Mente geri res;
His animum rebus quædam divina voluptas
Afficit, atque extra mihi me rapit, ut videar jam
Non humilis Terræ ſed totius incola Mundi,
Et per te propius Naturam agnoſcere ſummam.
Non ita vis mentem tangit mihi ſuavior ulla,
Magnifica ante oculos vel cum ſe nocte Theatra
Auro & picturis & lumine fulgida multo
Objiciunt, reſonatve modis vocalibus aër.
Dum tamen interea te ad cælum Gloria tollit,
Ipſe ego Muſæo pergam tua dicta lepore,
Namque aliquis lepor eſt Muſis, contingere, & illum
Doctrinæ fontem ſuavi conſpergere cantu.
Forſan ad hæc Homines turmatim carminis ergo
Accurrent; rapimur quoniam mage ſuavibus omnes,
Et properamus eo, quo res dulcedine grata
Invitant: veluti Pueri, qui ſæpe recuſant
Pharmaca, ſi mellis non ſunt contincta liquore:
Quapropter pergam incœptum pertexere verſu.
Et quoniam docui, quæ partes Totius extent,
Et qua ſint inter ſeſe ratione locatæ;

Semina nunc, quæ ſint rerum & Primordia Mundi,
Dicendum, & ſeſe quo motu corpora quales
Compoſuere recens in formas, quaque coacta
Vi facere id, demum unde omnis Natura coorta.
 Principio ante alias te res, quas deinde docebo,
Scire velim, nullum, cum primo eſt conditus Orbis,
Præceſſiſſe Chaos confuſaque materiaï
Semina, quæ longo fuerint mox tempore motu
Digeſta in varias paulatim diſpoſituras:
Talem ſed primo [ſimul eſſe incœpit] ab ortu
Crede fuiſſe Orbem, qualis nunc ſæcula conſtat
Poſt elapſa, ſtatim rationis & ordinis hujus.
Nimirum Tellus & Sol & Sidera primo
Extabant ortu rerum tempuſque coortum,
Motu quæque ſuo ſubito diſtincta lociſque.
Primi quin Hominum non ſunt rationis egentes,
Ut Pueri, exiguo pariter neque corpore creti,
Sed plena jam ætate & mole & viribus aucti.
 Et quo pervideas magis hæc, reminiſcere Summi,
Exorta unde omnis res conſtitit, infinitam
Eſſe Poteſtatem: ratio proin vera repoſcit,
Perfectum parti ſubito quod prodiit omni,
Quidquid ab illius conſtat virtute profectum:
Longe aliter quam qui Divûm ſimulacra perenni
Aut veterum Heroum vultus in marmore fingit:
Principio lapidis rude pondus & horrida moles
Multiplices ferri quavis de parte per ictus
Excutitur; donec referat molemque modumque
Corporis humani; ſignantur brachia porro
Et caput atque humeri pectuſque & crura pedeſque;
Porro oculis vitam dabit Ars, ſpirantia finget
Ora, & cæſariem venaſque & tenuia quæque
Ducet: at interea eſt mora temporis illius ingens,
Singula quo tenui ſtudet ipſa effingere cælo.

Sed

Sed mage docta manus cui ſit, tibi tempore ſignum
Efficiet breviore: potes deducere porro,
Artifici ſi ſumma ſit Ars & ſumma Poteſtas,
Quo primum inciperet, jam illo confecta videres,
(Prorſus ut interſit mora nulla) in tempore ſigna.
Hac ratione vides, primo jam tempore Mundi,
Omnis quod rerum quoque tum Natura repente
Conſtiterit, qualis poſt longos conſtitit annos
Parti perfecta ex omni, quia Mente creata eſt
Illa, cui ſumma eſt ſimul Ars & ſumma Poteſtas.
Id tamen haud noſtris quidquam rationibus obſtat;
Scilicet, ut ſi, Hominum quæ ſit natura, requiram,
Et quibus a cauſis habeant exordia prima;
Eſſet opus potius, quo ſemine qua ratione
Se fœtæ evolvant gremio, perquirere, Matris;
Quam quales jam tum cunctarum in origine rerum
Cum Terra ſimul extitetint Cæloque creati.
Sic etiam quid erit, vera ratione quod obſtet,
Quaſdam ſcrutari naturas Principiorum,
Unde velut certo de ſemine Sidera Cælum
Undarumque ſales liquidi Tellusque videri
Poſſit, & unde omnis demum Natura coorta,
Quamvis non ita res exortas eſſe reamur?
Proinde magis, quæ ſit rerum Natura, patebit,
Quam cum conſtat, uti fuerit res quæque creata.
Porro cum ſumma potuiſſent Numinis arte
Hæc infinitis rationibus eſſe coorta;
Eligere e numero tanto quamcumque relictum
Quis neget arbitrio nobis, veramque fateri?
Dum tamen omne, quod ex illa deducere pergo,
Rebus, quas cælo fieri terraque tuemur,
Conveniat, neque ſecum in re quoque diſcrepet ulla.
Quare age jam, Mundi quæ ſint Primordia, dicam.
Totius hanc, conſtant unde omnia, materiaï

Summam, ubi de nihilo jam extabat condita, rere
Protinus in partes diviſam eſſe innumerales;
Rere & eas partes in motum protinus iſſe,
Qui modo menſura in rebus ſervatur eadem;
Nam neque adaugeſcit quidquam, neque deperit inde:
Scilicet & partem circa ſe quamlibet actam;
Quoddam & præterea medium commune obeuntem;
Ire viæ recta quoniam regione nequibat;
Obſtabant aliæ atque aliæ cui ſemper eunti:
Idcirco ut varios ſe flexerit omnis in orbes,
Uſus erat, ſubito multis cum partibus una:
Atque ita Vorticibus totidem ſe verterit omnis
Materies, totum quot conſtant Aſtra per orbem.
Illas præterea cujuſvis pone fuiſſe
Particulas, cum ſumma fuit diviſa, figuræ;
Non opus idcirco minus eſt fateare, quod omnis
Pars ea debuerit proſtantes e latere omni
Excutere angululos (parti pars officiebat
Quandoquidem motu), fieri tum proinde rotunda,
Ut pila, quam Pueri volvunt per ſtrata viarum.
Quod ſic exciderat de partibus, eſſe neceſſe eſt
Id minimum & quaſcumque potens variare figuras;
Ut tali ratione queat replere, pilarum
Inter particulas quod poſſit inane videri.
Jam duplex genus eſt inventum Principiorum;
Scilicet offenſu decuſſæ particularum
Diſperſæque ſcobes, quas Prima Elementa vocamus;
Altera volventum dicunt Elementa pilarum.
At quæ Tertia ſunt, tibi poſt manifeſta patebit
Eſſe ea, quæ propter molem craſſamque figuram
Non poſſunt properanter agi, motuque cieri
Perfacili, duo quo jam percipis altera ferri.
His Tribus omne, quod eſt, rerum conſtare neceſſe eſt;
Efficiunt Solem, & quæ fixa vocavimus, Aſtra

Prima, Scobes, Elementa; at fluvida deinde Pilarum
Particulis conſtat cæli natura rotundis;
Denique Tellurem Lunam Stellaſque vagantes
Tertia conſtituunt Elementa. His plura negamus
Eſſe opus ad rerum Naturam: namque tuamur
Conveſtire ſua cum Solem & Sidera luce
Omnia, luminibus cælum præbere meatum,
Rejicere at lumen Terram Stellaſque vagantes;
Nonne tibi totidem naturas Principiorum,
Unde tria hæc conſtent, reperire opus eſſe videtur?
  Præterea, fractis quod motu particularum
Decidit angululis, Elementum, ubi copia multis
Ejus adaugeſcit diſſecta eraſaque plagis,
Plus quam opus, ut partes inter repleatur inane,
Omne, quod hac ratione tibi ſupereffluet extra,
Atque redundabit, cogetur Vorticis axem
In medium: nec ſponte ſua ſubigente putanda eſt
Id ſine vi facere, atque illuc non pulſa coire
Materies: Scobs namque Pilis cum tenuior extet,
Vi multo majore recedere longius illæ
Nituntur medio de Vortice; proptereaque
Intro ea contrudunt Elementi pondera primi
Parte repulſa omni, medioque in Turbine ſtipant.
Nonne vides, cum pertuſo verſatur in orbes
Triticeum cribro frumentum, immixta coire
Quælibet in medio, tenui quæ pondere conſtant,
Ut paleæ & culmi fragiles ſiccataque ſole
Herbarum folia & ramorum fragmina parva?
  Namque, prius quoniam Naturæ diximus eſſe
Legem, ut, circuitu quæ corpora cumque moventur,
A circumductæ media regione viaï
Nitantur fugere, & recto ſe avertere curſu;
Ut lapis, in fundæ qui circumductus habena
Funem tendit eo, quo vult erumpere niſu;

Sic, quia particulas, Elementa ſecunda, rotundas
Jam doceo celeri verſari turbine circum,
Debent propterea niſu contendere magno
Vorticis e medio disjunctæ longius ire,
Nequidquam; quoniam conantibus exteriores
Mole ſua obſiſtunt ſemper, vi vimque refrænant,
Funda velut lapidem. Vis hæc & niſus eundi
Longius a medio Lucis natura profuſæ eſt
Undique per magni regiones Vorticis omnes.
Turbinis in motu porro cujuſque, Polorum
Rere loca extremis hinc illinc partibus eſſe;
Circa ea materies etenim convertitur omnis:
Ut ſic deinde queas cognoſcere, qualis ineſſe
Vorticibus rapidis tactus per mutua poſſit.
Namque polo alterius ſi fors tangatur uterque,
Circum & uterque viæ de parte feratur eadem;
Unum opus eſt gemino fieri de Turbinis æſtu:
Quod ſi correpti ſeſe in contraria volvant,
Officiente inter ſe curſu præpedientur
Mutua; & hac magni fient ratione tumultus
Materiæ tanta in turba celerique rotatu.
Quare, quod ſupereſt, ita debent eſſe locati
Inter ſe, ut gemina medius tibi parte polorum
Contingat Vortex alios regionibus illis,
Quas geminis utrinque polis diſtare videmus.
Præterea; quoniam vi turbinis exagitatur
Primi materies Elementi, extraque furentis
Impete circuitus propellitur; omnis in axem
Non medium cogetur, & inter ſepta Pilarum
Hærebit ſemper: verum quia corpore conſtat
Subtili atque auctu tenui nimis, effugiumque
Proinde poteſt reperire per intervalla Pilarum;
Idcirco rapidi vi turbinis egredietur
Per partes elapſa, polis quæ longius abſunt.

Vix elapſa tamen curſu ſe proferet extra ;
Ecce recepta polo vicini Vorticis intro
Illabetur eo , quo fugerat , impete curſus .
Hac nunquam ratione poteſt ceſſare meare
Inter contiguos rapidæ vertiginis æſtus ,
Illa lege tamen , tantum per aperta polorum
Ut queat endogredi tenuis natura Elementi ;
Undique at extremis laterum de partibus exit .
Atque ubi materies ea Vorticis unius æſtus
Ingreſſa eſt per utrumque polum , ſe concita recto
Intro aget incurſu ; donec de partibus æque
Oppoſitis veniens hinc illinc tramite motus
Occurret medio , offenſuque rotabitur acri .
Eſt , genus hoc , ſalſo quoque cernere in æquore motum :
Namque , fretum anguſtum rapidis qua dividit undis
Trinacriæ terraï Italis a finibus oras ,
Vaſta Charybdis ubi eſt , & vis Scyllæa minatur ,
Hinc mare Tyrrhenum magno ſe gurgitis infert
Procurſu , Æolio qua ſpargitur inſula ponto
Plurima Vulcani fumantibus uſta favillis ;
At contra Ionium rapidis devolvitur undis :
Quorum ubi in anguſto vis obvia colluctatur ,
Commiſcetque undas ; rapidum ſe volvit in orbem
Pontus , & ingenti ſinuatus turbine ſævit .
Non illac impune rates tranſire ; marique
Ante procelloſo potiuſque furentibus Auſtris
Jactari cæcam per noctem hiemenque malignam
Nauta velit , quam vel cælo ventiſque ſerenis
Deprendi Siculi diros prope gurgitis æſtus :
Namque ratem miſere illa rapax vis corripit undæ ,
Contorquetque æſtu , ſævoque abſorbet hiatu .
Sic tibi materies ea diro agitata per orbem
Protinus offenſu circa ſe turbine magno
Volvetur , liquidumque illa ratione fluenſque

Conſtituet

Conſtituet corpus; debet quod proinde rotundum
Eſſe: rotatur enim ſe circa; hoc dicimus Aſtrum:
Quod circumpoſitas quia turbinis impete magno
Impulſuque Pilas, Elementa ſecunda, valenti
Arjetat, hiſque auget proin niſus effugiendi;
Eſt opus, ut multam videatur fundere lucis
Undique vim magni in regiones Vorticis omnes:
Quandoquidem vis hæc lucis natura reperta eſt.
  At ſi materies Elementi percita primi
Vorticis alterutrum velocius ingrediatur,
Qua via facta, polum; ſed tardius altera multo
Oppoſita de parte meet; tum volvier Aſtrum,
Non erit, ut poſſit media regione viaï,
At fulgere polo tanto vicinius uni,
Quanto hac motus erit mage ſegnis materiaï.
  Denique conſimili pariter ratione fatendum eſt,
Si de parte Scobi pateat magis exitus una,
Aſtrum non medio ſtatuendum in Vorticis orbe
Eſſe; quia a medio plus partem accedet ad illam,
Liberior primo patet exitus unde Elemento.
Idcirco æſtivo Tellus mage tempore diſtat,
Horrida quam brumæ per frigora, Solis ab igne:
Quandoquidem medium non obtinet orbe ſuo Sol
Vorticis hujus eam, quam dicimus, ob rationem:
Forſan ob hanc etiam, non æquis viribus extra
Quod Vortex omni de parte prematur; & inde
Parte hac excurrat protenſior, arctior illa,
Et ſeſe oblongi ſpeciem conformet in ovi.
Propterea haud æquum gradiuntur & aſtra per orbem.
Idcirco Tellus unam quoque ſerius orbis
Abſolvit magni partem, pluresque dierum
Actos circuitus æquatis Veris ab horis
Ad medium Autumnum proinde enumerabis, ab ipſo
Quam contra Autumno nimirum ad tempora Veris.

Nec tibi propterea eſt illud mirabile habendum,
Quare Terra magis, cum diſtat longius, igne
Uſta calet Solis; quoniam æſtas tempore tali
Rectius a radiis fit deſcendentibus, atqui
Et mage condenſis, gelido quam frigore brumæ,
Cum Terram obliqua tangunt ratione meantes.
Porro particulæ, quas diximus eſſe Elementi
De numero alterius quavis de parte rotundas,
Quæ magis accedunt medios ad Turbinis æſtus,
Eſſe magis celeres debent, atque ocyus ire,
Quam reliquæ, a medio quæ Vortice longius abſunt,
Propterea, primi quia fortius exagitantur
Viribus a validis Elementi, ideoque minores
Debent eſse: etenim majori mole vel æqua
Si ſint cum reliquis, ſupra quæ tardius errant,
Debebunt alias ſubito ſuper inſiluiſse,
Atque aliis longe magis uſque recedere: nam vis
Major ineſset ob id, motus pernicior illis
Quandoquidem eſt, circumque ſuo ocyus orbe feruntur.
Augminis hæc ratio, qua ſcilicet eſse remotas
Majores opus eſt partes, per Vorticis omnes
Non valet extendi regiones: namque neceſse eſt
Poſt ingens ſpatium tum demum exiſtere partes
Mole pari, atque alia motus ratione cieri,
Ocyus extremas, quam quæ procul haud ita diſtant.
Scilicet & ratio eſt, quoniam cum corpora in orbem
Acta cientur, in extremis, fateare neceſse eſt,
Finibus illius quod vis pernicior extet:
Nam properant partes majorem tempore eodem
Conficere, ac aliæ, quibus eſt minor ambitus, orbem.
Adjice præterea, quod, quæ regionibus errant
Extremis, urgentur, & impelluntur ab ipſis,
Extra contigui qui ſunt, ſpatiumque coarctant,
Vorticibus: quare eſt motus violentior illic.

Nunc,

Nunc, quoniam docui, quæ prima ſecundaque rerum
Sint Elementa, & qua motus ratione ferantur,
Tertia jam illorum quæ ſit natura, tuamur.
Nec me animi certe fallit, quod triſtior eſse
Hæc ratio plerumque videtur, qua tibi motus,
Vorticibus rapidis quales ſint, edere pergo;
Tandem ut turbinibus jam jam laſsata teneri
Mens facile haud poſſit noſtris in verſibus, atque
Elabi ſibi multa ſinat, quæ ſcire neceſse eſt
Funditus ad rerum naturam perſpiciendam.
Proin opus eſt facto, veluti, qui lumina figunt
Artifices in rem tenuem perquamque minutam,
Sæpe fatigatos oculos jamjamque trementes
Inter opus vertunt in amicæ lumina lucis
Gemmarum, prope quas cupiunt id propter habere,
Lumina ut aſpectu tali recreata valeſcant;
Sic opus eſt, inquam, dum prima Elementa, quibus res
In mundo gerit omniparens Natura, ſuoſque
Auctificos motus evolvimus ac genitales,
Interdum res in varias avertere mentem,
Quæ plus collibeant, animus magis unde juvetur,
Robur ut inde ſuum vireſque recolligat auctas.
Hoc age, ſi ſit opus; porro renovare memento
Intermiſsam operam, dicendaque protinus audi.
Et quoniam tenuis Scobs, fractis orta Pilarum
Quæ fuit angululis, varianti eſt prædita forma
Multiplicique figurarum ratione, nec æqua
Mobilitate fluit motus, fateare neceſse eſt,
Ipſa ſuis quod perplexis plerumque figuris
Endopedita una nectatur, conque globetur,
Inque ita majorem concreſcat corporis auctum.
Et cum deinde meare per intervalla Pilarum
Debeat, ipſius ſulcos in mole cavatos
Hac ratione opus eſt fieri corpuſque ſtriatum.

Corpus id , ut ſolidum minus eſt pro mole , ſuoque
Languidius motu , quam cætera quæque, cietur ,
Debet propterea retro trudi atque repelli ,
Inque polum redigi , motus quo tenuior extat ,
Alterutrum : veluti ſi ligna in fluminis undas
Immittas medias , qua vis properantior harum eſt ,
Illa ſequi celerem non poſſe videbis aquarum
Curſum , aſt alterutram trudi impellique repente
Propterea ad ripam , qua ſegnior impetus urget
Fluminis : illa etiam moles ſic corporis , una
Quæ de perplexis inter ſe primi Elementi
Particulis concrevit , & hinc redigetur & illinc
Axis ad extremas , ubi curſus tardior , oras .
Hinc correpta ſimul medium deſcendet in Aſtrum ,
Cum valido primi ſubito torrente Elementi .
Illud in his obſignatum ſed oportet habere ,
Corpora de genere hoc quod quæ compulſa per unum
Sunt tranſire polum , ſulcos de parte retortos
Evolvunt alia , quam qua ſunt parte ſtriata ,
Oppoſitum per iter veniunt quæ miſſa polorum .
Nam veluti adverſa ſeſe polus inter uterque
A parte hinc illinc opponitur , uſque neceſſe eſt ,
Oppoſitis quæcumque polorum a partibus acta
Corpora ſunt , ut item cieantur ab impete motus
Oppoſiti : porro motu ſulcique ſtriæque
Quandoquidem fiunt , pariter de partibus eſſe
Oppoſitis perarata retortaque corpora debent .
Quæ compulſa polis dein corpora cum venere
In medium , fit ubi , ſupera ut claravimus , Aſtrum ,
Ejus turbineam neque vim ſuperare , neque intus
Merſa manere queunt , extra ſed ab ictibus atque
Vi valida motus primi rejecta Elementi ,
Multaque ſeſe inter magnis impulſibus una
Sic conjuncta tegent agitatum extrinſecus Aſtrum ,

Atque illa maculas tenebrarum parte reſundent.
  Quod genus eſt maculas tibi claro in Sole tueri
Hac ratione; domum, facito, per tenue foramen
Ingrediantur in obſcuram radiantia Solis
Lumina; tum vitreo radiorum ea lumina clauſus
Excipies tubulo: dein egredientia multos
Poſt vitri anfractus pura ſuper ipſe papyro
Objecta facies parvo clareſcere in orbe.
Protinus hac ionge tenues longeque minutas
Diffundi maculas in Solis imagine cernes.
Quare opus eſt, labes etiam fatearis in ipſa
[Nec ſecus id fieret] reperiri lampade Solis.
  Illinc ſcire licet ſe circa vertier Aſtrum:
Hærentes illi maculæ nam conſpiciuntur
Occidere a nobis nimirum & rurſus oriri
Haud ſpatiis inter ſeſe variantibus: ergo
A Solis motu circumlatæ eſſe videri
Debent: perque dies quia ter prope in orbe novenos
Perſtant, idcirco tanto Sol tempore circa
Se peragit gyrum, & magno rotat impete lucem.
  Quarum etiam hoc melius poteris cognoſcere pacto
Naturam, ſi, quæ ſimili ratione geruntur
Hic nos inter, ea, qua polles, mente revolvas.
Scilicet impuros undæ cum flamma liquores
Concoquit, ex illis ferventibus atque agitatis
Spumam exire, ſuperque undas innare videbis
Non ratione alia, quam quod permixta liquori
Materies alienigenis ex rebus eadem
Vi nequit ignis agi, qua concita lympha cietur:
Quare ferventi ex humore exire neceſſe eſt
Illam, ipſiſque undis disjungi, conque ligatam
Hærere inter ſe, ſupraque extare liquores.
  Et quoniam, unda diu valido ſi ferveat igne,
Spumam diſſipat, & magnis fervoribus actam

Diſperdit;

Diſperdit; pariter fieri hoc in Sole rearis;
Scilicet interdum maculas conſumier æſtu
Vorticis illius, rapidoque perire rotatu:
Attamen abſumtis ſuccedunt uſque recentes,
Sæpe quidem plures, quam quæ periere; novæque
Molem aliis maculæ plerumque manentibus addunt;
Majorem debent proin lucem ſubtrahere Aſtro.
Propterea, ut memorant, lux ſæpe eſt languida Solis
Viſa, atque obtuſo tabeſcere lumine ſæpe
Decolor; ignaris timor ut Mortalibus ingens
Exortus trepidis ſuffecerit argumenta
Mentibus exitium cælo terræque parari,
Omniaque horriſono jamjam ruitura fragore.
Sic fuit, ut toto langueret pallidus anno,
Et nitidum obſcura ferrugine tingeret Orbem,
Curia Cæſareo quondam cum ſparſa maderet
Sanguine: proin mœſta tenuem cum luce calorem
Fundebat cælo; gravis ut caligine denſa
Deſuper incumbens horreret frigidus aër,
Et non percoctis ſquallerent frugibus agri:
Viſus item Sol eſt per cæli templa vagari
Clarior aſſueto: maculas cum ſcilicet atras
Sorberet victor, motuque reſolveret acri.
Quin etiam, propriam quæ jactant ſidera lucem,
Interdum exiguum cælo demittere lumen,
Tergemina interdum veluti reviviſcere flamma:
Nimirum ut maculis circumfunduntur opacis.
Accidit, ut maculis quoque denſis ſæpe coortis
Undique velatum nigra ferrugine Sidus
Fulgorem condat nobis, penituſque videri
Deſinat, aſpectu ſubtractum ſcilicet omni.
Idcirco ſeptem cum Plejadas Atlanteas
Ante fuiſſe ferant cælo, poſt excidit una
De numero: nam ſex clara de nocte videntur

Dumtaxat; quoniam quæ quondam ſeptima fulſit,
Jam lucem maculis obduxit nigra coortis.
At, placuere quibus mendacia ludicra, dicunt,
Sex Nuptas Divûm in thalamos iviſſe Sorores,
Septima mortali Merope tibi, Siſyphe, nupſit:
Propterea claras inter pudibunda Sorores
Delituit cælo. Varia eſt ſententia multis,
Nimirum Trojæ non funera Trojugenûmque
Unam harum Electram memorant potuiſſe tueri,
Averſamque ideo vultus, oculiſque pudicas
Oppoſuiſse manus: quantus dolor iſte fuiſset,
Nunc quoque qui terris avertere cogeret ora!
   Adde, quod illa ipſa poterit ratione repente
Apparere novum radiis orientibus Aſtrum,
Ante videre fuit quod nuſquam: id ſcilicet illo
Tempore continget, medio cum in Vortice, ubi Aſtrum eſt,
Prima redundabunt vi multa Elementa, ſuperque
Fundentur maculas ingenti percita motu,
Immerſaſque tegent: lucem tum protinus Aſtrum
Exeret haud maculis obſtantibus interceptam.
De genere hoc viſum eſt in Sidere Caſſiopeæ
Aſtrum luce novum majori ardere, ſereno
Quam micat Idalium, mage cum nitet, æthere Sidus.
Hæc nova tum lucis ſpecies objecta repente
Mira videbatur; tantam ut propter novitatem
Suſpicerent Homines in cæli lucida templa.
Sed dehinc paulatim decreſcente inque minuto
Lumine conſpectus hominum ſubducta refugit
Tandem Stella recens, maculiſque obducta negavit
Lumen, ut ante, ſuum, penituſque evanuit omnis.
Altera poſt paulo eſt in Cycno viſa: ſed ipſa,
Atque aliæ pariter, quas conſpexere micantem
Ex improviſo terris oſtendere lucem,
Velatæ maculis tandem nigrantibus ignis

Fulgorem aſpectu prorſum eripuere videntum.
Eſt etiam cælo nuper ſervata ſereno
Stella, micat magni quæ collo conſita Ceti:
Hanc referunt cælo naſci, extinguique quotannis,
Propterea forſan, quia dum convertitur ipſa
Circa ſe, ut pariter converti diximus orbem
Solis, nunc claram maculiſque neceſſe carentem
Exhibeat partem, nunc, quæ eſt obſcura, revolvat.
Atque ea, quæ dico labes offundere Soli,
Corpora, ſi celeri ſubito rejecta rotatu
Non jungantur, uti maculas componere poſſint,
Sed disjecta fluant extra, magnoque ferantur
Impete, tum Solem quendam velut aëra circa
Conſtituent, longe qui Vorticis in regiones
Procurrit magnas; magnis quia viribus illa
Ejiciuntur, uti longe procurrere poſſint.
Aër nec penitus forma queat ille rotunda
Eſſe; ſed in morem lentis mage tollitur illis
Partibus, a geminis quæ diſtant ſcilicet æque
Solis utrinque polis: nam corpora fortius illinc
Ejiciuntur, uti longe procurrere poſſint.
Hinc protenſa quidem per cælum ſæpe videtur
Lucida ſurgentem præcurrere Lancea Solem,
Occiduumque ſequi. Prælonga cuſpide primum
Tollitur exoriens; poſt latior uſque videtur
In Solem. Hoc cernas nimirum, innubilus aër
Et cæli facies ſi ſit nitidiſſima noxque
Illunis. Fiunt plus longa crepuſcula ſæpe
Illius ob lucem; ſiquidem quæ fluvida Solem
Ambit materies, liquidi cum impurior aura
Ætheris hæc conſtet, radios reflectere debet:
Haud ſecus ac Solis radios Telluris hic aër
Ad noſtras acies reflectit, conditus undis
Nuper ubi Sol eſt, vel ubi jam proximus adſtat

Cardine in Eoo lucemque diemque daturus.
Languida nunc ea lux, nunc eſt mage clara: neceſſe eſt
Denſior idcirco ſit ſæpe & rarior ipſa
Lucida materies, queat ut reflectere Solis
Viribus haud æquis radios: nunc cuſpide utrinque
Protenſa videas procurrere ſæpe vel ultra
Tellurem, retrahi nunc atque recedere longe,
Ut minor aut major nimirum materiaï
Copia ferventi Solis jactatur ab Aſtro,
Aut valida plus ſive minus disjecta fugit vi.
Nunc ſupera a dictis deducam, qua ratione
Quilibet abſumi Vortex queat atque perire.
Nimirum, maculæ texere ubi corpore denſo
Undique, quod medio manet æſtu Vorticis, Aſtrum,
Objice perfracto nequeat diſcurrere ut extra
Primi materies Elementi incluſa ſub illis,
Turbineumque agitare citatis viribus æſtum;
Imbecillus eam rem propter Vorticis ejus
Motus erit, fietque remiſſior illa rapax vis;
Ut proin finitimis haud contra obſiſtere poſſit
Vorticibus, valido qui certant impete motus
Pertrahere ad ſeſe ſecumque revolvere raptum.
Quapropter cum non obſtet, velut ante, trahenti,
Alterius prorſum debebit Turbinis æſtu,
Ejus præ reliquis, cui vis violentior extat,
Sorberi, ſeſeque alieno evolvere motu
Confuſus, nec jam ſuus; atque illabier una
Aſtrum etiam maculis circumtectum undique nigris
Uſque adeo, ut corpus videatur prorſus opacum.
Hinc tibi perfacili poterit ratione patere,
Conſtare unde queant palantia Sidera Tellus
Lunaque & inſueta fulgentes luce Cometæ.
Sed primo, ſupera paulo quæ dicta, revolve.
Nimirum quod, quæ a media regione remotæ

Vorticis,

Vorticis, has partes propioribus eſſe fatendum
Majores multo, motuque minore cieri.
Nec ratio hæc omnes debet, velut ante probatum,
Vorticis extendi in regiones: namque neceſſe eſt
Poſt ingens ſpatium tum demum exiſtere partes
Mole pari, aſt motus alia ratione cieri,
Ocyus extremas, quam quæ procul haud ita diſtant.
His tibi ſuppoſitis rebus ſuper atque probatis,
Concipe, quod rapido ſorbetur Vorticis æſtu,
Multum in ſe pro mole ſua complectier Aſtrum
Materiæ, ſolidique nimis proin corporis auctu
Conſtare. Hoc fines ubi Vorticis unius Aſtrum
Ingreſſum eſt, quoniam extremis in finibus ingens
Eſt motus, valida motus vi debet earum
Vorticis in medium trudi impellique Pilarum:
Dumque intro trudetur, idem vim debet âpiſci
Seſe in circuitum pariter cum Turbine toto
Volvendi: quare, prius ac deſcendat ad illas,
Languidiore meant quæ motus impete, partes,
Si circum majore Pilis, quas tangit, agi vi
Incipiat, nimium ſolido quia corpore conſtat,
Non ultra deſcendet; at ejus ut impetus extat
Major, contiguis quam partibus, egrediendi,
Aſcendens medio de Vorticis uſque recedet;
Majoreſque fuga fugiendi augeſcere niſus
Debent; donec eo prorſus de Vortice tandem
Elabatur: at egrediens in Vorticis æſtus
Incidet alterius, pariterque exibit ab illo
Porro in finitimum; ſemperque errabit eodem,
Quo doceo, pacto varios ratione per æſtus
Fortuita certo nec motu aut tempore certo.
Atque ea conveniant nimirum ut cuncta Cometis,
Servatum eſt, cælo cum viſi ardere Cometæ;
Nam motu neque eunt certo neque tempore certo.

Quamvis uſque adeo ſe rari tempore longo
Oſtendant, ut, ſi certum quid conſtat in illis,
Propterea, raro quia viſi, haud noſſe queamus.
Forſan & hæc melius ventura ætate patebunt,
Namque ea præteritos cælo ſervata per annos
Noſcere quibit, & antiquis præſentia rebus
Conferet, ut videat, ſi quidquam hæc convenit inter,
Qui ſit motus, uti redeant, abeantque videntum
Ex oculis, quin & loca eorum & tempora ſignet.
Non evolvendis ætas his ſufficit una.
   Hoc Aſtrum, unde tibi dico conſtare Cometas,
Innatat ingreſſum cum noſtro in Vortice, Solis,
Quod recipit, lumen reflectit corpore opaco.
Tempore propterea tali apparere Cometæ
Lux oculis debet noſtris viſumque ferire.
Porro cum noſtro fugiens de Vortice longe
Abſceſſit, non lux aciem reflexa valebit,
Ut videatur id a nobis, contingere noſtram;
Quandoquidem interſunt mediorum immenſa locorum.
   Ut tamen in dubiis varia eſt ſententia rebus;
Contendunt multi vaga Vortice Sidera noſtro,
Ut Venus & Mavors & Juppiter, eſſe Cometas,
Qui magnos circa Solem rapiantur in orbes,
At non circuitus media in regione manentem,
Verum vicinos nunc illi accedere, contra
Abductos ſpatiis nunc longe immanibus ire.
Proinde ubi jam longe longeque a Sole receſſit
Aſtrum, haud a nobis lumen, quod tenue reflectit
Ob longinqua, quibus diſtat, loca, poſſe videri:
Poſſe tamen, propius cum Soli acceſſit; ab ejus
Si tamen haud radiis propioribus involvatur,
Si ſupera & noſtrum clara de nocte feratur
Per cælum; magnos ita rentur ſcilicet orbes
Talibus abſolvi diuturno tempore ab Aſtris:

Proin,

Proin, quoniam longos in Solem tarda revertunt
Poſt annos, neque tum, cum jam rediere, videri
Interdum a nobis poſſunt, ſive obruta Solis
A radiis, noſtro ſeu luce extantia cælo;
Non bene conveniunt, quæ ſunt ſervata, queamus
Per cælum ut certos horum deprendere motus.
Propterea poſſis quoque dicere, corpora circum
Multa Cometarum a medio raptarier Aſtro,
Non tamen immoto, ſed Solem obeunte manentem;
Rapta quoque ut Lunam Tellus vehit: illud at ingens
Non poſse ob ſpatium, quo jam procul uſque receſſit
Disjunctum, tenui diſperſa luce videri.
Haud alio apparent ergo illi tempore nobis,
Quam cum ſe a noſtra propiores parte revolvunt,
Demittuntque; latent immenſo cætera cælo.
Tutemet aſpicies raro fulgere Cometam,
Quin longos lucis videas emittere tractus.
Si quid in incerta re conjectare valemus,
Haud male refractæ per cælum, dum loca tranat,
Id tribuas luci, quæ pro regione ſituque
Diverſa noſtras acies ratione laceſſit.
Sin, hoc ne credas, obſtat, quod ſidera quæque
Cum longo pariter deberent crine videri,
Hoc alio melius rem clarem fors tibi pacto.
Aſtrorum, genus hoc, tali conſtare putandum eſt
Corpora textura, Phœbeo ut tacta calore
Ingentes poſſint facile exhalare vapores
In ſpeciem fumi, flammis velut humida ligna.
Quod magis ut veri noſcas ſimile eſse: videntur
Hi tractus longum, prope cum Sol, creſcere ſemper
In ſpatium, & partem cæli comprendere magnam;
Cum procul eſt, contra curtato incedere tractu
Per cælum, & longa decreſcere luce: ſed uſque
Eſt opus adverſa ut Solis regione feratur

Fumida materies viſque exhalata vaporum :
Nam motu acquirunt levitatem , ut ſcandere poſſint
Altius , educti liquido velut aëre fumi .
Hos tibi præterea lucem dare poſſe vapores
Credendum eſt ; quoniam radios reflectere Solis
Poſſe quis inficias eat ? ut ſuſpenſa per auras
Nubila reflectunt . Hæc nos Caudata vocamus
Sidera , cum caudæ nimirum more ſequuntur
Aſtrum Phœbeo lucentes lumine fumi :
Sin vero partem , Sidus quo tendit , in illam
Directi ſpatio præcurrant anteriori ,
Lucem , quæ Sidus prævortit , dicere Barbam
Suemus : ſæpe comas quoque circum hæc fundere cernes
Sidera , ab oppoſita Soli cum parte feruntur .
Denique (rebus in his nec multa indicta relinquo ,
Ut , quam Hominum varii , poſſis dignoſcere , ſenſus)
Non deerunt multi quoque præſertimque repertis
Hærentes Veterum , quorum ſententia Veri
Inſtar habet normæ , tam prona mente ſequuntur
Sæpe etiam errantes , velut ipſa Oracula Divûm :
Non deerunt , inquam , qui jam nihil eſſe Cometas
Contendant , quam , quos exhalat Terra , vapores
Sublatos ſuperas tenui cum corpore in auras ;
Nubila uti nebulæque volantiaque Aſtra genuntur :
Magnopere in qua mî ratione errare videntur
Propterea , quia ſe nubes aliique vapores
Non procul extollunt Terra : cum ſæpe Cometæ
Omnia fulgentes ultra vaga Sidera diſtent .
At vehementer in his vitium hoc fuge , quod tibi pacem
Delibare animi queat & turbare timore ;
Nimirum dira ne credas luce Cometas
Vertere Regna , famem portendere, certaque Regum
Funera peſtiferamque luem terræque tremores
Inſolitos , & quæ , genus hoc , ſunt cætera , vulgus

Affore quæ jurat dubio procul inque minere .
Nil humana quidem ſuffundere pectora vulgo
Unquam conſimili potuit nigrore metus , quam
Ignorantia cauſarum & rationis egeſtas .
Primum ubi nam cælo Mortales fulgere lucem
Ex improviſo objectam videre Cometæ ;
Cum neque tum cauſam novitate exterrita ſcirent
Corda , neque incaſſum cælo apparere putarent ,
Dirum ſi quid in hoc terrarum protinus orbe
Acciderat , bellum cædes morbique fameſque
Funeraque , ex illa repetebant luce coortum .
At cur non aliquid lætum , quod deinde ſequatur ,
Fulgori referant inopini luminis ejus ?
Tempore cum nullo terræ regionibus ullis
Non interveniant felicia triſtibus , atque
Intermixta malis non ſint bona , quæ videantur
Eſſe novam cælo comitata ſecutaque lucem .
Præſertim cum , quod ſumma ratione creatum eſt
Numinis , eſſe nequit , niſi totius utilitatem
Propter Summaï , atque bono ſervarier ejus :
Namque ſuo prodeſt Toti pars , ipſaque partem
Pars aliam juvat , ut ſecum non diſſonet Omne .
Aſtrum præterea , vi langueſcente ſua quod
Vorticis alterius victum ſorbetur ab æſtu ,
Corpore ſi ſolido conſtet minus , ut queat alte
Jam medio propius deſcendere , tranſque meare
Illa loca , in motus ubi copia particularum
It ſegnes longe , atque agitur tardiſſimus orbis ,
Illuc perveniet tandem , quo fortius ipſum ,
Languidiuſque Pilis non ſit tangentibus ; æqua
Inter eas ſed vi libratum cogier ultra ,
Non erit , ut poſſit deſcendere : namque vel ultra
Si deſcendat , eas in partes materiaï
Protinus incurrens , quæ conſtant mole minori ,

Proinde minus ſolidæ ſunt & minus uſque valentes,
Aſtrum perceleri motu reſilire repente
Debet: item ſupera neque contra aſcendere poſſit
Hinc, ubi libratis agitatur viribus æquo
Momine; quandoquidem ſi ſupra aſcenderet Aſtrum,
Contiguæ partes vi tum majore repulſum
Reſpuere, & plagis intro propellere poſſent.
Reſtat, ut hac igitur conſiſtere debeat uſque
In regione loci, quo par vis illius extat,
Incidit inter quas, cum motu particularum.
Atque his exemplum rationibus addere coner.
In vitreum ſi vas argenti pondera vivi
Infundas pluviaſque undas oleumque, levemque
Poſt Bacchi florem, componit quiſque loco ſe
Non mixtus liquor, atque alium eſt ſuper editus alter
Pro gravitate ſua: vario tum corpora merge
Pondere; vis auri fundum penetrabit ad imum;
At ſuper argenti ferrum ſaxumque liquores
Extabit ſub aquis; ſuper undas flava natabit
Cera prius perrupto oleo; non rumpet olivum
Quercu de viridi ramus, ſub flore Lyæi
Immerſus licet; hunc abies hunc fraxinus, ulmus,
Fruſtaque de genere hoc leviorum plurima rerum
Non vincent, ſed ſe ſuper illum educta locabunt.
Sic etiam gravitate ſua ſe quodlibet Aſtrum
Defert inter eas partes, quæ viribus æquis
Sint, & ubi cunctos libratum perſtet in annos.
Tunc una a rapido verſabitur impete circum
Vorticis, atque una Solem æquo tempore obibit.
Rebus ab his patefit, qua ſint ratione coorta
Aſtra, vago curſu quæ cælo cumque feruntur,
Atque obeunt rapido volventem turbine Solem.
Nimirum Saturnus & altus Juppiter & Mars
Terraque fulgentique Venus nitidiſſima luce

Proximus & Solis medio Cyllenius igni
Ante fuere, velut Sol eſt modo fixaque cælo
Sidera, quæ proprio rutilantia Vortice perſtant.
Sed porro propter maculas abſorpta furenti
Sunt a Sole, velut fieri paulo ante probatum eſt.
Hac ratione putes etiam, quæ multa perenni
Saturnumque Jovemque videntur obire meatu,
Aſtra fuiſſe ſuo cum Vortice, deinde coortis
A maculis ſolidata in eorum rapta valentes
Turbineos motus. Lunam quoque, cum fuit Aſtrum
Terra, pari Terræ ratione rearis in æſtum
Deſcendiſſe; velut Solis deſcendit in æſtum
Dehinc Tellus pariter ſolido cum corpore Lunæ.
    Verum alia genitum longe ratione rearis,
Qui medium circa ſuſpenditur Annulus orbem
Saturni, genus hoc, unum & mirabile Mundo
Spectaclum. Si quid nobis eſt conjiciendum
Rebus in obſcuris; fuit ille in origine prima
Saturni cruſtæ pars forſitan exterioris,
In nucleum immani quæ lapſa eſt denique caſu;
Quo caſu haud valuit mediam illam involvere partem;
Unde manet tantæ monumentum hæc grande ruinæ.
    Jam quoque conſtat, uti palantia Sidera, quæ ſunt
Mole magis ſolida, majoribus intervallis
A medio diſtent; vicinius illa locentur
Queis ſolidi minus eſt auctus. Et mole minori,
Quam Tellus, quamvis Mars ſit, magis ipſe videtur
Eſſe tamen ſolidus, cum plus a Sole recedat:
Majorum libratur enim cum mole Pilarum.
Præterea mage quæ diſtant, ea ſegnius orbem
Conficiunt, quam quæ Soli vicina feruntur;
Quandoquidem, ut ſupera quoque dixi, Vorticis illæ,
Quæ medio magis accedunt; citiore feruntur
Particulæ motu, at ſegni, quæ longius abſunt:

Et cum participent harum vaga Sidera curſum,
Circa, opus eſt, Solem ratione ferantur eadem.
Tum quoque ſcire licet, dum Lunæ circuit orbis
Tellurem, hanc fluidæ, quæcumque interjacet, auræ
Materiem proprii pariter vertigine motus
Raptari; Terramque ita circum Vorticis æſtum,
Fac, fieri exiguum repures, quo fluvida cæli
Vis in circuitum rapiatur; at ultimus orbis
Æquis non ſpatiis omni eſt de parte remotus
Terraï a medio, ſed ſupra arctatur & infra
Amplior ad latera; urgetur quia deſuper a vi
Multarum majore Pilarum, reſpuiturque:
Inferiuſque ægre contra deſcendit ob ipſam
Vim, qua librari media regione repoſcit.
Non immota ſuo Tellus in Vortice perſtat,
Sed corpus circa ſe totum agitata revolvit,
Ut docui: quoniam, ſi concipis ante fuiſſe
Aſtrum, quod nunc eſt Tellus, fateare neceſſe eſt,
Primi materiem cruſta jam clauſam Elementi
Eſſe ſub hac, nihilo-minus acri concita motu
Quæ Terræ molem ratione volutet eadem,
Qua quondam, fluidum dum Tellus conſtitit Aſtrum.
Propterea ratione pari quoque Sidera volvi
Cætera ſe circa reputes errantia cælo:
Adde quoque & longa fulgentes luce Cometas,
Quorum cauda, vapor nempe exhalatus ab illis,
Nigranti interdum diſtingui haud ſimplice filo
Cernitur, oppoſitam quod ab una tranſit ad oram;
Indicat impreſſum quod in ejus origine motum.
Nec non & Phœben, dum Terram circuit ejus
Vortice rapta, ſuper proprio ſemel axe fatendum eſt
Circumagi. Quonam fieri ſed denique pacto
Poſſit, uti ſeſe circa ſe Luna revolvat,
Et ſemper faciem nobis obvertat eandem,

(Nunquam non eadem pars ejus namque videtur)
Protinus exemplo manifeſtum id percipe tali .
Sic obeat media ſtantem regione columnam ,
Fac , Puer , ut vultu ſemper converſus eandem
Aſpiciat : toties uno ſemel orbe revolvi
Ipſum ſe circa [tu motum adverte] notabis .
Scilicet ex una ſi Lunam parte rearis
Eſſe magis ſolidam , parte hac extabit, ineſſe
Fortior ut cui vis debet , qua Vortice tentat
Eſſugere e medio ; faciemque voluta , neceſſe eſt ,
Propterea vertat , cui ſit minor impetus , intro .
Porro non illud poterit mirabile dici ,
Quare Signiferi ſemper declinet ab axe
Orbis hic , errantem Terram qui ſuſtinet , axis ,
Propterea , quoniam eſt eadem poſitura ſituſque
Terræ utriuſque poli nunc , ut fuit ante , ſuo dum
Vortice conſtabat Tellus , Aſtrumque nitebat :
Atque eadem extremis nunc finibus aſpicit axis ,
Aſpiciebat eo quæ tempore , ſidera : quare
Non eſt mirandum ſeſe inter uterque quod axis
Mutua declinet ; quoniam nec conveniebat
Inter eos , etiam dum Tellus conſtitit Aſtrum .
Demum perfacile eſt rationem reddere dictis
Errorum , quibus a cœpto vaga Cynthia curſu
Multimodis flectit , non motu atque orbibus ipſis
Non ſpatiis nec re ſibi conſtans denique in ulla :
Ut non ulla magis res torqueat , excrucietque
Illos , qui numeris & certa includere lege
Aſtrorum tentant curſus orbeſque vagantum .
Illa quidem geminis opus eſt impulſibus uſque
Pareat , & Terræ , proprio quæ Vortice raptat ,
Et Solis , pariter qui circumvectat eandem
Cum Terra : quapropter agens vis utraque ſemper
Diverſa ratione facit , variante feratur

Et motu & ſpatio, neque certis orbibus erret.
Conſimili ratione potes diſſolvere, quidquid
Cætera turbato peccant vaga Sidera curſu:
Corpora ſublato nam cum nectantur inani
Corporibus, poſſintque a ſummis ima moveri,
Summaque ab his pariter, quoniam ſunt utraque nexa
A mediis; ut agant, opus eſt, & agantur ab ipſis
Disjunctis etiam disjuncta remotaque rebus.
Quo magis inter ſe diſtant, hic mutuus eſſe
Impulſus debet minor, at violentior inter
Corpora, quæ ſpatiis non ſunt diſtantia tantis.
Quapropter Luna, & quæ ſunt errantia cælo
Sidera, quandoquidem a disjunctis atque propinquis
Corporibus varias in partes undique aguntur
Multimodis, non impulſu non viribus æquis,
Debent tot variis ideo rationibus orbes
Et motus mutare ſuos, quot corpora paſſim
Conſtant in Summa rerum, quæ mota cientur;
Omnia quandoquidem, quæ concita cumque feruntur,
Diffundunt vires etiam in longinqua per inter-
Jecta loca, & vacui quæ ſunt expertia prorſus.
Cætera quin etiam, genus hoc, quæcumque videntur
Per cælum, facili poteris cognoſcere niſu,
Si poſitas ſupera rationes mente revolvis.
Idque tibi certo poſſum promittere, mentis
Non a te magnas ullam rem poſcere curas,
Conque ſequi parvo te plurima poſſe labore;
Si tamen inſtiteris veſtigia certa viaï.
Namque ut montivagus Venator, ſæpe feraï
Signa pedum ſilvis ubi comperit, impiger illuc
Conſequitur gaudens, quo pergunt ducere fixa
In prædam: neque enim poterit tunc illa ſequenti
Elabi, & tuta intectam ſe condere fronde;
Ducere ſic certam rerum veſtigia mentem

Parva

Parva queunt etiam, capiat quo præmia Veri
Dulcia, jucundo nec non quæſita labore:
Oblectant animos ipſi nam ſæpe labores,
Scilicet & magno quædam inſudare voluptas
Eſt operi: quin in condendis verſibus ipſis,
Quamvis multa mihi multo ſint verba labore
Conquirenda, queant numeris quæ clauſa modiſque
Carminis obſcuras penitus res lumine claro
Conveſtire, tuæque diem præpandere menti,
Oblector tamen in condendis verſibus ipſis.
Quin etiam Veri mentem magis ipſe neceſſe eſt
Quærendi labor alliciat; præſtantius ejus
Nam deſiderium eſt, & mentibus altius hæret;
Ulla nec eſt ſpecie Veri res aptior ipſis.
Quare ne noſtro pigreris carmine; quanquam
Deſunt multa, placent quæ fors audita Poëtis
Ex aliis; neque enim pugnata ſub Ilio alto
Bella cano, nec habet teneros hoc carmen amores,
Nec paſtorales ſub frondoſa ilice curas;
Amphitryoniadæ non magni hic nomina factaque
Inclita ſunt; domitis jamdudum Liber ab Indis
Victor agens tigres rediit; neque tempore noſtro
Vidimus unquam ullas Silveſtria Numina Nymphas
Panaque: priſca tulit ſecum hæc ludicra Vetuſtas,
Et teneris tantum Puerorum mentibus atque
Mollibus ingeniis poſt ſe tractanda reliquit.
At quibus eſt Animi vis auctior, illa refutant,
Veſtigantque avidi veras rerum rationes.
Quare age, cunctarum ſi jam primordia rerum
Certa tenes, porro, quæ cætera cumque ſuperſunt,
Evolvamus ab his, unde ipſa exorta videntur.
Et quoniam docui, Terraï corpora circum
Cæli materiem rapidos per Vorticis æſtus
Volvier; idcirco magnis ea viribus extra

Nititur elabi, medioque recedere motus,
Scilicet a Terra; medium namque obtinet ipſa.
Et quia particulis omni de parte rotundis
Cæli materies, nimirum Elementa ſecunda,
Conſtat, propter eam debet majore figuram
Vi niti ad citius, quo pellitur, egrediendum,
E Terraque recedendum, quam corpora poſſint
Quælibet alterius cujuſvis cumque figuræ.
Namque, ut Menſores certa ratione fatentur,
Tantum in corpore ineſt haud ullo materiaï
Extima quam ſi ſit facies de parte rotunda
Omni more pilæ, reliquis quapropter oportet
Corporibus præſtent niſu, quo longius ire
Pugnant a Terra, medio quæ Vortice conſtat.
Hinc rerum Gravitas patefactaque certa videtur
Ponderis hinc ratio, quo deorſum multa feruntur:
Nam ſi de terra ſublati pondera ſaxi
Projicias ſurſum, ſubito tum obſtabit eunti
Fluvida materies multarum objecta Pilarum
Tanta mole ſui, quanto lapis augmine conſtat.
Quæ quoniam majore recedere nititur extra
Impete, uti docui, quam ſaxi corpora, quævis
Aut alia, idcirco valido certamine victrix
Corpora cuncta locis propellet ab omnibus intro
In Terram, cogetque redire, repulſaque deorſum
Labi, & humum caſu graviter properante ferire.
Inde Graves res, in terram quæ pondere ab alto
Delabuntur, uti lignum eſt aurumque lapiſque
Lanaque item & ſiccæ frondes plumæque volucrum:
Aſt hæc tenuia ſunt quæ corpora raraque longe,
Horum quandoquidem per multa foramina liber
Particulis fluidæ eſt egreſſus materiaï,
Non ita vehementer ſubtus truduntur, euntque
Lentius in terram, quam quæ ſolidiſſima conſtant:

Namque ea condenſa præſtantia mole receptant
Nullas, quæ paulum ſuſtentent tranſgrediendo,
Particulas in ſe ſubtilis materiaï.
Propterea ſolido vis eſt gravitatis in auro,
Quam nivis in floccis aut lanæ glomere, major.
Proinde aliis alias rebus præſtare videmus
Pondere res; quoniam non omnia reſpuit æque
Vis ea materiæ; ſed, quæ plus denſa, premuntur
Fortius & citius, contextus quam quibus extat
Rarior, interſuntque foramina multa viæque.
Aëriæ quanquam quoque rerum pondera iniqua
Menſura immutant auræ: gravitatis in illis
Nam plus amittunt longe, quæ corpore raro
Sunt & contextu tenui lataque figura,
Quam ſolido quæ ſunt auctu, & mage denſa feruntur;
Ut pro materia non conſtent pondera rebus.
At contra labi prope eodem tempore cernes
Pertenues plumas grave & aurum in fornice vitri
Omnibus exhauſto, quantum licet, aëris auris;
Cujus, poſt referam, quæ ſit ſtructura, quis uſus:
Scilicet ut quodvis rarum denſumve ruendo
Per ter quinque pedes deſcendat corpus eodem
Tempore, quo vibrat ſe pulſu arteria tantum
Simplice, nimirum decies pars ſena quod extet
Partis item decies quoque ſenæ ſimplicis horæ;
Multorum ut vario tandem tentamine conſtat.
Corpora præterea, quæ deorſum pondere aguntur,
Uſque ſuos magis atque magis celerare neceſſe eſt
Caſus, propterea, quoniam nova deprimit uſque
Cæli materies, atque ictibus adjicit ictus.
Nec vero incerta celerant ratione cadendo:
Pro quovis etenim momento temporis æquo
Labentis creſcit fuga corporis incremento:
Deſcendat primo ſpatium ſi namque pedale,

Duplo jam citius corpus tripedale ſecundo
Tempore decurret; peraget poſt quinque ruendo,
Poſt ſeptem ſpatia: imparibus decurſa notatum eſt
Creſcere ſic numeris loca; ſic decreſcere contra,
Si ſurſum emittas grave pondus in aëra jactum;
Decreſcit quoniam pariter fuga. Certaque conſtat
Præterea hæc ratio, ſi per declive feratur,
Atque inclinato volvatur in aſſere pondus.
Haud tamen immenſis ita quovis tempore poſſet
Augeri ſpatiis deorſum ſuga corporis: æque
Ad celerem tandem lapſum fateare reduci
Namque opus eſt; ſiquidem novus ictus materiaï
Addi non poterit tanta in properante ruina:
Ut neque te a tergo poterit propellere quiſquam
Pone ſequens curſu fugientem ſcilicet æquo.
   Contemplator item, quia deprimit omnia deorſum
Vis ea, qua partes nituntur abire rotundæ,
Et quia libratis nituntur viribus æque
Undique, libratis pariter premere undique debent
Viribus hanc Terræ molem, quæ proinde rotunda eſt.
Noſcere ut hinc poſſis mirum non eſſe, quod illi,
Quos retro in terra ſcimus requieſcere pôſta,
Recidere e Terris non poſſint in loca Cæli
Inferiora; velut neque poſſunt corpora noſtra
Hæc ſupera e Terris in Cæli templa volare.
   Corporibus, gelidas quæ ſunt delata polorum
Ad partes plus, quam terrarum ubicumque, videmus
Ponderis acquiri: mage quo removentur ab illis
Aſt avecta eadem regionibus; uſque minuto
Pondere decreſcit Gravitas, levioraque fiunt,
In media donec tandem tellure locentur,
Qua minimum rebus ſervatum eſt pondus ineſſe.
Atque id ea tantum potuit ratione notari;
Pendula nimirum cum ferri virga rigentis

Huc illuc commota ſemel vibratur, eoſdem
Tardius hic itus peragi reditusque videmus,
Extremum quam ſi terræ vibretur ad axem;
At citius contra, quam terræ partibus illis,
Queis ſecat Æquator mediam; quapropter oportet
Iſtic, motus ubi virgæ lentiſſimus extat,
Vi minima urgeri Gravitatis corpora deorſum:
Ejus utroque polo, quo virga citiſſima ferri
It redit iſta ſemel, contra vis maxima conſtat.
   Hujus nec ratio eſt impervia differitatis,
Omnis quæ a motu mihi nempe petenda videtur,
Quo Terram proprio volvi ſuper axe probatum eſt.
Proinde quidem immoti quæ corpora finibus axis
Sunt propiora, minus celeri correpta rotatu,
Quam media quæ ſunt terræ in regione, feruntur.
Qui quoniam oppoſitus Gravitati eſt motus (ut illo
Converſa e medio Terraï corpora longe
Turbine nituntur diſcedere), detrahit illi
Plus, ubi major ineſt, minus, ille ubi lentior extat,
Nempe polum prope utrumque minus, plus partibus illis,
Quæ ſpatiis diſtant æquis ab utroque polorum.
His, opus eſt igitur, decreſcant pondera rerum,
Et Gravitas deorſum minus urgeat, auctaque contra
Vi majore premat gemina in regione polorum.
Propterea multis Terra hinc compreſſa videtur,
Altior in medio, tumefactaque ſurgere paulum.
   Jam quoniam quævis ejuſdem corpora molis,
Si ſolida haud æque conſtent, non prædita eodem
Pondere ſunt; ſed, quod ſolidum mage, pendere debet
Plus aliis, queis ſunt plura intervalla viæque
Majores: poterit tibi ab hac ratione patere,
Cur quædam ſummas fluitent non merſa per undas;
At deorſum ſub aquas contra cur multa ferantur,
Conſidant fundo labentia donec in imo.

Nam quæ condenſo ſunt corpora conciliatu
Texta magis, quam corpus aquæ, fateare neceſſe eſt,
Illa cadant ſub aquas immerſa: at corpora contra,
Sunt unda quæ rara magis levioraque, quam par
Auctus aquæ, extabunt lymphas ſuper, inque natabunt,
Partem nimirum non undis obruta tantam,
Quanto illis conſtant leviora: at denique, ſi quod
Tantundem corpus, par quantum pendit aquaï
Moles, illud aquis non partes exeret ullas,
Nec fundum contra per ſe volvetur in imum;
Sed regione loci hærebit quacumque liquentis.
Nunc tibi perfacile eſt ex his cognoſcere cauſam,
Qua muti poſſint ſe a fundo tollere Piſces,
Atque iterum in fundum ſuperis ſe immergere ab undis,
Aut media regione liquentum nare viarum.
Nimirum æquali ſi conſtent pondere Piſcis
Undaque, ſquammigerum quæ exæquat mole animantem,
Tum quacumque loci media regione vel ima
Vel ſumma adſtiterit, non ſurſum infraque valebit
Ire, ſed in liquido Piſcis procedere curſu
Tantum erit ut poſſit: quod ſi quæ cauſa deorſum
Mergier impellat, ſeu ſubter viſa profundis
Præda ſit in latebris, ſeu Bellua deſuper ingens
Terruit; incluſam veſica comprimet auram,
Et ſic mole minor fiet, graviorque minori
Pro mole, inſit idem cum pondus ut ante, parique
Proin tum fiet aqua gravior quoque: decidet ergo
Hac gravitate ſui fundum ſubmerſus in imum.
At ſi quæ veniat ſupera ſe efferre libido,
Protinus illam ipſam dilatat & explicat auram
Efficiens, ſolito majus ſit corporis augmen,
Proptereaque unda levius; quapropter oportet
Se ſurſum attollat: tum ſummis oſcula lymphis
Sæpe dat, & varios ludentum more per auras

Con

Contiguas ſaltus; feſtas quoque inire choreas
Turba cum magna pariter ludente videtur.
His animadverſis illud quoque noſcere debes,
Nimirum ſub aquis gravium cur pondera rerum
Decreſcant adeo, ut facili vel magna moveri
Saxa labore queant; quæ porro educta ſub auras
Taurorum juga laſſarent, atque Agricolarum
Contererent magnas immani pondere vires.
Sic etiam parvo ſuſtollitur anchora niſu
Obruta aquis; ſed ubi jam proxima pendet in auris
Aëris, obſiſtit nimio tum pondere, magno
In proram gemitu inducentibus atque labore.
Et tibi jam reji certum proponere pergo
Exemplar: geminis in libræ lancibus hinc atque
Hinc paria imponas ſi pondera, quodlibet horum
Nil tum pendere contra aliud videatur, oportet;
Omni privatum penitus ſed pondere parva
Niſus vi poterit ſurſum deorſumque moveri;
Quandoquidem inter ſe tum mutua ſuſtentantur
Corpora, dum conſtant æque librata: ſed illa
Si non conveniant in pondere, non majoris
Pondus erit tantum, quantum gravitatis haberet
Lancem extra: partem ſiquidem ejus ponderis æquam
Suſtinet alterius vis corporis: Ergo neceſſe eſt,
Pendat parte ſui dumtaxat ponderis illa,
Corporis alterius ſuperat qua pondus. Et iſto
Nonne vides pacto gravibus vel pondera prorſum
Tolli a corporibus, minui vel poſſe? ſed ad rem,
Quam nunc quærimus, hanc rationem transfer, eoque
Percipe rem pacto. Nimirum detrahe tantum
Ponderis a ſaxo, liquidis quod in æquoris undis
Merſum eſt, par gravitatis habet quantum auctus aquaï,
Cum qua non æquis libratum eſt viribus illud:
Pars lapidi gravitatis erit tunc illa ſuperſtes,

Parte parem qua vincit aquam : quapropter oportet ,
Pondera cæruleis rerum minuantur in undis .
Si libet ; hinc poteris , gravitas quæ certa liquorum ,
Scrutari : ſi namque pilo ſuſpendis equino
Auri aut argenti pondo , atque immergis in undas ,
Ponderis amiſſi ratio tibi denotat undæ
[Sed quæ mole pari eſt] gravitatem : ita nempe valebis
Securos fontem illimem cognoſcere in hauſtus ,
Purus qui ante alios longeque leviſſimus extet .
Tum quoque conſimili ſolidarum pondera rerum
Deprendi ratione queunt : tamen ante neceſſe eſt
Hoc teneas , ſolidi quod major corporis auctus
Majorem amittat partem gravitatis in undis ,
Suſtentatur enim majori a mole liquoris .
Quapropter , geminum ſi corpus ponderis æqui ,
Non æquæ ſed molis , in undas mergere tentes ,
Argentum velut atque aurum , plus ponderis illud ,
Eſt opus , amittat , minus hoc ; quia ſcilicet illi
Major ineſt moles , minor auro : proinde fatendum eſt ,
Quod tantum argenti gravitas vincatur ab auro ,
Amiſſum liquidis illius pondus in undis
Id quantum exſuperat , quod in iiſdem perdidit aurum .
Sic opus ex auro fictum explorare queamus ,
Nempe inſinceri ſubſit tum ſiqua metalli
Suſpicio ; ut Siculi Regis vulgata Corona eſt ,
Cum Vir ob inventum tam magnum balnea linquens
Extra proſiluit ſubito , nuduſque cucurrit
Exultans veluti lymphaticus , atque potenti
Percuſſus mentem thyrſo ; tam mira reperto
Scilicet a Vero venerunt gaudia menti .
Eſt etiam , ut poſſint extra undas pondera rerum
Imminui , & facili quovis ratione moveri ,
Findier , adduci , præcelſa in culmina tolli :
Multimodis fieri quod ſæpe videmus ; at uno

Vectis

Vectis ab exemplo brevibus rem percipe dictis.
Prælongi partem lapidi ſuppone movendo
Extremam ferri, quod fulcrum immobile propter
Suſtineat: dextra tum extremos deprime partis
Alterius fines, quæ longe excurrat in auras
Protenſa a fulcro, atque innixus deſuper urge
In terram: ſi tum [quia partes dividit haſtam
In non æquales fulcrum] pars longior haſtæ
Subjectam lapidi plus partem excedat, ab ipſa
Quam lapidis gravitate manus vis atque poteſtas
Exſuperatur; erit momentum fortius iſta
Parte, premens quam dextra urget; lapidemque moveri
Proinde gravem quamvis & vaſta mole videbis.
Et quo eſt longa magis, quæ pars procurrit in auras,
Hoc ſaxum leviore potes convertere niſu.
Hac etiam montes hac Terram poſſe moveri
Arte putes, extra ſi Terram immobile punctum
Sit, quod ſuſtentet Vectem ex adamante rigenti
Tantis protenſam ſpatiis, vis addita dextræ
Ut queat ex illa momentum reddere parte
Majus, & oppoſitam Terraï vincere molem.
Sæpe Syracuſium dicentem talia Cives
Audivere Senem. Vulgus riſiſſet; at ejus
Jam miranda fidem faciebant multa reperta.
Tympana ſunt etiam Cunei Trochleæque movenda
Viribus haud magnis inventæ ad pondera rerum,
Cætera item, mihi quæ properanti prætereundum eſt.
Nunc age, præter eam, quam dico, materiaï
Vim, quæ Tellurem circum verſatur in orbem,
Unde tibi exoritur Gravitas, & Pondera rerum
Exoriuntur, uti docui, jam percipe porro
Quod ſupereſt, aliud quoque Terræ corpora circum
Materiæ genus eſſe, polo quæ tranſit ab uno
Cardinis oppoſitam in regionem, atque eſſe retortas

Hujus particulas : ut ab his cognoſcere poſſis
Naturam Lapidis, quem nos Magneta vocamus ;
Scilicet unde habeat, grave ferrum ut ducere poſſit,
Poſſit ſe gelidam convertere ſemper ad Urſam,
Et tactum miræ chalybem vis participare :
Proin paulum haud longis ambagibus eſt abeundum.
Quare particulas, ut diximus ante, ſtriatas
Cardine ab alterutro Terræ tranſire polorum
Cardinem ad oppoſitum recta regione rearis,
Circuituque polos introire, exire perenni,
Sub terraque meare, extraque meare per auras.
Cumque ingreſsa polum terræ intra viſcera fertur
Materies, motu facili meat : invenit intus
Nam ſibi pervia multa foramina : Tranſmeat ergo,
Qua via facta patet ; ſed cum de cardine terræ
Egreſsa eſt, ſuperas vel aquas tranſire vel auras
Luctatur magno niſu : neque enim invenit illic,
Pervia quæ pateant moli intervalla retortæ :
Quare vi ſibi ſcindat iter rumpatque, neceſse eſt.
Hæc ubi conſtiterint bene confirmata, videbis,
Magnes cur certa ſemper ſe parte nivalem
Ad Boream vertat : nam, cum tellure lateret
Conditus, illum intra ſibi corpora particularum
Ingreſsu egreſsuque vias egere patentes.
Tenuibus utque pilis Magnes fuit obſitus intus,
Erectique viis ſurgebant undique rami,
Vis ea materiæ celeri tranſmiſſa meatu
Flexit in obliquum ramoſque piloſque, meanti
Ut nihil obſtaret : quapropter ubi erutus ima
Hic Lapis e terra eſt, ſuperis ſi pendeat auris
E tenui filo, per crebra foramina ſeſe
Intro particulæ ſubtiliter inſinuabunt ;
Pervia quandoquidem moli intervalla retortæ
Inveniunt, quo confugiant ex aëris auris,

In quibus ingenti luctamine progrediendum eſt .
Quoque iter eſt ipſis directum , protinus illuc
Convertent Lapidem : cumque ipſæ cardine ab uno
Oppoſitam in terræ regionem progrediantur ,
Altera Magnetis Boream pars , altera contra
Reſpiciet converſa Auſtrum . Res mira profecto ,
Quæque diu latuit : quanquam , ſi vera feruntur ,
Hæc fuit extremos Aſiæ inter cognita Sinas
Jamdudum , ut magnam daret illis utilitatem ;
Scilicet ut medio reperire ex æquore poſſent
Auſtrique Boreæque plagas : hunc denique noſtris
Prima dedit Nautis uſum Magnetis Amalphis .
Major ob hoc ollis tum deinde audacia crevit
Intactas maris ire vias , ſpretiſque procellis
Metiri Oceanum curſu , atque inquirere terras
Per mare claſſe novas , Orbemque ambire carinis .
   Porro cum ſeſe Lapidis per aperta viarum
Tam facile inſinuent , vixque ire per aëra poſſint
Particulæ , circa Magnetem in vorticis æſtus
Se ferre incipient egreſſæ regrediendo .
Quod magis ut pateat ; ferri ſcobs deſuper ipſum
Sparſa tegat Lapidem , partique involvat ab omni :
Tum projecta licet temere hæc qua tollet in hirtos
Seſe ſponte pilos , qua circumflectet eoſdem ,
Diſpoſita in formam nimirum vorticis ejus ,
Quem faciunt circum peragrantis materiaï
Particulæ : prorſus quo Terræ corpora pacto
Circumeunt illæ redeundo a cardine rurſum
Cardinem in oppoſitum , ſuperaque infraque meando .
Quare ſi gemini prope ſint , nec mutua ſeſe
Contingant genus hoc Lapides , ut ſcilicet alter
Obvertat partem , qua corpora materiaï
Introeunt , latus id , datur unde his exitus , alter ;
E latere hoc Lapidis tranſibunt illa recepta

In latus appoſiti; medium ſimul aëra plagis
Diſcutient, illos inter qui eſt cumque locatus.
Fiet continuo, cum factus rarior aër
In medio ſit, uti ex tranſverſo poſtque locatus
Atque hinc atque illinc quaſi provehat, atque propellat
Inter ſe Lapides, & prorſus mutua jungat
Connexos arcte: tunc ambiet unus utrumque
Materiæ vortex recta per utrumque meantis.
  Fit porro Lapis a Lapide ut plerumque recedat,
Conjungique neget pariter, pulſuſque viciſſim,
Appoſitum pellat: diſcordia tanta creatur
Propterea, quia nimirum, cum mutua ſeſe
Reſpiciunt illis a partibus, egrediuntur
Per quas particulæ Lapide ex utroque retortæ,
Inter ſe nequeunt confundere vorticis æſtus:
Oppoſito inter ſe verum egredientia motu
Atque hinc atque illinc corpuſcula percita, debent
Reſpuere appoſitos Lapides, pulſareque fluctu
Turbinis, & plagis longe removere repulſos.
  Porro quo pacto Magneſia participet vis
De ſeſe chalybem, non longo carmine dicam.
Haud ſecus ac Magnes, validi ſic frigida ferri
Eſt pertuſa foraminibus natura viiſque,
Intus quæ multa lanugine tenuibus atque
Conſitæ inhorreſcunt directis undique ramis.
Quapropter ſimul ac ferrum prope contigit æſtus,
Qui fluit a Saxo, ſeſe illos protinus intra
Inſinuat ramos atque intervalla pilorum
Illabens, facilemque viam ſibi conſtruit intus:
Namque means rectos cogit deflectere ramos,
Ventus ut inclinat violento flamine ariſtas.
Id quoque fit longo ſi ferrum tempore perſtet
Auris expôſtum liquidis, qua cardinem ad unum
Perpetuus ſe fert adverſo e cardine fluctus.

Et quoniam fiunt ſic intervalla viæque
In chalybe aſſimiles illis, queis pervius extat
Ipſe Lapis Magnes, ideo fateare neceſſe eſt
Illud vim Lapidis debere acquirere ferrum,
Qua ſeſe Scythicam Cynoſuræ vertat ad Urſam.
Nonne vides, nigro ſi tacta eſt ferrea Saxo
Pyxide acus librata, ut ſcilicet irrequieta
Vertitur hac illac; donec ſe ſiſtat ad illam,
Qua fulget Cynoſura, plagam? Proin Navita fretus
Hac duce carpit iter dubiæ vel tempore noctis:
Scilicet illa polum nimbo & caligine nigra
Quamlibet obductum non nunquam oſtendit in undis,
Ventorumque domos varias & ſidera monſtrat.
   Attamen interdum paulum declinat ab Arcto
Eoas flectens in partes Occiduaſve.
Quod fieri quonam poſſit, mirabere, pacto;
Cum directa means ex uno cardine terræ
Semper in oppoſitum, docui velut ante, feratur
Materies, Lapidem curſu quo dirigit illuc
Et ferrum, quod vim Magnetis participavit.
Propterea dico, torrentem ſæpe retortæ
Illum materiæ curſu deflectere recto:
Namque, ubi ſub terris ſe ferri multa coëgit
Copia, quæ facilem poſſit præbere meatum,
Debet eo properans divertere, quo via ducit,
Et quo tendit, acum rapere & deducere paulum.
   Si Boreæ advenias gelidas naſcentis ad oras,
Inclinare videbis acum in terramque revolvi
Lilia, propterea quia, cum ſe partibus illis
Materies demittat, uti ſub viſcera terræ
Illabatur, acum curſu quoque deprimit iſto.
   Denique, cur Lapidem ferri naturá ſequatur,
Et cæcis in eo compagibus hæreat arcte,
Percipe: cum chalybi Magneta quis admovet, ejus

Natu-

Naturam & vires, ut paulo diximus ante,
Participare chalybs debet: nam materiaï
De Magnete fluunt quæ tenuia corpora, ferri
Poſſunt ire vias; medium quapropter oportet
Aëra disjiciant; tergo qui proinde receptus
Exagitat plagis Lapidem ferrumque, locoque,
Unde abiit, medio jungi compellit utrumque.
Mutuus inde amor eſt, ut dicunt, ortus, & illa
Cum Lapide æterno ſunt ferri fœdera nexu.
Vim miram hanc Lapidis primum Armentarius olim,
Ut memorant, Magnes (Lapis eſt dehinc unde vocatus)
Detexit, patria Tauros dum paſceret Ida.
Forte canens teneros ſilveſtri in arundine amores
Hærentem clavis crepidarum ſenſit; & illa
Miratus Lapidis cum ferro fœdera, gaudent
Queis jungi inter ſe pariter, vim mutuam amoris
Protinus invidit, queſtuſque ſua impia fata eſt.
Proderit hanc ob rem Saxum Magnetis, ut ajunt,
Armare; & faciunt, puri cum lamina ferri
Hinc atque inde duplex Lapidis conjungitur illis
Partibus, ingreditur queis ſcilicet egrediturque
Fluvida materies, quæ Saxum tranſmeat illud.
Namque ea cum faciles multo magis, aëre quam ſint,
In ferro reperire vias queat, effluet hilum
Haud extra, ſed qua per longum extenditur illud,
Ibit: quapropter chalybis ſi fragmina duri
Applicet armanti quis ferro hinc inde, teneri
Vi majore queunt pendentia, junctaque ſubter
Firmius hæreſcunt: nam copia materiaï
Omnis, non circum aërias diſperſa per auras
Confluit a ferro, Magnes quo armatur utrinque,
Pendentem in chalybem, atque arctis compagibus una
Copulat hunc Lapidi; majoraque pondera Magnes
Suſtinet, ac faceret, ſi ferro armante careret.

At cave, ne ferrum quod obarmat, quodve propinquo
A Magnete rapi ſurſum cupis atque teneri,
Exeſum ſcabra conſtet rubigine; claudit
Omnes namque vias rubigo, atque invia ferri
Intervalla facit: quapropter viribus expers
Eſſe Lapis, neque enim rapiet, videatur oportet;
Cum labes nigro in ferro vitiumque ſit omne.
Quod niſi percaveas, toties experta licet te
Fallet vis Lapidis, coramque rubeſcere coget
Illuſum Sociis quos viſum hæc mira vocâſti.
  Succina præterea ſunt & pellucida multa
Corpora Gemmarum naturaque Vitrea, frictu
Quæ valido calefacta poteſt ſibi jungere raptas,
Si prope ſint, paleas & quæque leviſſima rerum:
Inter namque vias & cœca foramina multas
Vortice perpetuo fluere atque meare putemus
Particulas, quibus eſt iter auris indupeditum
Perplexæque viæ: quapropter ubi excitus extra
Egreditur fluctus, multas illapſus in auras
Aëris extemplo parat intra tecta reverti;
Proinde recurrenti, quidquid leve, turbine ſecum
Corripit, atque illo nexum cum corpore jungit.
  Multa etiam ſunt, quæ ſimili vi prædita conſtant,
Si caleant, ut Ebur Lapis Oſſa & Marmora Conchæ
Et Corium & Cornu & flaventis fragmina Buxi:
Quoque magis retinent conceptos iſta calores,
Hoc magis has ſervant diuturno tempore vires;
Queis, ſi ſint etiam non trita & frigida quædam
(Ut Pix ut Sulphur naturaque Cerea) pollent,
Idque diu, cum ſunt ab apertis aëris auris
Præſertim mollis defenſa volumine lanæ.
Clara dies æſtiva, boreaque flamina magnas
Intendunt vires, quæ bruma, humentibus auris,
Nocte remittuntur. Si par ſit utrinque poteſtas,

Non vicina trahunt, ſed ſeſe bina repellunt
Corpora: cum validis igitur bene languida tantum
Conveniunt; quin hæc vires exinde receptant,
Omnia quæ ſeſe facile in propiora propagant
Corpora, dura eadem, contraque fluentia conſtent,
Ut libet. Hinc Vitro a perfricto egreſſus in auras
De genere hoc fluctus per longum excurrere Funem,
Seque poteſt Ebori & Silici variiſque Metallis,
Seque & Arundinibus Chartis teretique Bacillo
Omnibus & Lignis, lapſuſque infundere Plantis,
Artubus & vivis Animantum; ſæpe videntur
Qui trahere ad ſe res tenues, & fundere circum
Scintillas; nam cum quodam plerumque nitore
Lucis vis ſeſe noſtris ea ſenſibus offert.
Ut tamen hæc facili coram ratione queamus
Perficere, uſus erit, claro quam carmine ſcribam,
Machina tam miris ut fiat idonea rebus.
Ante alia aptatur vitri globus, ut queat axe
Circumagi ſuper ipſe ſuo, & volvente revolvi
Uſque rota; propter bipedalis lamina ferri
Serum e cæruleis filis ſuſpenſa rigenti
E ferro pariter tubulos ſuſtentet hiantes
Utrinque, & vix non vitrum patulo ore rotundum
Tangentes, hoc majori qua volvitur orbe:
Scilicet egrediens ut ab illo materiaï
Torrens non vacuas circum effundatur in auras,
At per ſepta meet ferri cava, multipliceſque
In partem vires illapſus dirigat unam.
Ferrea præterea quoque magnum exinde catena
Longe extendatur producta per intervallum,
Ut vel dena quater ſtadia æquet; at undique ducta
Tenuibus e filis vacua dependeat aura,
Ne tangat prolapſa ſolum, neu parjete pondus
Applicet aut alia re quavis; omnia turbant.

His actis vitrum fac volvier, & manus illo
Deſuper incumbens ſubterlabente teratur,
Nec mora, lamellam tubulos longamque catenam
Irrigat extemplo vis mira atque imbuit omnem.
Si tum ergo admoveas digitum ferrumve, videbis
Quodam cum crepitu ſcintillas exilientes,
Scilicet in parvo ſimulantes ignea cæli
Fulmina, cum de nube ruunt elapſa tonante.
At ſi contingas, crepitantia fulgura ceſſant,
Non ſonus auditur, nullo manus intremit ictu,
Ut prius, exiguo tonitru cum mota tremebat.
At quibus ad vires magis hæc eſt apta ciendas
Natura, ut vitri ſunt corpora, cum prope longo
Accedunt chalybi, tenuis dat ſibila flamma
Continuo erumpens, & lenis proſilit ignis.
Prætereaque leves res exagitantur, ubi illis
Viribus accedant ferri, propiuſque locentur,
Ut paleæ aut ſiccis pulvis de frondibus, auri
Aut folia aut plumæ, ducuntur in oſcula raptæ,
Protinus & fugiunt celeri abſceduntque repulſa,
Concuſſæque æſtu vario ſaliuntque caduntque.
Adde quod acclini bombycum fila catena
Si demittantur tenui pendentia nodo,
In terram hæc recta non coget vergere pondus,
Sed paulum nova vis infuſa attollet, & ipſi
Diriget, undanti conſtent ut recta catenæ:
Si tamen interea propiore ciebis ab illa
Scintillas digito, ſubito prolapſa redibunt
Pondere ſubjectam recta ſpectantia terram;
Nam tum mira fluens ab eis avertitur aura.
Tum quoque carbonum cum pulvere ſulphura mixta,
Et Bacchi florem ſi latæ imponere ferri
Lamellæ tentes, digito das ſulphura flammis
Protinus admoto per fulmina crebra per ictus,

Et Bacchi accendis, contactum ut lampade, florem.
His etiam interdum fecere pericula multi
In tenui vilique animantum corpore bruto;
Protinus exitium muſcis fuit iſse per illas
Scintillas; namque immotæ exanimeſque cadebant,
Parvaque turbatis avis expirabat ocellis
Dilatans plumas, extendens tenuia crura.
Vis ea tranſit item per aquam, ut ſi flumine plenum
Dextra tenens cyathum propter verſatile vitrum
Pendenti ferro aut æri ſupponat, & ejus
Immergat partem, manibus per mutua junctis
Longa ſe innectant Spectantes deinde chorea,
Nec mora, cum digitum accedens ferrumve quis illuc
Admovit, ſubito ſe tactum ſentiet ictu
Quiſque, manuſque ſuas agitari & brachia dicet;
Non ſine pernicie, grandi peragatur id ipſum
Si vitro; ſiquidem nimius cui ſcilicet ardor
Id fuit audendi, cæleſti ut fulminis igne
Contactum cecidiſſe ferunt, ægreque labantem
Poſt in ſe rediiſſe animam; tum protinus auſi
Pœnituiſſe ſui. Fors hinc haurire medelam
Eſt etiam, triſteſque e corpore pellere morbos:
Nam quibus obſtructi quadam de parte fuere
Nervi, & membrorum quoque eorum perditus uſus,
Aut quibus articuli podagra indoluere tenaci,
Admiſſi tum forte, noviſque in corpora fuſis
Viribus a vitro, facile & ſua membra plicabant
Illi immota prius; pedibuſque repente receptis
Ibant hi læti tam triſti humore ſoluto
Neſcio qua ratione; ſed hæc magis excolet ætas
Altera, noſcet & his etiam ulteriora repertis.
Quid magis infeſtum, quam frigidus humor aquaï,
Ignibus? ex undis nihilo tamen hic minus ignis
Exilit, & gelidæ ſcintillant undique lymphæ.

Parvaque

Parvaque ſi fluitet ſuper undam cimba, propinquum
Inſequitur digitum, velut aëris incita flabris,
Et varios ſinuat flexus, quocumque jubetur;
Interea crepitus crebros ciet, & vomit ignes
Undique navalis velut in præludia belli.
Adde quod in tenebris tenui candentia luce
Corpora ſæpe videntur, ineſt queis mira poteſtas,
Ut cum materie, quæ tum de corpore migrat
In corpus, pariter migret lux & calor una.
Scilicet & vitrum volvens palmamque prementem
Imbuit illuſtrans ſplendor guttamque cadentem,
Ignea gutta cadens apparet & igneus humor,
Filaque lucentes difundunt ſerica tractus.
Præterea ſi crine ab equino cæruleiſque
Bombycum filis liquida quis pendeat aura,
Accedat porro capiti mirabile vitrum,
Protinus in vivos late vis funditur artus.
Sæpe pici inſiſtunt etiam, vel ſerica calcant
Texta Viri junctis pedibus, dextraque catenam
Protenſa retinent; ergo tum ferrea fruſta
Admoveat Comitum manus, extenſove propinquet
In frontem digito in nares oculoſve genaſve
Pectora collum humeros in brachia crura pedeſve
Colludens, ſubito crepitantes excutiuntur
Scintillæ ex oculis ex fronte ex ore geniſve,
Concuſſiſve aliis ex artubus; exagitantur
Nam commoti artus, & eo quatiuntur ab ictu.
Mutuus impulſus fit utrinque, & percutit ipſam
Cum digito propiore manum. Super illius effer
Lancem auri argentive caput palmamve patentem,
Protinus incipiunt motari & fronte capilli
Erecti inſano Bacchantum ut vertice ſurgunt.
Vini ſuccus abit conceptum & ſulphur in ignem
Admoto digito, levia ad ſe corpora ſurſum

Qui tollit, ſubitoque eadem ſublata repellit.
Bractea mota ſalit reſilitque, & vortice rapta
Vertitur a celeri; concuſſaque tenuia quæque
Turbineo extemplo turbantur mota tumultu.
Si dextra eductum vagina porrigat enſem,
Mucronique orbis tum ferreus aut manus extra
Accedat, liquidas prorumpit flamma ſub auras
Protinus, ut torrens, ſummoque ab acumine prodit
Latior, & celeri concinnat ſibila motu.
Nempe ego ab experto vidi horum plurima nuper
Ante oculos tentata Viro, qui circuit urbes
Regnaque, & oppoſitum veritus non îſse ſub axem eſt,
Inſuetis non ut monſtret miracula vulgo
Luſibus a ſtulto corradens æra popello,
Occultaſque ſuas jactet temerarius artes;
Verum ut Naturæ vires non invidus Orbi
Proferat, & doctas moveant ſpectacula mentes,
Quæque umbratilibus quoque ſint accepta Lyceis,
Oſtendat, rerum deſideriumque novarum
Sopitis incendat, & ad tentamina ducat:
Vidi equidem, Vos & mecum vidiſtis, & una
Omnia mirantes luſtraſtis mente ſagaci,
Cultor & Interpres Naturæ magnus uterque
Leseuri & Jacquieri, antiqui o moris Amici.
Hic ego non memorem veſtras, opera inclita, laudes;
Quandoquidem quacumque patet non barbara tellus,
Et quacumque dies Doctrinæ ſplendidus ortus,
Nomina veſtra ſua decorum cum luce feruntur,
Æterniſque vigent monumentis inſita Famæ,
Atque ſuo inſcribens ſacravit Gloria templo.
Jam quoniam per vos licet eſſe, ut dicar Amicus
Veſter ego optârim pariter; decus inde ſequetur
Ingens & noſtris non deerit gloria Muſis.
Tum permulta etiam poſſem miranda referre,

Noſtra recens ætas quæ protulit experiendo
Hoc genus, inque dies vario tentamine profert,
Quæ penitus Veterum vel ſæclo ignota fuere,
Nunquam in Natura fieri vel credita poſſe.
Verum hac dicta tenus ſat erunt, ut nôſſe queamus
(Utile præ multis documen Mortalibus) illum
Inſanis propius nimirum accedere, noſtri
Menſuram ingenii magnis qui viribus aptat
Naturæ, & certo conſtrictam limite finit,
Quid queat aut nequeat, præſcribens, arbitrioque
Cuncta ſuo temere, haud contentus quærere, fingit;
Cum qui Naturam rerum in diſcrimina ducunt,
Quoſque diu varius ſolertes reddidit uſus,
Quo vertunt ſe cumque, nova undique & undique mira
Objiciantur, & humanæ quæ denique nunquam
Inciderint menti, niſi cum per ſomnia ludit.
Ergo in Natura ſpectatum admittimur ipſi,
Idque agere, ut taciti ſervemus ſingula, oportet,
Docta ſuas peragat Ratio tum denique partes.
Nimirum bene, ſi præeat Natura, ſequemur.
  Quod ſupereſt, opus eſt etiam cognoſcere quædam,
Quæ de principiis ipſis manantia rerum
Afficiunt varie naturam corporis omnem.
Et primo calor eſt, ubi corporis exagitantur
Particulæ a primi correptæ motu Elementi,
Perceleri motu, quo quamque avellere tentat:
Hoc ſine non etenim poſſet calor ullus haberi;
Nec prorſus calida ulla foret res, quin cieantur
Ejus particulæ; quæ cum majore cientur
Vi motus, fit, uti tanto calor auctior extet:
Illo ſed contra langueſcente inque minuto
Elangueſcere item tuimur minuique calorem.
  Hac modo perfacile eſt ratione exſolvere nobis,
Quare perceleri interdum rota concita curſu

Concipiat flammas, medio qua jungitur axi.
Namque opus eſt, ut, cum revoluta manente teratur
Axe rota interior, vehemens oriatur in ejus
Particulis motus: motu fit protinus ignis;
Flammaque deguſtat lambens axemque rotamque;
Ipſum etiam arripiat currum Aurigamque, refuſis
Ni pereat lymphis ingeſtave obruta terra.
    Et ne forte putes, caleant ut corpora, motu
Particulas debere horum quocumque cieri:
Ille quidem tantum dabit, in rebuſque calorem
Gignet, particulas perturbato ordine motus
Qui ciet, exagitatque in cunctas undique partes.
Propterea e tumidis cum pellimus aëra buccis
Expreſſum vi multa oris per tenue foramen;
Frigidus ille foras erumpet non aliam rem
Propter, quam recto quia motu concitus exit.
At perturbato cum motu ex ore patente
Mittitur, aura tibi tunc aëris illa calebit.
Illa nos gelidæ ſuemus per frigora brumæ
Calfacere extremos digitos palmaſque rigentes;
Illa ſuemus item ceram mollire tenacem.
    At quia non alio quimus dignoſcere pacto
Res calidas, noſtri niſi tactu corporis uno;
Si commotus erit plus noſtro in corpore ſanguis,
Unde calor nobis oritur, quam motæ Elemento
Particulæ a primo ſint, quam contingimus, undæ;
Frigida tum nobis eſſe unda videbitur ipſo
Contactu; quamvis illi natura caloris
Inſit commotas ob partes: idque videtur
Propterea, calida unda minus quia corpore noſtro eſt,
Mens alienigenas per quod res ſentit: at illa
Exagitata magis ſi ſit, quam corpore ſanguis
In noſtro, calidam ſenſu fateare, neceſſe eſt.
Hinc loca ſub terris effoſſa æſtate videntur

Frigi-

Frigidiora, hiemis quam ſint per tempora canæ:
Illis quandoquidem mage nos æſtate calemus;
At mage per brumam contra frigemus opertis;
Quamvis revera caleant magis illa per æſtum,
Frigidioraque ſint triſtis per frigora brumæ;
Tempore nam tali lymphas perſæpe repoſtas
Conſtringit glacies; æſtatis tempore nunquam,
Quod ſumus experti; quamvis illa uſque profunda
Sint loca, ut efficiant frigentes contremere artus.
   Plerumque hic motus, calor unde eſt, particularum
Res liquidas dilatat, & efficit, ut majori
Se ſpatio extendant: quoniam cum pigra quies eſt
Corporibus, pars una aliam plus tangit inhærens,
Quam cum perceleri pars motu quæque cietur.
Quare opus eſt, in majus uti ſeſe explicet augmen
Corpus; ubi privas in partes inſinuatus
Ejus corripuit rapido quamque impete motus.
Hinc quanta æſtivi calor aëris augmina ſumat,
Decreſcatque hieme ac ventis brumalibus idem,
Agnoſces; vitrea, collum quæ porrigit arctum,
Si Bacchi tentes ampulla claudere florem:
Nam gracile aſcendat ſi tum liquor altius intus
Per collum, tali dabit aucti ſigna caloris
Tempore: quandoquidem major vis illa caloris
Dilatans vinum ſuperextulit: aſſimilique
Agnoſces pacto, vini quo tempore florem
Ampullæ longo cernes deſcendere collo,
Tempore eo decreſcere vim minuique caloris.
   Nec non & ſolida quæ ſunt conſtantia mole
Plurima, uti duri lapides & quæque metalla
Vitraque diſtendunt augmen ſe in majus, ubi ictus
Solis ad æſtivi perſtant, flammiſve caleſcunt;
Ferrea propterea paulum producitur igne
Virga; eadem, cum frigida fit, contractior exit.

Nam contra oppoſita frigus ratione coarctat
Multas res: quid enim eſt frigus, niſi particularum
Pigra quies, perturbatis ſeu motibus obſtans
Motus? quapropter glacies eſt frigida, itemque
Frigida marmora ſunt, quoniam non intus aguntur
Particulæ a primi correptæ motu Elementi.
Prætereaque etiam ſunt frigida flabra Aquilonum,
Pigra licet non ſint eadem atque expertia motus;
Impete præcipiti ſed terras & mare perflent,
Atque avulſa ruant multa vi rupibus altis
Robora, & aërio jactent cita nubila cælo.
Nam quæ Sithoniis e partibus exoriuntur
Flamina ventorum, motus ratione feruntur
Non perturbati, calidus quo ſcilicet Auſter,
At fera directo deſcendunt impete contra:
Qui perturbatis motus cum motibus obſtet,
Frigidus idcirco venit Urſæ a cardine ventus,
Qui fugat Agricolas armentorumque Magiſtros
Exoriens, hiememque refert, atque enecat herbas.
Præterea conſtringit aquas, calcandaque ſternit
Flumina; quandoquidem ſeſe inſinuantia nitri
Corpora vi multa defert, quæ fixa liquentes
Inter particulas religant, motumque fluentum
Siſtunt undarum; glacies ut dura geluque
Fiat, & immoto nectantur frigore lymphæ.
Forſitan inquires, quare glaciatus in auctum
Majorem concreſcat aquæ liquor, ærea ſæpe
Poſſit uti clauſus diſrumpere vaſa, ſuperque
Extet jam levior, motis atque innatet undis.
Scilicet hæc ratio tibi conſtet vera, plicantes
Quod ſeſe omnimodis ſe formam prorſus in omnem
Particulæ undarum poſſint inflectere, & omne
Flexu intervallum vario replere locumque.
Intus cum vera penetrantia corpora nitri

Suſcepere, fluenſque gelu jam ſiſtitur unda;
Inter proinde ſuas multa intervalla receptet
Particulas, & ſe ſpatium dilatet in amplum,
Et molem ſubito majorem acquirat, oportet.
Propterea teneræ rumpuntur frigore plantæ;
Intus enim in glaciem ſuccus dureſcit, & amplam
In molem ſubito diſtenſus vincula rumpit.
Horrida quin etiam prædura marmora rupis
Finduntur perſæpe gelu, quo ſtringitur unda
Occultis illapſa viis in viſcera cautis.
Humida proporro ſunt corpora, flexilibus quæ
Conſtant particulis oblongis mobilibuſque,
Ut facili poſſint in crebra foramina rerum
Inſinuarier ingreſſu, madefactaque reddant,
Quæcumque humentis naturæ corpore tangunt;
Res velut humectat tactu liquor almus aquarum.
Mollia quod ſi harum primordia particularum
Tenuibus inter ſe perplexaque perque plicata
Tangantur ramis, nexu magis uſque tenaci
Hærebunt: ſubito ut non poſſint effluere extra,
Effluere ut poſſunt undæ vinique liquores.
Viſcoſi, genus hoc, olei natura videtur
Eſſe, fluit celeri quod multo tardius unda.
Eſt ratio haud ſimplex, poſſis qua noſcere, quantum
Humidus augeſcat ſtatus aëris omnibus horis,
Decreſcatque; facit quem ſic variare vaporum
Halitus ex undis liquidas ſublatus in auras.
Indicium feſtuca dabit ſilveſtris avenæ,
Lignoſas effert, ut tenuia cornua, fibras
Vertice quæ ſummo: nam, cum vapor aëris illas
Humectat, laxantur, & orbibus evolvuntur:
At facit ut redeant in ſpiras ſiccior aër.
Hoc etiam organico poteris deprendere nervo,
Extremos cujus fines hinc inde duobus

Firmandum eſt clavis : medio at ſuſpendere pondus ,
Quod queat inflexum trahere & diſtendere , debes ;
Namque , ea cum nervi conſtet natura , ſereno
Ut cælo , ſiccis atque extendatur in auris
Longior , humenti contractior aëre fiat ,
Deſcendit ſiccis auris cæloque ſereno
Pondus , at humenti contra ſalit aëre ſurſum :
Indicat id multos auris volitare vapores :
Nam tunc , ut cunei , ſe tortis inſinuabunt
Horum particulæ fibris , ut debeat inde
Tum retrahi nervus , mediumque attollere pondus .
Propterea ingenti ſuſpenſæ pondere moles
Funibus , & vacuo pendentes aëre poſſunt
Suſtolli paulum conſperſa fluminis unda .
Nec non & ſaxum de monte molare parantes
Dividere , excidunt circum ducuntque canalem ,
Quo ligna , ut cuneos , adigant vi : deinde frequenti
Humectant lympha , quæ lignea texta penetrans
Dilatat paulatim , & ſaxa obſtantia findit .
  Hæc autem liquido quæ corpore fluvida conſtant ,
Non tantum oblongis & lævibus exiguiſque
Debent principiis conſiſtere particularum ,
Ætheriæ verum quoque motu materiaï
(Hanc conſtare putes e primis atque ſecundis
Inter ſe mixtis Elementis) exagitari ,
Scilicet in proclive volubilis ut procurſus
Sic valeat fieri : lymphæ ſed deſinit humor
Eſſe fluens , ſeſe in glaciem cum vertit inertem ;
Propterea quia tum non amplius exagitantur
Particulæ a motu ſubtilis materiaï .
  Præterea ad ſpeciem nulla ratione vel arte
Preſſus denſatur liquor ; ut ſi clauſa ſub auro
Argentove ſit unda cavo , tum pondere magno
Impoſito videas durum ſudare metallum

Rore

Rore prius tenui per parva foramina lapſo,
Intus quam ſpatium ſeſe in minus illa coarctet.
Nec mirum, quoniam partes ſe flectere poſſunt
Undique, qua locus eſt, vixque ullum proinde relinquunt
Inter ſe ſpatium, niſi qua pervadere poſſit
Æther, quem non eſt excludere viribus ullis.
Poſſumus hinc varios vario de corpore ſuccos
Exprimere, & medicos alioſque educere in uſus.
Tantundem in ſeſe nam ſi liquor ipſe recedat
Introrſum, quantum ſe preſſum extrinſecus arctat
Corpus, non ullas ullo de corpore guttas
Viribus a magnis unquam ſtillare videres,
Noc ſucco digitos contingeret herba prementes,
Nec tibi calcata Bacchi liquor iret ab uva.
Duraque præterea quæ ſunt, ut robora ferri
Ut validi ſilices ut ſaxa adamantina conſtant,
Debent immotis & ſe tangentibus eſſe
Prædita particulis, ſubtilique æthere & auris
Omni a parte premi, atque arcte conjuncta teneri.
Vis circumpoſitis nimirum magna premendi
Eſt auris, ut preſſæ a ſeſe mutua partes
Avelli nequeant, velut una glutine nexæ.
Utque tibi aurarum magnas exponere vires
Ante oculos poſſim, tali rem percipe pacto.
Lævia ſi jungas duo corpora lata, ſit inter
Ut prope nil ſpatii, quo confluat aura, relictum,
Tum conjuncta ſimul concurſu ea corpora tali
Dividere hinc illinc ſi tentes diſque gregare,
Irritus aut labor omnis erit, vix denique magnis
Aut tum diſſilient conatibus atque Virûm vi
Multiplici oppoſitis divulſa a partibus a ſe.
Sic circumpoſitus validis compagibus aër,
Undique dum premit, in contactu corpora jungit.
Conſimile eſt, faciunt quod multi, oſtendere vires

Aëris

Aëris exemplis rerum dum pluribus optant.
Ferri namque globum ſcindunt in bina cavatum,
Dimidiæ ferri parti tum deinde rotundi
Dimidiam jungunt, at nullo glutine, partem;
Aëra ſed media tantum e regione pilaï
Educunt illa, qua poſt ratione docebo.
Nam geminas partes ita vis extrinſecus auræ
Comprimit, atque arcta compagine copulat una,
Octo ut jungere equos dehinc experiantur, utraque
Hinc illinc quï parte trahant, tendantque retortos
Certatim funes curſum in diverſa parando,
Illo ut conjunctas divellant impete partes.
Ter quater intendunt vires, & corpore forti
Conatus edunt validos, pedibuſque repellunt
Tellurem; retinent ſed tergo ſtupea lora,
Terque quaterque refrænati ſiſtuntur ibidem.
Vix tandem valido vincunt conamine, parteſque
Inter ſe nexas disjungunt, vique relaxant.
Uſque adeo exterior junctas res comprimit aura.
Unde quidem fluidus vi tanta polleat aër,
Poſterius referam; ſatis eſt modo ſcire probatum
Duritiem rerum repeti quoque ab aëris auris.
Non tamen aëriis ut non ſint dura ſine auris
Corpora: namque etiam dixi tibi ab æthere partes
Urgeri circûmque premi immotaſque teneri.
Motu nempe ſua pars e ſtatione recedit;
Ad latus ut nequeat tum parti hærere propinquæ.
Ergo quies retinet junctas ſemel, & facit, illum
Ut ſervent, vel ſola, ſtatum, pugnentque repelli;
Materiæ quoniam eſt omni vis inſita quædam,
Qua ſemel extiterit ratione, ut perſtet eadem,
Victa niſi externis cauſis, ut diximus ante.
In punctis & quo tanguntur pluribus aptæ
Inter ſe partes, hoc corpus durius extat,

Ut validos ictus penitus contemnere poſſit.
  Cur vero in magnis corpus molleſcere flammis
Prædurum queat, & liquefactum fundier aurum,
Duritiem frigens nativam deinde receptet,
Accipe; nimirum liquidum fit ab igne, quod ejus
Exagitet partes ignis, quæ protinus actæ
Æthera ſeſe intra ſubtilis materiaï
Admittunt, neque compactæ immotæque tenentur.
Mox iterum frigus connectit ab igne ſolutas
Ætheris expellens extra vim, duritiemque
Partibus amiſſam reddit, religatque liquentes.
  Poſtremo fluido quæ conſtant corpore, ſæpe
Sunt pellucida multa; quod eſt genus unda vel aër.
Undique ſubtilis quoniam vis materiaï,
Inter particulas dum tranſit multa liquentes,
Rectum ſcindit iter, rectoque dat ire meatu
Propterea lucem, quæ dum tranſmittit, ab omni
Parte patens corpus debet clarumque videri.
  At quæ dura, ſed & pariter pellucida conſtant,
Ut vitrum ut glacies adamaſque aliique nitores
Gemmarum, debent eadem intervalla viaſque
Atque ſitum ſervare ſuarum partium eundem,
Quem tenuere, prius quam dura rigeſcere demum
Cœpiſſent, dum mollia adhuc, velut unda, fluebant.
  Corporis at contra natura videtur opaci,
Cum licet intra ſe claudat permulta viarum
Intervalla, tamen vel recta foramina non ſunt,
Interrupta locis vel pluribus atque reflexa;
Ut facili nequeat lumen tranſire meatu;
Mille repercuſſum variis ſed flexibus intra
Infringat vires, diſtractum diſpereatque.
  Denique corpora corporibus diſtare videntur
Non ratione alia, quam quod, communia quæ ſunt,
Semina materiæ variis congreſſibus aptant

Seſe in concilio, ut rerum variantia poſſint
Edere multiplici formæ ratione coorta.
Nempe, infinitas quoniam variare figuras
Prima queunt Elementa modis diſtantia multis,
Atque uno formis in corpore permutari
Innumerabilibus poſſunt, & quiſque dat ordo
Formaï propriam ſpeciem; manifeſta fateri
Te cogit ratio res hinc differre, ſuaſque
Corpora ſortiri ſpecies certaſque figuras.
Hinc ſilices Tellus gemmaſque habet atque metalla
Tam variis inter ſe formis, omnigeniſque
Conſerit arboribus nemora undique, & educat herbas.
Plurima quid terra gradientia dicam Animantum
Corpora, quid per humum longas volventia ſpiras,
Diverſam inter ſe naturam nomina vires
Sortita & mores & vitam denique & auctum?
Quid genus Alituum memorem, quicumque vel auris
Aſſueti prædam ſectari & vivere rapto,
Vel vitam inſontem varie qui corpora picti
Per dumos agitant umbras vel per nemorales?
Demum evolvere quis liquidi jam regna Profundi
Evaleat, pecudum ſæcla omnia commemorando,
Quotquot aquas ſcindunt, ſcopulis & quotquot inhærent?
Uſque adeo eſt variis repletum animantibus æquor.
Et tamen, ut ſupra retuli, quodcumque creatur
Æquoris aut undis, terraſve vel aëris auras
Concelebrat, re non alia differre putandum eſt,
Quam forma motu concurſu principiorum,
Quorum abitu atque aditu naturam corpora mutant.
Propterea que locis non omnibus enaſcuntur
Omnia: diſponi quoniam non omnibus omnes
In formas res poſſe locis Natura creatrix
Conceſſit. Nequeunt ſilveſtria ſæcla ferarum,
Urſique Tigreſque atque iracunda Leonum

Vis

Vis gigni æquoreis ſub fluctibus, atque liquentes
Ire vias; poſſunt ut Rhombi cæruleique
Delphines Mugileſque natantum & cætera turba.
Contra Caucaſeis num montibus aut Riphæis
Aut aliis unquam extimuit quis monſtra, profundi
Quæ ſalis æquor habet? certis Natura locavit
Scilicet omnia, uti vigeant, ſeſeque propagent,
Sedibus: ætherias herbæ ſe tollere in auras
A tellure queunt floreſque arbuſtaque læta;
Abdita ſed contra tellure metalla ſub ima
Conduntur, plumbum grave nimirum æraque ferrumque
Aurum atque argentum; quoniam ſolidiſſima multo
Pondere ſunt, nequeant ut proinde attollier ima
Altius a terra: ſed nos præſtante labore
Eruimus, vique in ſuperas educimus auras
Quærentes in eis quoque dulcis commoda vitæ.
  Commoda multa quidem plumbi ferrique poteſtas,
Et ſimul argenti pondus ſimul æris & auri
Attulit: his partim ſilvas nam poſſumus altas
Cædere, materiem lævare, & radere tigna,
Perque forare, ſolumque etiam proſcindere terræ;
Partim ex argento ſimulacra nitentia Divûm
Ponimus, ornamuſque auri fulgoribus aras.
Quamvis iſta tamen dent vitæ præmia dulcis,
Ima condita adhuc melius tellure jacerent.
Nam neque nunc ullus gladii foret uſus & æris
Incurvi, ferimus queis mutua vulnera noſmet
Inter; & armorum perſtringens lumina fulgor,
Et crepitus tonitru ſimulans cæleſte tuborum
Abſforet: immani quod nunc mortalia ſæcla
Exitio minuit belli tentantia fluctus.
Aëra culpamus, ſi quando mortifer æſtus
Ingruit, & morbis funeſtas reddidit urbes,
Oppidaque exhauſit vaſtata agroſque colonis.

At quando una dies, pro Divûm Numina Sancta!
Vi morbi, cæli vitio tot millia quando
Una dies dedit exitio, quot, cum fera miſcent
Prælia, & adverſis concurrunt frontibus hoſtes?
At quantæ, Superi! mortalia pectora curæ
Conſcindunt, ex quo eſt auri argentique repertus
Uſus, & ex illis conflata pecunia, parta
Qua poſſint Homines pacatam degere vitam
Nequidquam; quoniam cum nummis orta videtur
Peſtis avarities animorum, ortique timores:
Scilicet Eoam ne puppis naufraga mercem
Merſet aquis; furum ne res ſublata repente
Pauperet inſidiis: argento auroque carere
Eſſe putant etenim ſummum extremumque malorum,
Nec nimium miſera diſtare ab imagine lethi;
Proin vigilare magis nummos ſuper, inque cubare
Aſſueſcunt, nulli fidentes, ſuſpicioſi.
Namque ut divitias certabant conduplicare
Per fas atque nefas, ipſi & præponere honeſto,
Sic Homines alios rentur quoque quærere tantum,
Ut fiant dites, nec, qua ratione, morari.
Adde, quod hæc inter fortunæ munera ſæpe
Ambitio exoritur, miſere quæ triſtibus omnem
Exercet curis vitam: namque eſſe putantes
Rem præ doctrina præ viribus ingenioque
Præ virtute etiam, præferrier omnibus ardent;
Nil opibus quoniam rentur ſibi deeſſe paratis.
Finis propterea nummis eſt nulla parandis,
Et major deſiderium ſuccendit habendi
Copia. Pro miſeros! quos hæc ſitis arida torret,
Quæ ſuper effuſo magis uſque accenditur auro.
Deniquè mortali dum vita tempore parvo
(Namque manet cita Mors omnes) conceditur uti;
Vitam quærendis omnem conſumere rebus,

Et

Et multas animi magno cumulare labore
Divitias, quas ingratîs tum deinde relinquent,
Nonne hoc deſipere eſt? quanto ſe angore metuque
Diſcruciant animi, cum ſe ſubit eſſe creatos
Mortales, atque extremam properare citatos
Ad metam, quæ cuncta adimat tot denique vitæ
Commoda, pro! tanto dudum quæſita labore?
Nam neque divitiis capitur Mors, tardior annis
Ut ſaltem veniat ſeris; neque longior uſquam
Vita tibi congeſto argento venit & auro.
  Præterea quæ ſunt vitaï commoda demum
Nata ex divitiis? nimirum veſtibus uti
Magnificis; menſaque diu diſcumbere opima,
Textilibuſque in picturis oſtroque cubare.
Quid juvat at claræ in ſplendore incedere veſtis?
Veſtis an hunc clarum reverentur purpureaï
Fulgorem morbique truces ægrique timores
Curaque? ſub Tyrio num ſomnus ſuavior oſtro?
Somno humiles habitare caſas & agreſtia tecta
Plus libuit; nam vix ſeras tulit Heſperus umbras,
Illo correpti Agricolæ lucemque laboremque
Efflant per noctem, neque mentem ſomnia turbant.
Dulcius ipſi etiam dapibus ſatiantur inemtis,
Quam Reges, nunquam eſſe fames quos ulla coëgit;
Namque famem, ut placeant, epulas condire neceſſe eſt.
Denique divitiis ſine magnis plurima poſſunt
Delicias etiam ſubſternere: ſi tamen æqua
Sit mens in rebus, tranquilla ut tempora degat.

LIBER QUARTUS.

Exhauſto medii curſus jam Nauta labore,
Si triſtes fugiens ventos aut otia captans
Condat fortuita ſcopuli in ſtatione carinam,
Sæpe moras inter mentemq; oculoſque revolvit
Tentata aſpectu relegens animoque perîcla;
Quot tulerit nigro jactantes æquore ventos,
Quæ vada quas Syrtes quot iniquos fugerit æſtus.
Propterea memorem demulcent gaudia mentem,
Elapſumque malis tantis ſe cernere ſuave eſt.
Idem ubi ſed nudo ſcopuli ſtans vertice flexit
Mentem oculoſque viaï aliam, qua reſtat eundum,
In partem; quidquam neque ab illa parte videnti
Objectum eſt, niſi cælum atque illa patentia ponti
Æquora, proin ſubiit quoque, quantum in fluctibus illis
Reſtet adhuc luctandum, & quæ ſuperanda laborum;
Incipit aſpectu paulum langueſcere tali
Impigra vis animi, ſimul & tædere viarum
Longarum. Fac tum languenti effulgeat ingens
Spes animo lucri; redit in præcordia virtus
Protinus, & nigros audax contemnere fluctus,
Oblituſque ſui jam vitam culpat inertem.
  Horum ego non aliter defunctus parte laborum
Jam curſu in medio mentem perſæpe reflecto
Reſpiciens, cura quæcumque exegimus acri;
Et me, neſcio quæ, perfundit grata voluptas,
Scilicet & noctes vigilatas eſſe dieſque
Exactos, quibus id ſtudio præſtante movebam,
Ut de natura rerum obſcuriſque repertis
Concinerem, quantum licet, aptis carmina verbis;
Jamque eluctatum veluti de ſyrtibus illis
Eſſe juvat: contra ſed cum reminiſcor earum

Quæ ſuperant, rerum, & quantum quoque reſtet agendum,
Et quam difficile obſcuras res carmine puro
Clarare; exoritur tum quædam ignavia menti,
Frigidus & torpor quoque & harum tædia rerum
Exoriuntur; uti Muſæi areſcere fontis
Ex Helicone fluens videatur vena, priuſquam
Reſpergi ſacro mea poſſint corda liquore.
At tua me Virtus, animo quæ ſæpe recurſat,
Docta Cohors, ſubito pertæſum exſuſcitat, & mi
Excitat ardorem, jam ſponte ut & otia damnem
Impiger, & quemvis optem perferre laborem;
Verbaque in obſcuras res ſufficit, atque perennem
Deducit medio ex Helicone in carmina venam;
Ut tibi ſaltem aliqua poſſim ratione placere.
  Quare age multarum, quæ reſtant, percipe rerum
Naturam & vires, & qua ratione gerantur
Plurima, quæ coram fieri quoque cernimus ipſi
Perſæpe, & prima Naturæ in fronte locantur.
Hoc genus eſt Unda atque Aër & mobilis Ignis
Cæteraque, ex illis quæ pendent, conque ſequuntur.
Scilicet hæc rebus magis omnibus utilitatem
Egregiam præſtant vulgo; nam vita manere
His ſine jam nequeat: quin & ſolatia multa
Præterea in vita ſubſternunt dulcia nobis.
  Temperat Unda ſitim Mortalibus, Unda feraci
Telluris gremium pluvia fœcundat, & herbis
Sufficit humorem, atque æſtivos temperat ignes
Per terras diffuſa & in omnes undique Gentes
Fontibus & fluviis lacubuſque in præmia vitæ
Publica, & omnem uno circumdat denique Terram
Oceano, per quem disjunctas viſimus oras,
Atque alias Gentes luſtramus & invia Regna.
  Num minus Aurarum natura deinde juvamur?
Vivimus his quoniam: reſpirant aëra namque

Omnia per terras omnes Animalia vulgo:
Spiritus ille fovet plantas, arbuſtaque rupta
Tollit humo, ut creſcant, & ventis adjicit alas.
Ignis item nobis longe utilis: utimur igne,
Seu crudas mollire epulas, ſeu dura metalla
Ducere, ſeu varios libeat quoque fundere in uſus.
Denique res igni multas tractamus, ut illo
Sublato e terris artes quoque protinus omnes,
Commoda tot vitæ, demum vita ipſa periret.
Propterea, ut memorant, mortalia ſæcla Prometheus
Finxit ubi e limo, vitamque animamque daturus
Protinus in cæli correptus templa volavit,
Admovitque facem Soli, flammamque receptam
Detulit in Terras; ſine flamma namque videbat
Non poſſe humanam Mortales ducere vitam.
Par rerum quapropter, eo quibus uſque juvamur,
Prorſus uti nequeat conſiſtere vita ſine ipſis,
Par erit illarum rationem inquirere rerum.
Et primo, quoniam pertuſa foramine conſtat
Interior vario Tellus, fateamur oportet
Undantes etiam atque oblongas ducier intus
Hinc atque inde vias, quas prima Elementa neceſſe eſt
Replere; hæc extra vi magna expreſſa moventur,
Nimirum Terræ vi circum expreſſa volutæ.
Atque ita materies inter ſe mutua debet
Connecti, & longas effundere flexibileſque
Extra particulas: hæc ſunt primordia Aquaï.
Proin facile ipſa fluit, quia lævia principiorum,
Ut tibi jam ſupera quoque dixi, corpora debent
Ætheris a motu, dum tranſmeat, exagitari,
Prætereaque poteſt in crebra foramina rerum
Inſinuarier ingreſſu; madefactaque reddit,
Quæcumque humentis naturæ corpore tangit:
Quod facere haud valeat, ſi partibus eſſe globoſis

Com-

Cómpoſitam dicas, quæ non hæreſcere poſſent
Rebus, at excuſſæ caderent ſubitoque volutæ
In proclive. Sequetur eam quoque particularum,
Unde quidem vinco Lymphas conſtare, figuram,
Ut facile in tenues abeat reſoluta vapores
Unda; quia exiguæ læveſque avellier a ſe
Poſſunt particulæ: quod ſi primordia Aquarum
Tenuibus inter ſe perplexaque perque plicata
Conſtarent ramis, nexu magis uſque tenaci
Hærerent; viſcoſus uti liquor hæret olivi:
Hujus enim e Terra ramoſis ſemina debent
Extra expreſſa viis exire, ideoque teneri.
   Præterea Undarum poſcit natura liquentum,
Ut, quando motu non exagitantur, ab alto
Nec celeres collis deſcendunt vertice, verum
Sive lacu immotæ, patulo ſeu vaſe quieſcunt,
Ut plano conſtent extrinſecus æquore prorſus
Aptatæ: quoniam, mage ſi qua extaret Aquæ pars
Extima, deflueret tum protinus inferiora
In loca procurrens, via qua proclivis; & ante
Deſinere haud poſſet prorſus fluere, atque moveri,
Quam bene conſtiterit regione æquata ſuperna.
Neve labor rationem horum cauſamque fatiget
Quærendi, tali rem protinus accipe pacto.
   Finge in Aquis arcte connexas eſſe columnas
De fundo ad ſummum ſurgentes, quæ, quia conſtant
Omnes materia liquidi ex humoris eadem,
Ponderis ejuſdem pariter ſunt: quælibet harum
Proinde premunt æqua ſubtus gravitate; nec æquis
Suſtentant ideo non ſeſe viribus omnes.
Altera non igitur ſubſidit, & altera ſurgit
Tantundem; ſed, uti doceo, exæquantur Aquarum
Inter ſe liquidæ ſupera in regione columnæ.
Propterea inflexus ſurſum ſi vitreus Undam

Excipiat tubus, hanc utraque in parte videbis
Æque ſuſpenſam, & ſe pondere ſuſtentantem
Alterno: nam vis in parte æqualis utraque eſt.
Non minus id fieri reputes, pars altera vitri
Si ſit craſſa magis, gracilis magis altera contra;
Namque æque Liquor altus eiſdem viribus uni
Inſiſtit fundo; niſi ſit tubus alter, inanis
Qua patet, exigui ſubtilis more capilli,
Unde Capillaris trahit a re nomen; ab illa
Nam tum parte quidem ſuſpenditur altior Unda;
Sive quod anguſtum multo tenuiſſimus aër
Inſinuatus in os minus obſtet; ſive quod Undæ
Particulæ obrepant in rara foramina vitri,
Ejus & adfixæ paulum quoque ſuſtineantur
Parietibus; quare conſurgunt altius illinc.
Ex his apta fidem ducit res, ſæpe quod alte
Inſiliat per ſe tubulis incluſus Aquæ fons.
Nam ſæpe a montis radicibus erumpentem
Includunt plumbo, quod montis ad ardua tendit:
Ille viam ſequitur, ſurgenſque attollitur alta
In juga. Magnopere hæc multis miranda videtur
Res harum ignaris rationum: ſcilicet Unda
Clauſa valet tantum ſuperinſiluiſſe, latenti
Quantum ſub terra ſunt alta loca, unde neceſſe eſt
Deſcendat perſæpe, priuſquam erumpat in auras
Exiliens. hanc nimirum fons uſque per artem
Attolletur eo, menſura ponderis æqua
Donec ſub cæca libret tellure cadentem
Undam; poſſit & hæc gravitate attollere contra
Surgentem; demum Lympha utraque mutua ſeſe
Hinc atque inde pari ſuſtentet pondere niſus.
Urbibus in magnis idcirco multa videmus
Neptuni ſimulacra per os ſummumque tridentem
Ejicere undantes latices, Tritonaque Proteumque

Et

Et Nymphas, madidi quas dicunt humida regna
Concelebrare ſalis, pertuſo e marmore late
Undique cæruleas Undæ diffundere guttas.
Scilicet ex alto deſcendens vertice collis
Per ſeſe ſubter cæco inſinuata meatu
Inſilit Unda pedes & crura & viſcera ſaxi.
Exit dehinc capitis per aperta foramina ſummi.
Plurima præterea poſſunt humentis Aquaï
Inquiri de natura. Nos quærere quædam
Hic opus eſt, & plura indicta relinquere contra:
Ne, ſi cuncta velim prælongo evolvere verſu,
Tædia ſcribentem capiant me teque legentem.
In primis, ſalſo cur ſit maris Unda ſapore,
Quærimus; & facile eſt rationem reddere dictis.
Undique nam terras cum perluat Amphithrite,
Et paſſim terris Salium natura locetur,
Commotis miſcetur aquis Sal; atque ita totum
Æquoris humorem ſalſus corrumpit amaror:
Quandoquidem rigidæ ſpiclorumque inſtar acuta
Cuſpide particulæ Salis extant: (nempe Elementa,
Queis Sal progenitum eſt, ſimilis reperere figuræ
Interiore vias ſub Terra) proptereaque
Partibus immiſcentur, & involvuntur aquaï
Flexilibus facile, atque infixæ cuſpide adhærent.
Plerumque ima maris pars multo ſalſior extat
Propterea; quoniam terræ vicinior illa eſt,
Unde Sales oriuntur, & acri cærula viro
Diluti inficiunt. Cur vero, Torrida multo
Solis qua ſævit Terraï Zona calore,
Æquor Hyperborei ſit amarius æquoris unda,
Dicere item facile eſt; nimirum Solis ab igne
Æthiopum maris unda reſolvitur uſta vapores
Longe in majores, quam quæ minus incalet æſtu:
Propterea remanet Salis illic copia major.

His accedit, uti minus illud temperet imber,
Et fluvii, dulcem qui largo flumine lympham
Infundant; alibi veluti ſalſedinis illum
Magnopere imminuit plerumque hæc cauſa ſaporem.
Præterea inquires, vicibus cur æſtuat æquor
Alternis, undaſque facit quæ cauſa fluentes.
Quod tibi ut expediam, ſupra reminiſcere dicta:
Nimirum circa Tellurem Vorticis uno
Cæli materiem correptam volvier æſtu.
Lunaïque globum magnum cum turbine eodem
Tellurem prope terdenis ambire diebus.
Hæc ſuperimpendens Terræ, qua tranſit, oportet,
Mole ſua rapidis iter auris contrahat: alveum
Fluminis ut magnis educti molibus arctant
Pontes, atque undis pilæ venientibus obſtant:
Non tamen idcirco celeris minus effluit amnis:
Inveniunt nam quo majora obſtacula, curſus
Accelerant rapidos magis, & magis uſque fluentes
Eluctantur aquæ: ſic tu quoque credere poſſis
Arctæ damna viæ citiore rependere curſu
Æthera, qui luctans erumpere vi premit æquor
Subjectum. Undarum ratio eſt hinc certa fluentum:
Namque huc atque illuc parteſque recedit in omnes
Compreſſum ſubter mare, & aufert littora Nautis.
Præterea Tellus quoque ab illa parte repulſa,
Qua ſibi rumpit iter celeri levis aura meatu,
Cedit in oppoſitum paulum latus, atque coarctat
Id ſpatii: unde pari fluere hic ratione neceſſe eſt
Æquor, & alterno procurrere gurgite pontum.
Aſt ubi deinde locum, quo preſſa eſt, Terra removit
A Luna; & pluſquam ſenas circumacta per horas
Ejus ab orbe ſui quarta jam parte receſſit;
(Nam quoque Luna means aliquid tum temporis horis
Sex addit, quarta Tellus dum parte recedit)

In ſe

In ſe a littoribus refluit mare : cernimus ergo
Uno circuitu prope Terræ & proinde diei
Bis fundi ſcopulos ſuper , & lavere æquor arenas ;
Biſque vado labente relinquere littus , & Æſtu
Decreſcente retro ferri , & ſorbere lapillos .
Non tamen hæc orbem , quo Terram ſcilicet ambit ,
Ut ſupra docui , rapitur levis aura per æquum :
Nam qua fit Martis clypeoque haſtaque minantis ,
Et Veneris cælo propior , ſeſe orbis utrinque
Parte in utraque ſui nobis vicinior arctat .
Illis Luna locis idcirco (namque per illa
Bis loca menſe meat ; Solis cum ſcilicet ignes
Occiduos oriens contra atque adverſa tuetur ;
Cumque regit currus illi conjuncta ſilentes)
Illis Luna locis , inquam , cum tranſit , iterque
Contractum quoque mole ſui cum corporis arctat ,
Tempore eo premit inſueta vi deſuper æquor :
Propterea moti curſus pelagi atque recurſus
Efficit inſuetos . Cum demum examina Libræ
Æqua tenent Solem Autumno , cum Vere tepenti
Excipit illum Aries media inter cornua luces
Noctibus æquantem ; ſi tali tempore Luna
Orbe micet pleno , claros ſive occulat ignes ;
Deſuper incumbet Telluri fortius : ejus
Namque viam magis atque magis tum contrahit aura ;
Directa ſiquidem Vi Sol quoque comprimit illam :
Majores ideo preſſi parit æquoris Æſtus
Vere vel Autumno , quam bruma horrente vel æſtu .
Congeſtam in cumulum tum ponti allabier undam
Aſpiciunt Nautæ , magnoque relabier auctu .
Æquor Hyperboreum , quod longe a tramite Lunæ
Disjunctum eſt , ullus vix unquam concitat Æſtus ;
Quandoquidem prius unda fluens quam pervenit illuc ,
Littoribus ſcopuliſque illiditur interjectis

Paulatim, ut longis compreſſa anfractibus omnis
Vis prior undarum componat denique motos
Fluctus, & placida jaceat conſtrata quiete.
Herculeas contra metas invadit & Afros,
Heſperiaſque plagas Tyrrhenaque littora lambens
Præterit, Ægæumque reciprocus incitat Æſtus.
Attamen anguſtis admiſſus faucibus intra
Æſtus ab Oceano, porro diffuſus in oras
Hinc illinc omnes, vi langueſcente, neceſſe eſt,
Commoveat Medium ſalis æquor: at undique pulſus
Ad maris Adriaci clauſas ubi pervenit undas,
Nec valet ulterius ſe extendere, ſiſtitur illic,
Majoreſque fluens undas in littora cogit.
  Denique non omnes portus non perluit oras
Tempore eodem omnes, neque fluctibus intumet æquis.
Namque ubi ſubjectum eſt Lunaï viribus æquor,
Ante fluunt undæ, & majoribus incrementis
Moti tolluntur fluctus, quam portubus illis
Littoribuſque, magis quæ Lunæ a tramite diſtant,
Quæque movens undas obliquo ea lumine cernit.
Portubus in variis etiam variare videtur
Multimodis Æſtus terræ variantia propter
Littora inæquales oras ſcopuloſque ſinuſque
Ventoſque fluvioſque, ingenti qui agmine aquarum
In mare vicinum ſe evolvunt exonerantes,
Atque alias propter cauſas; quæ ſingula poſſunt
Efficere, ut varias Æſtu variante per oras
Unda fluat, refluatque; neque uno id tempore fiat.
  Quod ſupereſt, dicam, Fluviis quæ cauſa perennes
Suppeditare poteſt undas, ſemperque recentem
Lympharum e cæcis humorem evolvere terris.
Scilicet ut noſtro diffuſus corpore ſanguis
Circuit inſinuans ſeſe omnibus undique venis,
Itque reditque fluens; ita magno in corpore Terræ

Undas perpetuo ſurſum deorſumque meare
Circuitu plerique putant, ex æquore ſummos
Scandere nimirum montes, de montibus ipſum
In pelagus volvi: nam crebro illapſa meatu
Et cæcis maris unda viis, diductaque tellus
Qua patet, inſinuat ſe magni in viſcera montis:
Dumque cavos flexus bibulas & tranſit arenas
Per tot acerba fluens, veluti per cola, relinqui
Parvula poſſe ſalis retro corpuſcula credunt;
Omne ut propterea vitium purgetur aquarum;
Illæ jamque leves ſalium gravitate relicta
Paulatim magnos intus conſcendere montes
Poſſint, atque jugis evectæ erumpere ſummis,
Et ſic in ſuperam diffundere Flumina terram.
Hic cave, ne falſa capiaris protinus horum
A ratione, ruit penitus quæ collabefacta:
Neptuni nec enim manſueſcere corpus acerbum,
Nec maris unda valet tetri primordia viri
Linquere; quantumvis tot eat per acerba locorum,
Tot per inæquales terras, tenueſque lapillos
Tranſmeet. Haud ullo conatu conſilioque
Multimodis tentans Ars unquam effecit id ulla,
Ut ſecerneret illa ab aqua, ſeorſumque relicta,
Per quæ tranſcurrunt, inter tot cola videret;
Semper enim prima contractum in origine virus
Illa tenet, ſemperque ſuus ſervatur amaror.
Nec, ſi ſub terris acri ſpoliata ſapore
Unda ſit, & ſalſo levior proinde æquore conſtans
Paulum attollatur ſuper ipſas æquoris undas,
Unquam erit, eductos in cælum ſcandere montes
Ut queat, atque adeo immani ſe attollere ſurſum
Aſcenſu; cum tot præſertim obſtacula ſeſe
Objiciant, dum denſa meat per cola, ſalitque.
Altera proin Fluviis quærenda videtur origo,

Certaque de terris quæ Fontes cauſa reſolvat.
  Et jam cum ſalium videamus corpora pacto
Non alio poſſe æquorea diſcernier unda,
Quam cum abit in tenues reſoluta calore vapores;
(Nam pariter nequit humenti cum nube vaporum
Suſtolli gravior ſalium natura per auras)
Dicimus hinc riguis evolvi Fontibus undas.
Scilicet in gremio Tellus habet undique ſubter
Speluncas valleſque cavas vacuoſque receſſus,
Hoſpitium undarum; quæ ſe in loca concava lapſu
Furtivo inſinuant ex æquore, conveniuntque.
Illic in calidos ſolvuntur ab igne vapores
(Nam rapidis etiam Tellus furit ignibus intus),
Qui levitate ſua ſublati in concava montis
Parjetibus cæcis ſiſtuntur, frigida queis eſt
Natura: exiguas undarum proinde neceſſe eſt
Solvier in guttas conſtrictos frigore ſaxi,
Quarum perpetuo ſudant humore cavernæ;
Et jam majores, ſemperque recentibus auctæ
Diſcurrunt flexos guttæ per fornicis arcus.
Roſcidus hic montis cruſtis ita defluit humor,
Erumpitque viis in aperta latentibus extra;
Ut jam Rivus aquas ſerpenti deferat alveo,
Et prima tenues effundat origine Fontes.
  Si tamen hæc etiam fundendis Amnibus impar
Cauſa videtur, & ex aliqua tibi parte vacillat;
Et quia jam ſeſe vis tanta evolvit aquarum
Undique per terras tam multis Fontibus omnes;
Scilicet ut raro fornix ſub monte cavatus
Non poſſet tantas dare tantis Amnibus undas:
Verum pauper aquæ tunc inter ſaxa lapilloſque
Obſtreperet Rivus, quà nunc devolvitur Iſter,
Et dorſo claſſes immani bellaque geſtat;
Et quia deberent non vere tumeſcere tantum

Im-

Imbrifero Fontes, neque tantum æſtate calenti
Imminui; paribus prope verum erumpere lymphis;
Semper at ipſe vides pluviis creſcentibus ipſos
Augeri Fontes, largo & diteſcere fluctu:
Indignetur uti jam torrens unda teneri
Ripis, & ſuper alta fluens obſtacula victrix
Grandia corripiat vulſo cum robore ſaxa.
At Nemeæus ubi findit Leo fervida multo
Arva calore furens, areſcunt Flumina late
Tranſilienda gregi perſæpe: ita ſcilicet undis
Tenuibus aſpicies imo jam ſerpere fundo.
Hæc, inquam, ſi propterea non poſſe videtur
Cauſa ſuas riguis largiri Fontibus undas;
Omnia jam pluvio deſcendere Flumina cælo,
Dicendum eſt: hæc namque ferunt dare certa petenti
Montanis reſponſa jugis ſpecubuſque cavatis
Naturam, clamoſa fugit quæ ſæpe Lycea,
Uberibuſque colit ſtillantes undique guttis
Speluncas: hæc proinde cupit qui certa doceri,
Montibus & ſolis Naturam interrogat antris.
   Quapropter ſuperis rupti de nubibus imbres,
Et tabeſcentes extructæ in montibus altis
Verno Sole nives poſſunt dare Fontibus undas.
Nam quoniam Tellus non eſt æquata ſuperne,
Ut mare, cum placidis late conſternitur undis,
Sed modo ſublatis in cælum montibus alte
Surgit; inæquali modo ſidit valle deorſum;
Propterea fit, uti pluviæque niveſque ſolutæ
Montibus in magnis, atque inter ſtrata receptæ
(Nam ſuper impoſitis montes conſtare videmus
Et lapidum & terræ protenſis undique ſtratis)
Sub terras vario flexu illabantur hiantes.
Tum qua inter cruſtas patet exitus, ilicet extra
Proſiliunt, primiſque erumpunt Fontibus undæ.

Flumina propterea, qua Phœbi a tramite diſtant
Terraï gelidæ regiones, tempore brumæ
Parva ferunt inopes undas, augentur at æſtu:
Nam glacie quas triſtis hiems duraverat undas,
Diſſolvens altis evolvit montibus æſtas.
Tum, quibus in terris magna vi ſæpe quotannis
Rumpitur imber, & effuſis juga cana teguntur
E cælo nivibus, vaſta undique volvere cernes
Flumina magnarum pelago vectigal aquarum:
Contra qua raros effundit Juppiter imbres,
Ut ſiccis Libyæ regionibus, illa, neceſſe eſt,
Rara fluant tenui per humum ſerpentia rivo.
Mons tibi præterea (pluviæ neque montibus unquam
Præcelſis deſunt: illorum ſemper inumbrant
Namque ſupercilium, & nigra caligine cingunt
Perpetuæ nubes, illuc quas undique venti
Portantes cogunt, ſummoque cacumine ſtipant)
Mons, inquam, qui radices a vertice ad imas
Vel bibula tantum terra vel conſtat arena,
Aut ſi quem ſaxum ſuper impenetrabile late
Obtegat, ut pluviæ nequeat liquor inſinuari,
Haud ullos valet ex ſeſe tibi reddere Fontes;
Extra quandoquidem ſubito vel defluit omnis
Unda, vel inferni penitus ſub viſcera montis
Sorbetur terra. Verum ſi deſuper humor
Intus iter reperit cæcum, tum deinde rigentis
Incidit in ſtratum ſaxi declive, neceſſe eſt,
Ultra non penetret, ſed per declivia dorſi
Diffluat, & ſuperas ita Fons ſe reddat in auras.
Cum gemina inſinuant ſeſe inter ſtrata ſolutæ
Alto in monte nives, variis ut flexibus unda
Huc illuc, veluti ſit clauſa canalibus, erret
Deſcendens ſalienſque, jugis perſæpe ſub altis,
Exitus hic illi ſi ſecto inventus hiatu eſt,

Pro-

Proſilit ; & ſalſo Fons ſæpe ſub æquore ſurgit
Dulcis aquæ , ut celeri ſaliens iter impete rumpat
Inter cæruleas Nautis mirantibus undas .
Neve putes Fluviis non poſſe ingentibus undas
Sufficere effuſos cæli de nubibus imbres :
Namque inita in variis terræ regionibus horum
Eſt ratio ; ut pluviæ vis cælo quanta quotannis
Decidat , & quantam devolvant Flumina , conſtet :
Scilicet & vera ſemper ratione repertum eſt
Imbrem & Fluminibus latices dare poſſe perennes ,
Poſſe & abundantem ſilvis atque omnibus herbis
Sufficere humorem , vis ut quoque magna ſuperſit .
Invia nec ratio eſt , cum ſe de partibus orbis
Omnibus exonerent immenſis fluctibus Amnes
In mare , cur nunquam creſcat , tectiſque redundet
Littoribus pontus , ſeque efferat altius uſque :
Flumina quandoquidem , quos fluctibus undique magnis
In mare devolvunt , latices ex æquore ſumunt :
Nam Sole & validis verrentibus æquora ventis
Sublati in pluvias ſolvuntur deinde vapores .
Quin Sol & validi verrentes æquora venti
Internum minuunt longe majoribus undis
Hoc mare (conſtat uti vera ratione repertum) ,
Quam poſſint augere , fluunt quæ maxima cumque
Undique in hoc pelagus diverſis Flumina terris ,
Scilicet & Tanais gemini ad confinia Mundi ,
Atque Boryſthenius Scythica nive turgidus Amnis ,
Cumque ſuis late ſexaginta Amnibus Iſter ,
Quondam & Threiciis ſtupefactus verſibus Hebrus ,
Eridanuſque pater Rhodanuſque & dives Iberus
Et Thuſcus Tibris ſeptemque per oſtia Nilus
Unicus in terris Ægypti totius Amnis .
Expertes pluviis campos fœcundat inundans
le per æſtatem ; quoniam ad caput ejus in imbres

Tem-

Tempore eo totus congeſtis ſolvitur æther
Nubibus, & magnis Lunæ de montibus alte
Tabificis Phœbi radiis liquefacta ruit nix.
Flumina præterea ſunt, quæ ſalſedine tinctas
Devolvunt undas: Salium loca namque ſub alta
Prætereunt terra latices, viruſque receptant.
Sulphuris idcirco quoque plurimus halat odorem
Fons, & naturam ferri ſortitur & auri:
Rerum quandoquidem lymphis permiſcet earum
Particulas, per quas ſub terra labitur alta.
Sunt etiam quædam, quæ certo agitantur ab æſtu,
Ut mare, quod certas refluitque fluitque per horas,
Flumina: nam, moto pelagus cum tollitur æſtu,
Fit via declivis minus Amnibus; unda neceſſe eſt
Proinde minus celeri pede defluat; atque ita ſurſum
Æſtu attollatur; verum refluente videbis
Æquore declivi poſt volvi Flumina curſu,
Et celerare viam, & rapidas ſubmittier undas.
Hinc etiam Natura Lacus conſiſtere fecit:
Namque eadem his undas largitur cauſa perennes,
Quæ facit, ut vaſtis decurrant Flumina terris.
Horum aliqui haud ullos emittunt, excipiuntque
Exterius Fluvios: Lacus eſt Thraſumenus ut ingens
Notus jam propter tot quondam Romulidarum
Funera, cum dira jacuerunt clade rubentes
Illius ad ripas cæſi cum Conſule Cives;
Jamque videbatur belli Fortuna, tremebant
Omnia terrifico cujus concuſſa tumultu,
Decidere haud anceps inter Pœnoſque Latinoſque,
Utrorum ſub regna foret terraque marique
Cunctis, quotquot agunt Gentes ubicumque, cadendum.
Eſt etiam Lacus in Latio, dixere Regillum,
Hic ubi Tarquinii compreſſa ſuperbia Regis,
Flumina qui recipit non ulla, nec edita fundit.

Sic profert America Lacum inter cætera multa
Mirandum, nuſquam quo viſitur amplior alter,
Parque mari eſt, Parimeque vocant; jacet ille ſub altis
Andibus, & vaſtis late conſternitur undis.
Hi ſimul atque alii, qui ſunt ſine Flumine circum,
Conſtanti ratione nec imminuuntur ab æſtu,
Vere nec augeſcunt pluvio. Quapropter oportet,
Ut cæcis Natura viis tellure ſub alta
Uſque miniſtret aquas Fluviorum, ſubter & illos
Semper perpetuis extantes impleat undis.
Sunt tibi deinde Lacus, qui Flumina multa receptant,
At nullum emittunt: quo de genere eſſe videtur
Hyrcanum magnis clauſum undique montibus æquor;
Sulphureuſque Lacus, qui dicitur Aſphaltites,
Jordanis magnas venientes excipit undas,
Contra ſuetus aquas de ſeſe reddere nullas.
Illi propterea, quoniam conſiſtere iiſdem
Cernuntur ripis, neque magnis augmina ſumunt
Exceptis Fluviis, quanta eſt infuſa ſuperne
Undarum vis per Fluvios imbreſque niveſque,
Tantundem occultis debent emittere cæca
Sub tellure viis, & Flumina fundere ſubter.
Oppoſita ratione Lacus, qui Flumina de ſe
Multa palam effundunt, at contra nulla receptant,
Debent imminui paulatim, arctareque ripas,
Denique ſiccato ſine aqua conſiſtere fundo;
Excipiant Fluvios niſi ſubter, & uſque recentes
Suppeditentur aquæ, ſupera quas reddere poſſint.
Poſtremo excipiunt venientia Flumina multi,
Et ſimul emittunt extra; velut eſſe Lemanum
Scimus, quem Rhodani tranſmittunt deſuper undæ.
Nec tamen immotis venientes tranſque meantes
Immiſcentur aquis: quod mirum haud eſſe videbis
Propterea, levior quia Fluminis unda jacentem

Immotamque Lacus properans ſuperinnatat undam.
 Denique, quod reſtat quærendum, percipe porro;
Scilicet ut pluvio concreſcant Nubila cælo
Et Nebulæ; tum qua ratione oriantur & Imbres
Et tenuis quoque Nix & duræ Grandinis ictus.
Nubila concreſcunt, ubi corpora multa vaporum
Hoc ſupera caput in ſpatio coiere patenti;
Hi porro ex undis tolluntur ab igne vapores:
Namque ubi Sol, &, ſub terra quæ condita fervet,
Flamma ſimul pelagus fluvios terramque madentem
Concalefecerunt, agitatis ſurgere bullas
Eſt opus ex undis, oculi plus cernere noſtri
Quam poſſint, tenues; ut, cum ferveſcere aheno
Incluſos latices ſubjecto cernimus igne,
Ex undis bullæ ferventibus exoriuntur:
Ignea vis quoniam, quæ ſecum corripit undam,
Intus clauſa facit, liquidum ut turgeſcat in orbem.
Hæc ergo lymphæ veſicula multa tumentis,
Cum tenuis, noſtro leviorque ſit aëre multo
(Nam pro mole minus comprendit materiaï),
Debet tum propria ſurſum levitate volare,
Atque loci conſcendere eo, quo tenuior aër
Libret aquæ tenues bullas vi ponderis æqua,
Aurave frigidior ſupera conſtipet euntes,
Atque graves mage reddat, & aſcendentibus obſtet.
Namque ea, quæ ſupra eſt, regio mage frigida conſtat
Aëris idcirco; quoniam & ferventia terræ
Viſcera conceptos exhalant hic prope fumos,
Et Solis radii reflexi protinus imas
Aëris exagitant partes, atque undique motu
Impellunt perturbato, geminantque calorem.
Quin ipſi hac poſſunt motus ratione vapores
Progigni; ſiquidem divulſas æquore partes,
Æquore vel terris ita magnus concitat æſtus,

Aëris

Aëris ut ſubito quoque fiant mobiliores
Particulis, ipſiſque leves magis: inde neceſſe eſt
Impulſæ a terris ſenſim in ſublime ferantur.
Adde quod & junctæ rapidi ſubtilibus ignis
Particulis una componunt aëre corpus
Hoc noſtro levius; vel ita imminuuntur eædem,
Pondus ut exiſtat pertenue, ſed extima circum
Non ſic decreſcat facies pro corpore; poſſint
Auris ut tolli leviores atque teneri.
Quapropter fiunt Nubes, cum tenuis hic undæ
Halitus atque vapor ſuperas expreſſus in auras
Undique conveniens ventoque ferente coactus
Suffundit nigra cælum caligine, & altas
Paulatim in Nubes concreſcit conveniendo.
Et quia tunc aër magis opportunus habendo eſt,
Cum gravior prodit cum denſior ipſe, vapori,
Per brumam idcirco (fit enim tum frigidus aër
Denſior & gravior) recipit retinetque vapores
Agmine majori, quam cum idem rarior æſtu eſt.
Halitus iſte tamen ſupera aſcendentis aquaï
Si gravior ſolito ſit, uti ſe tollere longe
Non valeat, terræ ſed valles integat imas,
Inſideatque caſis, & agreſtia culmina inumbret,
Fit Nebula; a tenui quæ non diſtare videtur
Nube, niſi in ſuperis hæc quod ſuſpenditur auris
Altior ac levior: contra depreſſior illa
Obnubit nigro terram velamine inhærens.
Per brumam idcirco Nebulæ plerumque coortæ
Viſuntur; quoniam conſcendere protinus aër
Non ſinit e terris ſtipatas frigore bullas.
Hac etiam e cauſa multo plus Nubila conſtant
Alta per æſtatem, gelido quam tempore poſſint.
Tum porro Pluvius cæli deſcendit ab altis
Nubibus humor, & in terras devolvitur Imber

Propterea, quia, cum nubes loca frigida cæli
Aſcendere leves, aër denſare vaporem
Frigidus, humentes & aquarum aſtringere bullas
Incipit, & ſubito nativas ſolvere in undas,
Jamque graves cadere ut poſſint volvique deorſum.
Fit quoque, uti ventus ſæpe inter nubila vehemens
Exortus tenues impulſu jactet aquarum
Inter ſe bullas; has illo proinde neceſſe eſt
Rumpi ex conflictu, inque graves quoque ſolvier undas
Guttarum; quas tum facit aëris aura rotundas
Parte premens omni; non æquo hæ tempore deorſum
Dum labuntur, ab alta æque nec nube ſolutæ,
Nec ſimul, & prius infernis tum forte ſupernæ,
Illo nimirum veniens erit obvia caſu
Una alii; hærebunt inter ſe mutua multæ
Propterea, majore cadent & mole per auras,
Quo ſpatii plus, unde ruunt, erit interjecti.
Proin in valle cava magnis ſtillare Viator
Expertus nubem guttis; quo ſe altius effert
In montem, magis hoc tenui reſpergitur unda.
Idcirco guttis æſtivus grandibus Imber
Defluit ex alte ſuſpenſa nube ſolutus;
Quandoquidem in terras præceps per vaſta locorum
Aëris e cælo ruit intervalla liquentum.
Aſt hieme aut in aquam ſubito ſe nubila ſolvunt,
Emittunt guttas & aquarum proinde minutas;
Altius aut paulo ſi forte evecta ferantur,
Plus ubi crudeſcunt ſtipantia frigora, ninget.
Nam fit, uti ningat, cum corpora parva vaporum
Inter ſe varia coaleſcunt apta figura
In floccos, adjecto ut labi pondere deorſum
Poſſint in terras turba majore coorta;
Nec tamen in guttas liquidæ ſolvantur aquaï;
Nam vetat id fieri frigus, quod ſævit in altis

Acre

Acre locis; ſtipat namque ipſos ante vapores,
Quam juncti inter ſe liquidas vertantur in undas.
Tunc tibi Nix cælo multa vi decidet alto,
Sternet agros, foliiſque carentes integet hortos,
Confundetque vias; juga montium & undique nuda
Caneſcent nemora, & laſſabunt pondera ſilvas.
Si vapor in guttas redeat reſolutus aquarum,
Frigida conſtringat pluviam tum deinde cadentem
Aura; ruet diræ vis Grandinis horrida cælo
Protinus; æſtivo fieri quod tempore ſæpe
Vidimus: æſtivo nam tempore nubila conſtant
Sæpe ſuper gelidi regiones aëris alta.
Nimirum non ulla magis florentibus agris
Noxia peſtis & Agricolis inviſa; quod illis
Momento plerumque brevi populata laborem
Divitias omnes adimat, ſpemque unius anni.
Vidi ego, cum lætis florerent omnia campis,
Jamque e flore novo caperet ſpem meſſis opimæ,
Et feſtó Pubes reſonaret ruſtica cantu;
Ecce repente atra tegitur caligine cælum;
Exoritur gelidi vis venti; deinde coruſcos
Inter fulgores interque tonitrua crebra
Inſequitur toto tempeſtas horrida cælo
Fulminibus ventiſque furens & Grandine miſſa.
Extemplo excuſſis inſtrata eſt floribus omnis
Undique humus; teneri ſucciſi verbere fœtus
Submiſere caput; contuſæque ictibus herbæ
Emoriebantur: ſpectatum dira per agros
Erumpunt miſeri multa cum prole Coloni,
Et vitem & ramos oleæ frumentaque luſtrant
Flentes, & circum demiſſis vultibus errant.
At, quæ pertenues placida de nocte vaporum
Surgunt particulæ, facile a frigentibus umbris
Denſatæ ſimul in guttas ſolvuntur aquarum:

Et matutinus foliis reſpergitur humor
Herbarum, Sol ante ſuo quam ſurgat ab ortu.
Dicimus hunc Rorem, per quem viridantia florum
Prata vigent; illum per paſcua læta per herbas
Lanigeræ pecudes gemmantem mellificæque
Conſectantur Apes, & cæli dona legentes
Aptum operi humorem certatim in tecta reportant.
Noxius at ſæpe eſt, ſalſis ubi & acribus idem
Conſtat particulis, teneram quibus urit inhærens
Lactentem ſegetem, & nigra rubigine meſſes
Inficit, & triſti florentia quæque veneno.
Eſt quoque plantarum ut foliis hæreſcere guttas
Cernamus multo illarum ex ſudore coortas,
Perpetuo liquidas qui fluctu expirat in auras
E venis, ubi hiant patulæ: nec luce videntur;
Nam Sole & ventis tenuis diſpergitur humor:
Verum in lacrymulas collectus nocte ſilente
Per frondes, illic, qua ſcilicet exit, inhæret,
Non alibi, ut faceret, frigentibus halitus auris
Si tum fors caderet parvas concretus in undas.
Per noctem clauſæ quin tectis uberiori
Humore exſudant plantæ, foliiſque madeſcunt
Plus, quam quæ cæli ſub aperto tegmine rorant;
Quo quamvis ſileat, tamen eſt agitatior aër.
At fiunt gelidæ tenui de rore Pruinæ;
Ros ubi nimirum conſtrictum eſt frigore multo,
Duruit inque gelu, parvaque incanuit unda.
Interdum vario pluviæ contincta colore
Plurima gutta cadit cælo; quia mixta cadentem
Undarum pluviam ſalium natura colorat,
Quæ, quia tam varia eſt, varie ipſas inficit undas.
Proinde pluiſſe ferunt lacte aut rubigine flava,
Sulphureumque etiam cecidiſſe e nubibus imbrem.
Interdum & guttis perterrita corda cruentis;

Nam

Nam tum, cum caderent, occurſavere per auras
Rubrarum populo, queis corpora parva, Volantum,
Et madefecerunt, ſecum implicitaſque tulerunt.
Triſtibus his acti quondam, pro pectora Veri
Inſcia! prodigiis dirum omen cæde piabant
Quadrupedum, & fuſo placabant ſanguine Divos.
Ergo cadens pluviæ vis ſordibus aëra multis
Abluit; omnigenis nam novimus aëra mixtum
Corporibus; quid enim e terris non ſurgit in auras
Evectum vel ſponte ſua, vel ſolis ab igne?
Quare poſt imbrem longe puriſſimus aër
Pellucet, radiiſque micantibus exoritur Sol
Pulchrior, & claro revireſcunt prata colore,
Lætius & vernæ juveneſcunt undique plantæ.
Nunc age, quandoquidem liquidis elabimur undis,
Protinus Aërias ultro evadamus in auras:
Magnum iter: at neque Dædaleas adnectere pennas
Eſt humeris opus, aut ventos animaſque ſecundas
Poſcere, ut evectos ſuſtentent Aëre tenui:
Uſus erit tantum ſe tollere mobilitate
Ingenii, & magnas animi contendere vires;
Se levis ut liquidum librare per Aëra poſſit
Mens, neque præcipitem confiſa timere ruinam:
Cum ſequitur felix præſertim iter atque volatus
Ejus, quem ſuper & ventos auraſque liquentes
Æthera per purum jam in cælum Gloria tollit.
Quapropter filis conſtat pertenuibus Aër
Et longis & flexilibus; quam nempe figuram
Inventæ fecere viæ Tellure ſub ima
Primi connexis Elementi conque globatis
Partibus inter ſe, ſurſum quæ protinus altam
Expreſſæ terram ſuper & mare fundebantur.
Fluvida propterea natura & rara liquenſque
Aëris eſt; facili quoniam ratione moventi

Cedit materiæ, quæ primis atque ſecundis
Conſtat, uti ſupera quoque diximus, ex Elementis,
Omnibus atque locis rebuſque interſita vulgo eſt.
Sunt porro oblongæ partes, ut fila pilique:
Nam ſecus haud valeas rationem reddere dictis;
Quare compreſſus ſubita vi polleat Aër
In ſpatia ampla magis ſe protinus expandendi.
Ut, cum folliculis Juvenum ſocia agmina ludunt,
Impelluntque leves alte jactantque per auras;
Illos, vix feriunt delapſi ex Aëre terram,
Protinus impletos vento reſilire videmus
E terra, rurſuſque cadunt, rurſuſque repente
Exiliunt; multoſque ita cernis reddere ſaltus,
Propterea quia, dum conſtringitur intus in ictu
Aër, vi magna ſe protinus explicat; atque
Impellens terram, quæ dura immotaque perſtat,
Illa folliculum tolli vi cogit in auras.
Quam magis ut poſſis venti vim noſcere ſeſe
Expandentis, ubi eſt compreſſus, percipe cauſam.
Dico itaque a magnis id prorſum materiaï
Viribus ætheriæ prodire; patentia rerum
Intervalla viaſque means dum tranſit apertas.
Namque ubi marmoreum celeri pila eburnea caſu
Lapſa pavimentum ſubter ferit, ilicet illam,
Qua tetigit, partem ſubito complanat in ictu;
Materiæque vias conſtringit proinde meanti:
Protinus obſtructum ſibi iter connititur illa
Latius efficere, & clauſos aperire meatus;
Quod facere haud certe poſſit, niſi prorſus eburnæ
Compreſſum attollat ſubito latus illa pilaï,
Compellatque ſuæ reddi, velut ante, figuræ.
Hac ratione etiam, adducto cum tendere nervo,
Et prope conjunctis inflectere cornibus arcum
Nitimur, ille manum contra nervumque repugnat

Vi, qua in directam ſeſe componere virgam
Certat, in antiquam pariterque redire figuram.
Vixque manu nervum tendente remittimus, arcus
Vi reſilit tanta, nervumque repente reducit,
Ut faciat celeri metiri multa volatu
Excuſſam ſtadia, aut in nubes ire ſagittam.
  Præterea horarum numerum noctuque diuque
Quæ notat, in parva quid tales pyxide motus
Efficit, atque rotas varios quid volvit in orbes?
Quid? niſi, quæ clauſa eſt intus, lamella rigenti
E chalybe, in gyros iterumque iterumque voluta
Circum multiplices iterumque iterumque plicata:
Pugnat enim contra dum evolvier; exque plicari
Vi multa, facit ire rotas, ferrumque moveri,
Poſſit uti numeris oſtendere tempora certis.
Namque vias tum pars chalybis convexa, vel arcus
Dilatat, contra penitus pars concava claudit:
Materies ingreſſa vias quapropter apertas
Ex alia parti clauſos tranſire meatus
Cum facile haud poſſit, velut ante, recludere multa
Vi contendit ea conſtricta foramina parte,
Inque ſitum chalybemque arcumque referre priorem.
Si tamen ille diu flexus linquatur, ut intra
Demum aperire novos poſſit ſibi multa meatus
Materies, facile hæc quibus egrediatur apertis;
Amplius haud arcus poterit reſilire, ſed uſque
Curva tibi abſciſſo quoque nervo ea virga manebit.
  His tibi firmatis rebus, cognoſcere cauſam
Tutemet inde potes, quam propter polleat Aër
Compreſſus niſu ſe protinus evolvendi:
Nimirum illius pertenuia fila pilique,
Eſt opus, ut ſubito compreſſi extrinſecus edant
Conatus contra validos, reſilireque pugnent:
Exagitantur enim, velut omnia, materiaï

Æthe-

Ætheriæ a magno, quæ permeat undique, niſu.
Et quoniam ætheriæ magis exagitantur ab igne
Particulæ, intendi vis Aëris illa calore
Debet, & inde Aër fieri quoque rarior æſtu;
Proin veſica levis diſtenditur inque tumeſcit,
Ut crepitu magno tandem rumpatur, ad ignem.
  Utque magis quoque pervalidas cognoſcere vires
Aëris eſſe queas, tali rem funditus omnem
Percipe ab exemplo: licet ignorare profecto
Id nequeas: nam ſæpe reor vidiſſe, vel illud
Audîſſe a multis ſaltem inter mira relatum:
Scis certe, quod dicam, & cætera de genere horum
Multa, mihi quæ mox etiam dicenda ſuperſunt:
Attamen idcirco non prætereunda videntur.
Nam ſi cuncta quidem voluiſſem, cognita conſtant
Quæ tibi, non ullo vulgata relinquere verſu;
Nil equidem numeris potuiſſem claudere noſtris,
Nil doctis (quid enim neſcis?) mandare camœnis.
  Quo validas igitur poſſis cognoſcere vires
Aëris, Aërii reminiſcere [namque ita ſuemus
Appellare] tubi, conſtet licet ille rigenti
E ferro, multam ferrum intra namque per artem
Compreſſum validis conatibus Aëra claudunt,
Immittuntque pilam plumbi ſuper, ecce repente,
Incluſis ubi dant egreſſum extrinſecus auris,
Quæ ſpatio ſeſe majori expandere pugnant,
Evolat illa fero pulſa egredientibus illis
Impete; uti nequeas oculis vigilantibus uſquam
Prendere percelerem: ſi quæ ſunt obvia, frangit,
Parjete ſeu duri colliditur incita ſaxi.
  Propterea claro Boyli quoque Machina verſu
Scribenda eſt, quantæ nobis hoc fonte repente
Notitiæ rerum & fluxerunt utilitates?
In primis tripodem ſuper altum impone rotundi

Fornicis in morem (forma hæc eſt apta) cavatum
Vas vitreum [Excipiens hoc dicimus] ; æreus orbis
Glutine cui ſubter jungatur ; hiantiaque ora
Prorſus claudat , uti de parte extrinſecus ulla
Vas non poſſit in hoc immiſſa illabier aura .
In medio tamen æs ſubter pertunde , quod ore
Extremo ſubeat conſerti fiſtula ferri ;
Tranſverſum medio cui ſeptum impone canali ,
Poſſit uti claudi pariter , pariterque recludi ,
Sive aditus prohibendus erit , ſive exitus auris
Dandus ab exhauſti concluſo fornice vitri .
Amplior huic porro ſubter jungenda canali eſt
Antlia ; cui validum tu dehinc aptare memento
Embolum , ut ipſe cavo lateri reſpondeat apte
Inſertus , ne qua poſſit tranſmittier Aër .
Atque ea præterea ſit aperta foramine parvo ,
Valvula quod toties occludat , tractus ab alto
Deſcendit quoties ægre , premiturque deorſum
Embolus ; aſt eadem recludat aperta foramen ,
Idem cum facili ſuſtollitur impete ſurſum .
Cum conſtructa tibi hæc conſtabit Machina , ab ipſo
Educes , intra qui clauditur , Aëra vitro .
Namque ubi reſtantem multa vi traxeris infra
Embolum ; ut interea nequeat per tenue foramen ,
Valvula quod clauſit , venientem extrinſecus auram
Excipere , utque omni conſtet prorſum invia vento .
Antlia , fundetur loca per magis ampla repente ,
Et rarefiet ſpatiis majoribus intus
Aër : propterea vitri de vaſe cavati
Irruet anguſtum per ferrum ſeptaque ferri
Per reſerata , lociſque , vacat quibus antlia , ſeſe
Diffundet : dehinc claude viam mediumque canalem ,
Excipiens auris ne vitrum poſſit adiri ,
Fac ſuper aſcendat tunc embolus , Aëraque omnem ,

Antlia quem cohibet, per apertum expelle foramen:
Dein iterum atque iterum demitte, & tolle viciſſim:
Exhauſtum craſſo demum vas Aëre prorſus
Conſtabit; tamen uſque levis tenuiſque manebit
Aura, poteſt quæ ſe vas inſinuare per ipſum:
Tranſit enim levis aura per æra & ſaxa per aurum,
Et ſi quid ſolidum magis eſt & durius iſtis.
Non tamen hac poſſunt Animantum vivere ſæcla:
Si namque exhauſto quævis Animalia vitro
Sint incluſa, ſimul cum deficientibus auris
Deficiet quoque vita: cita nam morte repente
Exhalare animam, vitamque efflare videbis.
Invento ſed ab hoc ut poſſis noſcere quanta
Seſe expandendi vi conſtet præditus Aër;
Rugoſam penitus collo intus claude ligato
Veſicam; vitreo clauſas tunc Aëris auras
Atque iterum atque iterum de vaſe educere tenta.
Paulatim, inſertum calami per tenue foramen
Ac ſi inflata foret, diſtenditur illa tumeſcens;
Et magnam in molem ſeſe explicat; atque ita creſcens
Rumpitur interdum; vis intus tanta animaï eſt.
Nam quamvis primo ſub rugis parva lateret
Aëris aura; tamen, cum non extrinſecus Aër
Exhauſto premeret veſicam vaſe receptam,
Sponte ſua molem ſe dilatavit in amplam
Quantulacumque. Sed his quoque rem ſuperadjice miram;
Pondera magna quater denas pendentia libras
Impoſita attollentur, ubi veſicula parva
Incipiet ſeſe evolvente tumeſcere vento.
Ergo etiam atque etiam vi magna præditus Aër,
Qua ſeſe in ſpatia evolvit, videatur oportet.
Hac, etiam fit, uti de cauſa bulliat unda
Vitro incluſa cavo, velut igni fervida magno;
Quandoquidem aurarum multæ, quas continet illa,

Par-

Particulæ ſeſe ſpatia in majora repente
Extendunt, quia non aliis extrinſecus auris
Urgentur, bullaſque inflant ſpumantis aquaï.
Incipe jam veris rationibus Aëris auras
Eſſe leves prorſus dediſcere: nam Puerorum
Perfacile errorem teneris hunc mentibus ætas
Imbibit, e terris ubi eas conſurgere cernit,
Et ſupra caput ætheriis diffundier oris.
Dico itaque eſſe gravem, tenuem licet atque fluentem
Aëra, quod tali nunc eſt ratione probandum.
Longus & ex una bene clauſus parte, rigenti
Sit tubus e vitro, quem repleat unda ſupinum;
Lymphæ in ſuppoſitum vas illum deinde revolve.
Protinus haud omnis ſubjectum defluet in vas
Unda tubi inverſi, aſt alte ſuſpenſa manebit
Triginta plus quam pedibus: quia ſcilicet Aër
Lympham in vaſe premens ſuſpenſam ſuſtinet illam,
Inverſo quæ clauſa tubo eſt, deſcendere deorſum
Nec ſinit: haud alia fieri ratione quod ulla
Poſſet, quam quod aquæ tantundem pendere debet
Suſpenſæ moles, quantum æque craſſa columna
Aëris, a nobis quæ ſeſe extendit in altas,
Qua locus aurarum cumque eſt, cæli regiones.
Propereaque pari libratæ pondere ſeſe
Mutua ſuſtentant, & aquæ ſuſpenditur augmen.
Si tamen infundas argenti pondera vivi
Pro lympha, vitrumque revolvas, altius illud
Hærebit paulo, bis denos ad digitos quam
Additus octonus; tantundem hoc denſius unda eſt
Scilicet argentum, quanto eſt eductior illa.
Quod ſi pertundas extremo in vertice vitrum,
Poſſit ut illabi celer, & replere vacantem
Deſuper aura locum, ſubito ruet unda deorſum
Aëre preſſa novo, nec jam ſuſpenſa manebit.

Auras nonne graves igitur fateare, neceſſe eſt?
Auras porro aliquo compreſſas vaſe videbis,
Quam non compreſſas, plus pendere; proinde fatendum eſt
Aëra, qui propior nos ambit, & undique circum
Funditur in terras, ſpiſſumque gravemque ſuperno
Eſſe magis, quia ab hoc urgetur, comprimiturque.
Aër propterea non æque pendit ubique:
Summis namque locis minus eſt gravitatis in illo.
Altior ad montis radices ſcilicet imas,
Vertice quam ſummo poſſit ſuper, unda tenetur
In longo ſuſpenſa tubo, quia denſior Aër
Hic premit & gravior, quam montibus in proceris.
Altior eſt, circum cogentibus undique ventis
Aër in medium cum deſuper accumulatur,
Vel cum præcipitat ſupera e regione deorſum;
Hac ratione etiam ſervatum eſt flante quod idem
Fit gravior Borea, quia denſior exit ab illo;
Denſior hic itidem brumæ per tempora torpet,
Et gravior, majuſque vapores addere pondus
Novimus eductos; qui contra ſæpe ſoluti
In pluvias faciunt paulum deſcendat aquaï
Alte in producto vitro ſuſpenſa columna:
Tum quoque deſcendit ſurſum ſpirantibus auris,
Aut illinc abit in ventum ſi plurimus Aër,
Æſtifer interdum vel cum furit Auſter, & omnem
Africus involvens nigrantibus æthera nimbis;
Aër quandoquidem leviorque & rarior æſtu eſt.
Non tempeſtates tamen his præſcire futuras
A cauſis dabitur, non omnes novimus ipſi
Præterea, quæ ſe immiſcentes omnia turbent
Indicia, & certos nullo nos tempore reddant.
Scandit item calamum, ſitienti deſuper ore
Cum trahis, unda levis, quia preſſa extrinſecus intra
Inſinuat ſeſe, & loca ſurgens Aëre ſcandit

Evacuata : velut latices de fontibus imis
Æſtu ſæpe bibunt Paſtores , feſſaque magnos
Humectat ſitiens Venantum turba labores .
Sic etiam inflexo vacuant fluitantia lymphis
Labra tubo ; facito ejus enim pes unus ut intra
Immergatur aquis ; at multo longior extra
Pendeat alter : ab hoc ducas ſi tum Aëra vitro
Incluſum ore trahens , ſcandens ſuper unda ſequetur ,
Perque tubum ſalienſque cadenſque ita defluet omnis
Paulatim , vacuum donec vas omne relinquat .
Nunc agere incipiam , Ventos quæ cauſa fluentes
Excitet , ut late terras late æquora perflent .
Nec mundo exiguam Venti dant utilitatem :
Auras Viventum ſæclis hi namque ſalubres
Conſtituunt ; craſſi purgant hi putrida quæque
Aëris , & nebulas exhalatoſque vapores ,
Qui plerumque luem terris morboſque dedere ,
Diſcerpunt toto cælo undique disjicientes .
Sol æſtivus item calidis minus ignibus ardet
Flantibus his ; aliter ferventibus ureret agris
Florentem ſegetem , pecudeſque homineſque necaret .
At quis conſilio factum ſine Numinis acri
Arguat hoc , Phœbi radiis ſuppôſta calentis
Quod loca terraï Ventis perflentur ab ortu
Perpetuis ; æſtumque levent hi , ſæcla Animantum
Incolere ut mediæ poſſint loca fervida Terræ ?
Quapropter Venti , mediam qui frigore perflat
Perpetuo Zonam ſemper directus ab Ortu
Solis in Occaſum , multiplex cauſa videri
Eſſe poteſt . Primo , quoniam convertitur axem
Verſa ſuper Tellus , ſeſeque volutat in Ortum
Semper ab Occaſu ; motus velocior illis
Partibus efficitur , quæ plus a cardine utroque
Diſtant hinc illinc ; Tellurem ſcilicet ipſam

Qua ſecat Æquator mediam : quapropter oriri
Partibus his Ventum motu celerante neceſſe eſt
Perpetuum , quoniam Tellurem ſegnior aër
Inſequitur ; contra videatur proinde moveri
Eſt opus : ut , celeris Seſſores alite curſu
Cum rapiuntur equi , concertanteſque repente
Tranſmittunt campos , fit , uti contraria Venti
Verbera , ſtet quamvis piger aër , experiantur .
  Præterea Solis magno plerique calori
Hunc referunt Ventum : nam , ſe cum vertat ad ortum
Semper ab occaſu Tellus , Phœboque manenti
Occurrat ; nunc hac nunc illa , ſemper ab una
Solem parte videt ; cujus calor aëra , curſu
Qui Terræ abripitur , ſubjectum effringit , & omnem
Diſſipat , ut raruſque magis leviorque feratur
Phœbeos ſubter radios : neu pondere iniquo
Aëris hæc circum moles librata laboret ,
Vicinæ partes denſæque graveſque , neceſſe eſt ,
Qua via facta , fluant , aliæque aliæque ſequantur
Continuæ ad Solis radios , vacuataque librent .
Propterea Ventus nihil eſt , niſi percitus aër
Atque fluens partemque a Sole impulſus in unam .
  Denique Sol aliis alia ratione videtur
Efficere hunc Ventum , Zonæ qui temperat æſtus .
Nam quia Sol radiis recta impendentibus undas
Percutit Oceani , magnamque calore vaporum
Effert vim , rareque facit , quibus anteriorem
Perpetuis agitat , protrudit & aëra plagis ;
Idcirco Ventus fit in his regionibus illa
Perpetuus , qua Sol ferri de parte videtur .
Ut magis inſpicias fieri quod poſſe , rubentem
Igne pilam ferri ſuper undas volve , videbis ,
Pertenui ut Vento tum protinus aura moveri
Incipiat ; nec non pariter quoque parte ab eadem

Unda ſequi ferri motum, quam deſuper urit.
Propterea que pari motu ſe concitat æquor:
Currenteſque vocant undas, quas Nauta relinquens
Poſt tergum Heſperiam, atque Orientis opima reviſens
Littora Japoniaſque plagas ſparſaſque Moluccas
Navibus abreptis nimium experietur iniquas.
At, cum prora tuis America obvertitur oris,
Braſiliamque vident ſtantes in puppe Magiſtri,
Ipſa ſua vi impellit euntes unda carinas.
Hic porro Ventus, recta qui fertur ab ortu,
Ut varie oppoſitos montes & littora contra
Verberat & ſcopulos, pariter ratione, neceſſe eſt,
Flectatur varia, aut in partes verſus eaſdem,
In latera obliquo vel flamine tendat, & orbes
Interdum in rapidos ſe torqueat, atque procellis
Sæviat, horriſonoque infeſtet turbine pontum.
Protinus a cauſis, quas paulo diximus ante,
Quis jam poſſe neget Ventos conſurgere iiſdem,
Undique qui variis oriuntur partibus orbis?
Inter eos tamen, & Ventum, qui frigore Zonam
Temperat ardentem, quidquam diſcriminis eſſe
Novimus haud aliud, niſi quod, quæ cauſa perennem
Hunc facit, hæc alios eadem nunc murmura flantes
Edere dat, ſonitum nunc & conſopit eorum;
Haud ſecus ac eadem dat cauſa perennibus undis
Currere per terras fluvios, contraque protervos
Torrentum ſinit ire haud longo tempore fluctus.
Præcipua a multis tamen horum cauſa petenda eſt,
Exhalat ſemper quos terra, vaporibus; illi
Per tractus educti occurſanteſque liquentes
Aëris atque una commixti prœlia pugnaſque
Edunt ingentes: ferviſcunt omnia circum
Turbata, impulſæ ſubito expanduntur & auræ,
Atque alias fremitu trudunt graſſante cientes.

Proſilit hinc Ventus. Non eſt tenor unus eidem,
Nam modo pernices violentior incutit alas,
Cum pellunt valido moti fervore vapores;
Poſt paulo [minor eſt cum fervor] lenior afflat:
Mox iterum aſſurgit, variiſque aſſultibus inſtat,
Donec compoſita ſedentur pace furores.
Dicere nec Ventis quæ ſunt data nomina, longum eſt.
Primus purpurei conſurgit cardine cæli
Eurus ab Eoo; Zephyrus ruit æquore contra,
Quo Sol emeritos ſolvit temone jugales;
At Boreas nivibus ſtipatus & horridus acri
Frigore ab Arctoa deſcendit parte nivali
Sithoniiſque plagis; media regione diei
Inter nigra Virûm percoctaque ſæcla coortus
Cum pluviis contra venit & cum nubibus Auſter.
Hos inter totidem tibi ſunt, & utrinque recedunt
Ad latera; hiberno furit Euro-Auſter ab Ortu
Humidus; huic placidas contrarius aſperat undas
Caurus; at a Mauris trux advolat Africus oris,
Terrificiſque ciet pelagus vexatque procellis,
Ut trepidi horreſcant Nautæ, portuſque requirant;
Demum Aquilo medius Boreamque flat inter & Eurum.
Ille peregrinas nobis per tempora ditis
Autumni bruma fert adventante volucres,
Pennigeriſque replet late nemora avia ſæclis
Et montes & agros: illo me tempore (a) Brenum,
Namque hic ante alios ridet locus, accipit omnes
Oblitum curas jam ſponte mihique vacantem;
Hic me purpureos fundens Aurora colores
Excitat, & canibus comitatum ſuadet odoris
In nemus ire vel in montes, volucrumque quietes
Sectari, ſi qua erumpat ſubito excita præda:

Nam

(a) *Rus prope Raguſium cum amœnitate, tum ſoli fertilitate præſtans, & aucupio aptiſſimum.*

Namque repente mihi e manibus cicur evolat ultro
Accipiter, volucremque ſuper ſonat ære trementem,
Jamque tenet: capitur ſuavis mihi præda Coturnix.
Quam juvat hoc feſſum ſub pondere jamque cadente
Luce redire domum, & Sociis oſtendere prædam!
  Sed jam quod ſupereſt, hos præter, cætera quæ ſunt
Nomina Ventorum, Nautis dicenda relinquo.
  Quidam ſunt, certis qui terræ oriuntur in oris.
Ut tantum fœcunda tuos Appulia campos
Notus non alibi comburit Atabulus acri
Frigore, uti Calabrum regionem infeſtat Iapyx,
Cecropias ut item Sciron contriſtat Athenas.
Horum cauſa queunt ſublati a Sole vapores
Eſſe e fluminibus lacubuſve marive propinquo;
Qui certas, poſcente loci ratione ſituque,
Protinus in partes æſtu impellente ferantur.
  De genere hoc, Ventos extructæ montibus altis
Emittunt quoque ſæpe nives, nam frigidus aër
Denſatur circum, qui pondere ſcilicet illo
Nititur in partes, queis multo rarior aura eſt.
  Magnaque item magnos genuere incendia Ventos
Interdum, quoniam circum rareſcit ab igne
Aura, lociſque ideo ſeſe dilatat, & auram
Trudit agens aliamque aliamque; impulſibus iſtis
Ut ſit opus rapidos fieri circum undique Ventos.
  Et magis ut certam multorum noſcere poſſis
Ventorum cauſam, manifeſtum hoc percipe porro
Exemplar. Duro conſtans ex ære rotundum
(Æoliam dixere Pilam) vas fiat, & extra
Extendat longo tenuique foramine collum.
Tum facito, incaleat flammis propioribus, intus
Scilicet incluſus rareſcere poſſit ut aër;
Nec mora, frigentes cum collo merge ſub undas,
Intus uti, ſubito quoniam denſabitur aër

Frigore, per collum queat unda replere pilaï
Partem haud exiguam: ſi porro ardentibus illam
Admoveas iterum flammis, vehementer ut intus
Unda caleſcat; erit, ſubito commota vapores
Omnis ut exhalet magnos, qui ſpiritus extra
Dum fugit elabens per collum tenue, neceſſe eſt,
Sibilet erumpens rapidi vis concita Venti;
Evacuetur aqua donec vas omne ſoluta.
Sic etiam Natura cavis e montibus efflat
Sæpe quidem æolias animas, dum murmure magno
Undarum per aperta fugit ſpiracula montis
Halitus, interior quas flamma reſolvit in auras.
Sunt etiam, perflant anni qui tempore certo
Certa loca; ut magnos fluctus concinnat in Indo
Æquore, qui Borean inter flat Ventus & Eurum
Anni tempore eo, quo Sol deflectit ad Auſtrum,
Concalefecit eas & partes igne propinquo.
Idem ubi ſe ad gelidam remeando tranſtulit Arcton
Subjectum radiis dilatans aëra crebris,
Per totam æſtatem Zephyrum ſtrepit inter & Auſtrum
Spiritus exoriens aurarum, atque æquora miſcet.
Sic pariter redeunt quoque Eteſia flabra quotannis
Æſtivum poſt Solſtitium, Grajûmque ſecundis
Demulcent animis regiones; Ioniumque
Per lucem criſpant pelagus: nam condita tota
Nocte ſilent: Thracum vicinis montibus illa
Carpathiiſque jugis, opus eſt, videantur oriri.
Difficile & porro rationem reddere non eſt,
Eois cur mane plagis plerumque flet aër;
Exoriatur item ſub primas veſperis umbras
Occiduo contra ſurgens de littore Ventus.
Nimirum Solis ſublatos flamma vapores
Disjiciens huc atque illuc dilatat in orbem;
Exorienſque ad nos ideo protrudit ab ortu

Aëra

Aëra, & occiduo contra de littore labens.
Perque diem in terras liquido flat ab æquore Ventus
Propterea, ſalſis quia Sol attollit ab undis
Multos, unde tibi commota fit aura, vapores:
Terrarum tamen hi congeſti montibus altis
In mare prorumpunt noctu; tum frigida in æquor
E terris ferri Ventorum flabra, neceſſe eſt.
Denique ſæpe ſolet magna impendente procella,
Cum mare cum terras exemto Sole paventes
Contexere cavæ nigra caligine nubes,
Jamque parant pluvias, & inædificata ſuperne
Nubila terribili ſonitu & fulgore minantur,
Sæpe ſolet rapidi tempeſtas concita Venti
Ex improviſo ruere, & turbata repente
Æquora miſcere ex imo, atque attollere fluctus;
Concutere, & vulſis altas inſternere late
Arboribus ſilvas: ita magno turbine ſævit.
Atque ea non alia fieri ratione videtur
Tempeſtas; niſi quod denſatæ deſuper extant
Quæ nubes, celeri deſcendunt pondere deorſum
Protinus imbre graves, conſtrictumque aëra magnis
Viribus huc illuc impellunt: ille repente
Proſilit in latera, & rapido fugit impete fuſus.
Inſequitur porro Ventum gravis imber & uber,
Flumina abundare ut faciat, campoſque natare,
Omnis uti videatur in undas ſolvier æther,
Effuſoque cadens jam terras opprimere imbri.
Sæpius has videas ſævire æſtate procellas,
Quam bruma, pelagoque magis crebreſcere aperto:
Quandoquidem æſtivo majores Sole vapores
Tolluntur pelago tantum in ſublimia rapti
Interdum, magnæ vix ſuſpiciantur ut auctu
Exiguo nubes: Oculum dixere bovillum
Propterea Nautæ, qui formidabile certant

Effugiſſe malum ſubito ; namque ilicet illæ
Deſuper impete navifrago labuntur , & omne
Involvunt cælum tenebris pelaguſque procellis .
  Interdum magnis in tempeſtatibus atra
Turbineas ſubtus demitti e nube Columnas
Aſpicias ; ſiquidem gemini cum flamina Venti
Oppoſita hinc illinc valida intorſere procella
In mediam ſe nubem , & compreſſere furenti
Ad latera incurſu , torquent raptamque revolvunt
Vorticis in morem ; graviori protinus illa
Pondere ſe deorſum in terram producit ab alto ,
Nec manet ; excurrit quo Venti raptat agens vis
Prævalidi , emittitque excuſſas undique circum
Terribili ſonitu ſævo de turbine guttas .
Omnia , quo ſe cumque tulit , proſternit & aufert
Perniciem adportans ; correptaque corpora tollens
In ſublime rotat ; lapideſque & tecta domorum
Abripit interdum : quod ſi ſuper incidat æquor ,
Alte exſorbet aquas , quas fundo commovet imo .
Quin etiam infeſto contortas turbine naves
Corripit , & diro lapſuras pondere tollit ;
Nil ſtudio ut vitent Nautæ majore per undas ,
Nil magis horreſcant , votiſque avertere certent ,
Quam , mare qui rapido , Typhones , vortice miſcent .
  Nunc age , qua conſtet natura præditus Ignis ,
Percipe : nimirum terreſtria corpora poſſunt
Induere in formam ſe mobilis Ignis , ubi horum
Corripitur quævis Elemento concita primo
Particula , atque ejus violento in turbine rapta
Innatat . Illo igitur debet producier Ignis
Corpore , cum quæ vis Elementa ſecunda viarum
Ex intervallis , intus quæ condita cumque
Sunt , excludit , uti ſint primo tantum Elemento
Pervia ; quod partes ejus vi protinus acri

Diſſol-

Diſſolvat penetrans, rapidoque repente ſolutas
Impete corripiat, motuque ita raptet eodem.
Ille ſit at primo ſubito ne extinctus in ortu,
Eſt opus, ut ſolidis accenſa ea corpora conſtent
Particulis, magno plagarum ut pondere poſſint
Ictibus & validis Elementa repellere longe
Altera, continuis quæ circum incurſibus inſtant,
Si qua aditus reperire queant ſibi, raraque rurſus
In loca, quæ ingratìs liquere ejecta, reverti;
Atque ita vi multa circum undique conveniendo
Corporis accenſi divulſas impete partes
Comprimere, atque omnes certant ſedare tumultus.
Et quia contritæ paulatim turbine magno
Partes in tenuem demum vaneſcere fumum
Debent, uſque novas nova ſuppeditare neceſſe eſt
Corpora particulas, pereat ne funditus Ignis.
Neve coorta ingens fumi vis opprimat Ignem,
Diſſipat illum aër; ſemper novus ipſe neceſſe eſt
Adſit propterea circum; nam, quo via nulla
Eſt auris, ſi vaſe accenſam lampada claudas,
Exhauſtove auris vacui ſub fornice vitri,
Flamma perit ſubito compreſſa a pondere fumi;
Aëris hinc illam commoti ſpiritus auget,
Avertit nimius ſed ab ipſa pabula ventus.
 Rebus ab his pateſit, cur fiant, Igne videmus
Quæ peragi; nexus admoti corporis omnes
Nimirum qua vi diſſolvat; deinde calenti
Cur ſit natura; a motu quod profluit omne;
Poſtremo lucem cur mittat, & aëra claro
Lumine diffundens circum conveſtiat Ignis:
Scilicet id validis, Elementum hinc inde ſecundum
Queis agitatur, & extra ab eo protruditur Igne,
Eſt opus, ut fiat plagis: nam diximus ante
Lumen in alterius conſiſtere niſu Elementi.

Surſum flamma levis fertur, quia particularum
Corporis accenſi vis fortior aëre conſtat,
Et levior, primo quia raptæ ſunt Elemento:
Quare opus eſt aër deorſum tum proinde prematur,
Illa leves contra ſurſum eluctetur in auras:
Dum ſalit, imminui tenui ſed acumine debet,
Propterea, quia jam contritæ turbine partes
Corporis haud valida poſſunt removere prementem
Aëra vi; quare in coni tenuatur acumen.
Utque a contactu gemina undæ gutta liquentis
Jungitur, inque unam pariter coit; ipſa, neceſſe eſt,
Sic quoque flamma duplex, cum mutua tangitur, unum
Efficiat conum: medio nam pulſus utramque
Ad latera hinc illinc componens comprimit aër.
Sæpe aliquo videas diſſolvi certa liquore
Corpora, vel valido ferveſcere concita motu,
Multa velut reſoluta liqueſcunt dura metalla
Scilicet, ut fuſa calx fervida bullit ab unda.
Tum valet id fieri, tales cum nempe liquoris
Particulæ conſtant, & talia corporis ejus
Intervalla, liquor recipi non poſſit ut intra,
Primi materies rapidiſſima tantum Elementi
Ni comitetur: eo partes diſſolvere debet
Protinus ingreſſu, motuque agitare furenti,
Ferventemque ciere, licet ſine luce, calorem.
Sic fœnum in cumulum congeſtum colligit Ignem,
Cum viride aut humens eſt, in cineremque ſolutum
Labitur; & campis ſic tetra cadavera apertis
Putreſcunt, triſtem funduntque calentia odorem;
Ferveſcit ſic & Bacchi liquor atque caleſcit
Concitus, uva recens ſi preſſa eſt, plenaque muſto
Lymphati Agricolæ fumantia dolia cernunt.
Lucet ſæpe diu partes intrinſecus Ignis
Corporis ingreſſus ſemel & ſervatus ibidem.

Sic

Sic lapides, queis docta ſuum Bononia nomen
Indidit inventis, ſi Solis clara tulere
Spicula ſub divo, tenebroſum deinde recepti
In thalamum retinent nec parvo tempore lucem,
Cernentumque oculos claro ſplendore laceſſunt.
Idque vel in terris, animantumque oſſibus, atque
Plantarum cinere, & gemmis tentare licebit
Atque videre, vel in vario quoque ſæpe liquore.
Scilicet epotum Solis flammæque nitorem
Multa diu ſervant: virtus vel in omnibus hæret
Fors ea corporibus; nam latior experiendo,
Inque dies vario per plura extenditur uſu.
Nunc ratio quæ ſit, chalybe ut percuſſa rigenti
Scintillas det dura ſilex, arentibus Ignem
Suſcipere ut foliis ſiccoque in fomite poſſis,
Expediam: fit, eo ex attritu protinus ictæ
Inclinentur uti ſeſe inter mutua paulum
Particulæ ſilicis, ſuaque intervalla viaſque
Propterea claudant extrinſecus, atque ſecunda
Expellant expreſſa foras Elementa repente;
Protinus ut primi ſubtilibus obſideantur
Circum principiis Elementi: tum quia frangi
Divellique ſolent percuſſæ, atque excidere ictu
A ſilice; avulſæ, fit, uti ſeorſumque cadentes,
Quandoquidem a primo ſeptæ undique ſunt Elemento,
Naturam calidi ſubito vertantur in Ignis,
Scintillæque volent tenues. Hæ ſæpe per altas,
Quas manus excuſſit Paſtorum improvida, ſilvas
Paulatim ingenti flamma fulgore coorto
Fulſerunt, & magna dedere incendia vulgo;
Omnia conficerent dum late arbuſta cremantes,
Præſertim validis facere id cogentibus Euris.
Tum ratione pari ſi lignis ligna terantur,
Demum fiet, uti ſcintillis excutiatur

Ignis, & attritu ſaliens levis emicet illo.
Præterea Solis radiis accenditur Ignis;
Exceptos ſpeculi facies ſeu concava cogit
Reflecti, redituque loco conjungier uno;
Corpora convexi ſeu vitri tranſgrediendo
Infringuntur, ut inclinent ſeſe inter; & uno
Poſt coëunt puncto pariter, magnaſque caloris
Multiplicant in eo congreſſu denique vires;
Dura quoque & ſolida ut ſolventes Igne potenti
Corpora conficiant, quæ ſunt ibi cumque locata.
Quo pacto, quamvis Igni contrarius humor,
Accendi valet Ignis aqua, ſi frigore conſtet
Convexam in glaciem conſtricta: ita namque meantes
Infringet radios, & puncto junget in uno.
Noxius idcirco Sol herbis ſæpe refulſit
Poſt pluviam; foliis ubi adhuc pubentibus hæret
Gutta tumens, cecidit nec vento excuſſa movente;
Quandoquidem radii gutta excipiente coacti
Exurunt primo fructus in flore tenellos,
Lactenteſque ardore ſuo populantur ariſtas.
Per vitrum collecta tamen denſataque Lunæ
Lux, qui ſentiri poſſit, non ulla caloris
Unquam ſigna dedit; quoniam tam rara profecto
Pervenit huc ad nos, ut vel conjuncta per artem
Quantúmvis, pars fulgoris milleſima vix ſit,
Quo Sol & terras atque aëris imbuit oras.
Illius hinc quantum tribuendum percipe luci,
Quam multi in Terram dominari & in aëra credunt.
Porro a turbato terreſtria corpora motu
Concipiunt Ignem; pariter velut ante probatum eſt,
Cum ſcrutaremur quæ ſit natura caloris,
Ut memini: a magna quoniam vi particularum,
Quæ perturbata motus ratione cientur,
Expelli excludique ſecunda Elementa neceſſe eſt,

Pri-

Prima ſubire loco, parteſque accendere raptas.
Illud rebus ab his porro deducere pergo;
Concipere haud flammam quævis jam corpora poſſe
Atque ardere, licet propiore caleſcere ab Igne
Cuncta queant; velut unda, ſales, terræque dare Igni
Pabula non poſſunt; quoniam non omnia tali
Conſtant natura & congreſſu particularum,
Altera ut hæ poſſint Elementa repellere, primaque
Excipere ingreſſu facili, avulſæque cieri:
Sulphuris atque olei naturam ut poſſe videmus
Atque alia, ardeſcunt Igni quæcumque propinquo.
Propterea & volucres admoto abit ilicet Igne
In flammas, Pyrium, pulvis, quem dicimus a re:
Sulphure conſtat enim & carbonis partibus idem:
Nam ſulphur facile & carbones imbuit Ignis.
Immiſcetur item nitrum, conſtare fatemur
Valde quod rigidis e partibus, exagitantur
Turbine quæ valido, cum flammam ſulphur & una
Mixti concipiunt carbones: viribus illæ
Quælibet idcirco diſrumpunt obvia magnis;
Et faciunt, rapido glans evolet iſta volatu
Plumbea de tubulo erumpens: ita namque cruentam
Tranſmittunt hoſtes per mutua vulnera cædem.
Nam neque nunc contis, Latiis neque martia pilis
Præſtat bella geri; minus eſt feritatis in illis.
Aſt ubi ſub tergo terraï clauſa cavatæ
Pulveris illius vis cæco accenditur Igne,
Cuncta repente ruunt magno concuſſa tremore.
Quippe ſuper terram quæ ſunt extructa domorum
Mœniaque & turres & propugnacula ab illo
Turbine corripiuntur, & una avulſa feruntur,
Sternunturque ſuis late confuſa ruinis.
Pulveris accenſi crepitu & fulgore coruſco
Ars imitata hominum Naturam eſt; deſuper altis

Dirum

Dirum ſæva micat cum fulguribus, tonitruque
Concutit horriſono cæli fulgentia templa:
Namque opus eſt tantis fabricanda ad Fulmina rebus.
Multa quidem multos inter ſublata vapores
Nitri materies & ſulphuris alta pererrat
Nubila, quæ denſo conſurgunt agmine ſurſum.
Ergo ubi mole ſua ſuperextans inferiorem
Decidit in nubem nubes cava, tangat ut illam
Ante quidem extremis delabens protinus oris,
Quam regione ſui media; concluſus ibidem
Ventus & a ſupera preſſus gravitate cadentis
Infernam magno perfringens impete ſubter
Perſcindet nubem: crepitum diſploſa repente
Illa dat, & cæli per cærula commeditatur
Horrendum tonitru, quo tellus æquora vulgo
Concutiuntur; uti metuas, divulſa repente
Maxima diſſiliant ne vaſti mœnia mundi.
Haud aliter quam cum, ſi rebus tenuia magnis
Aſſimilare licet, veſicula parva potentis
Plena animæ Pueri pede preſſa repente ſub ictu
Rumpitur, & magnum reddit perſciſſa fragorem.
Utque alio exemplo manifeſtum id reddere pergam;
Ne lævæ pigeat digitos concludere in orbem;
Ejus uti medium penitus ſit inane vacanſque.
Tunc latum aut coryli aut cujuſvis arboris illos
Fac ſuper extendas folium; cava deſuper ictu
Percutiat porro manus altera: namque repente
Cum crepitu folium ſubter ſcindetur ob auras
Compreſſas, quæ vi pugnant erumpere multa.
Sic quoque conſimili motus ratione fatendum eſt,
Quod perterricrepum nubes det ſciſſa fragorem.
Præterea illapſus quoque nitri & ſulphuris intro
Halitus, & rupta luctans de nube repente,
Qua via ſecta, per anguſtos exire meatus,

Concitus hoc debet violento denique motu
Accendi, & volucri cæli loca tingere luce.
Hac ratione tibi denſa inter nubila fulgit.
Sæpe etiam innubi per noctem fulgere cælo
Vidimus æſtivam ſonitus terrore ſine ullo:
Quandoquidem quos ſuſtulerat Sol luce vapores,
Frigore nocturno denſati forte per auras
Accenduntur, uti ſubitas tum ſerpere flammas
Huc illuc cælo videamus ſæpe ſereno.

Si tamen ille cito violentior halitus exit
Impete, Fulmen erit: nam ſulphure prædita conſtant
Fulmina; declarant ejus quod inuſta vapore
Signa notæque graves halantes ſulphuris auras.

Plus, validis quam quæ tormentis miſſa feruntur,
Mobilitate viget Fulmen; terraque ſub ima
Deſuper intortum celeri plerumque ſub ictu
Conditur: interdum tamen, ut globus igneus, errans
Curſitat huc illuc vel venti a turbine raptum,
Comburenda trahunt vel quo ſua pabula tractu;
Propterea e terris quoque in altum ſurgere viſum,
In geminoſque etiam hinc atque hinc diffindier ignes
Fœcundum; neque enim ſemper ſupera fit in altis
Nubibus; e terris quæ nos inferna vocamus
Tolluntur. Cave, ne viſo prope territus igne
Protinus effugio ſperes evadere lethum:
Acrius illud enim fugientis terga ſequetur,
Corripietque fuga media, ambuſtumque relinquet:
Nam qua ſe findunt auræ, facile irruit illuc.
Exanimat ſic ſæpe viros, pecudeſque paventes
Sternit humi; neque comparent veſtigia tacti
Corporis interdum, quoniam vel ſulphuris aura
Succenſi præſente afflat perimitque veneno,
Rareſcente repente vel aëre ſuffocantur.
Quapropter tum ſtare loco plerumque timenti

Pro-

Proderit: at certam non hinc ſperare ſalutem
Te jubeo: magnis nam ſtantia robora ſilvis
Nonnunquam evertit; correptaque ſaxa domorum
Exæquare ſolo, celſas proſternere turres,
Tot monumenta Virûm demoliri ardua viſum eſt.
Quin violentius ac citius reſtantia quæque
Diſcutit; & validi Fulmen cum frigore ferri
Et rigida lapidum natura ſæpe neceſſe eſt
Confligat victor; celeri ſibi turbine quærit
Dum per dura viam, rapidaque recludit iter vi.
Interdum teneris crebroque foramine raris
(Suſcipere hæc flammas quanquam opportuna videntur)
Corporibus parcit; quoniam ſævire fatendum eſt
Tum debere minus, facilis cum tranſitus extat
Atque patens: loculis quapropter ſæpe reperta eſt
Integris avido conflata pecunia ab igne:
Inſinuatur enim per rara foramina lanæ
Tranſcurrens impune; reſolvit at omnia vincla
Atque omnes auri nodos tenuiſſimus ignis.
Edita ſæpe tibi infeſto loca Fulmine fumant,
Hujus & in celſis veſtigia montibus extant.
Non Rhodope vel Athos non alta Ceraunia ſummas
Inſeruere eductum alte caput, inque tulere
In nubes impune; quia illis ſulphuris ignem
Marmora ſciſſa jugis halant, evulſaque multo
Fulmine præcipitant immani ſaxa fragore,
Propterea, quoniam prærupto vertice nubem
Excipiunt montes inſerti, ut corporis horum
Offenſu in geminas partes diſtracta dehiſcat,
Fulminaque e gremio fundat matura coruſco.
His accedit, uti plerumque e nubibus altis
Devolet obliquo vis Fulminis ignea curſu
Deſuper ejaculata in terram; ideoque fit altis
Vis ea corporibus prius obvia; proinde ſuperbos

Com-

Comminuit montes, & culmina turribus aufert.
Quin & ſancta petit Divûm delubra, ſuiſque
Diſcutit exurens præclaras ictibus ædes:
Quandoquidem tetra nimborum nocte coorta,
Cum commoliri tempeſtas Fulmina cœptat,
Sacra diu templis pulſantur in omnibus æra;
Auras quæ circum fremitu reſonante repulſas
Diſcutiunt, agitantque, impendentemque ſuperne
Attenuant nubem, perſcinduntque: ilicet illa
Cum tonitru horriſono Fulmen de luce coruſca
Mittit, ut id Divûm violento vulnere ſigna
Delabens confringat, & aris demat honorem.
Præterea ſunt &, Fatuos quos dicimus, ignes.
Hos tacita plerumque videmus nocte, paludes
Cum prope verſamur, multiſque inſtrata ſepulchris
Cum loca conſpicimus celeri pede prætereuntes.
Namque locis tenuis pinguiſque accenditur illis
Halitus; ut Manes agreſtia corda Virorum
Per noctem e tumulis credant exire ſepultos,
Funeraque accenſum præferre errantia lumen.
Fit, decurrentes quoque ſtellas nocte quieta
Longos per cælum ut videamus ducere crines:
Quandoquidem placidas noctu ſuccenſa per auras
Flamma ſua inſequitur per cælum pabula labens.
Eſt quoque, quem Veteres Pollucem & Caſtora dicunt,
Ignis, qui magna pelagus turbante procella
Vela per & funes maloque infixus in alto
Apparere ſolet Nautis; qui corda pavore
Perculſi ancipiti & commoti relligione
Delapſos in opem credunt ex æthere Divos:
Propterea elatis conſpecta in lumina palmis
Pacem orant votis certantes addere vota,
Vota tamen poſitis obliviſcenda procellis.
Sæpe quoque & flavos Puerorum lambere crines

Ignis, perque jubas tranſcurrere viſus equorum,
Perque Virûm varios fluitare innoxius artus.
Halitus hunc pinguiſque expirans corpore ſudor
Succendit tenuem ut perfricta in fronte piliſque.
Interdum magnum videas igneſcere cælum
Suda nocte quidem, geminæ qua fulgurat Urſæ
Sidus, & ingentes flammarum volvere tractus
Horribili aſpectu; tanta concuſſa repente
Ut novitate tremant mortalia pectora vulgo,
Ne maria & terras delabens protinus ignis
Corripiat ſuperans, elementaque victa reſolvat:
Ut ſuperaſſe putant, atque omnia cooperuiſſe
Exitio flammas, Juvenem cum Solis equorum
Raptaret Phaetonta rapax vis æthere toto;
Quem Pater omnipotens ira tum percitus acri
Deturbavit equis in terram fulminis ictu.
Principio nubes cælum illud denſa recondens
Apparet circum rubicundo lucida limbo;
Proſiliunt porro flammantes inde columnæ;
Horridaque accenſo præbent ſpectacula cælo:
In varias abeunt formas varioſque colores,
Et veluti a ventis huc impelluntur & illuc,
Diſcurruntque: tamen ſunt raro corpore, namque
Sidera per longas tranſlucent undique virgas.
Auroram Boreæ multi dixere: ſed illam
Quovis cumque voces tu nomine, dum tibi conſtet
Ejus, quam referam, ratio; tamen ante refelli
Quædam, ne veri ſpecie capiaris, oportet.
Multi non alia gigni ratione putarunt
Hunc ignem cæli in ſpatio, quam mutua mixtis
Et ſuper accenſis & nitri & ſulphuris una
Halitibus: multos nam frigida terra vapores,
Hoc genus, exhalat; valido qui denique motu
Accenſi Arctoo dant magna incendia cælo.

Verum

Verum quiſnam adeo levis halitus aut vapor ullus
(Nempe ut disjunctis terræ a regionibus illo
Flamma ex attritu valeat ſuccenſa videri)
Uſque loci conſcendat eo , tenuiſſimus aër
Quo vix eſſe queat ? neque enim reflectitur inde
Noctu Phœbei radiorum luminis ulla
Lux , tenebras quæ vel paulum diſrumpere poſſit .
Hinc etiam ratio tibi eorum falſa , neceſſe eſt ,
Jam pateat , radios qui dicunt Solis ab altis
Nubibus exceptos magnæ dare poſſe coruſcam
Flammaï ſpeciem ; quoniam eſt innubilus aër ,
Si quis is eſt , tantum qui ſe auris tenuibus effert .
  His tibi concuſſis rationibus & labefactis ,
Quæ ſupereſt , veræ ſimilem magis accipe , forſan
Et veram , ſi jam , ſupera quæ dicta , tenaci
Mente geris : quidam nimirum hunc ambiat aër
Ut Solem , longa qui cuſpide ſæpe vel ipſam
Seſe ad Tellurem protendit , ſæpe vel ultra .
Ergo ubi Telluris propior jam contigit æſtum ,
Major ineſt ubi motus , eo divellitur a ſe
Impete Parrhaſiam partim projectus in Arcton ,
Oppoſitum partim , minor eſt ubi motus , in Auſtrum .
Vis ea multa polum ſuper alte cogitur ; ad nos
Dum valeat viſi ſubter reflectere Solis
Per noctem radios , cælumque rubentibus illud
Pingere collucens flammis , & vaſta referre ,
Quæ paveant Homines , incendia ; ſcilicet ignari
Interdum ſpecie rerum colludimur ipſa :
Aut vario inter ſe motu commixta repente
Concipiat flammas & vero fulgeat igne .
  Ignis et eſt , multi ſurſum quem vertice aperto
Eructant montes , fumoſque in nubila volvunt :
Ut flammas nigris de faucibus ejicit Ætna
Trinacrius mons ; montis uti quoque magna Veſevi

Ora recludit apex, rapidos quibus egerit ignes.
Eſt etiam Arctois in partibus inſula Thule,
Hecla ubi mons patulo facit e cratere voluti
Expirent vaſtis velut e fornacibus ignes.
Nec ratio eſt longis reddenda ambagibus: intus
Subcava ſpeluncis loca ſunt, repletaque multa
Sulphuris & nitri pariterque bituminis extant
Natura; quorum partes ubi concit, & una
Commiſcet rapidi vis intus percita venti
Inter ſaxa furens; fit, ut illo turbine raptæ
Ictibus & validis confligant mutua plagis
Inter ſe, & magnos ſub ea dent nocte tumultus;
Ejectæque foras ingentes denique flammas
Concipiant illo ex conflictu, atque egredientes
Cum ſonitu horrifico referant, ut credere vulgo
Perfacile eſt, illis a montibus oppreſſorum
Pro ſcelere immani pœnas gemituſque Gigantum.
Interdum incendî tantus ſuſtollitur ardor,
Protinus ut nigra cælumque diemque favilla
Involvat flammæ tempeſtas, inque remotas
Diſpergat cinerem terras, manifeſta furoris
Signa, & finitimas horrendo murmure Gentes
Terreat: ejectæ nimbos quoque tollit arenæ,
Ardentumque etiam carbonum corpora jactat,
Raptaque mirando contorquet pondere ſaxa
In cælum; & pavida cernentum pectora cura
Complet, ne moles dehinc cælo flammea labens
Urbibus excidium magnis ferat, atque Colonos
Enecet, & ſilvas lapſo conveſtiat igne.
Hinc ratio tibi terraï quoque Motibus extat.
Terra tremit, clauſis cum ſubter magna cavernis
Vis oritur flammæ ſuccenſa ſulphuris atque
Nitri materia: nam protinus igne neceſſe eſt
Aëra concluſum dilatari impete magno;

Pro-

Propterea ſubitis expanſus viribus urget,
Et premit obnixus ſpeluncas, atque repellit.
Hac ratione ſuper terræ ſola mota vacillant,
Inclinataque jam minitantur mœnia caſum,
Sternunturve ſuis late confuſa ruinis.
Quin etiam magni montes finduntur, & alto
Vertice diſtractos patulo Sol tranſit hiatu.
Quapropter multis tellus ubi plena cavernis
Conſtat, & in gremio rupes habet & cava ſaxa,
Accendi facilis qua ſulphuris halitus atque
Conveniat nitri; crebris ea motibus, inquam,
Concutitur tellus: veluti loca ſæpe tremiſcunt
Montibus ignivomis propiora; ut ſæpe prope Ætnam
Trinacriæ magnis ſubſultant Motibus Urbes;
Ipſaque conſpiciens montem vicina Veſevum
Parthenope inſtabili crebro tellure vacillat.
Ante tamen magnos, quam fiant, noſcere terræ
Concuſſus, poteriſque graves prædicere caſus;
Altis inficiat ſi nidor ſulphuris undas
In puteis: namque huc atque illuc halitus imis
Diſcurrens ſpecubus ſe in rara foramina terræ
Inſinuat, lymphiſque ſuos commiſcet odores;
Si quoque terra graves gemitus & murmura reddat.
Hæc tamen, &, genus hoc, quæ ſunt permulta Tremoris
Indicia haud conſtant nobis manifeſta, queamus
Ut vitare: etenim perraro contigit ullus
Terraï Motus, prædictus qui fuit ante:
Sævior eſt ideo, quia non præviſa mali vis,
Et nec opinantes ſubito opprimit excita caſu.
Vis ea non magnas Urbes non Oppida tantum
Projicit in terras, ſed aperto abſorbet hiatu
Interdum, reliqua ut conſtent veſtigia nulla
Tectorum; colles & montes deprimit altos;
Utque jugis avulſa ruant ingentia ſaxa,

Efficit, & valles exæquent mole profundas;
Efficit, ut notos commutent flumina ſontes,
Inque alias migrent terraï orientia partes.
Adde, quod evulſas a terris impete magno
Abſcindat terras, mediumque interſerat æquor.
Adde, novos medio quod tollat in æquore montes;
Quodque ſuperfuſas deſcendat multa ſub undas
Inſula cum totis Cultorum millibus atque
Urbibus egregiis, nec nota appareat uſquam
Amplius in pelagi vaſta regione liquentis.
Uſque adeo Terræ faciem commutat & aufert.
Prætereaque malum non eſt violentius ullum,
Quodque magis ſubitam videatur ſæpe coortum
Extremamque Homines in perniciem revocare.
Nam neque fulmina ſunt adeo metuenda; videmus
Quandoquidem cæli correptos turbine raros
Volvier in rapidis præfixo pectore flammis.
Mortifer aut æſtus non tanta cæde per urbes
Deſævit magnas: nam totam haud tempore puncto
Evertit gentem, nec eodem percutit ictu.
Denique bellorum minus averſanda videtur
Tempeſtas; quoniam clades ſi certa futura eſt,
Non inopina venit; quin, ut vitare queamus,
Non omnis ſemper ratio præcluſa viaï eſt.
Quapropter nihil eſt, terræ quod Motibus extet
E cunctis penitus magis ærumnabile rebus.
Hic Patriæ me caſus & horrida fata Meorum,
Quæque hic quondam uno pariter cecidere ſub ictu
Millia multa, movent, animoque horreſcere cogunt,
Prorſus & oblitum cauſarum excedere certos
Carminis impellunt fines, ultroque dolori
Indulgere meo paulum cinerique Meorum;
Dum, Pueris toties quæ noſtri cumque ſolebant
Cum lacrymis cum ſingultu memorare Parentes

Quon-

Quondam viſa, libens repeto, atque audita revolvo.
Cernitis everſas, dicebant, undique moles,
O Pueri, disjecta ſolo congeſtaque paſſim
Saxorum in cumulum tot quondam ingentia tecta
Cernitis? en Urbis quondam cognoſcite veſtræ
Immanem diro proſtratæ turbine caſum;
Et ſuper his paulum juvet illacrymare ruinis.
Heu Patria, heu quondam Nutrix infauſta Tuorum!
Non erat Illyricis florentior omnibus oris
Urbs alia, aut opibus tantum famaque vigebat;
Ubertaſque ſoli multæque frequentia Gentis
Nobilitaſque Virûm atque omnes ſervata per annos
Libertas cælo tollebant fortibus armis
Naturaque loci murorumque objice circum
Defenſam a validis vicini incurſibus Hoſtis.
Tot rebus Fortuna bonis invidit, & uno eſt
Conata excidio res vertere funditus omnes.
  Tempus erat, vernis quo primas floribus herbas
Pingebat Natura, diemque ferebat ad Arcton;
Jamque ea lux aderat, caſum qua Fata parabant:
Horrentes cælum nebulæ tegere undique viſæ,
Imber vicina tenuis de nube pluebat,
Æquoris inſueto ſubſederat unda receſſu;
Præterea auditi gemitus ſunt edere magnos
Montes: atque cavis alte mugire cavernis.
Ecce tremit moto ſubſultans cardine tellus;
Nec mora, deficiente ſolo, jam prodita peſſum
Labitur omnis, & immani reſoluta ruina
Urbs ima conſedit humo: ſe pulveris ingens
Protinus in cælum nubes agit, atraque lucem
Involvit, noctemque refert. Quæ in turbine tanto
Mens animuſque fuit, rerum in vertigine tanta
Deprenſis? iterum tellus concuſſa videtur
Jam trepidare; (animum quoque nunc ita concutit horror)

Sub pedibuſque labare ſolum, ruere ardua tecta
In caput: illa fuit quæ mens, cum ſaxa domorum
Alta ſolutarum pluerent ſuper, imaque tellus
Hiſceret, obrueret fragor aures, lumina caligo,
Effugiumque malo ſeptis urgente ruinæ
Obſtruerent? Mentem præſens vis ipſa perîcli
Subdidit hanc miſeris, jamjam omnia victa fragore
Succidere horriſono, terram mare ſidera verti.
Corripuit ſtupor altus, & omnes abſtulit una,
Sopivitque animi ſenſus formidine tanta,
Ut, quod in adverſis fit rebus, tollere palmas
Scilicet in cælum, Superoſque expoſcere pacem,
Nos neque poſſemus noſtri meminiſſe, neque ullas
Aut oculis lacrymas aut pectore fundere vota.
At neque, ſancta Deûm ſi templa fuiſſet adire
Mens nobis, tali in fortuna ut debuit eſſe,
Uſquam inventa forent totam quæſita per Urbem;
Omnia namque ſolo miſere proſtrata jacebant
Omnia Templa Theatra Lares & publica tecta
Undique præcipitata immani everſa ruina.
Ante alia illud in his miſerandum magnopere unum
Rebus erat, multis plenam modo millibus Urbem
Vidiſſe & Populo ferventia ſtrata viarum,
Urbis poſt lacerum ſimulacrum & nomen inane
Aſpicere, & cæcis quod jam ſerpentia ſæcla
Incolerent, ſæcla & volucrum nocturna latebris.
At quid, pro Superi! tanta de Gente quid illo
Factum eſt de Populo? ſtrata jacet Urbe ſepultus
Scilicet, atque animas lapidum ſub mole ſub ipſis
Exhalat tumulis: tantum reſonare querelæ
Undique, confuſus ferri ſuper æthera clamor.
Quis memoret tantas tam parvo in tempore cædes?
Præcipites Dominos tota cum gente penates
Contexere, ſuos everſaque Curia Patres

Incubuit ſuper, & Gentem quoque templa Virorum
Sacrificam ſubita tumulârunt verſa ruina;
Obtritumque viis circum omnibus undique vulgus
Emoriebatur; nullo diſcrimine lethi
Corporaque ægra Senum Juvenumque valentia ſexus
Fæmineus meliorque Virûm imbelleſque Puellæ
Et Pueri infanda correpti morte peribant.
At nos reliquiæ Fatorum & cladis acerbæ
Quidnam agere? amiſſis rebus Patriaque Suiſque
Mœrentes alii Divos expoſcere mortem
Certabant; alii contra non vulneris ictu
Expertes tamen huc atque illuc vociferantes,
Vitaï nimium cupidi mortem fugitabant,
Et terram effuſo ſignabant ſanguinis imbre:
Interdum tamen a tergo velocior inſtans
Mors veniebat ob exhauſtas vel denique vires,
Vel quia murorum deprenſos deſuper ingens
Mactabat caſus: nonnulli membra trahentes
Poſt ſeſe lacera & laniatos ictibus artus
Reptabant per ſaxa, Suoſque in opem vocitabant;
Demum opis expertes deſerti, ut bucera ſæcla,
Triſtem exhalantes animam inter ſaxa cadebant.
Qui fuerant autem juvenili robore freti
Viribus intactis, & amor pietaſque Suorum
Queis mœſtum deſiderio cor fixerat acri,
Ibant huc illuc, evolvebantque ruinas,
Et collapſarum certabant ſaxa domorum
Eruere, amiſſam Prolem ſeniumque Parentum
Cum gemitu & lacrymis & luctiſono ululatu
Quærentes ſub eis, iterumque iterumque vocantes.
Flamma vorax totam dein ingens orta per Urbem
A conſanguineis disjunxit denique mœſtos
Corporibus, ſanctoque ingratîs, pro fera fata!
Vulſit ab officio. Noſtris hoc denique deerat

Ærumnis, Urbis quoque conficeretur ut ipſum,
Triſte cadaver, & in miſeras quoque dira ruinas
Sæviret Fortuna: cremantur corpora paſſim
Exanimum & pariter Viventum: namque ſub ipſis
Lapſi qui domibus vitârant funera lethi,
Sub tignis ſub fornicibus ſub parjete fracto
Subque cavis circum occluſi obſtructique ruinis;
Poſterius tamen hos lethi vis corripiebat
Sævior, heu! vivos diſſolvens ignibus artus.
Ardebant, collapſa licet, tamen aurea tecta
Aurat æque trabes, veterum monumenta Parentum,
Templorum decora, atque antiquæ inſignia Gentis.
Quin etiam lapides flamma liquefacta per ipſos
Auri atque argenti vis ingens divitiæque
Manabant rivis ferventibus, atque fluebant
Latronum in prædam; nam protinus undique lapſi
Illi vicinis e montibus adveniebant,
Et collecta domum ſpolia ampla impune ferebant.
Denique in excidio tanto infandaque ruina
Queis ſuperare datum eſt, alias pars quærere terras
Exilio, pars ingenti telluris amore
Commoti campis habitare patentibus Urbem
Juxta, & ſtramineos, Paſtorum ut turba, penates
Incolere: e ſaxis fugiebant namque domorum
Edita tecta metum propter, quia crebra tremores
Mugituſque ſuos repetebat terra minaces
Ex imo: donec non longo tempore ab ipſis
Surgeret Urbs, Urbiſque prior fortuna ruinis.

LIBER QUINTUS.

Quis potis audaces in Solem tollere vultus ,
Arduus evecta lucis cum lampade fulget ?
Scilicet ipſe ſuo ſe lumine condit , ut ejus
Fulgoris nequeant acies vim ferre tuentum .
Haud tamen idcirco non rebus in omnibus ipſum
Cernimus , effuſa quas irrigat undique luce
Ætheris ex oris , varioque nitore colorum
Imbuit efficiens , ut poſſint quæque videri .
Apparet certis at multo clarior idem
In rebus ; puro velut in lævore liquentum
Undarum , aut ſpeculi cum primum ponitur æquor
Sub divo ; ſiquidem radians fulgore coruſco
Redditur extemplo ſpectantibus ejus imago ;
Quamvis hæc oculos feriat quoque perſtringatque .
Non aliter (ſi fas conferre hæc tenuia magnis)
Ingens dum ſummi longe Natura receſſit
Numinis a nobis , & Majeſtate ſua ſe
Involvit , lucemque habitat , quæ impervia menti eſt ;
Non minus ipſa quidem præſentem conſpicuamque
Se facit in rebus , quas edidit , atque potenti
Suaviter imperio movet ! & quid funditus ima
Conditur in terra , quid in alti gurgite ponti eſt ,
Quid cælo in magno , ſuperaque infraque quid uſquam ,
Non manifeſta palam quod ab omni denique parte
Illius immenſi referat veſtigia Summi ?
Omnia tam variis aſt inter prædita formis ,
Quidnam majus opus , quidnam ſublimius illa ,
Undique qua conſtant cuncta , omniparente profectum
Mente putes , Hominis quam ſit natura ? videtur
Divinis decoraſſe hanc dotibus , effigiemque
Hanc finxiſſe Sui . Quare hinc gradus ultimus extat.

Summi ad notitiam, atque hinc redditur ejus imago.
Nonne Homines igitur Divûm genus? atque utinam omnis
Noſtra foret nobis penitus natura retecta!
Multa latent & adhuc ignota atque invia multa;
Paucaque de multis magno quæſita labore
Edita jam tandem patuere, inventaque conſtant.
Quapropter, quoniam cæli peragravimus oras
Et maris & terræ; poſt longos denique curſus
Ardet ut in Patriam lætus quoque Nauta reverti;
Rebus ab externis itidem nos viſere noſtra, &
In noſmet rediiſſe juvat, noſtrumque minorem
Mole, tamen longe præſtantem cætera, Mundum
Undique luſtrantes animo peragrare ſagaci.
Quare age, quidnam Hominis natura, quid intus agatur,
Percipe; nec credas iſtis promittere velle
Me tibi, nec porro me poſſe exſolvere ſperes
(Quæ neque, ſi centum linguæ ſint, edere poſſim);
Scilicet ut nervos omnes fibraſque minores
Et venas atque oſſa Virûm firmantia corpus
Hic tentem numerare; vel, ut digeſta per artus
Sint, & quam vario fungantur munere, fari.
Tanta quidem ubertas atque harum copia rerum eſt,
Ut prope nulla, velis ſi me tentare, daretur
Finis: item exhorrent peregrina ea nomina Muſæ,
Quæ noſtro varias ſignant in corpore partes.
Illis hæc melius, qui ferro incidere gaudent
Præcincti exanimum corpus, peragenda relinquo.
Noſter erit labor, in nobis quæ multa geruntur,
Dicere, qua fiant ratione, animique miniſtros
Scrutari ſenſus, varioſque evolvere demum
Affectus, quibus & Corpus percellitur & Mens.
Ante tamen qua ſint Hominum mortalia ſæcla
Edita dicendum ratione, atque unde coorta.
Omnia principio quæcumque animalia terras

Con-

Concelebrant, genus alituum parvæque Volantes
Vermeſque & pecudes & cætera ſæcla ferarum
Scire licet certo Naturæ e ſemine oriri,
Fœcundiſque ſuis erupta excludier ovis.
Nam neque fortuitus congreſſus particularum,
Nec Solis calor atque imbres, nec putrida rerum
Materies ulli dedit unquam exordia vitæ;
Quod falſum ratio, falſum experientia vincit.
Et quis enim certo ſine ſemine nectere partes,
Texereque ullius viventes corporis artus,
Forſne queat? varias valeat diducere venas
Et teretes nervos atque oſſa effingere multa
Et cerebrum cordiſque globum ſenſuſque creare,
Omnia cum certa ratione atque ordine certo?
Ullo præterea putri de corpore nunquam
Aſpicies ſubito prognatos fervere vermes
Exortu; niſi quod ſuſceptum alicunde ſit horum
Semen, vel parvis tum forte Volantibus illic
Ejectum, liquidas delatum ſive per auras
Aëris; aërias nam tenuia multa per auras
Quolibet a ventis paſſim correpta feruntur.
Quod magis ut noſcas, age, fruſtum include recentis
In phiala carnis, nullæ penetrare Volantes
Ut poſſint, avidæque ſuper deponere ſemen;
Vermibus id cernes haud unquam albeſcere motis.
Ergo etiam atque etiam certo de ſemine fiunt
Omnia per terras quæcumque animalia vivunt.
Seminaque omnigenûm tibi protinus hæc animantum
Condita ſunt prima jamdudum ab origine Mundi.
Incluſa in primæ nimirum ſemine matris:
Quod nulla ratione poteſt pugnare videri;
In non finitas quoniam tibi corpora partes
Oſtenſum eſt multis ſupera jam poſſe ſecari.
Quapropter multo genitali ſemine, adhæret

Adfixum certis intra quod partibus apte,
Donavit Natura genus muliebre, ſed illa
Lege quidem, per ſe nullos ut parvula fœtus
Ova queant ſterili natura reddere prorſus;
Maſcula ni vis & genitalis ſpiritus auræ
Per Veneris res commôrit; tum protinus ictum
Incipit evolvi, majorique augmine ſemen
Turgere; ac tandem, matura ut poma, refixum
Excidit ex illis, quibus hæſit partibus; arctis
Inde tubis Falopî, ut dicunt, inſinuatur:
Poſt uterum ſubit: hic veluti radicibus actis
Hæret, & educti nutritur munere ſucci;
Inque dies majus jam membra informat & artus
Oraque; completo tum demum tempore donec
Reddere ſe ſuperas tener infans poſſit in auras.
Scilicet humanæ ſunt hæc exordia vitæ.
Quod ſupereſt, tibi dico Animam Mentemque locatam
In capite, humani velut in regione ſuperna
Corporis: hic etenim Mens cogitat, atque ſagaci
Pollet conſilio, dominanſque hic omnia ſentit;
Et ſolium in molli fixit Regina cerebro;
Unde, velut medio multi de ſtipite rami,
Ingens copia nervorum prodire videtur;
Perque omnes varie diffundi corporis artus.
Sunt igitur, veluti per malos tranſtraque navis
Diſtenſi funes, ita noſtro in corpore nervi;
Pars fortes craſſique fluunt, pars uſque minores,
Pars tenues tenueſque magis ſunt, mutua multi
Diſcreti, multi contra majoribus apti
Connexique tenent commercia certa cerebri,
Unde fluunt, inter ſtationem & cor animantis
Et ſenſus omnes & partes corporis omnes.
Propterea varios, quibus incutiuntur, ad ictus
Rerum nos extra poſitarum, ſive quid intus

Mens jubeat, varias ſubito tendantur, oportet,
In partes; valeant ut certa impellere juſſo
Motu membra, ſuiſque agitent impulſibus artus.
Adde, quod & mira referunt ratione cerebro,
Quidquid id eſt, noſtris quod rerum ſenſibus offert
Se præſto; fidique velut, cita turba, miniſtri
Efficiunt, de rebus uti bene conſcia conſtet
Mens alienigenis, & quali comta figura
Corpora circumſtent & quali prædita motu.
Quoque tibi magis hæc pateant, manifeſtaque conſtent;
Una de parti nervorum extrema, neceſſe eſt,
Concipias noſtris finire in ſenſibus extra
Auribus atque oculis & lingua & naribus ipſis,
Nec non multiplex per iter ſe in corporis omnes
Inſinuare artus, ut demum in tenuia fila
Diſtracti extremis contingant partibus omnem
Circum-cæſuram membrorum, ſeque revolvant
Undique, qua cutis eſt, & ſenſus vividus extat.
Utque vides, tenſum cum parte adducimus una
Funem per trochleas per tympana celſa volutum
Quantumvis, aliam quoque puncto tempore partem
Conſentire vides, inquam, motuque cieri;
Conſimili ratione cutem cum tangimus ipſam
Corporis humani nervorum extremaque fila,
Protinus ille idem motus ſe viſque propagat
In cerebrum, Mentemque ciet, rerumque ſuarum
Admonet afficiens; illa omnia perſentiſcit.
Multi præterea, quibus hæc minus apta movendum
Arridet ratio ad corpus ſenſuſque ciendos,
Concipiunt ſuper in nobis quendam eſſe vaporem
Naturæ perquam tenuis perquamque minutæ &
Mobilis egregie, venti eſt ut cæca poteſtas,
Illum & ſanguineis progignier ex elementis:
Namque ubi multiplices iterumque iterumque cerebri

Trajicit anfractus ſanguis jam purior, atque
Difficiles init uſque vias varieque retortas,
Inſinuatque locis arctis ſeſe inque peditis,
Eſt opus, ut rarus tandem tenuiſque cituſque
Prodeat auraï vapor ille & ſpiritus: inde
Omnia mobilitantur, & acri vivida conſtant
Senſu: namque, velut curſor, quocumque jubetur,
It, redit; & longis excurrens undique nervis
Quoslibet in motum ſubita vi concitat artus;
Et rerum externis vel molliter exagitatus
A plagis properat regionem præcipitanter
Corporis in ſummam, & Reginæ nuncius adſtat,
Nulla mora eſt, Menti; mollique ea cuncta cerebro
Imprimit, & ſignis demonſtrat ſingula certis.
Quo confuſa minus ſunt hæc veſtigia rerum,
Et majora locis alteque infixa, neceſſe eſt,
Clarius ac melius Mens evigilata repente
Percipiat, rebuſque magis moveatur ab illis.
Et quia non Homines diverſas diſſimileſque
Sortiti mentes ulla ratione videri
Poſſunt, haſque pares, par eſt, fateare creatas;
Et tamen inter ſe longe diſtare tuemur
Moribus ingenio, debent variare videri
Corpore pro vario fibræque & molle cerebrum
Et vapor aurarum; qui cum de ſanguine conſtet,
Quæ poterit noſtri naturam cauſa cruoris
Afficere, ut cibus eſt atque aër frigus & æſtus
Atque alia e genere hoc; ſimili ratione valebit
Hoc agere in noſtros eadem quoque cauſa vapores.
Subtiles aliis mage ſunt & mobiliores
Propterea, aſt aliis craſſa torpedine pigri.
Quapropter Gentes opus eſt diſtare remotas
Tam ſpatiis terræ, quam moribus ingenioque.
Acris Athenæis in Gentibus eſt Hominum Mens,

At Lacedæmoniis ea pinguis craſſaque terris ;
Pinguis item Arctois in finibus atque remotis
Urbibus a pelagi longe pulſantibus undis .
At plerumque tamen vi pollent mentis & acris
Conſilii multo loca fervida ſole colentes ,
Vel loca , qua ſalſo ſpumant liquida æquora fluctu :
Quandoquidem ſalis & magni natura caloris
Mobilitat tenues purgati ſanguinis auras ,
Et facit , uſque magis raræque leveſque ferantur.
Aſt hinc a varia ne quis regione locique
Natura atque ipſis elementis denique tantum
Æſtimet ingenia ; o quoties quoque Principis artes
Et ſtudia & leges, armorum & Martius uſus
Conſilia ipſa ſolent mutare & vertere mentes .
Fertilis Ægyptus præclaris Grajaque quondam
Floruit ingeniis tellus ; ut Barbarus eſſet ,
Qui non cretus ea tantum regione fuiſſet ,
Phœbus quam & Divæ Permeſides incoluere .
Poſtquam autem multis Solis redeuntibus annis
Mutata imperia & mores & jura , repente
Barbara non Scythica terra minus utraque facta eſt .
At nunc ipſa etiam ſub ſidere frigida tellus
Arctoo paſſim doctas amplectitur artes ;
Excepere foventque olim vix nota Britanni
Nomina : pro ! quanto fervore exculta Virorum
Ingenia emicuere antiquis æmula Grajis .
Molles præterea Pueris creſcentibus artus ,
Et molles pariter fibræ ſunt ; progrediente
Oſſa tamen nervique ſimul firmantur ab ævo ;
Denique dureſcunt ſenio , longeque tenaces
Et rigidi reſtant ; quapropter mollior ætas
Effigies rerum facili ratione receptat ;
Et facili pariter , niſi tum vapor egerit auræ
Altius impreſſas , jactura amittit eaſdem ;

Excepit porro cum quæ ſimulacra Virûm mens,
Firma diu perſtant, fibriſque manentibus hærent.
Poſtremo vix ulla Senes veſtigia cani
Percepiſſe queunt rerum nova; propterea que,
Quandoquidem fibris antiqua tenacibus hærent
Indelebiliter, reminiſci præteritorum
Poſſunt; hinc toties viſa olim & geſta recenſent.
Sæpe quidem memores ſimul immemoreſque videbis
Deſipere uſque adeo, Natos ut lumine caſſos,
Viventes veluti, vocitent, & abeſſe querantur,
Obliti functos, memores vixiſſe, ſalutent
Exanimes etiam poſt fata recentia Amicos.
  Mens etenim actarum reminiſcitur excita rerum
Propterea, quia, cum veſtigia plurima ſervet
Illarum, in facili veluti depicta cerebro;
Excurrat ſi ſorte per hæc levis halitus auræ,
Et ſimili moveat fibras ratione, movebant
Ac ea, quæ ſimulacra ſui liquere, neceſſe eſt,
Mens ratione pari ſubito commota recurrat
Olim ad geſta memor, quorum veſtigia tangit
Auraï vapor excurrens: ſimul ipſe propinquas
Funditur in cerebri ſedes, varioſque receſſus
Ingreditur levis, atque animam per ſingula ducit.
Sic fit, ut e rebus varias Mens tranſeat in res
Paulatim, ſenſu ſi non percellitur extra;
Atque ita ſe paſcens ſimulacris tempora fallat.
  Corporis in quaſvis ſi ſæpe excurrere partes
Suetus erit perquam ſubtilis ſpiritus auræ,
Majoreſque vias majora recluſerit illo
Intervalla ſibi curſu, fateare, neceſſe eſt,
Inde fore, ut facili tractentur multa labore.
Organicoſne vides per chordas ire ſonantes
Mobilibus digitis? num motus dirigit horum
Mens omnes? at Mens alio converſa vagatur.

Sci-

Scilicet aura fluens intus motique vapores
Impellunt digitos certo cum tempore, certa
Cum ratione, velut quoque ſuerant ante; ſequuntur
Impulſum digiti, chordiſque loquentibus errant.
Intermiſſa diu tamen & deſueta per annos
Sint opera, ut ſenſim non excurrentibus auris
Occluſumque illis iter obſtructique meatus
Reddantur; tunc aut prorſus ſublata facultas
Illa erit, aut fiet longe minor inque minuta.
Haud ſecus ac ſilvam per denſam, ubi plurima late
Virgulta & frutices dumique arbuſtaque ſurgunt,
Si fera vel torrens vel acuta falce Viator
Rumpat iter gradiens, partem inclinabit in unam
Obſtantes ramos, herbaſque ruboſque reflectet,
Signabitque viam, facile ut poſt tranſeat illac;
Hæc intermiſſo donec deleta meatu
Denſatis fuerit longo poſt tempore ramis.
Nonne vides etiam, quam pernix lingua citatos
Seſe agat in motus, ut ſe pro parte figurent
Labra, foras recto dum verba emittimus ore?
At neque jam numeros nec tempora certa moraſque
Dædala perdidicit cum labris lingua, queamus
Ut miſſam articulis vocem diſtinguere certis.
Nimirum cum nos pulmonibus aëra plenis
Tracheæ ejicimus per ductum (ita nominitatur
Fiſtula, membrana quæ conſtat & aſpera multis
Annellis, magis atque magis quam poſſe fatendum eſt
Faucibus arctari ſummis contraque recludi,
Ut per inæqualem fugiens e pectore ventus
Proinde viam, ſonitus non æquos edere poſſit,
Sed, quoſcumque libet, majores atque minores),
Protinus ille vapor tenuis per juſſa viarum
Intervalla fluens linguam perniciter atque
Labra movet certa ratione, inflectier aër

Ut poſſit fugiens, & reddere verba ſonoſque
Diſtinctos numeris varie ſpatiiſque morarum.
Præterea ratione pari proferre videbis,
Cum volumus, nos poſſe pedes & membra movere.
Id faciunt nervi, varie cum deſuper alta
Tenduntur, Mens ut jubet, e regione cerebri:
Non ſecus ac magnam ventoſa per æquora tenſis
Funibus & clavo ſtans celſa in puppe Magiſter
Contorquet, facilique regit molimine navim.
Id quoque item facili potes hoc comprendere pacto:
Nempe Animus ferit extemplo, quæ in corpore noſtro
Didita vis animæ eſt, patefacta foramina pernix
Protinus illa ſubit membrorum, & commovet artus:
Nam recipit motum, qui parvo a mure vocatur,
Muſculus; ejus enim ſimilem gerit ipſe figuram;
Ventre tumet quoniam medio, quem faſcibus una
Componunt fibræ congeſtis; ultima tenuem
Deſinere in caudam veluti protenſa videntur.
Ergo ubi ſe medias ſubitus vapor inſinuavit
In fibras illapſus, & auris craſſior illis
Intumuit venter; ſe contrahet ipſe repente
Muſculus, & motu, quibus hæret, membra plicabit;
Aſt ubi diffugient auræ, ſubito evacuatus
Protendet ſeſe, pariter protendet & artus.
Scilicet hæc fieri, cum Mens jubet ipſa, videmus.
Ne tamen hinc credas, quod motus cauſa Voluntas
Noſtra ſit in nobis; quanquam illi membra movere
Cum libuit quæcumque, moverier illa videmus.
Novit an ipſa ſuus qui ſit modus artubus? auras
Qua cieat plaga, quo dirigat, atque reducat?
An numerat nervos, an fibras texuit omnes?
Corporis ipſa ſui demum primordia quæ ſint,
An videt? & quæ ſint parti loca cuique quis ordo?
Ergone tantarum poterit Mens inſcia rerum

Tam

Tam facile & ſubito tam certa lege movere,
Cum libuit, corpus? Quapropter oportet, ut Auctor
(Nam nihil eſt aliud, cui poſſis ipſe referre
Quodcumque eſt) Auctor rerum, quique unica Cauſa eſt,
Ipſe det, ipſe regat motus, cum membra movere
Mens avet: hoc voluit ſancitas poſcere leges,
Illius ad nutum cieantur ut ilicet artus.
Nunc qua re vigiles diſtent ſomnoque jacentes,
Accipe. Tunc equidem vigilamus, multa vaporum
Copia cum levium perniciter exagitatur,
Et nervos fibraſque rigat tenditque cerebri,
Et facit, externos commercia pervia conſtent
In ſenſus, multiſque vacet Mens percita rebus.
Firma magis tum membra vigent artuſque valentes
Corporaque ad magnos operum magis apta labores.
Debile fit corpus, cum multo humore tenetur
Spiritus hic, vel adhuc vis eſt ea cruda vaporum,
Multave per liquidas extra diſpergitur auras.
Laxatis etenim toto tum corpore fibris
Palpebræ popliteſque cadunt & languida membra.
Quapropter Somnus fit, ubi religatur hic auræ
Spiritus exortis perſæpe humoribus, extra
Sive animæ vis hæc partim diſperſa receſſit:
Diſſolvuntur enim tum demum tenuia fila
Fibrarum, nervique fluunt: nec proinde putandum eſt,
Mentem alienigenis jam rebus poſſe moveri
Per ſenſus; quoniam laxatis undique nervis
Cum cerebri regione manent commercia nulla
Senſibus, ut ſuetas nequeant tranſmittere rerum
Illuc effigies, neque fibras mobilitare.
Propterea multo Sopor ille graviſſimus extat,
Quem capias magno confectus membra labore,
Herbarumve ſatur, quas longa oblivia dicunt
Ferre; quia hæ celeres religant retinentque vapores;

At labor hos membris expellit, & ejicit extra.
Aſpice, fortuita reſoluta ſub arbore membra
Quam ſubito facilis Sopor irriget Agricolarum,
Qui durum imperium vertendæ vomere terræ
Luce exercebant tota; cum ſæpe rubenti
Interea inſomnes noctem jactentur in oſtro,
Latranteſque canes & raræ murmura vocis
Nequidquam culpent Reges rerumque Potentes.
Si perturbatis agitentur motibus auræ,
Irrequietaque vis cerebro diſcurrat earum,
Lethæa, ut dicunt, nonexorabilis unda
Haud oculos ſparget Somnus, vigileſque videbunt
Luciferum redeuntem illi. Vix denique primam
Quod ſi jactatos ſub lucem vinciet artus,
Membraque corripiet leviter Sopor; ecce repente
Dira catervatim conturbant ſomnia Mentem
Ignotas facies ſimulacraque mira tuentem.
Somnia enim fiunt, cum incertis motibus aura
Per cerebrum excurrens varie veſtigia rerum
Commovet, & multa colludit imaginis umbra:
Nam neque tunc omnes levis iſte reſolvere Somnus
Quit cerebri fibras, agilem neque ſæpe tenere
Auræ animam, excurrens varios quin concitet artus.
Propterea multi per Somnum brachia tendunt,
Et jactant cum voce manus; tum ſæpe loquuntur
Magnis de rebus; proprii quoque ſæpe dedere
Criminis indicium, celataque facta tulere
In medium: multi de molli membra cubili
Corripiunt ſubito, atque amentes tecta pererrant;
Donec turbato concuſſi corporis æſtu
Vix ad ſe redeant: ita concitat aura vaporum.
Dulcibus exactis Somni expergiſcitur horis
Denique Mens, in ſeque redit, de ſanguine puro
Suppeditatus ubi eſt purgatæ ſpiritus auræ

Multus, & intendit nervos, fibraſque rigavit,
Et proinde in ſenſus commercia reddidit omnes.
Tunc hilares ad opus conſurgimus, atque receptis
Viribus ad magnos properamus ſponte labores.
A perturbato motu horum ſæpe vaporum
Exoritur capitis morbus, quo cuncta videmus
Ante oculos nobis verti, terramque rotari
Sub pedibus, pariterque uno nos turbine ferri:
Tum cadere in terram nullo retinente neceſſe eſt.
Sponte vides Pueros facere id plerumque; per orbes
Dum ſe multiplices vertunt: ſimul ipſa videtur
Ire domus circum & circum atria verſa moveri:
Stare quidem immoti tanta in vertigine rerum
Non poſſunt, terræque petunt ſola proinde cadentes.
Tum quoque pallenti multos languore videmus
Deficere, exangui cum corpore collabefiunt
Omnia membra, velut mortis prope limen ad ipſum:
Aurarum retinetur enim vis, ejiciturque
Multa foras, membriſque ſuum torpente vigorem
Suppeditare nequit motu vireſque per artus.
Si tum per nares vini ſeſe inſinuet flos
Atque odor in mollis penetralia ſumma cerebri;
Excita vi multa tenuiſque agitata repente
Aura animæ movet excurſu labefacta citato
Membra ruens, redditque valentes corporis artus;
Haud ſecus ac fuſo moriens recreatur olivo
Flamma novo nigram diſpergens lumine noctem.
Cui nova vis cerebro vel morbo ſæpe coorta
Vel cauſa quavis alia veſtigia nota
Turbavit, penituſque graves alteque profundas
Impreſſit ſine lege notas, Veſania fiet.
Protinus inſolitis tenduntur viribus artus,
Turgeſcunt nervi, ferveſcunt ſanguine venæ;
Suffuſi vigilant oculi, ſine mente ſonat vox,

Membra agitantur, & inconſtanter concutiuntur;
Impos Mens animi res volvere cogitur illas,
Quæ jam alte inſedere: ſuorum verba Parentum
Verbaque Amicorum non percipit, omnia turbat,
Reſpondet quæ non illi petiere, profatur,
Quæ capiat nemo, quæ nulli viſa, tuetur,
Seque Deum Regemve putat Puerumve Deorum
Aut aliud quid, quod ſanam vix forſitan unquam
Incidat in mentem: turbatæ vis animaï,
Cum cerebrum mentemque ferit cum corpore, tanta eſt.
Præterea, quoniam conſtamus corpore, motu
Quod facile atteritur, quod multis undique circum
Amicitur plagis, ſua detrimenta, neceſſe eſt,
Sæpe cibo reparet, vitam ut producere poſſit.
Proinde cibus capitur; quem primo dente molari
Fractum & contritum ſimul humentemque ſaliva
Reddimus æſophago (perhibent hoc nomine Graji):
Hic tubus eſt, qui ſe vicibus dilatat, & idem
Contrahit alternis: motu hoc potumque cibumque
In ſtomachum transfert: humorem ubi ponere multi
Fermentum veluti quoddam voluere, quod omnem
Diſſolvat rodens paulatim, & concoquat eſcam.
Proinde Fames oritur, ſtomacho cum nulla vacante
Pabula ſunt; quoniam membranam vellicat ejus
Tum liquor, & ſenſu Mentem ciet ille moleſto:
Res ea latrantis ſtomachi acres excitat iras.
At Sitis eſt, ejus fibris arentibus arent
Cum pariter fauces: penitus quapropter inertes
Langueſcunt: Animam ſenſus proin afficit æger:
Hinc ingens deſiderium conſurgit aquarum.
Excipere ore velint ſitientes flumina aperto.
Ergo, velut doceo, variarum pabula rerum
Immiſſa in ſtomachum penetrans liquor undique rodit;
Seque, facit, vertant diſſutaque diſque ſoluta

Protinus albentem in ſuccum longeque liquori
Conſimilem lactis. Quibus id tamen eſſe videtur
Fermenti genus in nobis merito inficiandum,
A motu repetunt omnem rem, viſcera ſemper
Quo concuſſa terunt epulas, & mollia reddunt
Pabula, quo pariter lacerantur inania motu:
Inde Famis faciunt ſenſum; inde alimenta reſolvunt
Albentem in ſuccum, qui venas lactis, ut ajunt,
Ingreditur, variis tum ductibus inſinuatur
Inſiliens, donec rubro cum ſanguine mixtus
In Cor, quod medii regione in pectoris hæret,
Perveniat: totos hinc diditur omnis in artus;
Multarum diverſa per intervalla viarum
Tranſmeat, & fibris ſubtiliter inſinuatus
Extremis hæreſcit, & illas auget inhærens,
Atque affixus alit partes: ſic damna perenni,
Ut vigeat corpus, reparanda perennia ſucco.
  Et quia cum rubro permixtus Sanguine totas
Corporis in partes transfertur ſuccus, oportet,
Perpetuo intra nos motus Cruor uſque feratur
Circuitu; fieri quod ea ratione fatendum.
E Vena, quæ dicta Cava eſt, irrumpit inundans
In Cor, quod medio vibratur pectore, Sanguis;
Tum patefactum illud diſtenditur, atque recepta
Sanguinis in ſeſe fit multo latius unda:
Contrahitur porro, rubicundumque exprimit ipſos
Rorem in pulmones; ille undique fuſus eorum
Per caulas teritur magis, interiuſque recenti
Miſcetur ſucco, nimium qui mobilis exit
Illo ex attritu partique ſubactus in omni.
Inde locum cedit venientibus aëris auris,
Quas velut in folles inducimus ore ruentes
Latius in pectus: patefacti cordis hiatum
Ex alia tum parte ſubit Cruor, hoſpitiumque

Poſt breve contracta diſcedit ſede, fugitque
Protinus ejectum. Motus hos Cordis, ut ipſum
Alternis ſeſe dilatat, contrahiturque,
Non intermiſſo vibrata Arteria pulſu
Significat nobis: ſiquidem dum Sanguis ab illo
Ejicitur, magnam vi multa complet Aortam,
Ut vocitant; quæ truncus uti ſe corporis omnes
Undique diſtenſis ramis diffundit in artus,
Queis Cruor illapſus partes citus irrigat omnes:
Inde redit tenues per venas, inque Cavam ſe
Exonerat rurſus parti conlectus ab omni,
Ut rivi in fluvium, rurſuſque revertitur in cor.
Quod ſupereſt, Senſus, age, delabamur ad ipſos.
Conſtituit Senſus Animæ Natura miniſtros,
Cuſtodeſque velut pro corporis arce tuenda
Eſſe dedit; per eos quoniam Mens judicat, extra
Quæ ſunt in rebus, quæ dira inimicaque nobis
Perniciem intentant, ut ferrea cuſpis ut ignes
Præcipiteſque loci fugiendaque cætera quæ ſunt.
Novit item per eos contraria, quæque ſequi nos
Poſſimus, corpuſque juvent, & convenienti
Afficiant motu. Non eſt ſed credere non eſt
Propterea, quales extant, res ſenſibus ipſis
Agnoſci: namque ut variare tuemur eoſdem
Interdum; ſic res, opus eſt, varianter eaſdem
Percipiant Senſus vario pro tempore. Sano
Sæpe mihi cibus eſt ſuavis; fit amarus at idem,
Æger ſi jaceam: quoniam textura palati eſt
Tum varia in nobis: quin & quod dulce palato
Eſt aliis, fugiunt multi, velut acre venenum.
Diſſimiles ut enim longe diſtare videmus
Inter ſeſe Homines extrinſecus; oribus ora
Nam ſi conveniant & partes partibus omnes,
Pro, quam incerta forent confuſis omnia formis!

Ergo ut diſſimiles ſumus, inquam, extrinſecus ipſi,
Quare diſſimiles pariter non ſimus & intra?
Non ſit diſſimile in nobis, ut multa, palatum?
  Transfer id ad Senſus alios quoque, transfer ad ipſos,
Quos reliquis præfers, Oculos: diſtare fatendum eſt
Ipſa etiam inter ſe textura lumina; multi
Quandoquidem aſpiciunt res longius, inque tuentur
Clarius ac alii: ſimili ratione colores,
Quos uno pariter vocitamus nomine, ut atros
Aut ferrugineos virides quoque cæruleoſque,
Si dicam ſimiles, quos tu te percipis intra
Aſpiciens, non eſſe meis; falſine repente
Arguar, atque errans veluti ignoranſque refellar?
Nimirum hæc Oculis cum non videamus eiſdem,
Sed qui diſſimili textura forſitan intus
Sunt, opus eſt etiam non una percipiamus,
Quos ſimul intuimur, rerum ratione colores.
Quin ſunt qui videant rubicundam lumine dextro
Corporis unius faciem viridemque ſiniſtro.
Sunt qui uno majora minorave corpora coram,
Quam cernant alio. Quapropter nonne fatendum eſt
Res etiam a nobis varia ſors mole videri?
Quis ſcit, an hunc montem, quem ſummis dicimus ambo
Nubila ferre jugis & cæli tangere templa,
Quis ſcit, an æquali videas tu tollier auctu,
Ac ego? communis nulla eſt menſura, queamus
Cui conferre; pari ſiquidem non illa videri
Mole utrique poteſt, illam cum cernimus ambo.
Quare hunc, ſi quis ineſt errorem haud poſſumus unquã
Detegere, aut ullis manifeſtum reddere verbis:
Quandoquidem rerum de mole haud judicat ulla
Mens ratione, aliis referens niſi rebus, ut illas
Majores dicat collatis ſive minores
Sive pares; neque ſic referendo fallimur hilum.

Denique non Senſus nobis largita videtur
Natura, ut Veri per Senſus exoriantur
Notitiæ, atque fides ſit Senſibus omnis habenda;
(Hæ ſunt Mentis enim partes, ut diximus ante)
Illis ſed tantum ſervando in corpore ut uti
Poſſemus; quoniam, quidquid noceatque juvetve,
Nos facili ratione monent, Animumque repente
Concutiunt, ut res poſſit vitare ſequive:
Quod niſi per Senſus, fieri non poſſet, opinor.
Nam ſi rem Ratio ſine Senſu expenderet omnem,
Conveniat nobis an contra; nonne videmus,
Id quam difficile & quam magna non ſine noxa
Corporis efficeret? contra cum cæditur ictu,
Aut cum forte manus propiore exuritur igne,
Nonne vides, intus Senſus vis illa moleſti
Vivida quam ſubito Mentem ciet, atque dolore
Admonet eſſe malam ſibi rem: ſubito excita magnam
Illa adhibet curam, tam diram vitet ut ægri
Corporis ærumnam: fieri num poſſet id ipſum
Tam facili pacto tam promte, ſi ſine Senſu
Mens ſola ratione malum cognoſceret intus?
Et licet hic Senſus videatur fallere mentis
Propter opinatus, quos addimus, inde dolorem
Non animæ, verum eſſe manus dum credimus illum;
Attamen hunc ipſum ſervandi corporis ergo
Protinus errorem nobis juvat inſinuari:
Tunc etenim properamus eam, quæ cæditur, igne
Sive calet propiore, manum removere perîclo.
Hoc igitur Senſus fungantur munere tantum,
Corporis incolumem ſervent ut denique molem:
Hac neque re, ſani ſi conſtent, fallere poſſunt.
Cætera, ſi falli renuis, ne quære per illos:
Oſtendunt neque enim res nobis, qualis earum
Natura eſt; verum ad nos ut referantur eædem.

Sic, cum Nauta ratem ſcopuloſa ad littora vertens
Undas demiſſo pertentat fune profundas,
Ne puppim ad cautes ſcopulorum illidat opertas;
Ille quidem, quantum fundum ſuper ipſa carina
Innatet, & cœcum, ſi ſit, docet eſſe perîclum.
Aſt ubi ſe pelago puppis dedit, Oceanique
Sulcat adunca vias; imum contingere fundum
Quamvis interdum demiſſo pondere funis
Non valeat, quantum nec aquæ ſignare profundæ
Sit ſpatium; tamen a ſcopulis & ſyrtibus æquor
Id tutum docet eſſe, quod unum noſcere refert.
Eja age nunc, Senſus quo pacto quiſque ſua re
Afficiatur, habe. Primo non ſedibus unis
Ipſe nec in certis Tactus regionibus hæret:
Undique Tactus enim totos in corporis artus
Diditur, & ſenſus in ſe uno continet omnes:
Omnis enim ſenſus Tactu fit: dicimus illum
Præcipue tamen (atque iſta ſecernimus in re)
Quid calor & frigus, ſentire, & mollia quæ ſint
Duraque, quid ſiccum quid contra conſtet & humens,
Atque ubi ſit multum lævoris & aſperitatis;
Cæteraque e genere hoc per Tactum concita ſentit
Mens; & id hac fieri certa ratione probandum.
Extima per totos late diffunditur artus
Texta cutis fibris de tenuibus inque plicatis
Nervorum veluti ramis ſubtilibus: ergo
Nervorum hos fines ſi quæ res impulit extra,
Protinus ad cerebrum motus defertur, ut illis
Res alienigenas Mens ſentiat excita plagis,
Atque ad eas referat partes & membra, moveri
Unde ſcit: idcirco progigni in partibus illis
Senſus, ut in manibus tergove aut crure videtur.
Partibus at multo magis illis vividus extat
Tactus, plura cutem fibrarum ubi tenuia fila

Intexunt; veluti manus eſt qua concava parti;
Inque pedum plantis ſimili ratione cientur
Senſiferi motus, cita Mens ſentiſcat ut illos;
Nec non membranis oculorum in tenuibus: Intus
Obtuſo conſtant at contra viſcera ſenſu
Humida cum madidis pariter pulmonibus; humor
Quandoquidem laxat fibras, ictuſque madore
Debilitat; ſenſus motu languente cietur
Propterea, pertingat uti vix plaga cerebrum.
Hoc etiam in nobis pacto dolor atque voluptas
Gignitur: hic geminus quanquam pugnare videtur
Senſus, ut in mente eſt, atque in contraria ferri:
Namque dolor Mentem facit ægram, hilaremque voluptas:
Attamen haud prima diſtant in origine multum
Inter ſe; prope enim cauſis oriuntur ab iſdem.
Namque cutis tenuis textus cum tangitur extra,
Atque cietur; erit cauſa hinc utriuſque, doloris
Atque voluptatis: nam ſi quid molliter ipſam
Contingat, placideque cutem titillet, oriri
Hinc opus eſt ſuavem per membra vigentia ſenſum;
Blandaque perfundet Mentem corpuſque voluptas.
Aſt ubi quid molles violentius impulit artus,
Impreſſitque graves ictus, fibraſque retexens
Diſſuit, & cerebrum vi motus perculit acri;
Turbatur pariter ſenſu Mens ægra moleſto,
Triſtis & ingenti percellitur icta dolore.
Si manus in pugna permixta cæde calenti
Abſciſſa a trunco cui decidat, atque trementes
Jam per humum digitos agitet moribunda, queretur
In digitis tamen atque manu ſentire dolorem
Truncatus, parti velut ac foret integer illa.
Credere, ſi neſcis rationem, forte recuſes;
Crede tamen, quoniam id ratio quoque vincere debet:
Per fibras etenim cerebri e regione fluentes,

Queis

Queis & trunca manus conſtabat, fertur ab illo
Vulnere ſupremas Animaï impreſſus ad oras
Vehemens motus; uti Mens acri percita ſenſu
Vim partes ad eas referat dirumque dolorem,
A queis commotæ diduntur vulnere fibræ,
Commotæ haud aliter, quam ſi manus adſit: oportet
Quapropter, dolor in digitis videatur & ipſa,
Quæ trunco eſt avulſa, manu, longeque relicta.
Nunc quì fiat, ut hac vita defuncta relictis
Corporis exuviis Animæ vis igne cremetur,
Sentiat & dirum miſere combuſta calorem,
(Supplicia hæc etenim ſæva atque infanda manere
Credendum eſt Animas poſt ultima funera ſontes)
Percipe. Nunc veluti, dum Mens cum corpore juncta eſt,
Immiſſum haud alia ſentit ratione dolorem
Per corpus, quam quod, dum corpus tunditur extra
Aut laceratur, ea ingenti tum protinus intus
Obruta triſtitia curis turbetur amaris:
Inter utrumque etenim corpuſque Animumque viciſſim
Fœderis hæc lex eſt ſancita, ut diximus ante.
Cur ita non igitur, cum Mens ſine corpore conſtat,
Numinis ultricem quoque diſpoſuiſſe putemus
Juſtitiam, ut nigris Erebi damnata cavernis
Mens triſtes agitet curas, perquamque moleſto
Tartareæ ad motum flammaï conficiatur
Infandi ſenſu veluti combuſta doloris?
Guſtus item a tactu quoque gignitur, inque palato
Iſque fit in lingua, multis quæ tota videtur
Compoſita e fibris contextis inque plicatis
Inter ſe varie: facili ratione movetur
Propterea, & partem ſeſe contorquet in omnem.
Ergo cum innumera conſtet propagine lingua
Nervorum e ſupera cerebri regione fluentum,
Succus ubi variis mandendo expreſſus ab eſcis

Humida linguaï contingit texta, cietque
Fibras; tum quendam ſentimus in ore ſaporem:
Nam quidam ad cerebrum motus ſeſe inde propagat.
In radice ejus ſummoque in acumine verum
Vividus hic ſenſus magis eſt; nam copia major
Eſt ibi fibrarum, & contextus denſior extat.
Utque cibos opus eſt varios diſtare figura
Et motu ſeſe inter & augmine particularum,
Hos ita diverſo pacto debere palati
Contrectare vias fibraſque ciere fatendum.
Idcirco exoritur variantia multa ſaporum.
Si pungat linguæ fibras & vellicet eſca,
Fit ſapor acer, uti piper eſt acceptaque menſis
Allia Meſſorum; ſalſum, ſi rodat eaſdem,
Dicimus eſſe cibum; dulcem, ſi leniter atque
Suaviter attingat penetretque foramina ſuccus,
Mellis uti lactiſque liquor tractatur in ore
Jucundo ſenſu: ſed contra abſynthia tetra
Abſtergunt veluti linguam everruntque palati
Contextum tenuem; quapropter amara vocamus.
Deinde cibi ſapient calidi magis; exagitabunt
Quandoquidem caulas motu majore palati.
At, quæ frigida ſunt multaque immota quiete,
Vix tenuem reddunt linguæ per texta ſaporem
Plerumque, & ſenſu vix percipiuntur ab ipſo:
Qui nimio contra perſæpe obtunditur uſu
Rerum, quæ magno percellunt nervea motu
Texta; velut multo qui proluit ora Lyæo
Nocte dieque madens, & vix non ebrius unquam eſt;
Tandem ejus ſenſum vix percipit ille liquoris
Nullaque propterea vini diſcrimina novit;
Ardet at in florem Bacchi, ſapit ille palato
Spiritus, atque epulas tantum, queis ſuccus inhæret
Acrior, unde agitet fibras violentior ictus,

Appetit. Hoc ipſum ſenſus extende per omnes,
Omnes immodicum nam debilitantur ob uſum.
  Porro, quo pacto nares contingat Odorum
Vis, ut eum poſſit ſenſum progignere, agemus.
At prius illorum quæ ſit natura, videndum:
Poſt id nam ratio per ſe manifeſta patebit,
Protinus ut nares vis nota laceſſat Odorum.
Sic prius ac rapido plenam torrente Viator
Tranſiliat foſſam, metitur præpete curſu
E longo campum ſpatio, torrentis ad oram
Ut venientem idem ferat ilicet impetus ultra.
  Eſt Odor haud aliud, late quam miſſa per aura
Copia multarum de rebus particularum,
Perpetuo ex illis quas fluctu exire putandum eſt.
Et quia eas motu vario variaque figura
Conſtare, ut varia quæ ex re mittuntur, oportet;
Eſt opus, ut varii pariter videantur Odores.
  Si matutino madeat flos rore, recenti
Vel pluvia, haud ulli vulgo ſparguntur Odores:
Particulis quoniam manantibus interceptum
Eſt iter, & liquida concluſa foramina lympha,
Unde fluunt; quare tectæ obſtructæque tenentur.
Aſt ubi ſublatas radiis conſumſerit undas,
Recluſiſque viis ſuavem Sol moverit extra
Educens fluctum, redolebunt floribus horti,
Mellificaſque trahent halantia prata volucres.
  Illud in his porro non eſt mirabile rebus,
Parva adeo conſtare minutaque particularum
Corpora, quæ volitent faciles diſtracta per auras,
Perpetuoque fluant fluctu per tempora longa,
Nil ut limatum de corpore conſtet odoro
Propterea ad ſpeciem, & vix deſit ponderis hilum;
Jam ſuper oſtenſum eſt quoniam tibi corpora quævis
In non finitas quoque partes poſſe ſecari.

Sin tibi adhuc ratio quæ poſſe obſtare videtur,
Parvula ne fluere ex ipſis corpuſcula rebus
Credas; hanc alio rem, ſi libet, accipe pacto.
Multa habet, & multis pertuſa retortaque formis
Intervalla viaſque, quod halat, corpus apertas,
Circumfuſa fluens tenuis qua tranſeat aura
Aëris; ut varios dehinc hoc egreſſa meatu
Acquirat motus: parvam mutetque figuram;
Poſſit uti varia pariter ratione ciere
Senſum, quem fieri noſtris in naribus ipſis
Percipimus, varios prope cum ſentimus odores.
  Seu levis aura igitur, ſeu fluctus particularum
Membranam noſtris in naribus interiorem
Concitat & circum fibrarum tenuia fila;
Protinus hinc cerebri pertingit motus ad oras,
Excita quo certos tum Mens ſentiſcit Odores.
  At Sonus auditur, cum noſtras concitus aures
Ingreditur, ſenſumque ſua vi percutit aër:
Nam præter celeres motus fremituſque trementis
Aëris eſſe nihil Sonitus natura videtur.
Idque palam ut conſtet, citharæ fac ut icta ſonantis
Chorda tremat; celeri motam ratione videbis
Atque iterum atque iterum vibrari: in quaque neceſſe eſt
Eſſe ex impulſu valido tum parte tremorem:
Dum tremor eſt, poteris liquidos haurire ſonores
Auribus: illa pari quoniam facit intremat aër
Commotus fremitu: porro compeſce manenti
Chordam exultantem digito; tum protinus omnis
Deſinet audiri Sonitus, quia ſiſtitur aër.
Propterea magna concurrere corpora plaga
Si videas ſub aqua vel clauſi fornice vitri
Omnibus exhauſto, quantum licet, aëris auris;
Nullum exaudiri propius quoque poſſe videbis
Murmur; namque carent auris loca: proinde fateri

Eſt opus omnino Sonitus & vocis ineſſe
Naturam, ut vinco, in commotis aëris auris.
Adde quoque his, circum quod ſi reboantia diris
Æra tonent bombis, ut cum ferus aſſidet urbi
Hoſtis, & ingenti belli quatit alta paratu
Mœnia, commotam frangantur ſepta per urbem
Vitrea, quæ clauſis tranſmittunt lumina tectis;
Conturbetur item vini liquor inque citetur.
Omnia quæ peragi num qua ratione valerent
Aurarum ſine concuſſu tremuloque ſine ictu?
Corpora proinde Sonum tantum ſunt apta ciere,
Quæ concuſſa queunt vibrari & contremere ictu,
Et facere aëriæ pariter vibrentur ut auræ:
Mollia quapropter vix opportuna tremori
Sunt, & vix Sonitus, ut plumbum lanaque, reddunt.
Et quæ denſa magis quoque ſunt, magis eſſe ſonora
(Si tamen interea conſtent paria omnia) debent;
Plures quandoquidem partes quatiuntur ab ictu.
Sic quoque vividior defert & denſior aër
Majorem Sonitum fremitu majore tremiſcens.
Hinc minus auditur vox atque obtuſior æſtu eſt,
Quam cum frigida hiems crudeſcit, & aëra denſat;
Perque diem voces non exaudire valemus
Tam facile, ut gelidæ taciturno tempore noctis.
Præterea in partes circum vox diditur omnes;
Unaque miſſa licet, tamen aures perciet omnes
Omnibus in populo: nam motus ubique propagat
Circum ſeſe aër: veluti ſi marmora ponti
Strata gravi ludens ferias turbeſque lapillo:
Nempe videbis aquam, ut ſubitos ſe tollat in orbes
Multiplici circum gyro, mediumque coronet,
Quo primo eſt commota, locum: pariterne recuſes
Credere concuſſum dextra lævaque moveri
Aëra poſſe, retroque ſimul, ſimul ante propelli

Deorſum etiam ſurſumque & in omnes undique partes ?
Interpoſta tamen ſi ſint loca longius æquo ,
Denique per magnum ſpatium confundier auras
Aëris & minui fremitus miſſamque neceſſe eſt
Turbari , ut nequeas verba internoſcere , vocem .
Utque ſolent pelagi glomeratis orbibus undæ
Sæpe repulſari objectis a littoris oris ,
Et non confuſos alia de parte recurvi
Circuitus orbes ſinuare retroque referri ;
Sic quoque non aliam rationem reddere poſſis ,
Quo pacto formas verborum ſaxa remittant ,
Palantes Socios cum per loca ſola vocamus ,
Seu reſonat fundens ſilveſtrem fiſtula Muſam ,
Et labro calamos Paſtor percurrit hiantes .
Sæpe aliquis , cui dura Venus rejectaque vota ,
Solus per ſilvas & valles inter opacas
Erravit triſti teſtatus voce querelas ,
Contemtos ſaxis & reſponſantibus ignes
Ennarrans læſum paulum ſolatus amorem eſt .
Namque ferunt Nympham latitare in montibus illis ,
Pulchrum quæ quondam nequidquam pulchra peribat
Narciſſum ; ſpretos mœrens tum propter amores
Tabuit , & diri monumentum triſte doloris
Facta lapis retinet vocem vetereſque querelas .
Vatum ſic mendax cecinit Chorus : ipſe refello :
Nam ſolidis adliſa locis retroque priorem
Reddit pulſa Sonum , verborum & imagine ludit
Aura ciens iterum ſenſus aureſque penetrans .
Unam ſæpe quater loca vidi reddere vocem ,
Verbaque certatim colles iterare repulſa
Collibus & tacitæ violare ſilentia noctis .
Scilicet & colles antiquaque mœnia & ædes ,
Et tacitum poſitæ rupes trans flumen , & umbræ
Silvarum , & multo veſtiti ceſpite campi ,

Mon-

Montium & anfractus varii procul, & cava ſaxa
Et nubes referunt Sonitus & murmura reddunt.
Quanto & nos ſpatio majore recedimus illinc
Reflexæ tantum mora creſcit vocis, ut aures
Sæpe vel integra vox, vel duplex ternaque pulſet.
Verum quo fuerint propiora obſtacula contra,
Hoc ad nos citius referetur imago loquentes,
Ultima vocis uti vix ſæpe audire queamus;
Sed reſono turbet ſermonem murmure clangor.
Sic cum marmorei vicino e parjete templi,
Audit ubi Orantem Populus, prope tempore eodem
Vox reflexa venit, quo miſſa loquentis ab ore eſt,
Multiplici pariter ferit ictu fortius aures:
Non ita, ſi laxis inſtrata tapetibus illa
Marmora ſint, quoniam voces non inde redibunt;
Obruit has etiam Populi ſtipata caterva
Veſtibus, & quæ per ſuſpiria redditur aura.
Si circum effundi nequit, at directus in unam
Eſt partem reſonans aër, intenſior exit
Hinc Sonus, ut longo cum vox immiſſa canali eſt.
Hinc prodit vis mira Tubæ vocalis (ut illam
Appellant), intus ſi voces ore profundis,
Uſque adeo magnos Sonitus extollit & altum
Clamorem, ut penetret nubes & inania cæli
Plus quam Stentoreæ vocis vi repleat, atque
Terrificet pavidas ſtrepitu reſonante volucres.
Inter namque tubæ latera interiora repulſu
Aurarum vires augentur multiplicato:
Non ſecus atque cavæ ſpecubus ſe nubis & ipſis
Vallibus & ſilvis tonitru cæleſte propagat,
Atque ciet populos ſtrepitu majore timentes.
Fit gravior Sonitus, fremitus cum lentior extat
Aëris undarum; ſiquidem dum quæque tremiſcit,
Amplius excurrit ſpatium, funditque loco ſe

Majori non crebra nimis; fit acutior idem,
Protinus auraï cum vis vibrata frequentes
Inque brevi ſpatio curſus agit atque recurſus:
Propterea gravis a majori corpore prodit;
Illum nempe gravem, cum longa eſt, tibia reddit;
Si contra brevior conſtet, Sonus exit acutus.
Hinc tibi multarum tot ſunt diſcrimina vocum,
Tot variæ ſpecies atque intervalla Sonorum;
Nomina certa quibus, ſed paucis (quis queat omnes
Prendere?), qui melicas artes docuere, dederunt.
Prima Senis Samii ſunt hæc inventa, ſonantes
Qui numeris certoque coërcuit ordine motus.
Chorda tremens unda noſtros ſi ſimplice ſenſus
Impellat, duplici ſimul altera verbere pulſet,
Conflatur Sonus inde tuis gratiſſimus omnes
Auribus ante alios, ſibi nam permixtus uterque
Tempore reſpondet breviore, & percutit una.
Gratus erit quoque, ſi geminos det chorda tremores,
Altera dum peragit ternos; aut deinde quaternis
Ictibus undarum ternus ſi conſonet ictus.
Jungere ſi varios numerorum hoc ordine perges
Inter ſe Sonitus, deprendes uſque minori
Progrediens noſtros tangi dulcedine ſenſus:
Rarius inter ſe nimirum & non ita parvo
Tempore junguntur diſcordes cætera pulſus.
Octo diſcrevere Sonos, ſigniſque notârunt,
Queis amor hic curæ eſt; ollis hic terminus hærens,
Non datur hos tranſire ultra atque excurrere fines:
Verum iterumque iterumque gradus aſſurgere pergunt
Deinde per octonos, vel, ſi libet, ordine verſo
Deſcendunt ſpatiis, quibus aſcendere, remenſis:
Ut faciant, nervos aut ærea fila nec æque
Craſſa nec æquali ductu protenſa nec æquis
Viribus inter ſe componunt, concita pulſu

Pectinis

Pectinis aut pinnis ſalientibus ut dare poſſint
Octono incluſos gyro quocumque Sonores .
Hos ita permiſcent , atque ordine convenienti
Tempore quemque ſuo varioque tenore moriſque
Atque intervallis variis novere peritæ
Elicere inde manus , ut protinus arte magiſtra ,
Harmoniam Græci quam dicunt , exoriatur ,
Arrectas cupide penetrans quæ ſuaviter aures
Pertentat tacita motum dulcedine pectus .
Scilicet hac animi mira ratione trahuntur ;
Illa rapit Mentes alte inſinuata , ſuoque
Evehit extra ſe mortalia corda lepore .
Præſtantes Animæ , queis altius inſidet intus
Hæc Pulchri ſpecies hæc Ordinis inſita forma ,
Plus aliis hanc vim captæ ſenſere bibentes
Aure magis cupida , quodcumque illabitur illinc :
Iſtud namque melos ſpeciem illam munere Divûm
Impreſſam in nobis , quæ ſæpe obducta lateret ,
Suſcitat , atque locat manifeſta in luce videndam ,
Unde rigat Mentes ubertim dia Voluptas .
Objicit hic ſeſe quiddam mirabile nobis :
Namque fac , una cavæ teſtudinis excita pulſu
Chorda tremat , reddatque Sonum ; videatur , oportet ,
Altera , ſi par eſt prope & æque tenſa , moveri
Per ſeſe exultans pariter , ſimilemque Sonorem
Reddere . Non illud , quo fiat , dicere pacto eſt
Difficile , & veram , ſi jam cupis , accipe cauſam .
Æqualis quoniam re prorſus conſtat in omni
Utraque chorda , pari , cum mota eſt utraque , oportet
Tempore conficiat curſus , pariterque coruſcet
Conſimilem reddens una fremitumque ſonumque .
Alterutram vero ſi tantum pectine tangas ,
Ut tremat , & tremulo circum queat aëra motu
Exagitare , ſuas celerans hic proferet undas

Intactam ad digitis vel eburno pectine chordam ;
Pareat illius tunc ictibus illa neceſſe eſt .
Tenuiter impulſa eſt primo , dum chorda ſecundos
Poſt redit ad curſus , novus aëris advenit ictus
Vim geminans motus , & , quo via , dirigit illuc ;
Poſt aliuſque aliuſque ſupervenit & nova jungit
Verbera conveniens in tempore , quo parat itus
Illa ſuos ; igitur magis uſque impulſa cietur ,
Ex fremitu donec Sonitum exaudire queamus .
Conſimile eſt altis pendentia turribus æra ,
Invenit quorum Campania nomen & uſum ,
Cum cœptant agitari aut plebem in templa vocatum ,
Aut ad Conſilium Patres ſanctumque Senatum ,
Lætitiæ aut feſtis augenda ad ſigna diebus :
Primo pendentem per funem concita motu
Se tenui vibrant ; ſed ubi rediere , repente
Additur a validis nova vis tranſmiſſa lacertis ,
Quæ facit ut majus ſpatium magis icta peragrent ;
Urgent deinde novos itus tentantia vires
Uſque novæ ; quare quia tempore quælibet apto
Impellit , fit , uti momentis denique junctis
Pluribus illarum quatiantur pulſibus æra ,
Et Sonitus magnam pervulget protinus urbem .
Verum ſiqua ſuo non tempore , ſcilicet æquo
Ocyor , intendat funem vis , inde priori
Motum adverſari fateare neceſſe ſecundum eſt
Atque obſtare recurrenti : vel deteret ergo
Partem aliquam illius , vel prorſus ſiſtet eundem .
Sic quoque ſi gemini prope diſtendantur , eodem
Non apti tamen ad vibrandum tempore , nervi .
Alter pulſato nunquam tibi conſonat uno ;
Namque cito illius motum , quem ſcilicet ictus
Primus inire facit , contraria ſiſtit iniquo
Tempore poſt veniens unda , atque ita præpedit omnem .

Verum

Verum non ita fit, nervus ſi longior æquis
Partibus extet, uti quævis queat infremere uno
Tempore, quo vicinus agit ſe nervus ab ictu.
Nam tum diviſæ mediis (res mira!) coruſcant
Immotis partes punctis, redduntque Sonorem.
Hinc facilis veram ad rationem ſe via pandit;
Quare, cum quædam reſonant prope corpora, noſtri,
Nec mora, inhorreſcant artus; atque oſſa tremiſcant:
Vitra quoque, immittunt quæ clauſas lumen in ædes
Sæpe agitentur, ubi Sonitus quid fundere certos
Auditum: ſed non opus hæc monſtrare videnti eſt,
Nam modo dicta, tibi cum ſint bene cognita, clarant.
Hic equidem a vero non longe abſiſtere quoſdam
Credimus, e multis qui partibus aëra dicunt
Conſtare, ut variæ ſint vires officiumque,
Et varia illarum natura, nec una poteſtas;
Propterea que Sonos ſit certos apta ciendi
Illa tremore ſuo, diverſos altera, tantum
Quæque ſuos, veluti diviſo munere, reddat.
Nec nova res auras naturæ haud ſimplicis eſſe
Aërias, ſiquidem fœcundant omnia late
Omnibus & vires & vitam ſuppeditantes;
Nec non e rebus ſibi jungunt tenuia quæque
Abraſa, in varios atque exhalata vapores.
Quare non poterit per partes aëris omnes
Transferri noſtras certus Sonus undique ad aures,
Sed quas in certos natura dat ire tremores,
Illis nempe pares, quos conſona corpora reddunt;
Nam ſecus haud valeant diverſi tempore eodem
Audiri Sonitus; neque enim bis terque quaterque
Idem vibrari ſimul aër poſſe videtur.
Et quoniam motu Sonitus fit, temporis uno
Momento quævis non ad loca pervenit ille;
Sed vicina prius pertingit, deinde remota;

Atque ita temporibus multis natura propagat
Se ſonitus, tremulis fieri quem diximus auris.
Præterea Sonitus æque celerare videmus
Semper, ſint tenues ſint magni quamlibet illi:
Scilicet horrendum murmur parvumque tuborum
Tempore idem ſpatium pariter percurrit eodem;
Pluribus in rebus tentando ſæpe repertum
Quod fuit, ut ratio non ulla refellere poſſit.
Idem præterea vix ventis tardior aures
Percutit adverſis Sonitus, citiorque ſecundis;
Vividus his quanquam procurrat, languidus illis,
Se procul his, illis loca per breviora propaget.
Denique non ejus magnis fuga cœpta remittit
Confectis ſpatiis; verum percurſa Sono quæ
Sunt loca, temporibus jam reſpondere notatum eſt:
Nimirum his æque creſcunt creſcentibus æque:
Propterea Sonitus geminato tempore duplex
Excurrit pariter ſpatium; ſed dimidiato
Illo dimidium ſpatii quoque tranſmeat idem.
Hinc ſi, quod ſtadiis tempus reſpondeat octo,
Conſtet (tot ſtadiis jam reſpondere notatum eſt,
Quino quo vibrat ſe pulſu arteria, tempus),
Poſſumus, a nobis quantum loca, noſcere, diſtent.
Nam ſi præteriens magno ratis æquore longe
Fulguret, exploſo crepitumque det ære; repente
Id numera tempus, crepitum quo ſcilicet acrem
Præceſſit fulgor; cui reſpondentia noto
Cognoſces ſtadia, ipſa quibus disjuncta recedit
Puppis: & aſſimili pacto, cum fulgit in altis
Nubibus, & tonitru poſt Juppiter infremit acri;
Quantum illæ nubes tollantur, ſcire licebit.
His bene firmatis rebus tibi ſuppoſitiſque,
Accipe, quo patulas pacto Sonus excitat aures.
Principio motus ſubit aër anteriorem

Auris, qui conchæ cavus extat more, meatum
(Amplus hic eſt, circum ut reſonantes colligat auras;
Una proinde tubum multi applicuere patentem
Parte, ſed anguſtum, ſurdæ qua jungitur auri):
Inde per anfractus varios ſpiraſque retortas
Pervenit extenſæ membranæ ad tympanum, ut ajunt,
Inſinuatus, eamque trementibus incitat auris,
Quæ concuſſa movet ſemotum in parte repoſta
Aëra poſt ſeſe; labyrinthi hic denique flexus
Concutiens fibras tenues ciet; unde cerebri
Motus hic ad molles per nervum immittitur oras,
Mens ut poſſit eo voces audire Sonoſque.

Quod ſupereſt, Viſus naturam perſpiciamus:
Et quia, quæ Viſum feriat, res luce videntur;
Si bene naturam, quam multo oſtendimus ante,
Lucis mente tenes, quid ab illa profluat, audi.

Primo cum radii denſatum in corpus aguntur,
Protinus ut nequeant cæcas tranſire recepti
Et penetrare vias omneſque illabier intro,
Reflectuntur, & exiliunt; quod cernere poſſis,
Cum radius Speculi veniens offendit ad æquor.
Si vero endogredi recluſa foramina poſſit
Corporis, ut vitrum liquidamque ut permeat undam,
Incidat & recto delabens deſuper ictu;
Tramite decurret nuſquam deflexus eodem:
Sæpe tamen recta, cum deſuper incidit idem
Scilicet obliquus, non quit regione viaï
Pergere, in ingreſſu ſed cœptam cogitur ipſo
Inflexus mutare viam: ſi denſius extet,
Quod refracta ſubit radii lux, corpus; ut auris
Aëris a raris liquidas cum tranſit in undas,
In durum ex undis vel migrat & aëre vitrum;
Se merget magis, & curſu breviore meabit,
Et minus obliquo: ſed contra obliquior exit

E vitro atque undis in raras aëris oras.
Propterea fit, uti videatur fractus in undis
Remus; quandoquidem radii, quos merſa remittit
Pars ea reflexos, ubi jam venere ſub auras,
Franguntur, fractique magis regione feruntur
Obliqua, & ſe demittunt a tramite cœpto.
Quod magis ut noſcas, age, labro immitte vacanti
Clarum ex argenti fulgore numiſma vel auri;
Deinde recede pedem referens pauliſper utrumque,
Illud dum labri latus obtegat, ex oculiſque
Eripiat prorſus, tum vas puer impleat unda,
Fac, vacuum; incipiet tibi fulvum protinus aurum
Namque vel argentum nummi (res mira!) videri.
Quod fieri haud alio valeas oſtendere pacto;
Quam quia, cum denſis radii lux exit ab undis,
Inclinatur, uti multo demiſſior, ante
Quam fuit, obverſos oculorum tangere viſus
Poſſit, & ut paulum ſublatum oſtendere nummum;
Quem nunquam radio potuiſſes cernere recto.
Sic quoque, cum cæli ſpatium permenſa reviſunt
Aſtra ſuos obitus, cum Sol cum Luna videtur
Orbis jam primo pelagus contingere limbo,
Inferiora, magis demiſſaque, quam videantur,
Sidera, & occiduis Solem Lunamque ſub undis
Curribus emeritos credas ſolviſſe jugales;
Quandoquidem attollunt radii ſua ſidera fracti,
Dum circumpoſitas terræ illabuntur in auras:
Ante ſuos contra cernes jubar erigere ortus,
Et tremere igne novo ſuperaque attollier æquor.
Sidera præterea, quæ toto fulgere cælo
Hic illic infixa ſerena nocte videmus,
Pene infinitis diſtantia dimoveantur
Cum longe ſpatiis, per quæ loca lucis eorum
Tranſmiſſi radii varianter multimodiſque

Fle-

Flectuntur ; quoniam mediorum Vorticum , oportet,
Multiplex variumque meando iter ingrediantur ;
Sidera quis temere in cæli regione manere
Dicat ea , a nobis qua fulgida conſpiciuntur ?
  Et quia franguntur , dum vitrum obliqua cadentes
Tranſmittunt radii ; ſi forma lentis id extet ,
Scilicet a parti cum paulum aſſurgit utraque
Convexum , radios non recto deſuper omnes
Excipere incurſu poterit ; verum undique fractos
Colliget , & puncto , faciet , jungantur in uno ;
Appellant quem proinde Focum ; quia protinus illic
Materia admota radiorum viribus ignis
Conjunctis oritur : quod ſi pars utraque contra
Concava ſit vitri , oppoſita ratione neceſſe eſt
Confracti ingreſſu ſimul egreſſuque recedant
A ſeſe radii disjuncti mutua lucis
Huc illuc , vulgoque per aëra diſpergantur .
Hæc inſerta tubis aptare eſt vitra repertum ,
Ut longe poſitas nobis longeque remotas
Res , quas nunquam oculis poſſemus cernere nudis ,
Oſtendant variis radiorum anfractibus intus ,
Et late terram & cæli nova ſidera monſtrent .
Ars facit hæc etiam , magno videantur ut auctu
Corpora , quæ noſtros infra ſunt tenuia ſenſus ;
Ut cum detegimus brevium per ſepta tuborum
Innumera in variis animalia fervere rebus
Tantula , uti totum numero ſimul innumerali
Cernere non oculis populum poſſimus eorum ;
Ludentiſque velut miracula contemplamur
Naturæ , majora ſuæ quæ denique nuſquam ,
Rebus quam in minimis , ſpectacula præbuit artis .
  Jam Speculi non poſſe vias penetrarier intro
A radiis , ſupera quoque dixi , lucis ; at illo
Omnes reflecti offenſu , ſubitoque repelli .

Propterea rerum variarum apparet imago
In Speculo ; quoniam ſimulacrum lucis ab ipſis
Cum venit in Speculi lævorem rebus , ab ejus
Planitie redit haud confuſa lege ſituque ,
Sed certa ratione ſed ordine partium eodem ,
Ad Speculum offendit veniens quo lucis imago .
At ſuper his quoque ſcire licet , quod , rectus in æquor
Si Speculi radius ſuper incidat , exilit idem
A Speculi lævore via quoque rectus eadem ;
Sin cadat obliqua veniens regione viaï ,
Ex alia obliquus pariter ſe parte reflectet :
Haud ſecus , ex aliqua quam ſi pila parte ſuperne
Jacta pavimentum feriat , reſilire videbis
Protinus oppoſita ſurſum regione repulſam .
Percipe præterea , quare videatur imago
Tantum ultra Speculum , quantum res ipſa locata eſt
Citra ; quod genus eſt , ſub terris impete tanto
Cum cælum in Speculo cum cæli nubila ſubter
Deſpicimus , quantum ſupera patet altus hiatus.
Haud alia viſum radii ratione laceſſunt
Reflexi , recta quam ſi regione venirent :
Illaque propterea viſas referamus , oportet ,
In loca res , radiis quæ reſpondere videntur ,
Noſtra licet fracti detergant lumina , rectis .
Non tamen a Speculis , quæ conſtant æquore lævi ,
Transferri res hæc ratioque valebit ad illa ,
Extima queis facies convexa aut concava conſtat :
Concava namque augent pariter removentque figuras ;
At longe tenui propiores augmine contra
Reddere res oculis , quæ ſunt convexa , videbis .
Quapropter Speculum , facies cui plana nitenſque eſt ,
Unum præ reliquis mendax non eſſe videtur :
Fidum hinc expoſcunt ornantes ora Puellæ
Conſilium , Juvenum aſpectus cum fallere ficta

Vultu

Vultus ſæpe ſtudent forma Venereſque videri .
At neque rura ſuis etiam , neque ruſtica Pubes
Nuptarum Speculis unquam caruere : quietæ
Nam conlectus aquæ ſæpe inter ſaxa viarum ,
Ora coronatos & lecto flore capillos
Reddidit , ut Pueri laudarent Agricolarum ;
Nec ſum adeo informis , nuper me in littore vidi ,
Paſtor ait , tenero perculſus vulnere corda.
   Hinc etiam omnigenos gigni fateare Colores
Eſt opus in rebus : namque ut reflexa videri
Lumina res faciunt radiorum , ita corpora reddunt ,
A quibus exiliunt , vario contincta colore .
Candida cernis enim , quæ ex omni parte remittunt
Omnes vi multa radios , & lumina vibrant
Undique : ſed contra nigrant ea corpora , multis
Quæ pertuſa viis intra ſe clara receptant
Lumina lucis , uti paucos raroſque remittant
Ex ſeſe radios vi langueſcente repulſos .
Sub terris ideo quæ ſunt loca , nigra videntur
Omnia ; quandoquidem ſubtus non ulla ſubit lux ,
Unde repercuſſis radiis ad noſtra referri
Lumina poſſit , & his viſum progignere jactis .
   Si duo præterea nigrumque albumque calentis
Marmora ſint Phœbi radiis expôſta , videbis ,
Quod nigrum eſt , citius calefactum , at ſerius album :
Jactat enim radios hoc ſeſe protinus extra ;
At nigrum recipit contra , retinetque calentes .
Propterea & nigri carbones igne propinquo
Concipiunt flammas facile , ardeſcuntque repente.
His etiam adde , niger quod pannus & albus , uterque
Et ſimul undarum frigentem immerſus in amnem ,
Et ſimul æſtivos extenſus Solis ad ictus ,
Non ſimul abjiciet ſiccatum Sole madorem ;
At multo citius niger exſiccabitur ; ignem

In ſe namque magis recipit, qui disjicit omnem
Protinus humorem, longeque expellit in auras.
 Porro cum quodam gignantur luminis ictu,
Multiplices, opus eſt, gigni fateare Colores,
Exilit in varios vario ut de corpore motus
Lumen ab offenſu: quod uti cognoſcere poſſis,
Percipe nil aliud radiorum luminis eſſe
Naturam (liceat ſupera quoque dicta referre),
Quam niſum medio fugiendi a Sole pilarum,
Alterius, memini, quas diximus eſſe Elementi.
Ergo percuſſum faciat ſi corpus (ut illud
Conſtat inæquali contextum fronte), pilarum
Se circa ut rapide reflexa Elementa rotentur;
Prodibit Ruber inde Color, Rubicundaque viſum
Lux feriet: quod fit, minium cum cernimus, & cum
Sanguinis undantes latices e vulneris ore
Profluere, aut roſeos primo ex Oriente videmus
Auroræ vultus lucemque diemque ferentis.
Contra ſi tenui retro pila miſſa rotatu
Exiliat; radiis lucis perfuſa nitebunt
Corpora Cæruleis: Virides Flavique Colores
Et Ferruginei quique omni de genere inter
Hos extant alii, non multum in origine diſtant;
Quandoquidem motu gignuntur particularum
Circa ſe mage vel celeri, vel languidiori.
Forſitan & varia diſtant quoque mole, nec æquo
Pondere particulæ lucis nec viribus extant:
Quare diſſimili motu impulſuque cieri
Quamque ſua pro natura debere fatendum;
Corpora proin vario colluſtrant tincta lepore.
 Hæc veris propiora, tamen non vera fateri
Eſſe potes; quoniam non clarant de genere horum,
Quid fiat, verum fieri quid poſſit: at ipſum
Jam quoque, quid fiat, quid verum denique conſtet

De genere hoc, multo evictum tentamine nuper
Prodiit; atque mihi eſt exempla retexere longum
Omnia, nec numeris patiuntur multa referri.
Propterea tantum ſat erit libaſſe, quid ingens
Re vulgârit in hac Anglis Newtonus ab oris.

Principio clauſis foribus penituſque diei
Lumine ſemoto, tantum per tenue foramen
Admiſit radium thalami in penetrale rotundum
Solis, & objecto venientem corpore vitri
Excepit triquetri; ut, dum migrat in illud, & extra
Egreditur, geminis paulum ſe frangat ibidem
Ipſe locis: porro canam haud procul inde papyrum
Conſtituit, radium quæ vitro denique ſiſtat
Tranſmiſſo. Tum vidit eam nec luce rotunda
Fulgentem, parvi claram nec imagine Solis;
Vidit at oblongam ſuper extenſamque figuram
Multorum vario tingi fulgore Colorum.
Imus inardebat Rubro locus; altior extat
Flavus; & hunc Viridis ſuperimminet; excipit illum
Cæruleus Color; at Violæ lux pallida ſumma eſt.
Aſpexitque etiam, quæ tenuia particularum
Tranſmiſſo in radio volitant corpuſcula, tingi
Diverſa inter ſe variorum luce Colorum;
Ima rubere quidem, Violæ palleſcere ſumma
In morem, medios media ipſa referre Colores.
Quare hoc? nimirum quia claro in lumine Solis
Diverſa inter ſe natura diſſimilique
Particulæ conſtant radiorum; quas ubi vitro
Excipis, haud æqua pollent vi trajiciendi;
Propterea haud æque radii franguntur: in altum
Inſiliunt, fracti quoniam mage, languidiores:
Inferiora tenent, lucis quibus acrior extat
Vis, fractique minus. Quapropter lucis in ipſo
Lumine ſunt multi natura & proinde Colore

Diſtantes

Diſtantes radii; nitidum quos reddere cernis
Candorem, cum ſunt confuſi mutua, ut Album
Eſt radii jubar, ingreditur cum tenue foramen,
Et nondum ad triquetri pervenit corpora vitri.
Ergo videmus eo res tingi quaſque Colore,
Cujus particulas retro jacit extima rerum
Ex ſeſe facies, ut lux rubicunda pyropi eſt,
Propterea, quoniam vix ullos ille Colores
Reflectit, præter viva quam luce rubentes.
Quantum ultra Mens illa Viri fœcunda repertis
Proceſſit? quid non præclaris extudit auſis?
Quid non divina meditando protulit arte?
Atque equidem, ſi res foret hæc non invia Muſis,
Scilicet & motus qua ſe ratione propaget,
Et canerem, quæ vis illum compeſcat, & obſtent
Corpora corporibus qua lege fluentia motis,
Exponit quæ Vir doctis ille omnia chartis:
Præterea & Gravitas ut ſeſe extendat in omnem
Late materiem; trahere ipſa trahique viciſſim
Corpora per cælum, Solemque errantia niti
Quælibet in medium memorarem ſidera, & unquam
Haud potuiſſe ſuis ratione ex orbibus iſta
Elabi, & varios Lunæ quæ certa meatus
Dirigat, & domitum Martem quæ cauſa refrænet.
Fors alii hæc olim peragent, quibus altior acris
Vis animi ingeniique vigor pollentior extat.
Scilicet hæc memoret, * quicum communia nobis
Vincula communis Patriæ, quem ſidera Mundi,
Vires, menſuras, rationes, pondera rerum
Et numeros audit Pubes Romana docentem.
Magnis ille Viris Socialis fœdere vitæ
Jungitur. Hoc Divûm ſancitum eſt munere, ut eſſent,

* R. P. Rogerius Boſcovich Soc. Jeſu Matheſeos in Coll. Romano Profeſſor.

Qui genus excolerent humanum, & lumine puro
Doctrinæ & rectis formarent moribus orbem.
Hoc, quod nempe meum eſt etiam, ſit quamlibet ipſum
Exiguum, ex iſto deductum fonte neceſſe eſt
Illis acceptum, quidquid ſit, ſponte referre.
  Iridis & pulchri pinguntur ſæpe Colores:
Namque, ubi diſperſis pluviaï roſcidus aër
Conſtat aquæ guttis, queis poſſint Solis Eoi
Clara vel occidui frangi varieque reflecti
Lumina, fiet, uti magnum ſinuentur in arcum,
Qui feriant noſtros oculos viſumque, Colores.
  Haud ſecus ac in aquis ſalientibus, undique fuſis
Circum marmoreæ cum ſpargunt aëra guttis
Najades, adverſo quarum Sol lumine ludos
Rorantes videat, radiiſque illuſtret, aquarum,
Iridis omnigenos parvæ tueare Colores,
Eſt opus, humentes radiis & pingier auras.
Conſpiciemus item florentis gramina prati,
Cum matutino leviter conſperſa madeſcunt
Rore, novus terris & jam Sol lumina profert,
Cæleſtem variis ſimulare Coloribus Irim.
  Obliquos radios etenim in ſe gutta receptans
Frangit in ingreſſu; tum poſteriore reflectit
A latere, ex iſta queis parte exire negatum eſt.
Hinc aliud tentant illi latus, unde ſub auras
Efugiſſe queant; ſed non impune; ſub auras
Nam redeunt fracti, & candentis lumina lucis
Hic mage diſcerpunt iterum in diverſa, recedunt
A ſeſe quoniam diviſi, abeuntque Colores
In varios: veluti adverſum ſi vitreus alte
Plenus aqua globus ad Solem educatur, & ipſum
Spectes tu Solis poſitus de parte, Coloris
Tum cujuſdam oculos ſpecies ferit; altius illud,
Si rubet, eſt vitrum; flavum demiſſius aurum,

Poſt virides herbas, tum cæli cærula templa,
Purpureum violæ ſimulat tum denique florem.
Ergo hoc ſi deorſum diſponas ordine guttas,
Ordine item deorſum videas hoc ire Colores:
Circum at ſi guttæ ſint undique, flectere circum
Verſicoloratum ſe cernes lumen in arcum;
Namque pari radios ratione a Sole receptant
Circum diſpoſitæ guttæ, & ratione reflectunt
Ad nos deinde pari, paribuſque Coloribus arcus
Propterea ductus circum pingatur oportet.
Irim præterea quoque ſæpe videre ſecundam
Contigit, exterius quæ ſeſe inflectit; at ejus
Languidior multo lux eſt, verſoque Colorum
Ordine per cæli regionem extenditur amplam.
Hoc fit, ubi in guttis bis reflectuntur aquaï
Ingreſſi radii: quod idem pila vitrea monſtrat,
Si ſuſpendatur paulo tamen altius, ante
Quam ſuſpenſa fuit, quoniam tranſire videtur
Paulatim ſaliens a rubra luce per omnes
Exinde at fuſcos mage pallidulosque Colores.
Ire coronatum Solem Lunamque videmus
Interdum, & varios ambire utrumque Colores;
E tenui ſpeciem quam reddi nube neceſſe eſt;
Quæ quia Lunam inter Solemve, oculoſque videntum
Eſt media, illorum ſubter tranſmittere debet
Refractos varie radios, mediumque nitentem
Orbem proin pulchro circum redimire Colore.
Sic ubi quis frigente tepentia balnea bruma
Ingreditur, denſus Calidæ vapor undique fuſus
Clara lucernarum concinnat lumina circum,
Quæ feriant oculos, variorum ſerta Colorum.
Eſt etiam ut geminos ſpectemus in æthere Soles,
Aut plures quandoque: velut nam corpora reddi
Cernimus e ſpeculo, ſic & glaciata neceſſe eſt

Spicula, quæ cælo labi poſt ſæpe notatum eſt
Nubibus e denſis, ubi forte liqueſcere paulum
Incipiunt, & ſtant gutta pendente deorſum
Recto proinde ſitu, phæbeos deſuper ad nos
Reflectunt radios, Oculo qui denique juncti
Aſſimilem Soli pingunt, geminantque figuram.
Accipe nunc, quanam lucem ratione tuamur
Corporaque immiſſam per lucem, acieſque recluſæ
Quid faciant. Oculi primo globus exteriori
Circum munitur tectus ſuper, inque volutus
Membrana; quæ fors, quia paulum dura videtur,
Ut cornu, ſimul & pellucida, Cornea dicta eſt.
Illi ſubjicitur poſt altera tenuior intus
Uvea, fors uvæ ſic propter dicta colorem,
Ut libet: hæc medio pertuſa foramine conſtat,
Quod modo per fibras, nimios excludere poſſit
Ut lucis radios & vim removere nocentem,
Contrahitur; fit idem modo latius, uberioris
Si quando, veluti per noctem, lucis egemus:
Pupula nomen habet. Demum quæ tertia conſtat
Membrana, in fundo eſt Oculi, contexta minutis
Reticuli in formam fibris, gignuntur ab uno
Quæ nervo, veluti plexi uno a ſtipite rami.
Interiora tamen nigro penetralia muco
Obſita ſunt Oculi, ne poſſint clara reflecti
Lumina, nec radii ſenſum turbare repulſi.
Tres etiam Humores Oculus gerit, exteriorque
Eſt Aqueus: porro Cryſtallinus excipit illum,
Qui parte haud aliter quam lens ab utraque tumeſcit
Turgidus: extremus demum ſubit interiorque
Vitreus, hoc multo qui mollior extat, at illo
Denſior. Ergo Oculis Mens rerum externa videndo
Percipit, emiſſis cum rebus ab omnibus omnes
In partes radiis acies obvertimus; intro

Illabantur uti ſe protinus inſinuantes ;
Et varie a vario confracti humore meantes
Tandem Oculi in fundo jungantur, quiſque ſuas ſe
Ad partes referens : extrema ita corporis ejus,
Quod tuimur, tunica ſimulacrum pingitur ; ipſæ
Qua paulum fibræ pictura concutiuntur,
Concuſſæque ſuos cerebri ad ſuprema propagant
Per nervum motus ; qui certo fœdere Menti
Significant, Oculis tranſmiſſum eſt quidquid apertis.
   Utque ea, quæ dico, conſtent manifeſta, nec ulla,
Ni temere, a quoquam poſſint ratione refelli ;
Obſtructis foribus ſemota luce diei
Cœca domus tenues tantum per tenue foramen
Admittat radios ; qui protinus excipiantur
Convexo hinc illinc a vitro : proinde videbis
Haud procul inter ſe collectos jungier una,
Pingereque in cana rerum ſimulacra papyro,
Illapſi quarum radii per tenue foramen,
Erranteſque greges & arantes jugera Tauros
Silvaſque colleſque & pictos floribus hortos,
Omnia parva, tamen vivo diſtincta colore.
Sic quoque Pupillæ medium lux miſſa foramen
Ingreditur ; lens humoris Cryſtallina porro
Excipit, & fractam membrana jungit in ima,
Et parva rerum depingit imagine formas.
   Utque inverſa ſitu picta ſimulacra videmus
In charta, inverſas pariter quoque rere figuras
Pingier extremis Oculorum in finibus intus :
Quandoquidem radii venientes ante ſecabunt
Se, quam membrana juncti ſiſtantur in ima.
Dextram lævus adit partem, dexterque ſiniſtram
Nimirum, & ſuperas picturæ aſcendit in oras
Imus, item e ſuperis contra regionibus alter
Ordine mutato fractus demittitur infra :

Non

Non eſt propterea tamen ut videare videre
Sub terris volvi cælum, valleſque profundas
Nubiferis extare jugis, inverſaque ſubter
Tecta in præcipites ſemper pendere ruinas:
Quæque ſuis diſpôſta locis namque ipſa neceſſe eſt
Mens referat, certaque locet regione ſituque,
Quæ videt inverſo radiorum ſingula cumque
Ordine. Cœcigeni veluti, fulgentia Solis
Nunquam aſpexerunt qui lumina, Noctivagique
Multa decuſſatis ſi præ ſe corpora virgis
Obvia contingant, hinc illinc, dextera quæ ſint
Lævaque, percipient; baculo licet illa ſiniſtro
Mutuo in offenſu tangantur, lævaque dextro.
Et quoniam in partes a puncto corporis omnes
Quolibet innumeri lucis ſaliuntque fluuntque
Reflexæ radii; ſi cominus ejaculentur,
Diſtracti inter ſe venient magis inſinuantes,
Quam ſi corpus idem ſpatiis majoribus abſit.
Nimirum lucis puncto radiantis ab uno,
Quæ noſtros veniens Oculos ſubit, angulus inde,
Si diſtet longe, minor exit, major at idem,
Si prope ſit corpus. Ratio hinc mihi certa petenda eſt,
Quapropter rerum diducta, remotaque longum
Corpora per ſpatium clare magis intueantur,
Quam nimium vicina Senes; nam planior illis
Anteriore Oculus cum ſit de parte remiſſam
Ævo vim propter fibrarum hinc inde prementum
Ad latera, & fundo propiore acceſſerit ipſa,
Qua rerum effigies fiunt, membrana, neceſſe eſt,
Ut, quia diſtracti vicini corporis inter
Se radii veniunt, Oculoſque offenſibus intrant
Obliquis, fracti tum humoribus ante propinqua
Siſtantur fundi tunica, quam mutua jungi
Inter ſe, & rerum ſimulacra effingere poſſint.

Ut pariter radios longe lens vitrea jungit,
Si convexa parum conſtet, ſpeciemque papyro,
Quæ prope ſit nimium, confuſam pingere debet.
Propterea illius confuſa videtur imago
Corporis, ut Senibus nequeat dignoſcier ægris.
Quod ſi dimoveant Oculis rem longius, ejus
Sint minus obliqui radiorum lucis ut ictus
Diſtractique minus, poterunt poſt denique multos
Humorum anfractus ſupremæ in fronte coire
Membranæ, & ſpecies variarum ibi pingere rerum.
Proinde Senes longe poſitas res atque remotas
Clarius aſpiciunt; propiuſque admota tueri
Corpora vix poſſunt, geminis niſi lumina vitris,
Convexa hinc atque hinc facies quorum utraque, obarment,
Ut faciunt: quoniam tranſmiſſæ lumina lucis
Colligere incipiunt ea vitri ſepta, priuſquam
Contingant Oculos; minus ut diſtracta penetrent
Porro acies, tunicaque queant conjungier ima.
Oppoſitum huic vitium eſt Oculorum, quæ ſita paulo
Longius a nobis jam ſunt, non poſſe videre,
Propterea que oculos nimium inclinare tuendo.
Hujus cauſa mali pariter contraria debet
Eſſe, quia anterior nimium convexa tumeſcit
Pars Oculi, longeque intus membrana receſſit
Ultima: proinde minus diſtracti a corpore longe
Amoto radii venientes ante coibunt
Refracti variis Oculorum humoribus, ipſam
Quam tangant tunicam. Quapropter corpora debent
Eſſe propinqua, queant diſtracta ut lumina multum
In noſtras acies immittere, propterea que
Efficere, ut coëant membrana denique in ima.
Eximius vitris idcirco, concava quæ ſunt,
Uſus erit: quoniam diſpergunt tranſgredientes,
Diſque trahunt radios a ſeſe mutua, ut illi

Mem-

Membrana poſſint illapſi jungier ima.
Queis convexa nimis lens eſt Cryſtallina, poſſunt
Corpora, ſi prope ſint, quoque valde parva tueri
Clarius, ac facerent, ſi contra planior eſſet;
Scripturamque legunt Oculo properante minutam:
Prop.tereaque Oculis Animantum, tenuia longe
Pabula quæ per humum aut liquidis ſectantur in auris,
Lens humoris ineſſe nimis convexa videtur.
Et removere Senes Oculis quia cernimus ipſis
Corpora, quæ aſpiciunt, vi luminis uberiori,
Eſt opus, hæc niteant, & multa luce diei
Colluſtrata: minus ſed lucis egere fatendum eſt
Contra, qui poſſunt tantum propiora tueri:
Illi proinde vident quoque cœca nocte vagantes,
Queis præſertim amplum pandit Pupilla foramen.
Tum debere putes Oculos variare figuram
Pro variis rebus, quas cernunt: cominus illæ
Immittant ut ſi radios, membrana recedat
Ultima, quantum opus eſt, in ea ut pingatur imago,
Et convexa magis ſe lens Cryſtallina flectat:
Planior aſt humor fiat, membranaque paulum
Accedat, tuimur cum res procul uſque remotas.
Propterea, quæ ſint vicina remotaque, novit
Mens; quia diſſimili prorſus ratione videri,
Quæ ſunt imparibus ſpatiis ſita cumque, neceſſe eſt.
Hoc alio fieri pacto quoque poſſe putandum eſt.
Ex Oculis radios recta prodire duobus
Finge duos, una coëant qui corpore in ipſo
Producti: multo tum fiet acutior horum
Angulus inter ſe coëuntum, longius ipſum
Si diſtet, quam ſi propius ſit corpus: ob hanc rem,
Quid prope quid longe poſitum, Mens æqua tuendo
Judicat. Apparent quoque res diſtare remotæ,
Languida cum tenui radiorum illabitur ictu

Vis Oculos, & fuſca ferit lux: namque videmus
Fuſca magis fieri, mage quæ removentur: oportet
Proin disjuncta magis, quæ ſunt mage fuſca, videri,
  Hac Oculos fallunt Pictores arte tuentum,
Res aliis alias mage rebus ut eſſe remotas
Credamus, licet in tabula ſimulentur eadem:
Quandoquidem fuſco tingunt diſtantia fuco.
Propterea hibernus cana nive Juppiter agros
Spargit ubi & montes; propiori vertice nobis
Conſperſi montes, arva & propiora videntur;
Namque illinc tunc lux Oculos mage clara laceſſit.
  His accedit, uti multum diſtare putemus
Res, ubi multa locis interſita corpora conſtent
In mediis: ideo Solem Lunamque cavati
Ceu ſuper hærentes in eodem fornice mundi
Suſpicimus, licet inter eos immania cæli
Sint ſpatia: at, mediis quia corpora nulla videntur
Interjecta locis, æque diſtare tuemur.
  His tamen atque aliis, quas dehinc clarabimus ipſi,
Permultis, genus hoc, opus eſt rationibus addas
Mentis opinatus quoſdam, deducta per uſus
Quæ longos teneris jamdudum in rebus ab annis,
Rebus in his, noſtros quæ ſenſus ſæpe laceſſunt,
Neſcio qua, tacita celer utitur arte ferendo
Callida judicio, nec ut ipſa advertat, id intra
Qua fiat ratione, ſuos neque ſentiat actus,
Ipſaque ſe certo Natura informet ab uſu.
  Pupula præterea, paulo quod diximus ante,
In tenebris patefit tenuique in lumine lucis
Latior: in claro contra fulgore diei,
Namque ita ſervatum eſt, radios arctatur ob acres.
Proin ſubito in nigras ſi clara a luce cavernas
Commigremus, erit, primo nil cernere ut intus
Poſſimus, quoniam ſubito lateſcere non quit

Pupula : quapropter tenues paucique recepti
Non poſſunt radii viſum progignere nobis
Aſſuetis jam tum impulſu majore cieri ;
Quod faciunt, totum Pupillæ deinde foramen
Cum pateſit : nam tum numero majore laceſſunt.
E tenebris autem prodis ſi in clara repente
Lumina ; quandoquidem non puncto tempore poſſunt
Pupillæ multum pateſacta foramina ſtringi ;
Lucis tum nimiæ vis protinus inſinuatur,
Et turbat tenues Oculorum compoſituras
Acer vi magna ſplendor, gignitque dolorem ;
Propterea forſan, teneras quia Solis adurit
Lux Oculi fibras, vitant Solemque diemque
Noctis Aves cœcis intectæ luce latebris.
Hinc dubia plus luce vident, neque lumina Solis
Clara ferunt alti, nimium quibus ampla pateſcit,
Et nequit arctari ſat Pupula : latior eſſe
At quibus haud poſſit contra nimis arcta, neceſſe eſt,
Hi mediæ valeant Oculis in luce diei ;
Languidior porro tenebras lux inferat atras.
Corpore Sol nobis majori Lunaque multo
Eſſe videtur, ubi cæli jam finibus hærent
Extremi, quo ſe tollunt conduntve ſub undas,
In medii quam cum conſurgunt culmina Mundi :
Nam vel ab occaſu veniens tunc illa vel ortu
Clara minus lux eſt, denſiſque obtunditur auris ;
Pupula propterea fit latior ; unde neceſſe eſt
Amplior in noſtris Oculis pingatur imago
A radiis, circum extremis a ſideris oris
Qui veniunt, adituque mage inſinuantur aperto.
Adde quod hi liquidis plus infringuntur in auris
Radentes terram & tranantes aëra denſum.
Et tamen a nobis mage tunc ea ſidera diſtant,
Alti quam cum ſe ſuſpendunt cardine cæli.

Nam duo mole pari haud æquis ſi corpora diſtent
A nobis ſpatiis, debet minus eſſe videri,
Quod magis abductum eſt, majore ſed augmine contra,
Quod propius: quoniam extremis de finibus hujus
Emiſſi radii ſeſe breviore ſecabunt
Percurſo ſpatio, coëuntes ſcilicet ambo
In noſtris Oculis; idcirco major hic extat
Angulus ipſorum, quam extremis ejaculati
Corporis alterius, quod longe diſtat, ab oris
Quem faciunt radii: quoties minor angulus ergo eſt,
Apparet toties minor ejus corporis auctus;
Nam minor ipſius depingitur intus imago.
Porticus idcirco, cum ſumma a parte videtur
Longa, pari quamvis hinc inde ſtet edita ductu,
Paulatim anguſti tamen in faſtigia coni
Contrahitur jungens ſupera imis; dextera lævis.
Et quoniam arctatur ſpatio majore locorum
Angulus hic; poſſunt adeo diſtare remota
Corpora, uti ſpatiis vaneſcat denique magnis
Angulus omnis, & omnis item quoque corporis auctus;
Illud ut exiguo tantum par eſſe videri
Puncto poſſit: uti ſunt cælo fixa micanti
Sidera, quæ ſpatiis immanibus edita diſtant.
Tum quoque ſi longe multangula corpora ſpectes,
Quadrataſque procul turres, fit, ut eſſe rotundas
Dicas, ſi qua fides Oculis eſt: namque videbis
Tornatæ in morem molis conſtare rotundas:
Aſperitatis enim, cum longe eſt, angulus omnis
Diſperit, & ſenſum vaneſcens effugit omnem.
Non Oculis ideo valet ullus cernere nudis
Cornigeram Venerem, cum cælo cornua geſtat;
Cornua nam claro celat pudibunda ſub orbe.
Hinc conſpecta procul vultus plerumque decoros
Et virides annos oſtentat Fæmina turpis

Jam-

Jamque anus, ut Juvenum teneros quoque ſuſcitet ignes;
Præſertim gemmis ſi incedat fulgida & auro,
Quales nocturnis collucent ſæpe theatris:
In vultu ſiquidem quidquid deforme videres,
Vaneſcit, primaſque tegit diſtantia rugas.
Propterea procul ſcopulos cum gurgite ab alto
Cernimus extantes, magnum diffunditur inter
Quos mare, qua claſſes poſſint tranſire, videntur
Una eademque procul vaſto conſurgere ponto
Inſula. Proptereaque etiam ſita corpora longe
Cum tuimur, quamvis moveantur præpete curſu,
Attamen in ſtatione manere videntur eadem:
Quandoquidem quidquid motu celerante locorum
Dimenſum eſt, propter terrarum millia multa
Interjecta, nequit ſenſum procudere nobis;
Uſque adeo nihil eſt collatum immanibus illis,
Queis diſtant, ſpatiis: ideo ceſſare videntur
Aſtra per ætherias & Sol & Luna cavernas.
Corpus item motum poterit ceſſare videri,
Cum motis æque atque ab eadem parte refertur
Rebus: at hæ citius ſi currant, ire retrorſum
Apparet, ſequitur quia ſegnius: illud at ipſis
Denique ſi rebus, quibus a Cernente refertur,
Sit velox magis & pernix, videatur, oportet,
Tantum, plus celeri rapitur quantum impete, ferri.
Conſimile eſt, vehimur cum nos per cærula puppi:
Ire videntur enim ripæ, præterque volare
Et nemora & colles circum: properante relati
Namque Oculo variis reſpondent rebus: ob hanc rem
Apparent celeri motu in contraria ferri;
Cum nos in puppi videamur ſtare quieta:
Percipimus ſiquidem nos motum ab imagine mota,
Quam radii pingunt coëuntes intus in ipſis
Concuſſis Oculi fibris; aſt illa movetur,

Corporis atque Oculi properanter continuoque
Si ſitus inter ſe mutetur : namque neceſſe eſt
Tum varias Oculi radium percurrere partes.
Corpora perceleri motu vibrata videbis
Totum, per quod eunt, ſpatium complere; velut cum
Ligna manus celeres ignita coruſcat in orbes:
Igneus orbis enim ſimul apparebit; in ipſa
Quandoquidem membrana Oculi quæ plaga repente
Luminis impreſſa eſt, deleri tempore puncto
Non valet; at paulum ſpecies illapſa moratur.
Denique, cur Oculis non corpora bina duobus
Aſpiciamus, habe: fieri non poſſe putandum eſt
Propterea, quoniam nervus concurrit uterque,
Ex Oculis prius ac cerebri pertingat ad oras:
Atque ita Mens æqua pariter vi & tempore eodem
Percita utrinque unam vim tempore ſentit eodem:
Binis proinde videns Oculis rem percipit unam.
Una videbatur nec tum minus Inachis Io,
Illam Oculis centum Cuſtos cum cerneret Argus;
Quam tu Trinacriam ludens Galatea per actam,
Nequidquam periit cum te Polyphemus ab alto
Vertice conſpectam, media cui fronte micabat,
Unicus ut cælo fulget Sol, unicus orbis.
Quod ſi forte Oculo manus uni ſubdita ſubter
Preſſit eum; quoniam parti tum nervus ab illa
Fit brevior, perfert neque eodem tempore motum
In cerebrum; rerum, fit, ut omnia bina tuamur,
Bina coruſcantis florentia lumina flammæ
Oraque bina Virûm duplicataque corpora vulgo.
Poſſumus hoc alio fieri quoque dicere pacto.
Cum quid conſpicimus nimirum, vertimus ambas
Sic acies illuc, ut, ab his prodire repente
Si qua putes recta radiorum lumina fingens,
Non hæc conveniant, niſi punctis corporis iſdem;

Atque

Atque ita propterea corpus Mens concipit unum.
Non aliter, quam ſi dextræ lævæque duobus
Conjunctis tangas digitis rem quamlibet, una
Eſſe, licet ſenſu duplici tractata, videtur.
Proinde, hos quo ſcribo verſus, ſi lumina tantum
Utraque defigo in calamum, duplicata videntur
Cætera tum circum, libri lumenque lucernæ:
Nam quoniam coëunt Oculorum, conveniuntque
In calamo tantum radii, non poſſe putandum eſt
Corporis alterius pariter contingere frontem
Atque coire ſimul, ſimplex videatur ut eſſe.
Tum ſi connivent Oculi, lacrymiſque madeſcunt,
Ad latera hinc illinc radii de lumine flammæ
Exire, & ferri circum in diverſa videntur
Propterea, quoniam palpebris humor adhæret,
Qui lucem inflexo refringit tramite curſus;
Tramite decurrens Oculis illabitur illo
Lux, tunicamque ſuper diverſa ab imagine flammæ
Parte cadit; radios hinc ire per aëra circum
Cernimus a flamma, & longo diſcurrere tractu.
Poſtremo varios Animi ſcrutemur, oportet,
Affectus, qua nos intra ratione genantur.
Principio, cum quam video, plerumque videre
Vel mihi rem videor, fit, concutiatur ut una
Protinus & corpus motu & Mens percita ſenſu.
Nam ſi percipiam memet contingere valde
Rem, prope quam video; purgati mobilis aura
Sanguinis exoriens veſtigia magna viaſque
Vi multa in mollis ſupera regione cerebri
Imprimit, atque acri ferviſcens excita motu
Diffluit in partes extemplo corporis illas,
Quas opus eſt certa, pro re, ratione moveri
Convenienter; item per nervos viſcera lapſa
Exprimit humores, qui mixti ſanguine motus

Concinnent illi varios ; cor afficit ipſum
Pro re ſeu vibrans vehementer ſive retardans ;
Tum dilatat iter , ſtringitve rubentibus undis ;
Obſtat & interdum ſalienti e corde cruori ,
Pallidaque exangui tunc inficit ora colore ;
Sæpe etiam contra ; ſic motibus afficiuntur
Diverſis ; res ipſa quidem quos poſtulat , artus .
  Atque ita tum motu , qui jam per membra rigatur ,
Pro vario varii quoque ſenſus exoriuntur :
Cum quid enim inſuetum nobis ſeſe objicit , intus
In cerebro inſuetas quoque protinus aura vaporum
Procudit formas ; quas excita percipiens Mens
Tantum ſuſpenſa a mira novitate tenetur :
Hoc Admirari nos dicimus : inde neceſſe eſt ,
Aut oriatur Amor , ſi res percepta videri
Conveniens potis eſt , Odio tentetur ab acri
Aut Animus , ſi res nobis inimica repugnet .
Mens porro Deſiderio configitur ejus ,
Si careat , quod amat , potiundi , & noxia contra
Quæ ſunt , vitandi : tum ſi ſuccedat utrumque ,
Gaudet ; mœrenti triſtatur at ægra Dolore ,
Si bona nec teneat , fugiat neque noxia contra .
  Hoc ut pernoſcas melius , rem pluribus audi .
Res ubi commovit Mentem nova , protinus illam
Admirantem in ea ſuſpendier experiere ,
Prorſus & inſuetis defixam hæreſcere formis .
Ingens auraï tum copia cogitur illam
Mobilis in partem , qua ſunt ſimulacra , cerebri ,
Et magna circum celerans vi funditur : illinc
Deinde fluit nervis in ſenſus , mira recepta eſt
Per quos effigies , ut tenſi non moveantur ,
Immotique ſitu perſiſtant prorſus in uno ,
Donec in inſueta Mens hæret imagine rerum .
Uſque adeo interdum vis undique magna vaporum

Cogitur in certos ſenſus ſedemque cerebri,
Ut nequeat prorſus pars corporis ulla moveri;
Multa quandoquidem deſerta eſt omnis ab aura,
Hinc Stupor exoritur, qui ſenſus membraque vincit,
Prætereaque nihil rerum, quæcumque laceſſunt,
Percipere ullarum Mentem ſinit; uſque adeo re,
Immemor ipſa ſui quoque, fixa moratur in una.
Noxius hic Stupor eſt: aſt a novitate teneri
Defixum, atque diu miris hæreſcere rebus
Juverit; hinc quoniam rerum natura novarum
Longum Admiranti tandem detecta pateſcit;
Altius & molli ſimulacra impreſſa cerebro
Hærent nec morbo longis delenda nec annis:
Utile quod multis longe fuit inveniendam
Veri ad naturam & res funditus inſpiciendas,
Mirantem quamvis ignarum dicere poſſis.
Porro Amor eſt Animi motus, quo convenientem
Rem cupimus nobis, atque in bona pulchraque ſuavi
Ultro vi rapimur properantes jungier una,
Ac veluti pars ſint ea noſtri dimidiumque.
Dulcis Amoris hic eſt motus, jucundaque mulcet
Vis Animum, corpuſque vigens eſt: ſcilicet omnes
Leniter excurrens venis cruor irrigat artus,
Leniter & pulſans arteria mobilitatur.
Adde, quod in toto ſuavis calor æſtuat intus
Pectore; ſervatur ſtomachi tenor, omnia in omnes
Ut poſſit concocta ciborum didere partes.
Denique corpus ita eſt affectum diſpoſitumque,
Difficile eſſe nihil prorſum ut videatur Amanti:
Nam ſimul ac Animum commovit amabile quiddam,
Protinus e cerebro multi fluit aura vaporis
In cor & ſtomachi nervos, ut pabula poſſit
Conterere, & motu ſanguis majore calorem
Excitet, & ſedes cerebri ſublatus in altas

Deſuper uſque novas animaï mobilis auras
Suppeditet: creſcunt ita cœpti & aluntur amores.
Aſt Odii contra ſenſus fit, turpia, longe
Cum fugimus, quæ ſunt, ingrata & noxia nobis.
Tum vapor aurarum miſceri alimenta cruore
Vix ſinit, & motum tardat quoque ſanguinis obſtans,
Reddit inæquales & pulſus cordis, & ipſum
Efficit ut pectus frigeſcat: denique ſenſus
In nobis Odium triſtes & concit amaros,
Triſtis uti nobis vita & videatur amara.
Præterea Deſiderio percellimur acri,
Cum quæ conveniunt nobis bona, & abeſſe videmus,
Quærimus, atque avidis ardemus poſcere votis,
Perpetuoque ut adepta ſemel quoque tempore conſtent,
Cum volumus, ſemperque etiam ut contraria diſtent.
Si mala, quæ impendent, vitare, boniſque potiri
Poſſe videmur, & id facili quoque poſſe labore,
Spes erit: exoritur Metus arduum utrumque videnti.
Cum Deſiderio flagrat Mens, irrequietis
Acriter impulſum cor motibus exagitatur;
Suppeditatur item vis auræ magna cerebro,
Inde loci totos quæ late fuſa per artus
Mobilitat corpus, vireſque educat ut omnes,
Efficit, & validis audax conatibus inſtet,
Rebus uti victor tandem potiatur amatis.
Magna facit quoque Spes, inhiat dum ſæpe cupitis
Ardenter, vapor ut vi multa pectus inundet:
Proinde cruor curſu properantior uſque citato
Circuit, & pulſus crebros ciet: ergo ubi magna
Spes animum attollit, fidenſque Audacia ſurgit,
Crebra ſalit cor, pectus ab hoc diſtenditur amplum,
Celſius effertur caput, & procera tumeſcunt
Colla, micant oculi, pleno vox inſonat ore
Altior, & totum ſe protinus expedit, atque

Seſe agile in pugnas parat in certamina corpus.
Gaudia præterea fiunt, & amica Voluptas
Lætitiis animum demulcet & irrigat omnem
Suaviter illabens, molli præſentis imago
Cum cerebro eſt impreſſa boni: contraque moleſto
Triſtamur languore, malo præſente Dolentes
Cum premimur, mœſtaſque educit cauſa querelas.
Sæpe tamen fit, uti mœſtique hilareſque ſine ulla
Eſſe quidem cauſa nobis videamur; ut ægri
Cum ſumus, aut nigro tempeſtas nubila cælo eſt,
Nubila Triſtitia nobis mens ægraque conſtat.
Contra, neſcio quæ, perfundunt Gaudia mentem,
Sanum ſi valeat corpus, cæloque ſereno
Rideat alma dies: neque cauſam advertimus ejus
Lætitiæ: nihil illa aliud tamen eſſe videtur,
Quam, quod ſancitum eſt, animæ cum corpore fœdus,
Corpore uti ſano valeat, languente ſit ægra.
Eſt quædam in nobis tamen & mœrere Voluptas;
Quandoquidem tali cum ſanguis & aura vaporum
Multa ſit in motu, qualem percepta requirit
Res, & conveniat ſtatus illi corporis omnis;
Convenienter ab his menti ſe motibus eſſe
Suave erit affectam: nam mutua fœdera poſcunt,
Sæpe ut corporeis Mens concors motibus extet.
Propterea in luctu cum nos ſumus inque Dolore,
Propter Amicorum vel fata inopina vel ictus
Vulneris exceptos, triſtes nos eſſe juvabit:
Tum, qui circumſtant Solantes, odimus, atque
Verba recuſamus, quæ non ſint apta dolenti,
Suaviter unam animo, quæ læſit, commeditantes
Rem, neque ab hac patimur diſtracti avellier unquam.
Proinde Dolor magno tantum medicina Dolori eſt:
Nam facile aurarum eſt & ſanguinis ire ſecundis
Motibus; at contra pugnando obſiſtere velle,

Siſtere velle agiles nimirum protinus auras,
Velle quoque incœptos ſubito variare cruoris
Motus, velle ſtatum demum mutare receptum
Corporis, haud aliud, quam vim cumulare dolorum, eſt,
Reddere difficiles luctus, conſcindere vulnus.
    Lugubre præterea carmen cænamque Thyeſtis
Funeraque Ajacis tragico cantata cothurno, &
Andromachæ queſtus, ſævoſque ab amore furores
Medeæ, Hippoliti & diſtractos curribus artus
Suaviter audimus, fremituſque iraſque ferarum:
Corporeis quoniam jucundo cedere ſenſu
Motibus inclinat mentem Natura: Voluptas
Dulcis item nobis ſuperata incommoda fraudes
Et maris & belli exhauſtos memorare labores:
Suave videtur enim lethi vitâſſe perîcla,
Jamque carere malis: quin & meminiſſe diu jam
Functorum Natos & dicta & facta Parentum
Juverit, & pictos illorum cernere vultus.
    Nec nos contriſtant tantum mala noſtra, neque illa,
Quæ bona ſunt nobis, hilarant; verum utraque ſæpe
Nos aliena ſolent hilares & reddere triſtes.
Si bona contingant alii, quæ dira negavit
Sors nobis, & jure pari concedere poſſet,
Protinus Invidia miſere marceſcimus ægri:
Qua monſtrum in nobis non extat ſævius ullum;
Nam facit alterius re tabeſcamus opima.
Hinc Dolor infeſtat quoque mentem, ſcilicet alter
Quod rem poſsîdat, qua nos gaudere velimus,
Omnibus expulſis, ſoli, totaque potiri.
    Præterea inſontem cum cernimus inque merentem
Fortunamque pati triſtem, turbaque malorum
Sæviter urgeri; ſortem Miſereſcimus ejus
Indigno affecti gemitu, pariterque dolemus:
Proinde levare malis & vim lenire dolorum

Auxilio

Auxilio inſtamus miſeramque attollere vitam.
Denique nos contra ſi quis ſtetit aſper, in acres,
Nec mora, perculſi rabie conſurgimus Iras,
Protinus & diros ulciſci ardeſcimus auſus.
Plurima de genere hoc infeſto impellere ſenſu
Triſtitiæ poſſunt animum corpuſque ciere.
Tum gelido nobis in pectore contrahitur cor,
Sanguinis & motus langueſcit tardior, ora
Propterea pallent, ſolvuntur membra, tremit vox.
Fit quoque Triſtitiæ vim propter ſanguinis omnis
Motus ut interdum penitus ſiſtatur, eoque
Tempore deficiat quoque letho vita recepto.
Sæpe etiam Triſtes ſuffundere lumina flammis
Inſuetis, artus tremere, ora rubere videbis:
Scilicet irati cum ſunt, hos Ira colores
Excitat hos motus. Gemitus ſuſpiria crebri
Singultus fient etiam; nam multus ita ipſis
Stagnans ejicitur cruor e pulmonibus: inde
Guttatim ex oculis lacrymæ volvuntur in ora;
Palpebris quoniam liquor hic expreſſus inundat.
Latius at reddunt cor Gaudia, vividiorque
Sanguinis eſt multo motus; tum membra caleſcunt
Fortia; tum roſeo contingier ora colore
Ora genaſque videbis, & ambos lumine vivo
Fulgere flagrantes oculos, corpuſque valentes
Experiere repente novas acquirere vires.
Cum nimius tamen eſt hic motus Lætitiaï,
Sanguis abundanti pulmones impete complet
Uſque adeo, ut nequeat tum porro expellier inde:
Proin reſpirandi ſubito intercluſa facultas
Vitam improviſo ſolvit de corpore letho.
Pro Superûm ſedes! Mors non eſt unde timenda,
Si quoque Lætitiæ perimunt, & Gaudia mactant?
Utque feras cædes bellorum incendia flammas

Fulmina tectorum caſus malaſque ferarum
Præcipiteſque locos atque æquora naufraga ponti
Quæque adimunt vitam violento extrinſecus ictu.
Plurima prætereaam ; nos intra funeris, eheu !
Quot cauſæ latitant ? utinam numerare queamus :
Nam mala, quæ noſtrum valeant diſſolvere corpus,
Non poſſunt numero conſtare, niſi innumerali.
Undique aperta patet via Mortis, & undique lethum
Imminet, ut merito mortalia ſæcla feramur
Eſſe Homines, diras tot noſtro in corpore peſtes
Qui gerimus ; vitæ nil ut promittere nobis,
Quamlibet & juvenes & forti corpore freti,
Poſſimus celerem venturi in temporis horam.
Nam neque præduri conſtamus marmore ſaxi,
Non adamantina ſunt, non ærea corpora nobis,
Corpora, quæ poſſint durando vincere vires
Temporis, & longos ævi contemnere curſus ;
Sed partim ſolidis partimque fluentibus atque
Mollibus & perquam finxit Natura minutis
Principiis Homines, varios ut flectere ſeſe
Poſſint in motus, ut ſenſibus omnituentes
Utantur multis, ut alantur, ſæcla propagent
Ut ſua, de genere hoc facere ut quoque plurima poſſint,
Quæ facimus, fieri vitæ quæ poſtulat uſus.
Quare ſeu nimius cibus ingravet, ipſe nocenti
Exedat aut ſucco, vitium ſive aëris intus,
Sive inimicus aquæ turbet liquor, inficiatque,
Corpora ſincero ſive inſinuata cruori
Adveniant alicunde, & eum corrumpere tentent,
Denique de minimis ſeu quælibet innumeriſque
Pars validos tandem motus ſolvatur ob ictus,
Atque ſitu peccet mutato principiorum ;
Impliciti morbo tentabimur atque dolore.
Tunc ea ſi morbi vis arte potentior omni eſt,

Nequid-

Nequidquam ad vitam turba revocante Medentum,
Correpti letho vitam exhalabimus ipſam
Linquentes artus immotos frigida membra.
Seu Reges, magnis ſeu Gentibus imperitemus
Victores populorum, & multis multa paremus
Commoda divitiis, Sapientum ſeu teneamus
Templa ſerena, minus nihilo tamen eſt obeundum,
Ac ignota Virûm ſi Pubes terrigenarum
Simus, & effuſi triviis pars ultima Vulgi.

LIBER SEXTUS.

HAC luſtrare tenus Naturæ impervia vulgo
Regna ſat eſt : inſtant alii ſubeuntque labores.
Dicendum, quæ ſumma Boni ſit Finis, & illuc
Qua ratione viæ poſſimus tendere certa ;
Quid juvet, ad vitæ quid contra dona beatæ
Officiat nobis. Felices! vel quibus unum id
Scire datum, quamvis ignorent cætera prorſus,
Quæ ſunt cumque ; etenim Solem Lunamque meantem
Et numerum Aſtrorum varios & noſcere motus,
Scire poteſtates Aurarum & mobilis Ignis
Undarumque liquentum, & qua ratione gerantur
Omnia, quæ cælo peragi terraque videmus,
Dulce ſit id quamvis atque ad res utile multas,
Attamen ad vitæ quidnam momenta beatæ,
(Hæc etenim rerum ſumma eſt) quid contulit unquam?
Tu mihi tu cœcam divinæ lumine lucis
Ingredere, O, Mentem, SAPIENTIA, conſilioque
Nutantem rege, Diva, tuo ; da nectaris hauſtus
Ætherio de fonte, rigas quo corda Tuorum,
Unde fluunt ſanctæ Leges, æternaque Jura
Juſtitiæ manant. O Juſti Mater & Æqui,
Tu, precor, erranti certum, quo currere poſſim,
Præmonſtra ſpatium ; Tu cor tu noſtra ſuperno
Ora move afflatu, valeam ut tua dicere quæ ſunt,
Et facere, at potius facere : hæc ſunt ultima vota.
Principio extremus qui ſit, quo tendimus omnes,
Finis, quæque Boni ſummi natura, videndum :
Harum notitia ſine rerum namque fateri
Eſt opus inſtitui vitam non poſſe, nec ulla
Formari mores Hominum ratione regique.
Haud ſecus ac cæli ſi qua ſit parte locata,

Ignores,

Ignores, regio, quo debes tendere, nunquam
Poſſis carpere iter, quod recta protinus illuc
Te ducat, reddatque loco: namque ipſe ferare
Avius a vera longe tellure neceſſe eſt.
  Nec vero quemquam mentis contendere ſanum
Poſſe putem, nullum Finemque Bonumque videri
Naturam ſæclis Hominum mortalibus ipſam
Summum atque extremum poſuiſſe, at quemlibet illuc
Tendere, quo lubeat, quo raptet cœca voluptas.
Talia qui fingit, veſano effutiat ore
Multa, licet, ſimili ratione: haud eſſe potentem
In rebus Dominum, præſit qui providus Orbi,
Omnia fortuitis ſed Caſibus edita dicat
Conſtare, atque eadem ſervari a Caſibus iſdem.
Quod quoniam a vera quantum ratione recedat,
Jam ſupera oſtendi tibi primo in carmine, totamque
Hanc rerum Summam, quam vaſta eſt quantaque, totam
Eductam e nihilo divina a Mente probavi,
Quid ſupereſt? niſi, non temere & non forte creatos
Cum videas Homines ſumma at ratione, putare
Certum directos in Finem hos eſſe Bonumque,
Scilicet extremum in Finem, ad quem cuncta referri
Eſt opus, a nobis quæ fiunt cumque (neque ipſe
Præterea rem ſe ſupera referatur ad ullam),
Scilicet inque Bonum ſummum, quod propter avemus
Cætera, at hoc ſeſe propter longe omnia ſupra
Expetitur: noſtræ hoc naturæ convenit apte,
Et juvat: hoc illud, quod nos inquirimus omnes.
  Ardor hic in nobis ita funditus inſitus hæret,
Ut deſiderio non poſſit noſtra Bonorum
Averti (quamvis ultro petat illa) Voluntas.
Expetit illa libens; aſt, ut petat, uſque neceſſe eſt.
Nonne vides ſuavi pariter pariterque potenti
Quam regat imperio Naturam providus Auctor?

Scilicet impellit nos in Bona noſtra, nec ipſi
Ulla reluctandi nobis conceſſa facultas:
Non minus at ſuavi rapimur ratione, ſuumque
Impulſum ſequimur cupide nimis atque volentes:
Ac velut, ex alto lapidem cum vertice turris
Viribus impulſum magnis magnoque coactu
Projicimus deorſum, ruit ille per aëra præceps,
Et quamvis nequeat non labier, attamen ultro
Labitur, & terram celerans gravitate petiſſit.
Ergo correpti vitæ felicis amore
Quærimus uſque avidi Bona rebus in omnibus omnes
Ardenter: nam ſæpe licet videamur in ipſis
Rebus velle, prius quæ valde ingrata fuere,
Contra, quæ nimium placuerunt ante cupita,
Longe averſari, & mutarier omnibus horis;
Attamen oblito nunquam, quod quærimus unum,
Effugit ex animo, ut felices eſſe velimus,
Inque Bonum ruere amplexu, & conjungier una.
Propterea, cum res varie mutentur, oportet,
Tempore pro vario gratæ videantur ut eſſe
Ingratæque: ideo nunc averſamur eaſdem,
Nunc cupimus nobis: epulas ut rejicit a'ſe
Jam Conviva ſatur, vacuus quas ante petebat.
Impia præterea cui turpant crimina vitam,
Eſſe bona ex aliqua debent ea parte videri:
Nam vel jucundo mentem præſentia ſenſu
Concutiunt, ſpecie ſeu captant utilitatis;
Eſſe Bonum ſtulte multis quod utrumque videtur.
Per fas atque nefas ideo, ſi dira libido
Pinnigeri ſtimulis mentem percuſſit Amoris,
Raptantur; ſi cœca ſitis commovit habendi,
Fraudibus atque avidi multo rem ſanguine conflant.
Vel ſibi qui triſti conſciſcunt pectore lethum,
Non facere hoc alia tum cauſa poſſe putandum eſt,
Quam

Quam quod avent ſitiuntque, Boni: namque acris egeſtas
Turpis item fama & contemtus vitaque cœno
Se velut involvens letho pejora videntur:
Proinde putant finem cunctorum hoc eſſe malorum.
  Nil faciunt Homines in vita denique, quidquid
Illud ſit, fieri quod ab his tueare, vel in te
Experiare, Boni niſi ſummi propter amorem.
Aſpice dentatam, quæ ſignat tempora, molem,
Quam variis varii volvantur motibus orbes
Intus, & excurrant varia regione, rotarum:
Et tamen una movet major rota primaque cunctas
Mobilis, hinc motus cum tempore profluit omnis.
Sic quoque multa gerunt Homines, variiſque moventur
Rebus, at ex una tamen omnia origine pendent,
Quod ſibi quiſque Bonum ſummum velit, appetat unum.
  Summum deinde Bonum nil novimus eſſe, niſi illud,
Quod bene cum teneas, aliud non amplius optes:
Omnia quandoquidem, quæ ſunt bona, continet unum
In ſeſe; ſiquidem ſi quidquam forte bonorum
Deficeret, ſummum non eſſet protinus illud.
Omnes ad vitam proin tendimus undique, quotquot
Sunt ea, cunctorum cumulatam merce Bonorum.
At plerique ſua properant ratione; nec una
Omnibus eſt via: nam certo de tramite pellit
Palantes variis illudens partibus error.
Multi cum videant ſummum, nullius egere,
Eſſe Bonum, ſolas illud præſtare putantes
Divitias, inhiant quærendo protinus auro
Inſatiabiliter. Summum reverentur (ut æquum eſt);
Jam quoniam plerique Bonum (venerabile namque eſt),
Certant ad magnos avidi ſuccedere Honores;
Seque putant ideo, cum ſunt in Honore, beatos.
Noſcentes alii, cui ſumma Potentia, ſummum
Eſſe Bonum, fieri ſubito voluere Potentes,

Seu Reges magnis ſeu Regibus eſſe ſecundi.
Præterea haud pauci cupiunt vel pace vel armis
Vel quovis magno claros ſe reddere facto,
Sublimi rapiens quos ingens Gloria curru
Evehat in cælum, ſummoque in culmine Famæ
Collocet. Eſſe Bonum multis res denique læta
Cum videatur (& id jam debeat eſſe videri);
Propterea fit, uti, jucundum eſt quidquid, anhelent,
Inque Voluptates ardeſcant quaslibet: illæ
Quandoquidem, ut rentur, lætos redduntque beatos.
His plerumque viis ſuerunt incedere, Finem
Queis iter ad ſummum eſt: ſed, uti Gens ebria, cœcam
In loca num recto per noctem tramite pergant,
Haud norunt, atque incerta regione vagantur.
Quantum & diverſo properent, age, percipe, curſu.
Principio Dites felicem degere vitam
Qui putat, hic non eſt opulentæ, nec fuit unquam
Numine Fortunæ aut Pluti lætatus amico,
Quandoquidem, quid ſit dives nummataque vita,
Ignorat. Veras utinam de pectore voces
Ejicerent illi, quibus eſt res ampla; fateri
Deceptos rerum a ſpecie & fulgoribus auri
Protinus audires, miſeros quibus eſſe neceſſe eſt
Haud minus, ac inopis ſi vitæ incommoda ferrent.
Scilicet haud Hominum dives Fortuna quit unquam
Naturam mutare, Deûmque in conditionem
Vertere præclaram, nihil ut miſerabile prorſus
Accidere in vita queat & turbare dolore.
Non fulvo morbi & febres reverentur in auro
Fulgentem, neque Mors donis captatur opimis.
Aſt ea, naturæ quæ ſunt communia noſtræ,
Ut ſileam demum; pro! quanta incommoda ſolis
Reſtant Divitibus, noctes vigilare dieſque
Semper, & exangui miſere tabeſcere cura,

Ne

Ne quid de cumulo deſit pereatque, labore
Quod partum ingenti; ſervos incendia fures
Formidare malos, & nulli fidere: ſemper
Paſcere ſe demum, poſitiſque quieſcere votis
Nunquam; & divitias optare atque addere partis
Uſque novas, nullis explere at pectora rebus;
Conſimile eſt morbo, ſitiens quo poſtulat undam
Æger, ab affuſa ſed plus ſitis æſtuat unda;
Conſimile eſt etiam pœnæ, quæ prodita vulgo
Fertur, ubi ſedes Furiarum, Acheronte ſub imo,
Immani pœnæ, pertuſum ſcilicet in vas
Congerere æternum laticem, replereque nunquam.
I nunc, poſſe puta Dites nullius egere,
Queis, quo plura tenent, atque auri pondera creſcunt,
Creſcit opum deſiderium, & proin creſcit egeſtas.
Præterea ut felix prorſus ſit vita neceſſe eſt,
Tempore perpetuo conſtet manſura, nec ullos
Formidet triſtes, qui vertant omnia, caſus.
Ergo felicem vel poſſint cætera vitam
Reddere Divitiæ, tamen illa à parte videmus
Deficere, inſtabiles quoniam ſunt, longa nec, illæ
Queis maneant, nobis promittere tempora quimus;
Cum tueamur, uti modo res attollat in amplas
Tot ridens Fortuna Viros, modo nubila vultus
Atque irata truces oſtendat, & omnia vertat
Turpi in pauperie mergens, vacuoſque relinquens.
Quare iterum atque iterum ratio manifeſta refutat
Summa in Divitiis quod ſint Bona vitaque felix.
At quoque non Tituli Faſces Inſignia, quidquid
Attonito vulgus crepat ore, atque evehit aſtris,
Efficiunt dignos hoc, quo funguntur, Honore,
Ut poſcit natura Boni, hec proinde beatos.
Si facerent, nullas foret unquam audire querelas,
Sæpe quod ingenti Gens extollatur Honore

Impia,

Impia , præclaro quam indignam munere rentur .
Quin & proinde Malis præclari majus Honores
Dedecus adjiciunt ; quoniam magis impia facta
Sublimem multa patefactæ luce diei
Nequitiam illuſtrant , melius quæ ignota lateret .
Propterea dignos num cultu , propter Honores ,
Indignos quos remur Honoribus , eſſe putandum ?
Quæ magis ut videas , age , magno munere functus
Quantumvis , Tituliſque gravis ſi forte remotas
Deveniat terras & longe barbara regna ;
Num ſubito facient venerandum gentibus illis
Faſces atque alii , quibus hic fulgebat , Honores ?
Namque ut flamma calet terrarum ubicumque , nec uſquam
Candida nix non eſt , non cæli lucida ſigna ;
Sic quoque præclari venerandum reddit Honoris
Si natura Virum , talis ſit ubique neceſſe eſt .
Quod quia non fieri manifeſtum eſt , nullus Honoris
Eſt decor , inſtabili referuntur at omnia Vulgo .
Propterea varii vario pro tempore ceſſant
Plerumque , & primæ fulgorem denique lucis ,
Si libeat Vulgo , nec longo tempore perdunt .
Scilicet arbitrio populi ſurguntque caduntque
Et non re conſtant ſed nomine ; fingimus illos
Ipſi , & propterea quia fingimus , eſſe putamus .
Ergo cum propriæ naturam lucis Honores
Non habeant , ſubito venerandum ut reddere poſſint ,
Qui potiatur , & hunc poſſint formare beatum ;
Non erit , ut valeant prorſus Bona ſumma vocari .
Tum cui major Honos unquam aut præclara Poteſtas
Contigit in terris major , quam Regibus ipſis ?
Deſine propterea ſed credere , Regna beatos
Quod faciant , Regumve favor . Num triſtibus ætas ,
Hoc genus , exemplis ulla eſt , præſenſne , vetuſne
Quæ vacet ? in terris quis Rege potentior illo

Unquam

Unquam viſus erat, Superi, qui tanta Virorum
Millia conjunctis ſub ſigna coëgerat armis,
Ut prope deſertum totum jam crederet Orbem,
Ponte injecto Aſiam qui junxerat Europamque,
Et pedibus ſiccis calcaverat Helleſpontum, &
Velificârat Athon dirum tibi Græcia portans
Diluvium armorum? tandem victuſque tremenſque
Vix puppe exigua conſperſus cæde ſuorum
Fugit, & extremis regni ſeſe abdidit oris.
Hæccine Regnorum Regumque eſt ſumma Poteſtas,
Quæ nequit incolumem ſeſe ſervare ſuumque
Imperium? perſæpe ſuum quæ luget honorem
Sub pedibus Vulgi, cupide quod proterit omne
Conculcans, quod jam magnum nimis ante timebat?
Edita nimirum, ceu fulmine, ſæpe vaporant,
Conque teruntur; uti multo parere quietum
Sit ſatius, velle imperio quam regna tenere.
His permulta potes vetera atque recentia rebus
Suppeditare tibi (ſcis namque) exempla probandis;
Donec luce palam conſtet non eſſe Potentes,
Quos penes imperium populorum eſt. Parte revolve,
Si vacat, ex alia quoque rem, & ſic inſpice mecum.
Dicere Felicem nequeas ſummeque Potentem,
Si quid deficiat, quod haberi poſſit: at ipſos,
Qui populis vario late ſub ſidere cæli
Imperitant, tantum ſua nunquam extendere poſſe
Regna videbis, uti non ſemper plura ſuperſint,
Quam teneant; inopes ideo videantur, oportet,
Eſſe prius, ſumme quam propter regna Potentes,
Plura poteſtatem longe cum ſemper ad illam
Deficiant, quam quæ regnando poſſideantur.
Audin Pellæum Juvenem, cui tota ſubacta eſt
Cum terris Aurora ſuis, cui paruit Orbis,
Flere tamen, triſteſque e corde educere queſtus?

Scilicet

Scilicet anguſto terræ quod limite Regna
Arctârit Natura ſibi ſua : namque putabat,
Democriti quod priſca docet ſententia, multos
Eſſe alios aliis Summaï in partibus Orbes
Atque alias etiam gentes & Sæcla virorum
Non a ſe vincenda ſuique expertia juris.
Indoluit, quod eo ſeſe minus eſſe Potentem,
Longe quo partis ſupereſſent plura, videret.
   Adjice præterea pacem turbantia bella,
Tot comites Regum curas ægroſque timores.
Hicne Potens, multus cui cingit utrumque Satelles
Hinc atque inde latus, cui nil fidum nec amicum eſt,
Qui quos regali terret gravitate, viciſſim
Territus ipſe magis metuit? non pocula læta
Non cantus Siculæque dapes ſonituſque juvabant,
Cui cervice ſuper pendebat fulgidus enſis
E tenui filo; pallebat morte propinqua
Attonito ſimilis. Nunc regnis fide; Potentem
Quæ te jam faciant, & reddant proinde beatum.
Nunc & Amicitiam Regum pete; ſcilicet illa
Una ſæpe ſuos evertit lapſa ruina,
Sæpe quoque incolumis (res eſt male tuta) Poteſtas.
   Præterea clarum quæ tollit Gloria nomen
Non levis & fallax non futilis ipſa? putabis
Scilicet hoc pulchrum, volitet quod multa per aures
Fama tui, per & ora Virûm quod multa feraris?
At cupide id ſequimur ſtulti, ſic vivere multis
Poſt mortem ſæclis annorum poſſe putantes.
Aſpice, quos belli fluctus rapuere Virorum
Audaces animos contemtoreſque perîcli:
In cædes in fata ruunt, & pectore primi
Oppoſito certant violentæ occurrere Morti.
Haud equidem credo, quod eum Natura furorem
Mentibus indiderit: placida nam pace quieti

Haud minus horreſcunt mortem, ac plebecula vilis.
Hos igitur ſubdit ſtimulos hos Gloria motus
Scilicet ardores hos excitat; illa laborum
Oblitos facit atque ſui; dat prodiga vitæ
Pectora, dum cupiunt potiori vivere vita:
Uſque adeo ignari ſectamur inania rerum!
Ac ſi jam quidquam vitaï munere functos
Ad nos pertineat, noſtri num Fama ſuperſit,
Noſtraque num vivant æternis nomina faſtis,
Nomina cum ſonitu quoque prætereuntia vano.
Sed fac pertineat tandem; num Gloria ſumma
Illa erit in paucas nomen diffundere Gentes,
Claudere & anguſto regionum limite Famam;
Cum nequeas tota late innoteſcere terra,
Quantulacumque fuat, ſed ſemper pluribus ipſe
Sis ignotus? edax quoque multis efficit annis
Tempus, ut omne tui pereat nomenque decuſque.
Inclita facta Virûm toties cecidere tenebris
Obſita, nequidquam monumentis tradita Famæ.
   Nobilitatis item decus annumerabis inanes,
Hoc genus, inter res, quæ ſolo nomine conſtant:
Nam nihil eſt aliud, quam Laus præclara Parentum:
Tota aliena igitur non ad nos pertinet hilum.
Hoc bona Nobilitas tantum, quod cogat eandem,
Quam Noſtri tenuere, viam Virtutis inire;
Ne fors degeneres multum videamur ab illis,
Quorum præclaro laudum fulgore nitemus.
   Quanta Voluptates dicam bona denique nobis
Corporeas? deſiderio cum flagrat earum
Mens, tunc & curis repletur & anxietate.
Poſterius vero, ſi demum forte potita eſt,
Pœnitet illarum: ſeſe Mens ipſa remordet,
Dum perit in luſtris, & turpes exigit annos
Deſidia in tanta; carpuntur vulnere cœco

Denique te in quamvis , age , partem verte bonorum ,
Suppeditare tibi quæcumque hæc vita videtur ;
Haud unquam ſumma votorum in fine quieſces ;
Semper erit , quod deficiat , ſemperque quod optes .
Vis ea nimirum , qua nos impellit agitque
In ſummum Natura Bonum , movet irrequietam
Aſſiduo Mentem , nunc hac nunc jungier illa
Semper ut exoptet cum re , quam credit habere ,
Quo ſibi felicem tum poſſit fingere vitam :
Præſertim ſi quid magnum mirumque novumque
Objiciatur , in id rapimur vehementer aventes ;
Nam fore , detur uti nobis tunc eſſe beatis ,
Speramus . Quoniam vero natura bonorum ,
Hoc genus , eſt , ut , ſi careamus , habere repente
Percupiat Mens ; poſt ſubito ſi nempe potita eſt ,
Tædeat illorum ; pertæſi quærimus uſque :
Hinc variare vices animo lubet , altera ſemper
Sectari ſtudia , atque aliis rebuſque lociſque
(Uſque adeone quies nobis haud ulla ?) teneri .
Haud ſecus ac magnis vexatus febribus Æger
Continuo feſſum mutat latus , atque revolvit
Huc calidos artus atque illuc , & loca quærit
Nequidquam ; ſiquidem faſtidit cuncta ; nec uſquam
Mollibus in ſtratis requies datur ulla cubanti :
Sic quoque de votis tranſimus in altera vota .
Dum , quod avemus , abeſt , longe id ſuperare videtur
Cætera ; poſt aliud , cum contigit illud , avemus ;
Et ſitis in vita ſemper nos torret hiantes .
Haud tamen hoc ipſum longe non utile nobis ;
Quærere nimirum ſemper , quod deficit , ægroque
Eſſe animo , nulliſque diu requieſcere rebus ,
Ex omni nequeant quæ reddere parte beatos ;
Ut ſic jam ſpecie falſorum & fraude bonorum
Detecta , Verum tandem Summumque quod extat ,

Mens animo queat atque ſuis contingere votis.
Quare tam longe abducit nos devius error
Propterea; quoniam, cum ſimplex unaque ſummi
Sit natura Boni, disjunctum quærimus illud
Nos tamen in rebus: namque illa Potentia ſumma eſt,
Quæ nullius egens ſibi ſufficit, unaque Clara,
Et ſumme per ſe pariter Venerabilis una eſt,
Lætaque, gaudendi quæ cauſas invenit in ſe:
Nam ſi deficeret quid eorum, haud indiga rerum
Non foret. Ergo Boni ſimplex natura videtur
Unaque. Quis tanto, Superi, nos munere donet,
Ut nihil optandum jam plenis deinde ſuperſit?
Quis? niſi quod Summum eſt quod Simplex denique & Unũ.
Nil aliud porro Simplex Summumque, niſi ingens
Numinis, ut docui, Natura eſt. Ergo neceſſe eſt
Eſſe Deum nobis ſummum Finemque Bonumque.
Præterea quidquid finitum eſt, quamlibet amplum,
Noſtra explere poteſt haud unquam corda: valemus
Ulterius quoniam quoque vota extendere ſemper.
Quidquid inexhauſtum eſt quapropter & infinitum,
Id noſtram ſatiat naturam Animumque capacem;
Quandoquidem nihil eſt, quod quærat & appetat ultra.
Hoc igitur Deus eſt, felices reddere tantum
Qui valet, & penitus ſatiare ardentia vota.
Ille Boni Fons omnis & omnis noſtra Poteſtas
Gloria Divitiæ Decus omne & plena Voluptas,
Noſtrorum ille Quies Animorum denique ſumma eſt.
Quare tum vita dabitur gaudere beata,
Cum ſummo Mens noſtra Bono potietur; at illo
Non valet hæc ulla certe ratione potiri,
Ni videat, quod amet, ſummoque in amore quieſcat.
Scilicet hæc miſera defunctis gaudia vita
Ultima debentur; neque enim contingere tanta
Poſſumus in terris, nec ſummo hic Fine potiri.

Haud

Haud minus at miſeros inter magnoſque labores
Fortunæque vices & vitæ incommoda multa
Eſſe datum eſt aliqua ſaltem ratione beatos,
Etſi non ſumma, & felici vivere fato.
Id fit, ubi ſana & tranquilla mente vigemus.
Sana quidem Mens eſt, cum recte judicat ipſa,
Quodcumque ad noſtros in vita pertinet actus;
Ut bona ſectetur, fugiat contraria quæ ſunt:
Tranquillæ pariter lætatur pace quietis,
Stultis ſi careat votis & inanibus, atque
Temperet affectus, magnis qui ſæpe furentes
Infeſtant animum turbis; ſit denique conſtans
Semper, & anteactæ nullius conſcia culpæ.
Scilicet hanc Sapiens vitam ſibi comparat omnis;
Atque ita divinæ prælibat gaudia pacis.
  Lætus, Io, clamat, ſi quando Navita cœcam
Per noctem nimbis purgatam ſuſpicit Arcton,
Quæ longum nigra ſub tempeſtate latebat;
Illo jamque regit certos ſub ſidere curſus.
Sic quoque lætitiis, age, noſtra attollere magnis
Mens, omnis cui ſumma Boni jam cognita Finis.
Inſpice, quo tendas, & recto ſiſte viaï
Tramite te, certumque in cælum luce ſub illa
Perge iter, ut ſummæ tandem felicia pacis
Littora contingas. Auras, age, poſce faventes.
  Nunc tibi cum ſummi jam meta noviſſima Finis
Conſtet, ad hanc omnes cum Mens quoque debeat actus
Dirigere, illorum naturam oſtendere par eſt,
Qui ſint; quæ porro ſit eorum regula, ſummum
Dirigat in Finem quæ certa lege, videndum.
  Principio, humanũ, nihil eſt, quod dicimus Actũ,
Quam quod conſulta fit cum ratione: jacentes
Somno propterea ſi quid tractare videmur,
Vel ſine conſilio mentis vigilante, neceſſe eſt

Id non humano fatearis more peractum.
Plurima præterea ſunt, quæ Mens intima tantum
Intra ſe peragit; quoque ſunt, quæ extrinſecus edit.
De genere illorum primò felicis amorem
Intus habet vitæ; rationes quærere porro
Inſtat, queis teneat, quæ ſunt bona, noxia vitet;
Atque ita conſultans deliberat; eligit unam
Præ multis tum deinde viam; cum fine potita eſt
Denique, jam ſuavi fruitur dulcedine victrix.
Motibus externis quoque dat, ſua cuique, Voluntas
Principium, & multi motus per membra rigantur,
Ut Mens ipſa tulit. Non eſt tamen iſta poteſtas,
Cui pugnare quidem contra atque obſiſtere quidquam
Non queat; in ſervos Domini quam nempe potentes
Exercent; ſed, uti ſua Reges regna gubernant
Subjectoſque ſibi Populos, ita Mentis aguntur
Imperio noſtræ ſenſus & ſubdita membra:
Subdita; nam multos magno conamine quamvis
Corporeos potis eſt motus ſedare Voluntas;
Attamen interdum penitus non impedit illos,
Atque refrænat, ubi vi multa ſæpe cientur;
Nec valet: uſque adeo ſævi plerumque tumultus
Diraque ſeditio magno ſe concitat æſtu.
Haud tamen infeſto commotam turbine Mentem
Corripuiſſe valent & victam cogere flecti,
Si tamen ipſa libens non cedat, at uſque repugnet.
Hæc eſt, quam noſtro ſentimus corpore legem
Sæpe reluctantem ſupremæ legibus æquis
Reginæ, niſi cum victam ſe dedidit ultro.
Præterea per ſe faciet nihil ipſa Voluntas,
Rem niſi, quam facit, & finem Mens noſcat agendi,
Et quæ circumſtant, & in id quoque ſponte feratur.
Quapropter Vis eſt atque ipſa Inſcitia rerum,
Qua ſæpe a nobis nolentibus invitiſque

Multa geruntur : uti nigras in carceris umbras
Cum quis vi rapitur , quamvis eat , ire videtur
Ingratîs . Non internis tamen ulla poteſt vis
Actibus inferri : neque enim inviti quid amare
Poſſumus , aut odio contra quid habere coacti :
Tunc etenim nolletque volens , invitaque vellet ,
Quæ veris pugnare vides manifeſta , Voluntas.
Quare agit in noſtram cum vel divina Poteſtas
Sæpe Voluntatem , non cogit , at efficit , ultro
Ut velit , immutans , & de nolente volentem
Reddit . Item Metus eſt , quo nos plerumque coacti
Quid facimus ; veluti deprenſi forte latronum
Inſidiis multum redimenda effundimus aurum
Pro vita . Non eſt penitus tamen ut videamur
Id facere inviti , ſiquidem pejora volentes
Declinare : velut merces cum projicit altum
In mare , quod nigris ferviſcens æſtuat undis ,
Naufragium metuens ; nam longum vivere pauper
Vult potius , pauperque domum nuduſque reverti
Navita , quam tota dives cum merce perire .
Nonne vides gemina quam fortiter aſpide pectus
Sauciet exoptans lethum Regina Canopi ?
Exoptans potius lethum , quam victa ſuperſtes
De ſe ut Romuleos poſſit ſpectare triumphos
Victoriſque truces vultus , religataque curru
Ducier , atque ſuo pompas augere latinas
Dedecore : hinc mortem jam non invita ſubivit ,
Barbaraque eſt Mulier Romanum imitata Catonem .
Quas ignoramus , quoque res non ſponte geruntur .
Dum nemora & montes venatu agitaret apricos ,
Contectam Cephalus foliis & ceſpite denſo
Vidit poſt dumos latitantem arbuſtaque Procrin
Forte ſuam infelix , timidamque , heu triſtia fata !
Credidit eſſe feram : certo tum protinus ictu ,

Ut ratus in prædam, contorquet miſſile telum,
Et ferit: humanam propior jam denique vocem,
Uxoriſque ſuæ miſer, ah miſer! ora notavit,
Oraque, ſupremaque errantia lumina morte.
Cauſa quidem lethi Cephalus fuit; attamen inſons
Invituſque ſuos ſub Tartara miſit Amores.
 Mens porro vult ſponte tamen non libera ſemper
Plurima: Libertas ſiquidem nihil eſſe videtur,
Quam res poſſe agere, & contra, velut ipſa tulit Mens,
Non agere: hæc noſtræ jam porro in utrumque poteſtas
Dicitur Arbitrium Mentis; quo ſæpe caremus,
Scilicet in ſummum cum Finem tendimus omnes
Extremumque Bonum: namque illud oportet amare;
Quandoquidem nos eſſe neceſſe eſt velle beatos;
Id cupide quamvis & ſemper ſponte velimus.
 At non Arbitrio, non Libertate caremus
Rebus item in multis, quæ non Bona ſumma videri
Eſſe queunt, aliqua ſed deficientia parte:
Nam quoniam partimque bonæ partimque videri
Eſſe malæ poſſunt, optari poſſe fatendum eſt
Propterea a nobis, & contra poſſe repelli.
 Hoc ita conſpicuum Mens conſcia vociferatur
In nobis, ut nulla queat res vincere contra,
Deſipere inſano non illos corde putantes
Eſſe opus omnino, Mens ſemper ut ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Vel quia ſidereis ſubjectam aſpectibus illam
Rentur, & Aſtrorum certa ſub lege teneri;
Sive quod, invicti ne rumpant fœdera Fati,
Tanguntur miſera conſtricti relligione.
 Quod ſupereſt, quædam noſtrorum eſt Regula morum
Normaque, conferri cui nobis ſemper eoſdem
Eſt opus, ut, qui ſint, poſſimus noſcere, recti,
Contra mendoſe qui fiant: namque vocamus

Illos

Illos eſſe bonos, qui primæ protinus apti
Per ſeſe conſtant menſuræ, conveniuntque;
At pravos, olli qui diſſenſere, maloſque
Dicimus. Æternæ jam ſumma eſt Regula Legis,
Ordinis æterni Ratio, & ſuprema Voluntas,
Edita qua conſtant Jura immutabilis Æqui.
  Hinc oritur, Legem Naturæ quam perhibemus;
Quæ nihil eſt aliud porro, niſi Rivus ab illo
Fonte fluens, noſtramque illabens amne ſuperno
Deſuper in Mentem, quo ſparſa rigataque novit
Protinus, æternus Legis quid poſtulet Ordo,
Quid renuat, Recti quæ ſit natura Bonique,
Quæque Mali, & quanto inter ſe diſcrimine diſtent
Prava aliis. Ex hoc igitur cognoſcimus omnes
Indocti doctique (docet Natura ſuperna
Nunquam luce carens) fugienda petendaque quæ ſint.
  Prima tibi æternæ Præſcriptaque Scitaque Legis
Sunt ea, quæ memori fac preſſa in pectore ſemper
Fixaque ſint, tota vi mentis & impete cordis
Atque animo ex omni nimirum Numinis, omne
Unde Bonum, ſummi ſupremam ſemper amare
Naturam, atque in eam votis ardentibus ire,
Et nihil hanc extra, verum nos noſtraque rerum
Mortaleſque alios hanc tantum propter amare.
Nam cum non alio res Auctor fine creârit,
Nec jam ſervet adhuc, quam ſeſe propter; oportet,
Ut, quem animæ impreſſit jam prima in origine motum,
Perpetuumque etiam modo ſervans imprimit, illum
Ad ſe, non alio direxerit, inclinanſque
Dirigat: hinc (ſiquidem fieri non poſſe fatemur,
Ut plus ille, magis quod amabile, nolit amari)
Condere non noſtram potuiſſet, quæ ſit amori
Apta, Voluntatem; niſi tum vertiſſet eandem
Ad ſeſe, ſummeque Bonum juſſiſſet amari,

Nec non & caris præferre Parentibus, ipſis
Et Natis, uſquam vel ſi quid dulcius extat,
Præferre & vitæ quoque & ipſis denique nobis;
Nec tantum præferre, ſed ipſum in rebus amare,
Res omnes per quem ſubſiſtunt, omnibus Unum.
Namque has, quo Numen, ſi proſequeremur amore,
In rebus Finem Mens conſtituiſſe creatis
Privatiſque bonis ſummum extremumque repente
Noſtra videretur; fierent ut protinus inde
Omnia perverſa ſummi præpoſtera lege
Ordinis & recti rationibus abſona Amoris:
Nam quæcumque boni nihil a ſe habuere, neceſſe eſt
Non poſſint ſe propter amari, at in omnibus Auctor.
Nempe frui nos hoc tantum debemus, at, ipſum
Quæ jam cumque extra rerum ſunt, omnibus uti,
Pluſve minuſve quidem, ſuprema ut ſcilicet ejus
Summi a Natura magis ipſa minuſve recedunt,
Extremique juvant ut nos in gaudia Finis.
  Neu tu rebus ab his reputes hic forſan, Amorem
Non purum in nobis, omni neque labe carentem
Eſſe; Bonum quoniam, quia ſuave eſt convenienſque,
Tendimus in ſummum, ſummum cum Numen amamus.
Namque ea vel puri natura videtur Amoris,
Nullis prorſus uti rebus queat ipſe teneri,
Ni ſint, quæ placeant, delectent, conveniantque:
Ut nihil eſt, oculis aliud quod cernere poſſis,
Splendida quam radiis quæ fulgent corpora lucis.
Propterea in ſummum, ſummeque quod allicit, ipſi
Cum ferimur Numen; ne protinus ipſe rearis
Ejus Amorem ad nos ad commoda noſtra referri;
Verum in id ardenti mentis contendere niſu
Scilicet extra nos raptos velut immemoreſque.
  Hic Amor, in terris dum vitam ducimus, expers
Optati magno ſemper deſiderat æſtu,

Inque Bonum ſummum Finemque ardeſcit anhelans ;
Indignanſque velut clauſo de carcere metam
Spectat , & impatiens longum obluctanſque tenetur ;
Vivit & in votis , atque illis paſcitur optans .
Fine potitus at eſt idem cum denique ſummo ,
Jamque tenet ; poſitis votorum protinus alis ,
Æternaque fruens cunctorum pace bonorum
Hæret in amplexu placide , plenuſque quieſcit .
Nonne vides igitur, quam cautum jam ſit Amoris
Legibus æternis , ne ut ſummo in Fine creatis
Hærentes cupide rebus captique fruamur ;
Ut facimus , ſpecie tantum verique bonique
Illuſi heu ! miſeri perſæpe : huc devius error
Nos agit , infelix ruis huc inſana Voluntas!
Nempe voluptatem in nobis ubi ſæpe creavit
Per , quæ circumſtant nos , corpora Naturaï
Cuncta movens Auctor (ſiquidem nos excitat iſta
Servandum ad corpus ſuavi ratione , neque illis
Propterea jungi , ſibi qui debetur , amore
Nos voluit rebus) , jucundo protinus ipſi
Illecti ſenſu , quidquid juvat , ilicet ipſis
Acceptum rebus referendum hoc omne putamus .
Nam quia non operam ſentimus ſæpe juvantem
Numinis in nobis , ſed circum ſola videmus
Corpora , propterea fit , ut illis hæreat ultro
Inſcia Mens , totoque libens jungatur amore .
Hinc amor ille auri , quo capti faſque piumque
Conculcant Homines ; hinc nobis dulcia famæ
Præmia ſunt avidis ; pulchroſque ſitimus honores
Inflati tumidæ vento velut ambitionis ;
Hinc oritur turpis quoque corporis illecebrarum
Ordinis oblita Rectique in mente cupido .
Omnem ſic igitur noſtrum nos cordis Amorem
Pro pudor ! in miſeras res vertimus inque creatas ,

Vertimus a ſummo nimirum Auctore bonorum.
Haud aliam, credo, ob cauſam jam ſtulta Vetuſtas
Numina thuricremis olim ſacraverat aris
Ingenti numero: ſiquidem, quodcumque videbant
Eſſe voluptati ſibi, protinus illud amabant,
Nec non divino quoque dignabantur honore.
Principio Solem ac Lunam Stellaſque micantes
Olim ſunt Homines venerati: namque putabant
Eſſe Poteſtates præclaras ſcilicet illas,
Unde bona effluerent in terras: deinde per omnes
Dilapſi res, quidquid erat tunc utile vitæ,
Protinus addebant templis, votiſque colebant:
Quin etiam & ſenſum tribuebant, magnaque facta
Divinamque dabant vitam formamque decoram.
O Genus infelix humanum, adeone bonorum
Unius Auctoris potes obliviſcier omnium?
Porro Naturæ prima hæc præcepta docentis
A quovis Hominum non ullo poſſe videntur
Unquam ignorari pacto; ſit quamlibet ille
Et rudis & ſolis nemorum nutritus in umbris:
Humanæ quoniam ſemper manet inſita Menti
Æternæ Ratio Legis præſcriptaque Forma.
Nunquam credere enim poſſis, quod providus Auctor,
Ordinis æterna totam qui Lege creavit
Naturam, humanas tantum, præſtantius ullis
Queis nihil in rebus, quodcumque eſt, nobiliuſque,
Atque ſui ſimiles Animas projecerit ortas
Sic temere in mundum, ut nullo donârit egentes
Lumine lucis, uti valeant agnoſcere, quidquid
Conſonet Artificis ſummo, contraque repugnet
Fini, nimirum quid turpe & conſtet honeſtum.
Illinc propterea novit Mens, non faciendum
Eſſe aliis id, quod fieri ſibi nolit ab illis:
Proin odiſſe homines, furari, occidere, ſanctam

Non ſervare fidem non fœdus, iniqua paciſci,
Fallere, non animum benefactis reddere gratum,
Non facile auxilium præſtare, ubi poſſit, egenti,
Eſſe malum vetitumque, quod a Ratione, quod æqua
Ordinis æterni pugnans a Lege recedit.
Quanquam aliquæ fuerint quondam (& nunc eſſe ferantur)
Gentes, quæ diro viventes more ferarum
De genere illorum quædam non eſſe putarent,
Ut mala ſunt, ſed multa probarent impia facta.
Sic fuit infeſtis habitata latronibus olim,
Hi fuerant Populi, Germania; plauſibus illos
Tollebant magnis, veluti pro re bene geſta,
Fortiter inſidiis qui graſſarentur, & auro
(Magna erat hæc virtus) poſſent diteſcere rapto:
Nimirum moreſque feri corruptaque vita
Barbarie æternæ poterant confundere formam
Legis, & umbratum Rationis condere lumen.
Si tamen interea vel dira in Mente latentem
Lucis inocciduæ voluiſſent excutere ignem,
Inque ſuæ interius Rationis templa reverti;
Colluſtrata illo Mens ſanctæ lumine Lucis
Protinus æterni Formam vertiſſet ad Æqui
Vel caligantes oculos, atque Ordinis ipſam
Vidiſſet ſpeciem; tum denique ſcîſſet Honeſti
Naturam, & contra quid pugnet, deficiatque.
    Eſt tibi præterea Lex immutabilis omnis
Naturæ; quoniam ſupremi convenit Æqui
Legibus, & nullis non temporibuſque ociſque
Convenit: ipſa prius nam ſi convenerat illic,
Quanam poſt eadem hæc alibi ratione repugnet?
Hinc tu perfacili potis es cognoſcere pacto,
Non Hominum ſolo a conſenſu nomen Honeſti
Et Turpis pendere, ſed ipſa legiferaï
Naturæ ratione, ſed æternæ Ordine Mentis.

Nos equidē naturam utriuſque, quid extet utrumque,
Detegere, at nunquam porro mutare valemus,
Atque id, cum volumus, facere, ipſum ne ſit honeſtum,
Ne ſit turpe, quod ante fuit: cum ſcilicet extet
Semper turpe, quod eſt, vel quod fuit, aut erit unquam
Turpe ſemel; quod item ſemel eſt, id ſemper honeſtum.
Propterea tota quæ Gens tam barbara terra,
Quæ veracem animum comem fortemque piumque
Et gratum & memorem benefacti æquique tenacem
Non probet, & laudans non diligat? atque ſuperbum
Contra & crudelem malefidum legifragumque
Ingratum Patriæ ſanctiſque Parentibus & Dîs
Non damnet ſubito, non horreat? ergo videri
Nos ad juſtitiam natos debere, neceſſe eſt,
Juraque Natura ſancita in mentibus ipſis,
Conſenſu haud Hominum; qui protinus utilitatis
Ad normam referant, vitanda petendaque quæ ſint;
Proptereaque malos pœnæ terrore minantis
A ſcelere avertant. Tantum at ſi pœna coërcet,
Non Natura Homines; unde unde illa inſita tandem,
Suppliciorum omni penitus terrore metuque
Sublato, mentes agitaret cura Nocentum,
Ut nequeant placidam & pacatam degere vitam?
  Eſt quiddam in nobis, quo nos cognoſcimur ipſi
Teſte velut, prave quod agentes increpat uſque,
Laudat & innocuos contra culpaque carentes.
Semper proinde Bonis hinc gaudia ſuppeditantur;
Opprimit at contra malus impia pectora mœror,
Conſcinduntque Animum Furiarum Acheruntia Monſtra.
Utque canis leviſomna ſolent tibi pectora fidi.
Ante fores agere excubias: ſi namque ferentem
Fors videat tacito leviter veſtigia greſſu
Furem in tecta; fero conſurgens protinus ore
Adlatrat, magnoque domus clamore timentem

Arcet ab ingreſſu ; vel ſi jam tecta ſubivit ,
Sic fugere a laribus vacuum compellit opimis ;
Conſcia Mens itidem noſtri fidiſſima cuſtos
In ſcelera inclamat longe deprenſa repellens ,
Inque ingreſſa ſuis aſſurgens vocibus audax .
Si Ratione regi tantum , rectæque moveri
Lege velint Homines Naturæ , ad munera prorſus
Intenti ſua quiſque Bonum conſtanter amarent ,
Virtutes colerent & ſanctæ fœdera pacis :
Aurea tum certe fluerent Saturnia ſæcla ;
Dicere tum par eſt fore , ut irent lactea vulgo
Flumina per terras , injuſſos mollia late
Arva darent fœtus , per & omnes undique campos
Florida fulgerent viridanti prata colore ;
Ver foret æternum : quoniam ratione relicta
Mens tamen ad cœcos interdum corporis ictus
Flectitur , & rapitur fruſtra Regina ſuique
Juris corporeis a motibus exagitata ;
Virtutiſque via deflecti , juraque Legis
Supremæ violari , & verti cuncta tuemur ,
Et res ad ſummam fæcem turbaſque redire :
Nam cum ſæpe ſui ſit amans plus ſcilicet æquo
Maxima pars Hominum ; Mortales , proinde neceſſe eſt ,
Erga alios quivis ut eorum conſtet iniquus ,
Fortunam invideat , præclaraque facta malignis
Commaculet verbis , & perfida pectora geſtet ,
Gaudeat adverſis aliorum , fœdifraguſque
Sævus ſitque rapax obtrectatorque Bonorum
Intentuſque malis ſemperque ad dira paratus .
Proin genus humanum tæderet vi colere ævum ,
Atque inimicitiis langueret denique magnis ;
Ni ferri inter nos leges ſint cœptaque jura
Conſtitui , poſitis quæ corda rebellia pœnis
Comprimerent , diros frænarent protinus auſus ,

Facta coërcerent immania, corrigerentque,
Denique in officio ſponte ingratîſque tenerent:
Proinde Magiſtratus ſi paulum cura remittat
Semper pro culpa pœnis intenta ferendis,
Sub pedibus Vulgi Legum contemta jaceret
Quidlibet auſuri vis priſtina, fractaque jura.
Lata igitur Lex eſt ideo, ſuſtentet ut ipſam
Naturæ Legem, quam nos in mente tenemus;
Ne queat unquam auſu violari impune protervo.
Attamen haud ullis obſtrictus legibus unquam eſt
Vir bonus & ſapiens: quoniam, celare vel omnes
Si queat, injuſte nihil ille & turpiter unquam
Audeat, ipſe ſui cenſor morumque ſuorum,
Ipſe ſibi lex, illa probans, quæ juſta, ſequenſque.
Longe aliter Lydus quam quondam, ut Fabula priſca eſt,
Ille Gyges; ſubito qui, magnis terra ſoluta
Imbribus, ut referunt, cum diſceſſiſſet, in illum
Audax terraï ſubter deſcendit hiatum,
Et molem deprendit Equi prægrandis ahenam,
Ærataſque fores utero; queis vidit apertis
Admirans Hominis tumulatum immane Cadaver.
Annulus in digito gemmæ fulgore repente
Proditus eſt: lætus detraxit, & induit illum,
Seque in concilium tum paſtorale recepit
Paſtor & ipſe Gyges: inſertam ibi verteret auro
Cum gemmam ad palmam, nullo a Spectante videri
Quibat, at ipſe videns circum omnia; protinus idem
Deinde videbatur, cum in lucem redderet illam.
Hujus ope & thalamum Reginæ intravit, & ipſum
Regem impune neci ſubitæ dedit, atque ita letho
Sublatis, obſtare ratus quos poſſe, repente
Omnibus invaſit regnum, & Rex prodiit ingens.
Nec quiſquam ſcelera hæc patrantem dira videbat.
Si vero Sapiens hoc aurum poſſit habere,

Num

Num putet idcirco ſibi plus peccare licere,
Quam ſi non habeat? Nimirum ſemper honeſta,
Non occulta ſibi quærit; clam ſolus id audet
Tantum, quod fieri coram quoque Judice poſſit.
Nunc age, tam varii in nobis jam deinde quid ipſos
Ad mores faciant Affectus, inſpiciendum eſt.
Hi tibi ſunt animæ Motus, ut diximus ante,
Concita queis ſequitur, quidquid ſe percipit intra
Eſſe bonum, vitatque malum, quodcumque videtur.
Protinus hic vultu ſe Stoica Turba ſevero
Objicit, & cunctis purgate Affectibus ægras,
Inclamat, mentes; ac ſi mala conſtet eorum
Natura, atque animos, ut morbi corpora, vexent:
Eſſe nec hoc aliam, credo, putat ob rationem,
Quam male quod videat plerumque Affectibus uti
Commotis Homines, & diram mentibus inde
Perniciem inferri: quod jam ratione recedit
Tam procul a vera, quam ſi quoque crura manuſque
Eſſe malas, oculoſque & linguam evellite, clamet:
Namque Homines perſæpe mali convertere in uſus
Crura manuſque ſolent & linguam & lumina pravos.
Tu tamen, O, reſonans ſtrepitu quem Porticus audit,
Quiſquis es, humanum, ſi jam potes, exue pectus,
Motus Lætitiæ procul aufer, & aufer Amoris
Atque Odii, pariterque Metum pariterque Dolorem
Spemque Iramque, genus quæque hoc ſunt, cætera tolle;
Quid jam ultra, ſtolidi niſi pondus inutile trunci, es?
Tune auferre paras, quo pectora providus Auctor
Armavit, fugiant ut noxia, proque ſequantur,
Quæ bona ſunt, ſeſeque malis defendere poſſint?
Scilicet Affectus, ut venti velaque navis;
Quæ licet interdum correptas turbine puppes
In ſyrtes in ſaxa ferant; tamen uſus eorum
Non eſt, ut pelago pereant ſpumante carinæ;

Auxilium

Auxilium ſalſas verum ſcindentibus undas
Ut præſtent, & amica ferant in littora raptas;
Affectus itidem ſunt, inquam, in corpore noſtro,
Quos Natura quidem rectos conceſſit in uſus,
Quamvis ſæpe malo pravi videantur ab uſu.
Adjice, naufragium ponti quod Navita dirum
Vitare interdum ſolers non poſſit, ubi ingens
Protinus incubuit ventorum in vela procella;
At regere hos noſtra quimus ratione, furenti
Diram in perniciem rapiant ne corda tumultu.
Ergo non ima debere a ſtirpe fatemur
Funditus ex animo motus evellier illos;
Verum, ne poſitis excurrant finibus uſquam
Avecti, dominæ Rationis fræna ſubire:
Inclinant animum tum namque in recta, feruntque:
Corripimur magno ſic ſæpe in Numen amore;
Idque Bonum, telis veluti flagrantibus icti,
Ardenter cupimus; contra peccare timemus,
Mœremuſque malis, & pravos odimus actus.
His Ratio certe munita Affectibus, acri
Circumſeptus uti Dux milite, fortior atque
Vividior prodit; langueret ſola ſine illis.
Nimirum ſtimulos opera in præclara moventes
Injiciunt animis, facileſque per ardua greſſus
Expediunt, ſternuntque viam, minuuntque laborem,
Virtuteſque arteſque juvant: novitate velut cum
Perculſi rerum ſi nos hæremus in illis
Toti admirantes, tum concita protinus acri
Mens deſiderio ferviſcit, funditus ipſam
Rem, novitate ſua quæ perculit, inſpiciendi:
Inde tibi multæ manârunt utilitates,
Queis vita certe expertes eſſemus in omni
Nil admirando: tamen hic quoque ſæpe cavendum,
Ne deſiderium Ratio non temperet: illa

Nam ſine ſæpe ſolet ſupera ſe tollier audax
Mens, & inacceſſæ ſcrutari æterna Pronœæ
Conſilia, omnipotens voluit quæ Diva latere.
Si Ratio comitetur, & omnia dirigat adſtans,
Ira ſuam quoque, ſemper erit, ferat excita laudem;
Quis vetet iraſci nam ſanctum propter amorem
Juſtitiæ? Quin materiem virtutibus amplam
Iſti ſuppeditant Affectus: nam cohibere
Si deſiderium virtus eſt, ne quid eorum,
Quæ prave fiunt, Mens ſcilicet appetat unquam;
Propterea haud ullam virtutem debet habere,
Nec potis eſt, qui nil unquam deſideret, illo
Et careat motu, cui vis adhibenda regendo eſt
Et virtutis opus, quæ vota furentia frænet.
Omnes non igitur, qui noſtro in corpore fiunt,
Affectus animi morbos mentiſque vocabis,
Excuſſis ſed qui dominæ Rationis habenis,
Ac velut indomiti veterino e ſemine pulli,
Inſultant, turbaſque cient ſine lege furentes.
Æmula ſic animum quæ vis movet, eſſe videtur
Tum bona, virtutem cum tantum imitarier optat
Alterius; quoniam Rationis fræna momordit:
Prava ſed eſt, faciat ſi mœſtam ægreſcere mentem
Propterea tantum, quia, ſola quod optat habere,
Alter habet. Monſtrum non dira hac tetrius ullum
Invidia eſt. Superi, precor o! removete nocentem
Perniciem hanc Hominum, peſtemque auferte nefandam.
Sola ſub exeſis ſcopulorum cautibus, ima
Vel tellure luat pœnam, & triſte exigat ævum;
Sola, quod alter habet, ſibi tantum hic optet habere.
Sic, omni quoniam eſt expers ratione, libido
Impetus eſt animi quidam non rectus, ut illo
Infra ſe poſitis fiat Mens ſubdita rebus.
Denique ſi Ratio non temperet, omnis, oportet,

Prava

Prava ſit Affectus natura: cientur enim intus
Corpore concuſſo turbæ, commota vacillat
Libertas & pulchra animi, languetque coortis
Obſita Mens tenebris, corruptumque omne, quod intra eſt,
Conſilium multis erroribus indupeditur:
Recta videntur enim, quæ collibuere, repente
Omnia, pronaque ſunt, quæcumque cupidine magna
Correpti exoptant Mortales, nec ſua cœci,
Quæ ſunt cumque, vident vitia omnia, prætexuntque,
Si videant; omnes illa de parte tuentur
Res, qua parte queant mentique animoque videri
Motibus indomitis agitato convenientes.
Nam veluti, ſi res viridis trans corpora vitri
Aſpicias, vulgo viridantia cuncta tueris,
Aurea ſed, flavo ſi ſpectes omnia vitro;
Motibus haud aliter, queis Mens corpuſque cietur
Pro variis varias opus eſt res eſſe videri.
Propterea a nulla, quamvis ſit, parte videri
Turpe poteſt, penitus ſed pulchrum, ſi quid amatur;
Aſt odio ſi quid contra ſiet, undique turpe eſt.
Scilicet his moti nos intra ſæpe tumultus,
Si Ratio deſit quæ temperet ilicet ægram
Suffundunt Mentem tenebris, ut cernere verum
Non queat, & prave de re proin judicet omni.
Et quamvis omnis Rationem haud audiat ipſam
Interdum motus; Menti tamen uſque poteſtas
Certa manet, nunquam cedendi denique victam.
Si velit, illa quidem perſtat, velut ardua ponto
In medio circum latrantes ſuſtinet undas
Rupes, & pelagi furias immota repellit.
Arte etiam faciet, nequeat vi ſæpe quod ipſa:
Nimirum magnus ſeſe cum concitat æſtus;
Tunditur atque gravi Mens oppugnata procella,
In res ipſa alias ſi vertitur, atque ita motus

Si ciet oppoſitos ; primos tum proinde retundet,
Vique nova magni minuet vim ſæpe tumultus.
Silveſtres ſic ſæpe feras per devia luſtra
Venator canibus capit ad ſua juſſa paratis.
Atque ita Mens motus interdum comprimit illos,
Qui turbas ſine lege cient, animumque fatigant
Sæviter, atque bonæ corrumpunt gaudia pacis.
Præterea ut motu careat Mens libera cœco,
Vixque regi qui poſſit, & obluctetur habenis;
Monſtra quidem primo perimat naſcentia in ortu
Principiis obſtans; vigilique exercita cura
Ante alia id caveat, ne turpiter illaqueetur:
Nam vitare plagis ne Mens cadat indupedita,
Non tam difficile eſt, quam captam retibus ipſis
Exire & validos contra perrumpere nodos.
Poſtremo nihil eſſe putem hac præſentius in re,
Quam noſtris parce (namque hinc impellimur) uti
Senſibus, illecebras vitare, animumque retractum
Rebus ab externis, magni nos unde tumultus
Continuo exagitant, in Veri educere lumen,
Scilicet aſſidue meditantem, noſcere rerum
Ut poſſit pondus, ſemperque æterna tueri.
Indulgetur enim plus æquo ubi ſenſibus ipſis,
Jam Mens, quæ ſenſus ſupra ſunt cumque, tueri
Non valet; Æternum quapropter quidquid & extat
Verum & Divinum, vix ſolo nomine novit
Infelix: quamvis eadem tam cernat acutum
Rebus in humanis, ſpecies & ſpectet inanes:
Motibus hinc variis ſtulte jactatur, & ægrit.
Quapropter vis tanta animum turbavit ubi intus,
Ut nequeas contra violento obſiſtere bello,
Utendum inſidiis: rem ſubtrahe ſenſibus ipſam,
Quæ te commovit: capere arcem ſi nequeat vi,
Obſidione fameque tamen capit hoſtis: oportet

Nam ſine re magni langueſcant denique motus,
Quæ nova continuo, ſi ſit prope, vulnera jactat.
Naſcitur Ambitio mortalia pectora torquens
Urbibus in mediis, ubi celſa Palatia Pompæ
Et plauſus Populi & clari viſuntur honores:
Tum miſeri uruntur Titulorum & Nominis ergo.
Aſt ubi balantum poſſunt per paſcua læta
Tantum exaudiri voces, atque Agricolarum
Spectari duri, dum vertunt arva, labores;
Exulat illa eadem procul, aut ſopita quieſcit.
Ne tamen & ſemper fugiendo vincere ſperes;
Scilicet in noſtro latet hoſtis corpore, non eſt
Quem fugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes:
Non facile eſt ſiquidem ſedare, vel omnia tentes,
Magnos, cum libuit, motus: namque impete tanto
Concitat interdum ſeſe cruor, atque vapores
Mobilitant fibras ferventis pondere plagæ
Uſque adeo, ut perquam valido contendere niſu
Debeat & contra vi magna obſtare Voluntas,
Inclinata in eam ne tandem prodita partem
Concidat, atque truci ſternatur victa ſub ictu.
Proinde per aſſiduos longum duroſque labores
Eſt opus huic Mentem violento aſſueſcere bello,
Et vigilem ſemper vires adhibere per artem,
Ne non forte pares unquam nos inque paratos
Dira venenatis oppugnet cominus armis,
Contra ſæpe valens aſtu, vi ſæpe Cupido,
Spes ne ſtulta boni deludat inanibus umbris,
Ne quo flectat Amor; ne vani corda Timores
Infeſtent, ne quid Rationi diſſonet unquam.
At ſolis ne crede tuis te fidere poſſe
Viribus; auxilium cælo ſed poſce ſecundum;
Effœtas illo vires armare recepto
Poſſumus, invictumque animo circumdare robur.

Ergo velut currus ad recte Auriga regendos
Certum noſcere iter debet, notumque tenere:
Quod bene ſi teneat fortes licet impete curſus
Corripiantur equi ſubito, nubemque relinquant
Poſt ſe pulveream, nullis offenſibus hæret
Securus: quod ſi per devia raptus aberret,
Quamvis vel placido juncti lenique ferantur
Cornipedes curſu, nihilo minus ille, neceſſe eſt,
Aut loca vexetur per confraga, ſeque ſuumque
Immani currum ſaxo e pendente ruina
Præcipitet deorſum; vel ſaltem denique raptus,
Quo ducit via nulla, nec eſt opus ire, feratur.
Sic vitæ pariter curſus mortalis, ab ipſis
Quæ rapitur motis perſæpe Affectibus intus,
Currus equis rapitur velut a pernicibus, illac
Si pergat, ſummum qua poſſit tangere Finem,
Fungitur officio; ſin contra devius erret,
Audiat adductas neque tum Rationis habenas,
Pro! quam multiplices metuet Mens ſæpe ruinas.
Nimirum deſiderium metus ardor amoris
Cæteraque, in vita, genus hoc, queis ſæpe ciemur,
Convertant animum ſi in terram, projiciantque,
Semper ut in vita nos prave errabimus omni
Non ſine pernicie! quod ſi in cæleſtia motam
Corripiant Mentem, Ratio indulgebit, & omnes
Effundens, nam recta via eſt, laxabit habenas,
Et ſic innocuo tibi curſu vita feretur,
Pulchraque tranquillo regnabit pectore Virtus.
Ipſa mihi Virtus porro quid conſtet, ad ipſum
Denique quid faciat Finem, quo tendimus omnes,
Dicendum, quanquam tibi non ignota profecto eſt:
Ejus quandoquidem præclara laude refulges:
Non ideo noſtros tamen aſpernabere verſus:
Nam ſi non aliud, ſaltem lætabere tanto

Scilicet ornari te pulchræ dotis honore .
Virtus eſt igitur conſtans & certa Voluntas
Uſque æterna ſequi Legis præſcripta ſupernæ ;
Quæ , quoniam rectam ſunt cognita per rationem
A nobis , Rationis item præcepta neceſſe eſt
Omnibus in rebus ſit certa audire Voluntas .
Percipe præterea , veluti qui corpora vibrant
Per tenſum vario ſaltu ludentia funem
Sublimes , medio librentur ſemper , oportet :
Nam ſi fors nimio deflectant pondere dextram
Seſe inclinantes in partem aut forte ſiniſtram ;
Extemplo ferient labenti corpore terram ,
Præcipitemque trahent ſupero de fune ruinam :
Sic nimium in partem ſi flectat forte Voluntas
Alterutram , medio neque ſeſe libret Honeſto
Omnibus in rebus , ſive hinc ſive inde , neceſſe eſt ,
Decidat in vitium , & Virtutem deſerat ipſam :
Semper enim in media Virtus regione locata eſt ,
Illinc cujus & hinc ſtipant latera utraque formæ
Oppoſitæ inter ſe vitiorum adverſaque monſtra :
Namque vel excedunt Virtutem , deficiuntve .
At non ſemper idem medium conſtare fatendum eſt
Virtutis : ſiquidem mutato tempore ſæpe
Mutatiſque locis , & quæ ſtant cætera circum ,
Mutatur pariter varium : ſic vivere porro
Non debet ratione Vir idem ſemper eadem ,
Diverſa ſed pro fortuna & conditiòne
Atque gradu atque annis , diverſis moribus uti .
At ſibi conveniat pulchræ in Virtutis amore
Semper ; eam certus conſtanti mente ſequatur
Omnibus in rebus fortuna ætate locoque :
Illa regat , vitæque modum præſcribat , & æquos
Conformet mores , & amorem in pectora ſancti
Ordinis inſinuet . Quin eſt Amor Ordinis ipſa ,

Quo ſumme rebus præfertur ſumma creatis
Nimirum Natura Boni: quare una, neceſſe eſt,
Sit Virtus; quoniam eſt Amor immutabilis Æqui:
Namque ab amore ſuam debent ſortita videri
Naturam, actarum quæ ſunt bona pravaque rerum:
Quandoquidem ſi rectus Amor ſe Numen in unum
Dirigat; ut torrens, ſecum rapit omnia victor,
Omnia recta, ſuo facit omnia conſona fini,
Atque omnes pulchris decorat Virtutibus actus.
Sin contra rebus ſe paſcat inanibus idem
Cuncta quidem ſoli referens ſibi; pravus ut ipſe eſt,
Et fallax rectis regionibus exit, oportet,
Omnia prava etiam mendoſa atque abſona fiant,
Omniaque in vitium flectant, quæcumque geruntur.
Una igitur Virtus; varia ſed pro ratione,
Qua modus in variis ſervatur rebus & ordo,
In formas veluti digeſta eſt ſciſſaque multas:
Haud ſecus ac uno ſurgens de ſtipite quercus
Porrigit innumeros hinc illinc undique ramos
Extenſa, & late diffuſis pulchra vireſcit
Frondibus oblectans oculos animoſque tuentum.
Ipſa quidem Virtus nimium excurrentia vota
Temperat, & nullis corruptum rebus Amorem
Purum atque integrum divinos ſervat ad ignes:
Ipſa quoque hæc Fortis, dium quæ propter Amorem
Aſpera magnanimo fert pectore duraque rerum.
Quin & Juſtitiæ quoque eodem e ſtipite Virtus
Tollitur: hanc idem quoniam rigat ardor Amoris,
Quo ſummo ſervire Bono contendit, & ipſi
Omnia propterea, cui ſcilicet omnia debet,
Auctori reddit. Propagine ſurgit eadem
Denique diſcernens uſu Prudentia recto,
In ſummum nobis quod Finem proſit, ab illis,
Quæcumque implicitos contra nos inque peditos

Extremo valeant prohibere a Fine Bonorum.
Hæ tibi ſunt arcto ſeſe inter fœdere junctæ
Virtutes adeo, nimirum ut nulla ſuarum
Sola choro Comitum poſſit divellier unquam:
Namque Amor æterni pariter complectitur omnes
Æqui, quo ſequimur rationi conſona rectæ.
Nam neque Juſtus is eſt, qui non ſibi temperet, atque
Sit Fortis pariter, ſit Prudens: jurane Princeps
Æqua dabit facile illecebris corruptus & auro,
Tentarique minis qui poſſit, & inſcius æqui?
Vera neque eſſe poteſt Prudentia, quæ ſibi nullis
Temperat in votis ignava & iniqua: quod ipſum
Dicere de reliquis poſſis Virtutibus: ergo
Nulla deficiens de parti plenaque Virtus
Denique ſi non eſt, Virtus tibi non erit unquam.
Hujus, quod ſupereſt, varias age percipe formas.
Et primo (ſiquidem Virtutes anteit omnes
Princeps Duxque chori, lumenque miniſtrat & effert)
Jam nihil eſt aliud Prudentia, noſcere ſummum
Quam, conſtet quid nempe, Bonum, in ſummumque neceſſe
Qua ſit item ratione viæ contendere Finem;
Nec tantum, quid ſit vitandum quidque petendum,
Noſcere; verum illud ſemper vitare, quod obſit,
Idque ſequi, quod profit, & id conſtanter amare.
Scilicet hæc vitæ Virtus Ars certa regendæ
Claraque lux Animo eſt; illa quodcumque peractum
Eſt duce, vix ullas fraudes vix ulla timendum
Errorum, quibus hæc offendat vita, perîcla.
Ipſa caput merita cingit Regina corona,
Ipſa tenet ſceptrum, Virtutibus imperat ipſa:
Quantum magna tamen reliquas ſupereminet omnes,
Eloquar invitus, tantum Prudentia rara eſt:
Nam, quid ſit rectum quid pravum qualibet in re,
Mutato quoniam res ipſæ tempore ſemper

Mutatiſque locis & quæ ſtant cætera circum ,
Aſpectu vario mutantur diſſimilique ,
Artis opus magnæ cognoſcere conſiliique eſt .
Proderit anteactos rerum meminiſſe per annos
Geſtarum , & quidquid veterique novaque notatum
Proditur Hiſtoria , atque omnes evolvere faſtos .
Tum ſuper his Animus præſentia noſcere debet ;
Quæ rerum natura , ſtatus quis temporis extet
Ingeniumque Virûm : nec non opus eſſe futura
Quis neget ex aliis , quæ jam ſunt , quæque fuere ,
Conjicere , atque ita res acri prævertere mente ,
Propterea ut poſſis ratione educere multa ,
Quid fieri nequeat niſi prave , quidve probandum .
Multus at hic rerum variuſque requiritur uſus ;
Et niſi non longis tandem venit uſus ab annis .
Non animos igitur Juvenum facere ulla ſagaces
Geſtarum poterit brevis experientia rerum .
Haud tamen hac illi prorſus Virtute carerent ,
Conſilia in dubiis vellent ſi expoſcere rebus ,
Et dociles ſemper præbere Monentibus aures .
Nam neque ſæpe Viros aliorum inquirere mentem
Rebus in ambiguis puduit quoque . Sæpe quod uno
Lumine non videas oculorum , utroque videtur
Recluſo . Quantum Sapientum proinde petitum
Conſilium multis ſæpe attulit emolumenti !
Præterea Prudens animo pollere ſagaci
Debet , ut in certum quæ ſint mage idonea finem ,
Multis inveniat de rebus , & eligat apta ;
Quin & ſolerti peragat ratione , viaque
Dum graditur cœpta , ne quæ res obſit eunti ,
Huc circumſpiciens mentem convertat & illuc
Solicitam , cœptiſque objecta incommoda rebus
Vitet , & offenſu declinet cautus ab omni .
Attamen interdum nihilo minus uſque ſagacis

Solertis cautæ & quantumvis omnituentis
Fallier humanæ videas ea prodita mentis
Conſilia, eventu nec ſæpe probata ſecundo.
Scilicet humanis gaudet colludere rebus
Fors, ut vulgus ait, nec opino vertere cuncta
Adventu, quæ tunc Hominum Mens cumque parabat.
Propterea variam quia rerum conditionem
Scit Prudens, nunquam, cum fecerit omnia, certus
Secura eventus expectat mente futuros;
Prorſus ut in vita rerum nihil accidat omni
Ullarum, non poſſe quod accidere ipſe putârit.
Vidimus, ingentes aliqua perſæpe paratus
Belli cum fierent de parte, & cogeret amplis
Armipotens turmas regionibus undique Mavors,
Vidimus affectos illius Gentis amore
Tunc aliquos certas ſibi jam promittere palmas,
Speque vorare Urbes, & jam numerare triumphos.
At poſt commotis contrarius exitus armis
Contigerat ſi forte, & jam omnis prodita corde
In ventum ſpes difflueret; tum ſcilicet illos
Mirari inſolitam veluti rem, quamque futuram
Crediderant nunquam. Mirum nil accidit illi
Et nihil inſuetum, ſapiens qui corde ſagaci
Eventus rerum varios cognovit, in ipſo
Plerumque incertis præſertim ludere bello
Fortunam vicibus; quapropter comparat æquum
Adverſis animum rebus pariterque ſecundis.
Et quoniam media eſt inter contraria Virtus
Hinc vitia atque illinc; medium rationis, oportet,
Propterea teneat Prudentia; cujus utrumque
Cingunt monſtra latus pugnantia: namque, neceſſe eſt
Sint, quæ deficiant, quæque excedentia conſtent.
De genere hoc vitium eſt, cum pravo ardeſcimus æſtu
Votorum, nimiaque bonis pertenuibus atque

Infra nos longe poſitis longeque puſillis
Soliciti cura cum hæremus, & irretimur.
Hac quoque parte nimis medio a Virtutis aberrat
Aſtus, perverſa quo quis regione viaï
Nititur in finem quemvis, fraudeſque dolique,
Fallere queis alios hominum gens improba gaudet.
   Virtutis medio contra Mens excidit ejus
Deficiens; quaſvis temere illa & præcipitanter
Nimirum aggreditur cum res, neque cogitat ante,
Quid ſit opus facto; proinde & mutatur in horas
Sive levem ob cauſam ſeu nullam, nec ſibi conſtat;
Nec non & rebus quoque cum pigratur agendis:
Nempe prius quam res ipſe aggrediaris agendas,
Conſultes, opus eſt; at, poſtquam cœperis, illud,
Quodcumque eſt, properans mature perfice factum.
   Porro, Juſtitiæ quæ jam ſit origo, ſit ejus
Et quæ natura & proprium quod munus, agendum.
Illa Virûm jungens ſeſe inter ſæcla coëgit
In commune Bonum: ſiquidem diſſolvitur omne,
Si caret hac, fœdus; ſine quo quis poſſe putabit
Vivere vulgivago Gentes de more ferarum?
Ipſa etenim genus humanum Natura coëgit,
Alter ut alterius nimirum ſemper egeret
Auxilii, inter ſe caperentque & mutua ferrent
Subſidia, & ſolis unquam non eſſe liceret:
Propterea in pagos urbes & regna coacti
Convenere Viri; poſſent ubi moribus iſdem
Atque iſdem pariter ſeſe inter legibus uti.
Nam cum principio premeretur vulgus ab illis,
Qui vi quique opibus pollebant, uſus ad unum
Confugiſſe fuit præſtantem, qui retineret
Jure pari imbelles cum fortibus, æquaque legum
Ferret ſcita; queant hæ ſemper ut omnibus una
Voce eademque loqui: nam ſi ſine legibus eſſet,

Perpetua mortale Genus ſe clade repente
Mutua conficeret. Quaſdam quin eſſe neceſſe eſt
Latronum leges; neque enim ulla poſſe vel illos,
Qui ſcelere atque malis paſcuntur, vivere certum eſt
Juſtitiæ ſine particula: ſi namque quis horum
Surripiat prædam Sociis latronibus ipſam,
Vel non hanc æque diſpertiat, haud putet ultra
Inter eos ſupereſſe locum ſibi; namque vel illum
Fœdera turbantem fugient, tollentve necantes.
Quare qui violat communia fœdera pacis,
Sanctaque Juſtitiæ conculcat jura, videtur
Monſtrum, quo Generi non eſt infeſtius ullum
Humano; quoniam quid pernicioſius olli eſt,
Quam quæ ſunt hominum commercia ſolvere, & ipſam
Hos ad egeſtatem naturæ velle relabi.
Ergo cuique ſuum tribuendi certa Voluntas
Juſtitia eſt: jamque hæc una e propagine ramos
Scinditur in geminos; pœnas & præmia confert
Altera pro meritis pro conditione Virorum:
Ut cum diſtribuens urbis ſpolia ampla ſubactæ
Rex tanto majora Duci largitur & illi,
Qui ſe præclaro ſuper omnes extulit auſu;
Prævertunt alios quantum Virtutis honore:
Obtinet hæc medium rationis, & altera rei;
Nam res commutat rebus, neque reſpicit ultra
Ipſa aliud quidquam, quam par ut conſtet utrinque
Permutandarum pretium menſuraque rerum:
Omnia natura quanquam communia conſtant,
Privatumque nihil; tamen & communia primo
Quæ fuerant, ſua fecerunt vel ſorte vel armis
Vel quondam in vacuum veniendo aut denique pactis
Legibus; ex illo quia quiſque, quod obtigit olli,
Jam tenet, haud ullo depelli jure valebit
E propriis; neque enim alterius ſunt commoda tanti,

Fœdera privatam ut rumpantur ob utilitatem.
Hujus quapropter ſi quis non ſervat utramque
Juſtitiæ partem, jus lædit protinus, æquam
Et violat legem; Ratio niſi ſuadeat ipſa
Præſcripto rigidæ tum forte recedere legis;
Nempe infinitis quoniam, quæcumque geruntur,
Res variare queunt rationibus, & tamen omnes
Lex nequit idcirco comprendere præque videre;
Ut Ratio legis vim temperet æqua, neceſſe eſt,
Interdum, & variis, quæ tum contingere poſſunt,
Pro rebus varie legum plerumquè rigorem
Molliat, & normam deflectat ſemper ad æqui.
Nunquam depoſitum proin reddes, quo perimat ſe,
Inſano gladium, neque Civi inferre paranti
In Patriam bellum reddes, quod credidit, aurum.
Hic operæ pretium eſt paucis inquirere, quemnam
Nempe illata malo graviori injuria lædat,
An mage, qui ſuffert, an qui ferus intulit ipſam?
Forte putes, videas illum cum flere querique,
Hunc animo contra nimium inſultare feroci,
Omne malum ſoli, patitur qui ſcilicet, eſſe.
Et tamen hunc longe miſerum minus eſſe fateri
Debes, alterius factis qui urgetur iniquis,
Quam qui injuſtitiæ; namque hinc injuria manat,
Obruit indigno fœdans ſe crimine; pejus
Quo nullum queat eſſe malum, nec reddere poſſit
Proinde magis miſerum: quare fatearis oportet,
Vulnera quo graviora animi, quam corporis extant
Nimirum, lædi tanto crudelius illum,
Qui ſcelus infelix faciendo ſuſcipit in ſe,
Cogitur alterius quam qui ſubjiſſe furorem:
Et veluti multo eſt id honeſtius auxiliante
Largiri benefacta manu, quam ſcilicet illa
Accipere, idque magis peragendum, præque ferendum;

Eſt inferre malum ſic turpius, & mage multo
Vitandum, quam vi dira tolerare receptum.
Hæc injuſtitiæ namque eſt data pœna, venenum
Ut bibat ipſa ſuum, ſeque impetat ipſa nocendo:
Propterea que pati ſatius ſit facta ſuperba,
Quam facere; Auctori ſiquidem mage noxia conſtant.
Non minus at ſanctis pugnat cum legibus Æqui
Velle ſcelus ſcelere ulciſci: facinuſne probemus,
Quod male patratum eſt, imitando turpiter illud?
Ipſo nempe malo non vincitur, at benefactis
At virtute malum: nempe exarmatur ita omnis
Nequitia, imbelleſque exercet inaniter iras,
Amittitque ſuum contemta injuria virus.
Et quia Juſtus is eſt, aliis qui debita confert,
Et varia in varios facit id ratione modiſque,
Juſtitia haud una ratione & nomine conſtat.
Sic cum mente pia ſupremum Numen adoras,
Et Majeſtatem, qua pollet, ob infinitam
Teſtaris cultu Dominum rerumque Potentem,
Auctorique tuo totum quoque reddis amorem,
Relligio eſt: hinc ſunt aræ delubra preceſque
Votaque, ſunt multo quoque ſacra halantia thure.
Illa erit & Pietas, Patriæ cum debita caræ
Solvimus officia; ut cum armis defendimus ipſam,
Olli & præſidium virtute decuſque paramus.
Quandoquidem primas vitales hauſimus auras
In patria tellure; ſolum reptantibus illa
Præbuit infirmis, alimentaque ſuppeditavit,
Ut facit, atque malo tutatur ab hoſte feriſque.
Indidit hunc animis patriæ Telluris amorem
Natura, ut quovis ſub ſidere poſſit ubique
Terra coli; ſic & montes valleſque profundæ
Pulſatique ſalo ſcopuli, nigræque ſub umbris
Silvæ & littoreæ qua fluctu agitantur arenæ

Atque ubi triſtis hiems brumalibus omnia nimbis
Vexat & æterna glacie tegit, atque ubi cælo
Sub calido fervent late loca, Solque perurit
Sæcla Virûm, ut voluit Natura, ea quæque coluntur.
  Præſtat item Pietas, quoque ne Genitoribus ipſis
Sit Proles injuſta, quibus vitamque referre
Et bona, cum vita quæ ſunt ea cumque recepta,
Omnia debemus: quoniam non lumina clari
Alma ſine his unquam poſſemus cernere Solis,
Sæpe nec humanos nec rectos diſcere mores.
Propterea poſcunt humana æternaque jura,
Semper ut a nobis, qui nos genuere, colantur
Obſequiis magno nec non & amore Parentes;
Dum vivunt, illis ut egentibus auxiliatus
Præſtentur quæcumque ferendo incommoda: nunquam
Par quit enim his Soboles quantumvis grata referre.
Illos Eumenidum cretos de ſanguine credas,
Proinde & vipereo potos pro lacte cruore,
Quicumque ingrati Genitoribus inventi ſunt,
Et ſanctum auſi ſunt Nomen violare Parentum.
  Si licet, atque aliis ſi mos ſua ſæpe Poëtis
Jactare, hic de me nolim non dicere, tales,
Blandiri ſeu mi voluit Natura benigna,
Seu fors illa fuit, me ſcilicet eſſe Parentes
Sortitum, ut primos remeando detur ad ortus
Si, queiſcumque velim naſci, non regius eſſe
Ambirem ſanguis, neque Crœſi divitis hæres.
Hos ego non alios legerem. Quam magna duobus
Tollendi fuit illa mei, quam grataque cura,
Quam dulcis magnuſque labor; mi in pectus amorem
Juſtitiæ, & ſancti fundebant ſemina Honeſti
Exemplis, pariterque haud mollibus uſque monentes
Præceptis Puerum, cultis & moribus illi
Certabant teneræ formare exordia vitæ;

Ipſe

Ipſe bonas voluit Genitor ductare per artes;
Et ſacros mecum latices Permeſſidos undæ,
Naturæ ſibi nota & mecum limina adibat.
Nunc vero de me quid poſcit uterque? niſi una
Ut pro tam magnis referatur gratia rebus;
Scilicet ut poſſint lætarier ubere fructu
Non curas caruiſſe ſuas, tantoſque labores
Incaſſum haud cecidiſſe. Utinam in me Pignora læti
Grata recognoſcant, & me referente, quod optant,
Propterea patrium pertentent gaudia pectus.
A me ſic, aliis ſic me melioribus illi
Natis, ut par eſt, atque ut meruere, colantur;
Incolumeſque ſuperſtitibus gaudere piiſque
Poſſint in longam pariter placidamque ſenectam.
  Poſcit Juſtitiæ quoque Virtus, eſſe colendos,
Doctrina qui ſunt ætate & honore priores,
Propterea, quoniam debet reverentia dignos
Uſque ſequi. Nunquam velle & pugnantia veris
Dicere, Juſtitiæ eſt: nimirum indebita reddit
Ille aliis, ut decipiat, qui falſa profatur,
Et ſimulat factis ficto & mendaciter ore.
Juſtitiæ eſt etiam benefactis reddere ſemper
Gratum animum memoremque & ſponte referre volentem:
Non hoc jam vitium magis execrabile conſtat
Ingrato; ſi præſertim contraria reddat,
Noxiaque accepto referat pro munere dona.
Atque utinam ipſam ſe cognoſcere Mens ingrata
Poſſit, ut eſt intra; ſe viſa horreſceret ipſa
Protinus, & morem fors emendaret iniquum,
Immani vel more ferarum deteriorem.
Omnibus Ingratus miſeris nocet: efficit iſto
Namque Homines pacto minus ad benefacta moveri.
  Carminis a recto paulum deflectere curſu
Officii memorem rurſum locus admonet & res;

Nil ita quandoquidem cupiam vitare, magiſque
Horreſcam, quam ne poſſim male gratus haberi:
Quos mea Muſa Viros ſibi jam devinxit & amplum
Unde ſibi decus adſcivit, perſolvat eiſdem
Munus fas aliquod medio ex Helicone petitum,
Si queat; hæc ſuperat vires ſin gloria noſtras,
Ex animo certe, quodcumque eſt, illud habento.
Ut primum lucem educti venere ſub almam,
Hi tibi tum noſtri non diſplicuere Labores,
FRANCHINE, o magnum Nomen mihi, grandia cujus
Nulla dies memori benefacta e pectore demet:
Abſentem atque tibi me ignotum cætera ad Urbem,
Qua nihil in terris majus meliuſque, vocâſti;
Nam tu agis hac magni Legatum Cæſaris Aula
Curans res Patriæ (Te vere in publica natum
Munera res magnas belli paciſque ſecantem
Gallia conſilio Juvenem mirata ſagaci eſt
Jamdudum; tibi tunc annis Prudentia major,
Omnigena quam cum Doctrinæ dote jugâſti).
Adveniens quantum lætatus ego Hoſpite tanto!
Exinde & noſtræ laus addita quanta Camœnæ!
Et jam ſi queat ipſa, ſibi quod poſſe videtur
Te laudante, quid ad decus immortale requiram?
Me tibi Poſteritas acceptum noſceret omnis,
Longaque me gratum perhiberent ſæcula Vatem.
Nec patiar te præteritum indictumque relinqui,
(Quanquam exinde tuis quid poſſit laudibus addi?)
JACOMELLE Amor o Phœbi Aonidumque Sororum,
Quem doctas illæ cupidum duxere per artes,
Atque animo ſcire & ſapere interuere capaci:
Num prodire tuo noſtri ſine nomine verſus
Poſſint, non leve ſunt qui per te nomen adepti?
Namque per ora Virûm ferimur, lateque per omnem
Auſoniam, & Latius qua ſermo eſt cumque, volamus

Te laudes vulgante, quibus mea carmina tantum
Tollis, ut affectent vita gaudere perenni.
Ambiri quid enim queat hac præclarius in re,
Quam prope divino celebrarier illius ore,
Cujus Fama Viri per magnas inclita Gentes
Fertur, & æterno laudum præfulget honore?
Juſtus is eſt quoque, qui pluris non æſtimat aurum,
Quam par ſit: rectos proinde elargitur in uſus,
Munificaque manu, quantum licet, haud ſinit ullos
Dura in pauperie triſtem producere vitam.
Hos & fortuna, Superi, donate manenti,
Hos & inexhauſtis auri cumulate metallis,
Publica perpetua vivant in commoda vita.
Haud tamen ingentes ſubito profundere nummos,
Atque ubi non ſit opus, Ratio ſuadebit: egere
Namque Homines, conſtant queis prodiga corda, neceſſe eſt:
Cum vitanda prius (Ratio ſic ſuadet) egeſtas
Sit propria, alterius quam ſit tibi vita levanda.
Et quoniam exhaurit fontem quoque Prodigus ipſum,
Et facit, ulterius ne poſſit; ſæpe liberet
Quod facere; idcirco ſeſe præſtare benignum
Plus juvat officiis, quam deficientibus auri
Divitiis: fundum neque eis exercita Virtus
Invenit; aſt, illinc eadem quo largius haurit,
Uberiora ſcatent: quapropter pulchrius atque
Splendidius multo eſt plus a Virtute levandis
Auxilii miſeris, quam plena promere ab arca.
Non nobis Homines, verum mage naſcimur ipſi
In commune bonum, poſſimus mutua ut inter
Nos prodeſſe; velut ſunt noſtro in corpore membra,
Quodlibet intentum vitandam ad Totius omnem
Perniciem, atque alias partes & membra juvanda;
Quandoquidem tantum velit unumquodque valere
Si ſibi, non Toti vitam producere poſſit;

Extincto intereat quo protinus omne , neceſſe eſt .
  Auri nec tantum facilem te in munera præſta ;
Verum in convictu quoque moribus effice ſuavem
Jucundis , placeas caris ut carus Amicis .
Nam neque ſanctius eſt porro neque firmius ullum
Fœdus Amicitia ; cum vitæ ſcilicet æquis
Moribus aſſimiles inter ſe propter Honeſtum
Conveniuntque ineuntque Viri certamen Amoris .
Illud enim in quovis ſi conſpiciamus Honeſtum ,
Nos ratione movet mira , ad ſeſeque repente
Allicit , atque ipſum , cui ſit , proin reddit amicum .
Tum quid amabilius , ſimilis quam vita ? voluntas
Nam ſi eadem , par & ſtudium ſit utrinque , neceſſe eſt ,
Quiſque ſuo haud aliter tum delectetur Amico ,
Ac foret ipſe alter ; fieri hoc de pluribus unum eſt .
Proin bene ſit , cupimus , quicum conjungimur ; ille
Nec minus & nobis optat bona quæque viciſſim ;
Atque hanc inter nos manifeſtam reddere mentem
Certamus : bona ſunt igitur , queis fœdus Amici
Manſurum feriunt magni ſeſe inter amoris ,
At bona , quæ ſancti manant de fontibus Æqui :
Fœdera perpetuos proin ſunt manſura per annos
Juſtaque ſunt ea ſola , bonum ſi propter honeſtum
Mutuus hinc amor atque illinc reddatur amori .
Utile ſin ſpectent , vel quod delectet , oportet ,
Protinus ut nomen commutent ; eſſe videri
Cum nequeant ſua quærentes ſibi commoda Amici :
Si namque utilitas , vel quæ jucunda fuere ,
Deficiant ; fieri variis quod ſæpe neceſſe eſt
In rebus , pariter diſſuta repente videbis
Mutua Amicitiæ diſſolvi vincula ruptæ .
  In manibus Divam dicunt , qui fingere gaudent ,
Aſtræam gemina libram cum lance tenere ,
Nec fruſtra ; quoniam ſuſpenſum hinc inde quod æquo
Pondere

Pondere libratur, neque lanx ſuperinſilit ulla,
Nec premitur deorſum, medioque immota tenetur
Utraque, Diva tibi Rectum pronunciat illud:
Quod ſi quid magna ſurſum levitate feratur;
Vel contra nimii momento ponderis ipſo
Peccet; ut excedat nimirum, deficiatve
Juſtitiæ a medio; debes utrumque fateri,
Lancibus in mediis cum non libretur, iniquum.
Injuſtum eſt igitur, majora minorave Princeps
Præmia ſi meritis confert, vel crimina pœnis
Si plectit nimiis, vel ſi connivet in iſdem:
Injuſtum pariter, ſi res mutata minore
Sit pretio vel item pretio majore, petatur
Si prorſus ſterili nummorum fœnus ab auro:
Si minus ac pactum eſt, vel longe tardius æquo
Solvatur; nec item reparentur noxia multo
Damna illata malo: tu cætera de genere horum
Adjice, quæ longum mihi ſit, ſi dicere coner.
At non Juſtus eris, niſi certa pectus obarmes
Atque animum Virtute, queat quæ reddere Fortem;
Quandoquidem ſuperanda manent tot dura laborum,
Totque pericula ſunt, tot magna incommoda vulgo,
Queis miſere vita ſemper tentamur in omni.
Provida nimirum Mens Numinis, exilii hujus
Vili ſorte capi ne nos poſſimus amore,
Sed Patriæ expectata in gaudia ſuſpiremus
Cæleſtis Patriæ atque æternæ in munera pacis,
His interſeruit rebus mala multa, dolorum
Infeſtam ſegetem; morſu quæ ſuſcitet acri,
Admoneatque animum, quærendum ſcilicet illud
Eſſe Bonum, ſummum quod conſtat perpetuumque.
Propterea quantis, dum tanto in turbine vita eſt,
Hic Animus curis, corpuſque doloribus ægrit,
Quiſnam erit, ignoret qui vivens, quamlibet idem

Et princeps vult eſſe, nec, ut videatur, id optat,
Nec, de ſe ignarum quid vulgus prædicet, audit:
Lubricus hic certe locus eſt, conſiſtere vix ut
Poſſit, qui magnis perſæpe laboribus audax
Suſceptis, toties rerum vitæque perîcla
Fortiter invaſit: petitur nam deinde ſuperbe
Gloria geſtarum merces ut debita rerum:
Fortis & hanc Animus debet contemnere victor.
Hujus item quoque materies Virtutis opuſque eſt,
Adverſis nunquam rebus ſuccumbere, nulliſque
Expugnato animo violentis cedere plagis;
Oppoſitas verum tolerando obtundere vires.
Præclaros animis ingentibus inſpice paulum
Heroas, ſanctæ qui Relligionis amore
Juſtitiæque, minas inter tormenta dolores,
Vitam exhalabant, quo ferrea vincula vultu
Oraque Carnificum flammas enſeſque ſecureſque
Impavidi ferrent, ipſam quo denique mortem!
Aſpera laturum fidenti pectore Fortis
Vir fore ſe ſperat, Ratio cum poſcet, & idem
Impavido conſtans animo patienſque laborum eſt:
Obfirmatur enim in tolerandis triſtibus, omni
Inque malo placida mente immotaque ferendo:
Atque pari perfert adverſa ſecundaque vultu,
Recta firmus enim ſemper manet in ratione:
Nam magnæ levitatis item eſt res ferre ſecundas,
Quæque fluunt facile, exultanter & immoderate.
Tum neque præclaris capitur fulgoribus auri;
Anguſti ſiquidem eſt animi longeque minuti
Divitias (adeo ſibi Mens vileſcat?) amare:
Eſt quoque Magnanimus; recti nil linquit, honores
Quod pariat pulchros; non propter at angitur illos,
Æſtu non illis nimio ſuſpirat habendis.
Tum quoque ſic habeat; nihilo jactantior ibit

Propterea, & vulgo non ſeſe attollet ab imo.
Quin & majori multo ratione vocabis
Magnanimum, Finem qui propter nobiliorem
Non famam & pulchros quantumvis quærit honores,
Quæque Hominum in pretio ſunt, deſpicit omnia victor.
Cor magnum eſt igitur, quærit quod Numen, & ipſum
Omne Bonum votis exardens omnibus optat:
Propereaque, quod hoc minus eſt, haud æſtimat hili.
   Ille tibi triplici Virtutis robore tectum
Pectus habet circum, quem nec præviſa, nec ipſa
(Hoc opus hic labor eſt) nimirum inopina manenti
Concutiunt animo; magno Virtutis ab uſu
Quandoquidem ſolidæ tum mentis habere neceſſe eſt
Confirmatum habitum; ne protinus illa vacillet,
Sæpe repentina ſi vis adverſa procella
Ingruit, & ſubitis oppugnat concita plagis:
Cum ſe non liceat, velut in præviſa, coacto
Undique præſidio munire, animumque parare.
   Non eſt præterea Virtus, præſeferat ejus
Quantumvis ſpeciem, & Virtutis imagine fallat,
Ipſi ſponte ſibi diram conſciſcere mortem.
Scilicet Inſanis hoc ſæpe ignavia ſuadet.
Fortem tune putes, cui non tolerare poteſtas
Rerum & fortunæ & jacturam denique honoris
Cæteraque; in ſeſe quæ ſuerunt dira paventum
Dextram armare Hominum, vel letho ut talia vitent?
   Propterea invictum ne rere fuiſſe Catonis
Illum atrocem animum; quin ipſum vicit eadem
Denique fortuna, qua vicerat omnia, Cæſar:
Fecit enim, hoſtiles ne poſſet cernere vivus
Victoris vultus, de ſeque videre triumphos.
Dicere deberes magnum invictumque, ſuperbum
Denique ſi ſciſſet cordis poſuiſſe rigorem,
Atque immoto animo atque immoto cernere vultu,

Quod ſors cumque ferat, nihil hoſtilique moveri
Fortunaque ſua: nimirum hoc vivere Fortem eſt.
Præterea Fortem non poſſis dicere, tantum
Quem levis interdum furiali injuria tæda
Exagitat, contra privato ut cernere bello
Sponte velit, maculam quovis ut ſanguine demum
Hoſtilive ſuove ſui detergat honoris?
Scilicet hæc animis veræ Virtutis egeſtas,
Ut ſamam dulcemque velint profundere vitam,
Aut alii eripere; offenſæ ne crimen inultum
(Inſanire putes adeo nos poſſe?) ſuperſit!
Denique ſi media Fortis ratione recedet,
Ut docui, aut præceps violento Audacia motu
Gliſcet in abruptum rapiens; gelidive Timoris
Concutiet mentem torpens natura paventem.
Virtuti oppoſitum eſt, Fortem quæ reddit, utrumque
Hoc vitium; exceſſu nimirum Audacia magno
Tollitur hinc, humilique Timor pede claudicat illinc.
En tibi jam complet numerum, clauditque coronâ
Ultima Virtutum, nimias quæ temperat omnes
Corporis illecebras, præſertim rebus in illis,
Omnia quas pariter ſectantur ſæcla ferarum;
Ut gula quas poſcit, turpeſque libidinis æſtus.
Bellua propterea, qui non ſibi temperat iſtis,
Dicitur, ejuſdem quoniam e genere eſſe videtur
Naturæ, pariter dum moribus utitur iſdem.
Proinde cibis nimiis hæc abſtinet, ingluviemque
Atque avidos Virtus moderatur ſobria potus;
Quandoquidem tantum Ratio concedit utroſque,
Corporis ut vires reparentur; at opprimit illas,
Ingerit immodicam madidus qui ſcilicet eſcam.
Caſta quoque hæc Virtus; quia re declinat ab omni,
Qua valeat turpis cor exagitare voluptas:
Ore Pudicitiam præfert; turbatur ad omne

Quandoquidem factum, quod poſſe inferre videtur
Dedecus ullum animo: motuſque cupidinis omnes
Continet, & recta frænans ratione coërcet.
Eſt etiam, ut triſtes Manſueta hæc molliat iras,
Ultoriſque animi Clemens ut leniat æſtus:
Ipſa ſua ratione regit riſuſque jocoſque;
Utitur his etenim, poſtquam gravioribus ipſis
Jam ſatis eſt factum ſtudiis: aſt eſſe facetum
Debet & ingenuum, quoniam vetat ipſa profuſum,
Ludendi genus omne; facit quoque corporis omnes
Componi motus, & verba decentia poſcit:
Munda ſit ut veſtis, pariter ſit munda ſupellex,
Ipſa jubet, rebuſque modum dat convenientem.
Propterea nulli ſpecies tam pulchra videtur
Virtuti; ſiquidem id, quod dicimus, ipſa Decorũ eſt.
Nam quædam ipſius ſpecies ut amabilis extat
Corporis, inter ſe partes cum ſuaviter omnes
Una conveniunt nimirum, & proinde videntum
Delectant oculos quodam capiuntque lepore;
Sic lepor eſt quidam vitæ morumque venuſtas;
Ordine quæ conſtat factorum convenienti
Dictorumque modo; proin ipſa probetur, oportet.
Hæc tibi multarum conſtat natura reperta
Virtutum; his animi Mens colluſtrata renidet,
Pulchraque dote ſua gemmas ſuper aſtraque fulget:
Nam neque gemmarum nitor aſtrorumque nec ullus
Corporis ullius decor eſt, conferier illi
Ut valeat, pulchro Sapiens quam ditat honore
Virtutum. Felix, tanta qui dote coruſcam
Munerat, atque opibus facit his diteſcere Mentem!
Aſt ubi crimen eam maculis ſuffuderit atris,
Atque hoc labe decus probroſa infecerit omne;
Non ita nocturnæ cæcus caliginis horror
Nubilaque aſtriferi denigrant lumen Olympi;

Non ita pulvereo gemmaï perlita limo
Lux ſordeſcit; uti culpa Mens obruta turpi
Jam vetere amiſſo corrumpitur atra decore;
Idque fit, a Summo cum nempe averſa recedit,
Inque creatarum infelix bona inania rerum
Vertitur, ex animoque illis conjungitur omni.
Scilicet hic Animæ ſtatus eſt, media extet ut inter
Corpus & ipſa Deum, ſimul & jungatur utrique:
Alterutri ſi proinde libens accedat amore
Arctius amplexa; ex alia tum parte neceſſe eſt
Abſcedat ſimul, atque infirma ea fœdera reddat.
Quare corporeis quo ſenſibus illaqueatur
Plus, aut per ſenſus quæ percipit, hoc magis ipſo a
Rerum Auctore recedit, & obliviſcitur ejus.
Quænam eſt Naturæ magis, omni & diſſona legi,
Denique cum pulchro quæ res magis Ordine pugnat?
    Nec porro paria eſſe queunt peccata videri;
Sed graviora aliis quædam levioraque conſtant,
Ut magis a recta ratione minuſque recedunt.
Propterea non eſt dicendum, quod leve furtum
Aut nucis aut vilis menſa de divite fruſti
Exæquare queat gemmata atque aurea furta,
Templa domos urbes vi funditus expoliantum.
    Atque ea diverſa nimirum ab origine pendent
Errorum Mentis, ſed quæ non fallitur inſons:
Quandoquidem perculſa bono quocumque Voluntas
Stare loco haud perfert, donec Mens parte revolvat
Scilicet ex omni rem, ſeſeque undique vertat,
Impatienſque moræ verum irrequietaque cœco
Impete corripitur præceps, & prævenit ipſam,
Quæ regat & doceat, Mentem; hæc erroris origo.
Hoc genus eſt, ipſi bona cum præſentia longe
Præferimus, ſint falſa licet ſint tenuia, rebus,
Quas procul a nobis avectas cernimus, atque

Sero venturis quas expectamus in annis .
Nam cum ſæpe bonum præſenſque repente novumque ,
Et quo perfacili ſubito ratione potiri
Poſſimus , Mentem flagranti ita concutit æſtu ,
Ut magnos cieat motus , turbetque cupitis ,
Illa dari votis finem vult , proptereaque ,
Quandoquidem præſente bono gaudere recepto
Seſe poſſe putat , ſuaque illo vota replere ,
Illi poſthabitis hæret conjuncta futuris
Omnibus ; hæc longe quanquam potiora videntur .
  Conſimile eſt etiam modo quod delectat , & eſſe
Nunc ſibi quod valde Mens utile fingit , amare &
Velle frui ſubito , nec , quæ ſint conſequa , prorſus
Noſcere ; nimirum quanti vexare fluentes
Ex illo poſſint animum corpuſque dolores ;
Omnem qui dira ſuperent gravitate bonorum
Lætitiam , vita queis Mens gaviſa priore eſt .
  Jamne vides , agitur quanto veſana furore
Mens hominum , dum ſæpe viis laſſatur iniquis ,
Queis graditur , vitæ propter felicis amorem ,
Qua putat in terris ſtulte ſe poſſe potiri ?
Cum brevia hæc adeo cum prorſus inania conſtent
Munera , uti nulla poſſint de parte beatos
Reddere ; quin magno cumulent angore laborum :
Summaque propterea ſemperque manentia conſtant
Quæ bona , pro ! vitæ contemnit ſtulta futuræ :
Quin ſibi deberi pravis facit improba factis
Cunctorum æternas poſt ultima fata malorum
Ærumnas , miſeræ dira infortunia vitæ .
Atque utinam uſque foret præſens vis tanta perîcli ,
Poſſe in perpetuum Bona ſumma amittier ævum
Scilicet , in barathrum cunctorum & poſſe malorum
Delabi , æterno ſepeliri denique luctu ;
Haud mora , ſe recta properaret ſiſtere ſanus

Quiſque via, atque illac firmo contendere greſſu.
Corpora nam veluti quæ longe avecta tuemur,
Sint ea quantumvis immania, non niſi parvam
Pertenuemque ſui poſſunt formare figuram,
Ni magis accedas; ita Menti haud magna videri,
Quæ conſtant æterna, ſolent, disjuncta quod illa
Credimus: interdum ſed ſi Mens illa revolvens
Ad ſeſe velut adducat; tum ſola profecto
Apparent aliis evaneſcentibus, ante
Quæ nos cumque velut magna & præclara movebant.
Mercator ſapiens æquis rem lancibus omnem
Ponderat, & pretio bona quælibet æſtimat æquo,
Ut præferre ſciat majora minoribus uſque
Lucra: quid? æterno ſi conſtent pondere ſumma,
Ambigat hæc levibus ſubito præponere rerum
Momentis? Omni quivis, licet, oſcitet in re,
Oſcitet in nummis & fama & honore parandis,
Quæque alia inquirunt Homines ardenter amantque;
Rure vel urbe, mari terra, bellique domique
Oſcitet; id cura peragat modo pervigil omni,
Quo ſibi felicis poſt mortem munera vitæ
Comparet: haud operæ parcens ullive labori
Perſtet in hoc omnis, contemnens cætera victor
Perſtet & obduret: nec jam ſtatus unius horæ,
Unius aut agitur, pernix qui tranſvolat, anni,
At ſtatus immoti, qui nunquam finiat, ævi.

F I N I S.

ERRATA CORRIGE.

Pag. XXV. *lin.* 11. ſeorſim, *lege* ſeorſum.
Pag. XXXI. *lin.* 32. nata, *lege* natæ.
Pag. 105. *ad verſ.* 115. *lib.* 3. extitetint, *lege* extiterint.
Pag. 167. *ad verſ.* 170. *lib.* 4. diſſundier, *lege* diffundier.
Pag. 208 *ad verſ.* 1591. *lib.* 4. ſrigida, *lege* frigida.
Pag. 229. *ad verſ.* 438. *lib.* 5. venæ?, *lege* venæ;
Pag. 281. *ad verſ.* 128. *lib.* 6. (ut æquum eſt); , *lege* (ut æquum eſt)
Pag. 281. *ad verſ.* 129. *lib.* 6. namque eſt)., *lege* namque eſt)
Pag. 305. *ad verſ.* 945. *lib.* 6. fua, *lege* ſua.
Pag. 320. *ad verſ.* 1455. *lib.* 6. labor;, *lege* labor!

EXCUDEBANT ROMAE
NICOLAUS ET MARCUS PALEARINI
AD THEATRUM POMPEII
ANNO CIↃ. IↃ. CC. XLVIII.
MENSE JANUARIO.

MAG. 2006850

Digitized by Google